§ ROMAN

filistin sabahları

SUSAN ABULHAWA

kimlik, arkadaşlık, aşk, savaş ve umutla örülü, yürek burkan çarpıcı bir roman.

SUSAN ABULHAWA

Filistin asıllı Amerikalı yazar. Ailesi 1967 Savaşı'nın mültecilerindendi; gençliği işgal altındaki Doğu Kudüs'te, Kuveyt'te ve Ürdün'de geçti. Kızıyla beraber Pennsylvania'da yaşamakta olan Abulhawa, Playgrounds for Palestine isimli sivil toplum örgütünün kurucusudur.

BİLGE BARHANA

1971 yılında Konya'da doğdu. İstanbul'da yaşıyor, grafikerlik ve zaman zaman çevirmenlik yapıyor.

Susan Abulhawa

FİLİSTİN SABAHLARI

Türkçesi: Bilge Barhana

§

Çağdaş Dünya Edebiyatı **126**

Filistin Sabahları
Susan Abulhawa

Kitabın Özgün Adı:
Mornings in Jenin

Yayına hazırlayan: Berrak Göçer
İngilizceden çeviren: Bilge Barhana
Kapak tasarım: Utku Lomlu
Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

© 2006, Susan Abulhawa
© 2010; bu kitabın Türkçe yayın hakları
Everest Yayınları'na aittir.

1. Basım: Temmuz 2010

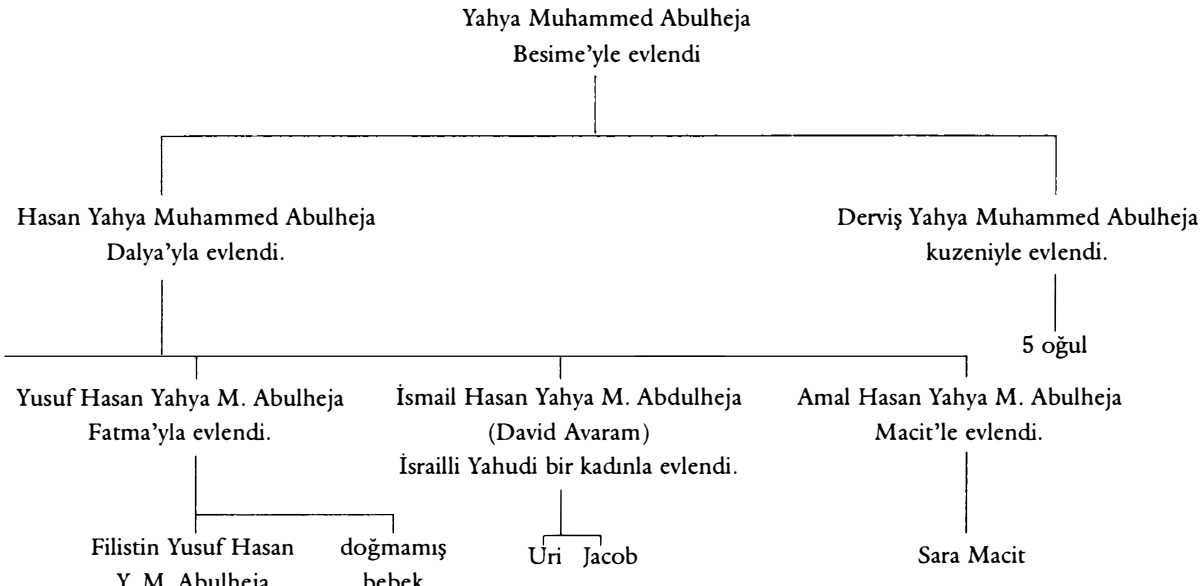
ISBN: 978 - 975 289 759 5
Sertifika No: 10905

Baskı ve Cilt: Melisa Matbaacılık
Tel: (0212) 674 97 23
Fax: (0212) 674 97 29

EVEREST YAYINLARI
Ticarethane Sokak No: 53 Çağaloğlu/İSTANBUL
Tel: (212) 513 34 20-21 Fax: (212) 512 33 76
Genel Dağıtım: Alfa, Tel: (212) 511 53 03 Fax: (212) 519 33 00
e-posta: info@everestyayinlari.com
www.everestyayinlari.com
www.twitter.com/everestkitap

Everest, Alfa Yayınları'nın tescilli markasıdır.

Natalie için
ve Seif için

Yahya Muhammed Abulheja
Besime'yle evlendi
Hasan Yahya Muhammed Abulheja
Dalya'yla evlendi.
Derviş Yahya Muhammed Abulheja
kuzeniyle evlendi.
5 oğul
Yusuf Hasan Yahya M. Abulheja
Fatma'yla evlendi.
İsmail Hasan Yahya M. Abdulheja
(David Avaram)
İsrailli Yahudi bir kadınla evlendi.
Amal Hasan Yahya M. Abulheja
Macit'le evlendi.
Filistin Yusuf Hasan
Y. M. Abulheja
doğmamış
bebek
Uri
Jacob
Sara Macit

PRELÜD

Cenin
2002

•

Amal, askerin gözlerine daha yakından bakmak isterdi ama otomatik tüfeğin alnına dayanmış namlusu buna izin vermiyordu. Yine de askerin lens taktığını görebilecek kadar yakındı ona. Öldürme işine başlamak üzere giyinmeden hemen önce lenslerini takmak için bir aynaya doğru eğilirken hayal etti askeri. *Ne garip*, diye düşündü, *yaşamla ölüm arasındaki yerdeyken aklımıza gelenler.*

Acaba resmi görevliler onun, yani bir Amerikan vatandaşının "kazara" öldürülmesinden esef duyduklarını beyan edecekler miydi? Yoksa hayatının sonu, o öfke dolu "kurunun yanında yaş da yanar" konuşmalarından birine mi sebep olacaktı yalnızca?

Tek bir ter damlası, askerin kaşından yüzünün yan tarafı boyunca aşağı doğru yuvarlandı. Gözlerini kırpıştırıp duruyordu. Amal'ın bakışlarından tedirgin oluyordu. Daha önce de birilerini öldürmüştü ama gözlerinin içine bakarak değil. Amal bunu görüyor ve etraflarını saran kıyıma rağmen onun ruhundaki huzursuzluğu hissedebiliyordu.

Ne garip, diye düşündü tekrar, *ölümden korkmuyorum.* Askerin gözlerini kırpıştırışından, yaşayacağını anladığı için muhtemelen.

Soğuk metal hâlâ alnına dayalıyken gözlerini kapattı, yeniden doğmuştu. Anıları geçmişe gitmesi için yakarıyorlardı, daha da gerilere, hiç bilmediği evine.

I

EL NAKBA

(Facia)

1

Hasat
1941

Uzak bir geçmişte, tarih tepeleri uygun adım aşarak gelip bugünü ve geleceği paramparça etmeden evvel, rüzgâr toprağı bir köşesinden tutup ismi ve karakteri üzerinden dökülene kadar silkelemeden evvel, Amal doğmadan evvel, Hayfa'nın doğusunda bir köy sessiz sedasız, zeytinle ve incirle, ardına kadar açık sınırlarla ve günışığıyla yaşayıp gitmekteydi.

Ortalık hâlâ karanlıktı, Ayn Hod Köyü'nün sakinleri sabah namazını kılmaya hazırlanırlarken yalnızca bebekler uykudaydı. Ay iyice alçalmıştı, yeryüzü ile gökyüzünü birbirlerine bağlayan bir kemerin tokası gibiydi ve dolunaydan tek eksiği, vaat ettiği incecik bir hilaldi. Uyanmakta olan kollar bacaklar gerindi, yüzlere çarpılan sular uykuyu alıp götürdü, umut dolu gözler iyice açıldı. Abdest, namazdan önceki temizlenme ayini, Allah'ın birliğine ve Muhammed'in onun kulu ve resulu olduğuna şehadet getiren yüzlerce mırıltıyı sabah sisinin içine saldı. Bugün namaz dışarıda ve daha da bir hürmetle kılınıyordu çünkü zeytin hasadının başlangıcıydı. Ne de olsa kayalık dağları temiz bir vicdanla tırmanmalıydı böylesine önemli bir günde.

Böylece köylüler, küçücük canlıların, cırcır böceklerinin ve kıpırdanmaya başlayan kuşların –ve çok geçmeden horozların– oluşturdukları şafak orkestrası eşliğinde oturdukları seccadelerin üzerinden yere ay gölgeleri düşürmeye başladılar. Çoğu sadece işledikleri günahların affedilmesini istediler, kimi fazladan bir rekat daha namaz kıldı. Ama öyle ya da böyle, her biri, "Allahım, senin dediğin olur. Ancak sana boyun eğdim, yalnız sana inandım," dediler, batıya, zeytinliklere doğru, kaktüs dikenlerine basmamak için ayaklarını iyice kaldırarak yürümeye başlamadan evvel.

Her yıl kasım ayında, hasat haftası Ayn Hod'a yepyeni bir canlılık getirirdi ve Yahya Ebu Hasan* bunu kemiklerinde hissederdi. Her sene olduğu gibi bu sene de komşularından evvel işe koyulabilmek umuduyla oğullarını, onlara diller dökerek erkenden evden çıkartmıştı. Ama anlaşılan komşuların da benzer fikirleri vardı ve sabah saat beş olduğunda hasat başlamıştı bile.

Yahya mahcup mahcup, içi muşambalar ve battaniyelerle dolu sepeti başının üzerinde dengelemiş olan karısı Besime'ye dönüp, "Ümmü Hasan**, seneye şunlardan önce kalkalım. Şu pis dişsiz moruk Salim'den bir saat önce kalksak yeter. Bir saatçik," diye mırıldandı.

Besime gözlerini devirdi. Kocası bu parlak fikri her yıl bir kez daha, yeni baştan akıl ederdi.

Karanlık gökyüzü aydınlamaya başladığında Filistin'in güneşten sararmış tepelerinden o asil meyvenin hasadının sesleri yükselmeye başladı. Çiftçilerin sopalarının dalları dövüşü, yaprakların hışırtısı, meyvenin ağaçların altına serilmiş

---

* Hasan'ın babası. (ç.n.)

** Hasan'ın annesi. (ç.n.)

muşambaların ve battaniyelerin üzerine düşerken çıkarttığı pıtır pıtır sesler. Kadınlar çalışırken bir yandan da yüzlerce yıl öncesine ait türküler söylüyor, küçük çocuklar oyunlar oynuyor ve ayaklarının altında dolaştıkları için anneleri tarafından azarlanıyorlardı.

Yahya duraklayıp boynunda tutulan bir yeri ovuşturdu. *Neredeyse öğle oldu*, diye geçirdi içinden, güneşin en tepeye yaklaştığını gördüğünde. Baştan ayağa tere batmış vaziyette dikildi kendi toprağı üzerinde, siyah beyaz bir kefiyeyi başına dolamış, uzun entarisinin eteğini fellahin* usulü yukarı kaldırılıp belindeki kuşağa şıkıştırmış, güçlü kuvvetli bir adam. Etrafını saran ihtişamı gözden geçirdi. Yosun yeşili çimenler tepelerden, kayalıklardan, ağaçların etrafından ve üzerlerinden akıyordu. Dedesinin tamir etmesine yardım ettiği taş duvarlar döne döne tepelere doğru uzanmaktaydılar. Yahya dönüp Hasan ile Derviş'e baktı, zeytinleri dökmek için sopalarını her savuruşlarında göğüslerindeki kaslar entarilerinin altında yükselip alçalıyordu. *Oğullarım!* Yahya'nın kalbi gururla doldu. *Hasan ciğerlerinden çekmesine rağmen gitgide güçleniyor. Allah'a çok şükür.*

Anneleri peşlerinden günün ilerleyen saatlerinde sıkıma gidecek zeytinlerle dolan battaniyeleri toplarken, oğlanlar sırayla her bir ağacın iki yanında çalışmaktaydılar. Yahya bitişik zeytinlikte Salim'in kendi payına düşen mahsulü hasat etmekte olduğunu görebiliyordu. *Pis dişsiz moruk.* Yahya güldü, Salim ondan daha gençti halbuki. Ama komşusunun yıllar yılı açık havada oturup zeytin ağacından oymalar yapmış olmanın şekillendirdiği yüzünden yayılan bir çeşit bilgeliği ve dede

* (Çoğul) Arap köylüsü ya da rençber. (ç.n.)

misali bir sabrı vardı. Mekke'ye hacca gittikten sonra Hacı Salim diye anılır olmuş ve bu yeni unvan yaşına Yahya'nınkini haydi haydi aşacak kadar yaş eklemişti. Akşam olduğunda iki arkadaş birlikte nargile içecekler ve kimin daha çok çalıştığına, kimin oğullarının daha güçlü kuvvetli olduğuna dair tartışacaklardı. "Attığın yalanlar yüzünden cehennemde yanacaksın, ihtiyar," diyecekti Yahya, nargilenin marpucunu ağzına doğru yaklaştırırken.

"İhtiyar ha? Sen benden yaşlısın be, moruk seni," diyecekti Salim.

"Benim hiç olmazsa bütün dişlerim sağlam."

"Peki. Tavlayı çıkart da, kim daha iyiymiş, bir daha göstereyim sana."

"Göster bakalım, seni gidi babasının yalancı, dişsiz, içi geçmiş oğlu."

Bu yıllık münakaşayı nargile fokurtuları eşliğinde tavla üzerine tavla oynayarak çözecekler ve karıları onları defalarca eve çağırttırana kadar inatla oynamayı sürdüreceklerdi.

Yahya sabahın gidişatından memnun, öğle namazını kıldı ve Besime'nin üzerine mercimeği, kuzu etli ve yoğurtlu mahlubeyi yerleştirdiği battaniyenin kenarına oturdu. Besime az öteye, kendilerine sunulanları minnettarlıkla kabul eden rençberler için de bir sofra hazırlamıştı.

"Yemek!" diye seslendi, günün ikinci namazını kılmayı henüz bitirmiş olan Hasan ile Derviş'e.

Dumanı tüten pilav tepsinin ve daha küçük tabaklara konulmuş sos ile turşuların etrafına oturan aile, Yahya'nın Allah'ın adıyla ekmeği bölmesini beklediler. O "Bismillahirrahmanirrahim," diyerek başladı ve oğlanlar da hemen arkasından iştahla atılarak, parmaklarıyla top yapıp yoğurdun içine atmak için pilava uzandılar.

"Anne, kimseler senin gibi yemek pişiremez!" Yağcı Derviş, Besime'ye kendisini kayırttırmanın yolunu gayet iyi biliyordu.

"Allah senden razı olsun, oğlum." Besime sırıttı ve yumuşak bir parça et ayırıp pilav tepsisinin Derviş'in önüne düşen tarafına koydu.

"Ya ben?" diye itiraz etti Hasan.

Derviş ağabeyinin kulağına eğilip dalga geçti: "Senin hanımlarla aran benimki kadar iyi değil."

"Sen de al, yavrum." Besime Hasan için etin iyi tarafından bir parça daha koparttı. Yemek çabucak bitti, her zaman yaptıkları gibi kahve ve helvayla oyalanmadılar. Daha yapılması gereken işler vardı. Besime, yardımcılarının yüklenip sıkıma götürecekleri büyük sepetleri dolduruyordu. Oğullarından herbiri kendi paylarına düşen zeytini hasat edildiği gün sıkmak zorundaydılar yoksa yağın tadı acılaşabilirdi.

Ama dönüş başlamadan önce dua edildi.

"Önce Allah'a bize verdiği nimetler için şükredelim." Yahya dişdaşının cebinden eski bir Kuran-ı Kerim çıkararak başladı bu işe. Kutsal Kitap, ondan önce bu zeytinliklere bakıp büyütmüş olan dedesinindi. Yahya okuma yazma bilmemesine rağmen, sureleri ezberden okurken Kitap'ın güzel kaligrafisine bakmayı severdi. Oğlanlar başlarını öne eğdiler, babalarının Kuran'dan sureler okuyuşunu sabırsızlıkla dinlediler, babalarından izin çıkar çıkmaz da tepelerden aşağıya yarışarak zeytin presine doğru yola çıktılar.

Besime bir sepet zeytini başının üzerine yerleştirdi, iki eline de içleri boş kaplar ve yemekten artanlarla dolu iki örgü çanta aldı, testilerini ve diğer eşyalarını dimdik başlarında dengelemiş, tepeden aşağı inmekte olan kadınlara katıldı. "Allah'a emanet ol, Ümmü Hasan," diye seslendi Yahya karısına.

"Sen de Ebu Hasan," diye cevapladı karısı. "Geç kalma."

Yalnız kalan Yahya, esintiye doğru eğilerek neyine yumuşacık bir nefes üfledi ve parmaklarının altındaki küçücük deliklerden dışarı dökülen müziği hissetti. Dedesi öğretmişti bu kadim fülütü çalmayı; melodileri Yahya'nın atalarını, sayısız hasadı, toprağı, güneşi, zamanı, aşkı ve iyi olan her şeyi duyumsatıyordu ona. Her zaman olduğu gibi ilk notada, o basit, el oyması neyin kendi nefesinden yaratığı ihtişama bir türlü inanamıyormuş gibi gözlerini kapatıp kaşlarını kaldırdı.

Hasattan haftalar sonra, Yahya'nın eski kamyonetini yüklediler. Bir miktar yağ vardı yükte elbette ama daha çok badem, incir, çeşit çeşit turunçgiller ve sebzeler ağırlıktaydı. Hasan ezilmesinler diye üzümleri en üste koydu.

"Ta Kudüs'e kadar gitmeni istemiyorum," dedi Yahya, Hasan'a. "Tulkarim topu topu birkaç kilometre uzakta ve benzin de çok pahalı. Hayfa bile daha yakın, hem pazarları da Kudüs'ünkiler kadar iyi. Çalıların arasında kimbilir hangi köpoğlu köpek Siyonist'in saklandığı ya da hangi İngiliz piçinin yolunu keseceği belli mi olur? Niye gidesin ki ta oraya?" Ama nedeninin gayet iyi biliyordu. "Ari'yle buluşmaya mı gidiyorsun?"

"Baba, gelirim diye söz verdim," diye cevap verdi Hasan. Sesinde hafif bir yalvarış vardı.

Yahya, "Eh, artık koca adam oldun. Yolda kendine dikkat et. Halana kasadakilerden neye ihtiyacı varsa ver ve ona de ki, ziyarete gelsin artık bu yakınlarda, bekliyoruz," dedi ve herkesin çok iyi tanıdığı, yüzünün hatları ortak atalarının özelliklerini taşıyan şoföre seslendi. "Hadi, Allah korusun, oğlum."

"Allah uzun ömürler versin, Yahya Amca."

Hasan, Yahya'nın içini sevgi ve gururla dolduran bir hürmet gösterisiyle babasının elini, ardından da alnını öptü.

"Allah yüzüne gülsün, hayatın boyunca seni korusun, oğlum," dedi Hasan'a, delikanlı kamyonetin arkasına atlarken.

Kamyonet yola koyulur koyulmaz, Derviş çok sevdiği Arap aygırı Ganuş'u eşkin sürerek yanaştı yanlarına. "Hadi yarışalım. Kamyonet yüklü olduğu için size bir saat avans veririm," diye meydan okudu Hasan'a.

"Git rüzgârla yarış, Derviş. Senin hızına bu hurda değil, rüzgâr yetişir ancak. Hadi yürü, seninle Kudüs'te, Selma Hala'nın evinde buluşuruz."

Hasan, kardeşinin atın eğersiz sırtında uçarcasına uzaklaşmasını, başına sımsıkı sardığı kefiyenin serbest uçlarının rüzgârda savruluşunu seyretti. Derviş oraların, hatta belki de bütün ülkenin en iyi binicisiydi ve Ganuş da Hasan'ın o güne kadar gördüğü en hızlı attı.

Tozlu yolun iki yanında tepeler, narenciye çiçeklerinin ve yaban kâfurunun kokusundan büyülenmişçesine kıpırtısız, ağaçsı bir sessizlikle yükseliyorlardı. Hasan annesinin her gün hazırladığı küçük bohçayı açtı, içindeki merhemden bir çimdik aldı ve burnuna yaklaştırdı. Astımlı ciğerlerinin izin verdiğince, derin nefeslerle içine çekti. Oksijen kanında dağılmaya başladığında, Ari'nin annesi Bayan Perlstein'ın ona çalışsın diye gizlice verdiği kitaplardan birini açtı.

2

Ari Perlstein
1941

Ari, Hasan'la dört yıl önce ilk kez karşılaştıkları yerde, Şam Kapısı'nın orada bekliyordu. Nazizm'in erken dönemlerinde kaçarak Kudüs'e yerleşen bir Alman profesörü olan babasının, ailesi için tanınmış bir Filistinliden kiraladığı küçük bir evde oturuyorlardı. İki çocuk 1937'de Babel Amond pazarındaki taze meyve-sebze arabalarının ve delikli tenekeler içinde satılan yağların arkasında, Hasan orada oturmuş Arapça şiirler okurken arkadaş olmuşlardı. Kocaman gözleri ve kararsız gülümsemesiyle bu küçük Yahudi çocuk, Hasan'a doğru yürümüştü. Yürürken topallıyordu, bacağındaki zamanında kötü kaynamış bir kırığın ve o kırığın sorumlusu Kahverengi Gömlekli'nin* ona mirasıydı bu. Koskocaman bir domates satın almış, cebinden bir çakı çıkartıp ortasından kesmiş ve yarısını kendine ayırıp yarısını da Hasan'a uzatmıştı.

"*Ana ismi* Ari.** Ari Perlstein," demişti.

Meraklanan Hasan domatesi kabul etmişti.

---

* Nazi Partisi'ni paramiliter kolu, Almanca isimleri *Sturmabteilung*, kısaca SA. (ç.n.)

** "Benim ismim Ari." (ç.n.)

"Gu dey sa!* Şalom!" Hasan Arapça dışında bilebildiği bütün kelimeleri söyleyerek, çocuğa oturmasını işaret etmişti.

Her ne kadar Ari arada bir-iki Arapça sözcük bulup çıkarsa da bir yerlerden, iki çocuk da birbirlerinin dilini konuşamıyorlardı. Ama ikisi de paylaştıkları bu yetersizlikte bir ortaklık buluverdiler çabucak.

"*Ana ismi* Hasan. Hasan Yahya Abulheja," dedi Hasan.

Ari "Salam alaykom," diye cevapladı. "Okuduğun kitap nedir?" diye sordu Almanca, eliyle işaret ederek.

"Book." İngilizce. "Dis, book."

"Yes." İngilizce. "Kitab." Arapça. "Yes." Gülüştüler, biraz daha domates yediler.

Böylece, Avrupa'daki Nazizm'in ve şimdi yaşadıkları yerde gitgide derinleşmekte olan Arap-Yahudi ayrılığının gölgesinde bir arkadaşlık doğdu ve on iki yaşın masumiyeti, kitapların verdiği o şairane yalnızlık hissi ve iki çocuğun siyaset denilen şeyden habersizlikleri sayesinde iyice pekişti.

Yıllar sonra, savaş iki arkadaşı ayırdığında, Hasan en küçük çocuğu olan Amal isimli kızına, çocukluk arkadaşını anlatacaktı. "Kardeşim gibiydi," diyecekti Hasan, Ari'nin ona çocukluklarının sonbaharında verdiği kitabı kapatırken.

Gerçi Hasan fiziksel olarak muazzam bir gelişme gösterecekti ileride ama on ikisindeyken aldığı her nefeste ciğerleri ıslık çalan hastalıklı bir oğlan çocuğuydu. Nefes almakta zorlanışı, onu oğlan çocuklarının bir araya gelip kurdukları birliklerin ve onların sert oyunlarının kenarında kıyısında tutmuştu hep. Ari'nin de durumu aynıydı, topallayışı onu okulda alay konusu haline getiriyordu. Her ikisi de birbirlerinde gördükleri anda tanıdıkları daimi bir irkilme ve geri çekilme havası

* Hasan İngilizce, "Good day, sir!" yani "İyi günler, efendim," diyor. (ç.n.)

taşıyorlardı, her ikisi de o genç yaşlarında, kendi dünyalarında ve dillerinde, şairlerin, yazarların ve felsefecilerin yazdıkları sayfalar arasında kendilerine birer sığınak buluyorlardı.

Eskiden arada sırada Kudüs'e yapılan sıkıcı bir yolculuk olan şey, sabırsızlıkla beklenen haftalık bir gezintiye dönüşmüştü çünkü Hasan, Ari'yi orada kendisini beklerken bulacağını biliyordu ve birbirlerine "elma"nın, "portakal"ın ve "zeytin"in Arapçasını, Almancasını ve İngilizcesini öğreterek saatler geçireceklerdi. "*The onions are one piaster the pound, ma'am*,"* cümlesini çalışacaklardı. Meyve-sebze yüklü sıra sıra el arabalarının arkasında oturdukları yerden, abartılı aksanları ve şık giysileri İngilizlere duydukları hizmetkârane hayranlığın göstergesi olmaktan başka pek bir anlam taşımayan şehirli Arap çocuklarıyla dalga geçeceklerdi.

Ari hafta sonlarında geleneksel Arap giysileri giymeye ve sık sık Hasan'la birlikte Ayn Hod'a gitmeye başladı. Arapça konuşmalara ve şarkılara, Arap yiyeceklerinin ve içeceklerinin tadına iyice gömüldüğü için Ari, arkadaşının diline ve kültürüne takdire şayan bir biçimde hâkim olmayı başardı ve bunun yıllar sonra İbrani Üniversitesi'nin kadrolu profesörlerinden biri olmasındaki rolü azımsanamayacak kadar büyük oldu. Benzer şekilde, Hasan da Almanca konuşmayı öğrendi, duraklayarak da olsa Dr. Perlstein'ın kütüphanesindeki bazı İngilizce ciltleri okuyabiliyordu. Yahudi geleneklerini kavramaya ve takdir etmeye başlamıştı.

Bayan Perlstein, Hasan'ı çok seviyordu ve oğluyla arkadaşlık ettiği için ona minnettardı. Besime de Ari'yi aynı annesevecenliğiyle bağrına basmıştı. Her ne kadar hiçbir zaman karşılaşmadılarsa da, iki kadın birbirlerini oğulları üzerinden tanıdılar ve bir süre sonra her ikisi de diğerinin oğlunu, elleri-

* (İng.) Soğanların libresi bir kuruşa, hanımefendi. (ç.n.)

ni kollarını yiyecekler ve hediyelerle doldurmadan evine göndermez oldu. Çocuklar da ıkına sıkına bu âdete katlanmak zorunda kalıyorlardı.

On üç yaşındayken, okul hayatının resmen bitmesine bir yıl kala, Hasan babasından Ari'yle birlikte Kudüs'te okumaya devam etmek için izin istedi. Gereğinden fazla eğitim almanın oğlunu, sonunda kendisine kalacak ve işlemesi gerekecek topraktan uzaklaştıracağından korkan Yahya, izin vermedi.

"Kitaplar seninle toprağın arasına girmekten başka bir işe yaramazlar. Ari'yle okula gitmek falan yok, son sözüm de budur." Yahya doğru kararı verdiğinden emindi. Ama yıllar sonra Hasan'ı bu kadar çok istediği bir şeyden mahrum ettiği için derin bir pişmanlık ve üzüntüyle kendini kınayacaktı. Bir gün, artık asla dönemeyecekleri evlerinin çok uzağında olmayan, bütünüyle gökyüzünün insafına kalmış olarak kamp kurdukları yerde, oğlundan bu kararı için af dileyecekti. Sürgünün hiç tanımadığı ve bilmediği sefaleti içinde kuruyup gitmekte olan mülteci Yahya, Hasan'ın affedici omuzunda ağlayacaktı. "Affet beni, oğlum. Ben kendimi affedemiyorum," diyecekti. Tam da babasının bu kararı ve onu takip eden pişmanlık ile kalp kırıklığı nedeniyle Hasan, beli bükülene kadar çalışıp karşılığında sadaka kadar para kazansa bile, ne yapıp edip kendi çocuklarını okutmaya karar verecekti. Tam da bu karar nedeniyle Hasan, küçük kızı Amal'a, "Habibti*, elimizde okumaktan-yazmaktan başka bir şey kalmadı. Elinden geleni ardına koymayacağına söz ver," diyecek ve küçük kızı da taptığı babasına söz verecekti.

Hasan sekizinci sınıftan sonra okula devam etme ayrıcalığına sahip olamamışsa da, istekli öğrencisine her hafta evine dönerken dünya kadar kitap, ders ve ev ödevi yükleyen Bayan

* (Arp.) Kadınlara ve kızlara söylendiği biçimiyle "canım" (ç.n.)

Perlstein'dan herhangi bir okulda alabileceğinden çok daha üstün bir eğitim aldı. Bu özel dersleri Besime ile Bayan Perlstein, babasının eğitimi üzerine son sözü söylediği günü takip eden aylarda Hasan'ı içine düştüğü kederden kurtarmak için gizlice tertiplemişlerdi.

"Kardeşim!" İki genç adam kucaklaştılar, birbirlerinin ellerini sıktılar ve birbirlerini iki yanaklarından Arap usulü öptüler. Kamyoneti boşaltıp şoförün diğer pazarcılarla birlikte yerleşmesine yardım ettiler. Ari'nin evine doğru yürümeye başlamadan önce Eski Şehir'in taş döşeli dolambaçlı yollarından her zamanki kahvelerine doğru yola koyuldular. Babil Amud'dan el Kıyame'ye doğru yürüdüler. Dükkânlardan toprak kapların, meyve melaslarının ve çeşit çeşit yağların kokusu yayılıyor, sokak satıcıları gelip geçeni durup mallarının tadına bakmaya ikna etmek için bağırışıyorlardı. Han el Seyit'den döndüler, başları dükkânların dışına asılı derilere ve ipeklere sürtünüyordu. Birkaç adım daha atıp el Mahfuz kahvesine girdiler.

"İki kafa ballı elma," diye seslendi Hasan kahveciye.

"Hasan, bu ciğerlerine hiç iyi gelmeyecek," diye uyardı onu Ari. "Yahya Amca nargile içtiğini biliyor mu?"

"Tabii ki bilmiyor."

Perlstein'ların evine vardıklarında Hasan iki tepsi helva ve künefeyi teslim etti. "Her zamanki gibi, annemden," dedi Almanca.

"Çok teşekkürler," dedi Bayan Perlstein tatlıları alırken.

Ağırbaşlı, kolları ile bacakları uzun bir kadındı ve Hasan onun görünüşünden aslında ne kadar cömert bir insan olduğunun hiç anlaşılmadığını düşünürdü. Onu her gördüğünde, gayri ihtiyari kadının göğsünden hiç çıkarmadığı aile yadigarı iğneye kayardı gözleri. *Bir, iki, üç, dört... on sekiz.* Bayan Perl-

stein ödevlerini kontrol ederken, Hasan da onun iğnesinin üzerindeki küçük incileri saymayı âdet edinmişti.

Yıllar içerisinde, Hasan dikkatli ve çabuk öğrenen bir öğrenci olduğunu kanıtladı. Bayan Perlstein'ın öğretmenliği, Hasan 1943'te Ari'yle birlikte "mezun" olana kadar sürdü. Aynı yıl gençler birbirlerinden biraz uzaklaştılar çünkü Ari okulda küçük bir grup arkadaş edinmişti kendine, Hasan da kardeşinin atı Ganuş'u çalan gencecik bir Bedevi kızına abayı yakmıştı.

3

Yaramaz Bedevi Kızı
1940 – 1948

O zamanlar bebekler doğar doğmaz evlilikleri ayarlanırdı ve aşiret dışından kimseyle evlenilmezdi ama Hasan'ın Dalya'yla evliliği yasak aşk sonucuydu. Hasan, Ayn Hod'un kurucularının soyundan gelmekteydi, büyük miktarda işlenmiş toprağın, meyve bahçelerinin ve son derece verimli beş zeytinliğin varisiydi. Dalya ise aşiretiyle birlikte her yıl çalışmak için köye gelip giderken sonunda oraya yerleşen bir Bedevi'nin kızıydı.

On iki kız kardeşin en küçükleri olan Dalya dikbaşlıydı ve töre falan tanımazdı. Acımasız kemerin daima babasının elinin altında olduğunu bile bile, yine de hicabi örtünmeyi sık sık unutur, saçlarını rüzgâra salardı. Diğer edepli kızların asla yapmadıkları gibi, bir kertenkeleyi kovalamak için eteklerini yukarı kaldırır, rengârenk Bedevi desenleriyle süslü kaftanı çamurla ve kaktüs dikenleriyle kaplı olurdu. Gün boyunca kesesinde topladığı böcekleri akşamları salmayı unutur, bu yüzden sıklıkla annesinden dayak yerdi. Ama sonra zorlu doğası yüzünden kendi bildiğini okumaya başlardı tekrar. Dört ve altı bacaklı küçük sırlarıyla çok mutluydu, ta ki dört bacaklı ve adı Ganuş olan başka bir tanesine rastlayana kadar.

Atın genç sahibi, kızın Derviş adıyla tanıdığı ve Yahya Abulheja'nın oğlu olan çocuk bir gün onu tepelerde dolaşırken görüp ata bindirmeyi teklif etti. Bir oğlanla ata binemezdi, babası öğrenirse dayağı yerdi.

"Hayır." On bir yaşında birinin olabileceği kadar kararlıydı ama hayır cevabını yapıştırır yapıştırmaz yüzündeki ifade "belki"ye dönüşmüştü bile. Derviş yumuşak bir sesle, "Ben atın önünde yürümeye razıyım ve onurum üzerine yemin ederim ki, sen atın üzerindeyken dönüp sana bakmam," dedi. Çocuk güvenilir birine benziyordu ve tepeler kilometreler boyunca bomboştu, kimsecikler yoktu. İnişli çıkışlı uzanıp giden geniş topraklara baktı. Kalbi tertemizdi. "Nasıl çıkacağım üstüne?"

"Önce beni seyret, sonra ben arkamı dönünce kendin denersin," dedi Derviş. Ganuş ufak tefek kızın sırtına tırmanmasına izin verdikten sonra yavaş yavaş yürümeye başladı. Aniden kızın, bir oğlan ve oğlanın atıyla görülmekten duyduğu korku ağır bastı. Atın durdurulmasını talep etti ve attan iner inmez koşarak kaçtı.

Haftalar sonra muazzam dört ayaklı sırrını beklemek için aynı yere döndü ve o sırtında Derviş'le çıkagelince aynı büyüyü tekrar yaşadı. Bu sır iki yıldan fazla sürdü, bu zaman içerisinde Dalya ata tek başına binmeyi öğrendi. Derviş, kız ne isterse yapmaya hazırdı ama kız hiçbir şey istemiyordu ondan. Onca zaman boyunca, ilk karşılaşmalarında ettikleri dışında tek laf geçmedi aralarında. Derviş onun geldiğini görünce saygısızlık etmemek için bakışlarını çevirir, ona sırtını döner, kız kaftanı ile iç donunu yukarı çekip ata binene ve hareket etmeye hazır olana kadar kıpırdamasın diye atı tutardı. Derviş, kız atla birlikte dönene kadar bekler, sonra aynı saygı ritüeli bu sefer de o attan inerken gerçekleşirdi.

Köylülere göre Dalya vahşi bir çingene gibiydi, Bedevi şiirinden ve renklerindendi, etten ve kandan değil. Bazıları

kızda şeytani bir yan olduğuna inanıyorlardı ve Dalya'nın annesini bir şıh getirtip kızı okuyup üfletmesi için ikna etmişlerdi. Çoğunluk ise büyüyünce düzeleceğini düşünüyordu. Ama sonunda hep beraber Dalya'nın "yola getirilmesi" gerektiğine karar verdiler. Artık on dördüne yaklaştığına göre bu çocuksu umursamazlığından sıyrılmasının vakti gelmişti.

"Aklını başına getir, döv bir temiz, görsün gününü," demişti bir başka Bedevi kadını kızın annesine. "Şu portakalı yiyişine bak! Ailesinin yüz karası. Bütün oğlanlar gözlerini dikmiş ona bakıyorlar." Köylüler onu bu denli hor görüyorlardı. Ayak bileğindeki halhalın çınlayışı kadınları rahatsız ediyordu. Daha da fenası, bütün yaptıklarının Dalya'yı hiç mi hiç acıtmamasından nefret ediyorlardı. Cildinde parıldayan ve saçlarından akıp ortalığa saçılan müdanasızlık kendilerinin bile isteye vazgeçtikleri ve artık asla geri getiremeyecekleri o eski coşkuyu hatırlatıp duruyordu onlara. Dalya'nın o bayağı umursamazlığı cinsel bir şeydi, özellikle de kendisi bunun hiç mi hiç farkında olmadığı için.

Besime Ümmü Hasan, zeytin hasadının insanın belini büken yeknesaklığından kaçıp gizlice soluklanmak için oğlu Derviş'in atını "çalan" Dalya'nın utanmaz arlanmaz, Allahsız bir hırsız olduğunu düşünüyordu. Dalya düşüp bileğini kırmasaydı hiç kimse olan bitene uyanmayacak, böylece Hasan'ın dikkatini çeken skandal patlamamış olacaktı. Bütün köy kaynıyordu. Derviş, Dalya'yı savunmak için yollar bulmaya çalışıyor ama olaya dahil olursa bunun bedelinin Dalya'ya çok daha ağır bir cezayla ödetileceğini biliyordu.

Dalya'nın utanç içindeki babası kızının küstahlığını kati surette ve hemen oracıkta sona erdireceğine dair yeminler ediyordu. Onurunu kurtarmak için Dalya'yı köyün meydanına yerleştirdiği bir sandalyeye bağladıktan sonra zorla atı çalan eli olduğunu söylettiği elin üzerine kızgın bir demir bastırdı.

"Bu mu? Uzat şunu da güzelce bir yakayım," dedi babası, öfkeden kudurmuş bir vaziyette, Dalya sağ avucunu ileri doğru uzatırken. "Bağırırsan, öbür elini de yakarım," diye ekledi ve onaylarını almak için seyirci kalabalığına doğru döndü.

Kızgın demir sağ avucunun derisini yakıp kaldırırken Dalya'nın gıkı bile çıkmadı. Kalabalık nefesini tutmuştu. "Bu Bedeviler de amma zalim," dedi bir kadın ve bazıları Dalya'nın babasına Allah rızası için durmasını, Allah'ın esirgeyen ve bağışlayan olduğunu söylediler. *El rahma.** Ama bir erkek evinin reisi olmalıdır. "Onurumu lekeletmem. Geri çekilin, bu benim hakkım," dedi Bedevi. Bu onun hakkıydı. *La havle vela kuvvete illa billah.*

Dalya acıyı soğurdu, yanan etin pis kokusu varlığını en derinden dağlamıştı. Doğayla kurduğu suç ortaklığı, saçının rüzgâra yakınlığı, tenekeden halhalının şıngırtısı, çalışırkenki terinin tatlı kokusu, onun o çingene renkleri... Bunların hepsi, o gün, koyu mavi göğün altındaki o meydanda bir kül yığını haline geldi. Bağırsaydı belki ateş o kadar derinine işleyemezdi. Ama bağırmadı. Bir tavşan gördü ve kendisini de onunla birlikte imkânsız bir bakışın içine hapsetti. İşkenceyi eliyle kavradı ve yüzünü çizgi çizgi boyayan gözyaşlarıyla dişlerini sıkarak onu orada tuttu. Hayatının geri kalanı boyunca Dalya farkında olmaksızın dişlerini sıkarken sağ elinin parmaklarını avuç içine ileri geri sürtmek alışkınlığı geliştirecekti ve onu böyle görenler, elinde kendini kurtarmaya çabalayan canlı bir şey tuttuğu hissine kapılacaklardı.

Bedevi kızının metaneti Besime'nin sinirlerini bozmuştu ve "o aile"yle hiçbir alacağı vereceği olsun istemiyordu çünkü Hasan'ın dikkatli gözlerinin köyde ve tarlalarda gündelik işlerini görmekte olan Dalya'yı izlediğini fark etmişti.

---

* Merhamet. (ç.n.)

Besime'ye göre Dalya "yaramaz Bedevi"nin tekiydi ve huzur dolu köylerinin başına çeşit çeşit bela getirecekti. Ve oğlu, Hasan Yahya Abulheja, Dalya'nın apaçık güzelliği ile ruhunun yabaniliğine daha fazla karşı koyamayarak onunla evlenmek istediğini beyan ettiğinde Besime'nin en korkunç kâbusu da gerçekleşmiş oldu.

Hasan bütün hayatı boyunca kişiliğini belirleyecek olan kararlılığıyla ve babasından aldığı hayır duayla annesinin karşısına çıktı.

"Anne, evlenmek günah değil ki," dedi bir uzlaşma yolu arayarak.

"Hayır, hayır, hayır, hayır, hayır!" Besime çileden çıkmıştı. Bunun bir skandal olduğunu göstermek için kollarını havalara savurdu, Allah'a yalvararak üstünü başını parçalamaya çalıştı, göğsünü yumrukladı ve kendi yüzünü tokatladı. Aşağılandığını söylerek ağlayıp sızladı, "o Bedevi"nin Ayn Hod'a adımını attığı güne lanet etti. Oğlunun isyanının ve çoktan söz kesilmiş olduğu halde kuzenini almayacağının haberini gerekli yerlere vermek zorunda kaldığı günse utancı derin bir sıkıntıya dönüştü.

"Ya Ebu Hasan, insanlar hakkımızda ne diyecekler?" diye yalvardı kocasına.

Yahya karısını ikna etmeye çalıştı. "Ümmü Hasan, bırak artık. Koskoca adam oldu. Onu zorlayamayız ki."

Ama Besime kocası bunları hiç söylememişcesine sürdürdü konuşmasını. "Bizim sözümüze güvenilmeyeceğini söylecekler. Bir kıza söz kesip, sonra oğlumuzun sözünden dönmesine izin verdiğimizi söyleyecekler. Benim masum yeğenim ne günah işledi de pis bir Bedevi hırsız yüzünden sözü atılıyor şimdi?"

"Allah'ın dediği olur. Bırak artık, kadın! Siyonistler memleketin altına üstüne getiriyorlar, sen tutmuş sırf kendin be-

ğenmedin diye oğlunun gayet güzel bir kızla evlenmesine mani olmaya çalışıyorsun. Haberleri duymuyor musun her sabah? Her Allah'ın günü Siyonistlerin İngilizleri ve Filistinlileri öldürdüklerinin farkında değil misin? İngilizlerden kurtulacaklar önce, ardından da bizden ve herkes öyle aptal ki bunu göremiyorlar ve durdurmak için hiçbir şey yapmıyorlar." Yahya bir elinde bastonu, diğer elinde neyi, hemen her gün artan terörle ve her geçen gün daha da militarize olmaya başlayan Siyonist gruplarla ilgili BBC tarafından yayınlanan haberlerin gittikçe daha da yoğunlaştırdığı korkularından iğrenerek evden çıktı.

Evlerinin önündeki mermer basamaklarda kıymetli neyini üfledi, parmaklarını oynattı ve neyden çıkan ilk sesle birlikte kaşlarını kaldırdı. Ağaçları için, yalınlığı ve huzuru tekrar diriltmek için çalıyordu.

"Kes şunu!" Besime, Yahya'nın kendisinin tasarlayıp çinilerini elleriyle döşediği sundurmaya çıktı. Öfkeden deliye dönmüştü.

"O elindekini kırıp atacağım bir gün." Besime komşular duymasın diye alçak sesle inledi ve çizmeyi aşmış olmaktan korkarak ayaklarını yere vura vura uzaklaştı. Evin girişindeki İran halılarının üzerinden, çinili büyük kemerlerin altından geçip oturma odasına girerken hâlâ mutsuz mutsuz söyleniyordu. Zorlanarak, yerdeki minderde biraz soluklanmak için dizlerinin üzerine çöktü. Yıllar önce Yahya o odaya İngilizlerinkiler gibi kanepeler almak istemişti de, Besime kesinlikle reddetmişti ama şimdi bir kanepe fena olmazmış diye düşünüyordu. Allah'a dua etmek için seccadesini yaydı huzursuzca. İki rekat namaz kıldıktan sonra kalktı, bu sefer başka İran halılarının ve mermerlerinin üzerinden geçerek mutfağa gitti, Yahya'nın mavi ve yeşil çinilerle yaptığı tasarıma baktı. *İnatçı,*

inatçı olmasına ama sanatçı da mübarek diye düşündü. *Ya Yahya, bu evliliğe nasıl razı gelirsin!*

Ne kadar yalvarırsa yalvarsın, ne kadar kızarsa kızsın, Besime oğlunu vazgeçiremedi. Yalnızca Derviş, Hasan'ın annelerine başkaldırışındaki kararlılığı anlayabiliyordu, çünkü o da Dalya'yı seviyordu. Ailesi Dalya'yı istemeye gittiklerinde sevgili Ganuş'unun ve diğer atının, Ganuş'un eşi ve gözlerinin arasında çok belirgin beyaz bir işaret bulanan bir Arap kısrağı olan Fatuma'nın yanlarına gidip ağladı.

Dalya'nın babası en küçük kızından kurtulacak olmanın getirdiği büyük bir rahatlamayla çabucak razı geldi onu vermeye, âdet olduğu üzere iki gün içinde de kızının başlık parasını aldı. O gün, Dalya penceresindeki kafesliğin deliklerinden babasına para ve altın taşıyan sıra sıra erkekleri seyretti. Başlığın zenginliği onu erkeklerin arasında Derviş'i görmek kadar etkilememişti.

Bu konu üzerine hiçbir söz hakkı yoktu ama gelin olmak fikri hoş geliyordu, nasıl ki bir çocuğa yetişkin gibi giyinmek hoş gelirse – ama ona kalsa Derviş'e gelin gitmeyi isterdi.

Dalya'nın düğün günü geldiğinde bütün kadın akrabaları –annesi, teyzeleri, evli ablaları ve kuzenleri– kızın bedeninin her bir santimetrekaresini iyice kesellediler. Bacaklarına, kasıklarına, karnına, kollarına ve kalçalarına habire ağda sürülüp sonra yırtılırcasına sökülüyordu cildinden. Dalya her sökülüşünde bedenine elektrik akımları yollayan ağdanın üzerinde toplanan küçük kıl ormanlarını görebilmek için boynunu ileri doğru uzatıyordu. En çok bacaklarının iç kısmındaki yumuşak etler acımıştı. "Korkma, kızım," dedi annesi kızının bacaklarını iki yana doğru iyice açarken. Bismillahirrahmanirrahim. Bir ebenin kendine güveni ve el becerisiyle kızının kasık tüylerinin hepsini (Dalya çok gurur duyardı halbuki onlarla) bir

seferde alıverince Dalya acı içinde ayağa fırladı. Kadınlar anlayışlı anlayışlı gülüştüler. "Gel, kızım. Gel, kadınların arasına katıl." Teyzelerden birisi Dalya'nın kasıklarının nemlendiğini fark edince, kardeşine dönüp "Baksana, kızın çok iyi bir karı olacak," dedi. Dalya kendi değişimini itaatkâr bir tavırla izlerken kadınlar tekrar gülüştüler.

Sürmeler gözlerini baştan çıkarıcı bir şekilde çevreler ve yüzüne eskiden eksik olan yaşı ve olgunluğu çizerken aynada kendini seyretti. İçinde yaşadığı kültürün güzeller güzeli merkezi bir gelindi şimdi ve kız çocukları bir zamanlar kendisinin diğer gelinleri seyrettiği gibi seyrediyorlardı onu.

Boynundan, alnından, el ile ayak bileklerinden ve kulaklarından ağır, pırıl pırıl hediyeler sarkan on dört yaşındaki Dalya, görkemli bir düğünle Hasan Yahya Abulheja'ya vardı. Dalya'nın babasından aldığı intikamın, Besime'nin kininin ve Derviş'in melankoli dolu kalbinin ağırlığına yaraşır bir düğün olmuştu.

Neredeyse ağırlığınca altınla donatılan ufak tefek gelin, kendi düğününün sessiz sedasız bir konuğu gibiydi, durmaksızın elini ovuşturuyordu ve kendilerine mutluluklar dileyenleri öperken bile birbirlerine kilitli dişleri yüzünden çenesi hareketsiz kalıyordu.

Kadınların arasına katılmadan evvel erkekler kendi aralarında eğlenirler, bir kuzu kurban ederler, halay çeker ve şarkılarla, müzikle coşarlardı. Derviş kırık kalbiyle ağabeyinin onuruna dabke* oynadı ve damadı sevgiyle, gizli bir hüzünle ve Allah'ın iradesine boyun eğerek kutladı.

"Şimdi sıra sende inşallah, kardeşim." dedi Hasan kardeşine sarılırken içtenlikle.

"İnşallah."

---

* Filistin, Suriye, Lübnan ve Ürdün'e özgü folklorik bir dans. (ç.n.)

Düğünün üzerinden on ay geçmeden Dalya, adını Yusuf koyduğu bir oğlan çocuğu doğurarak köyün sakinlerinin gözüne girmeyi başardı. On beş yaşı itibariyle Dalya, saygı dolu bir şekilde "Ümmü Yusuf" diye, Hasan ise "Ebu Yusuf" diye çağırılmaya başlandı.

Daha Yusuf doğmadan evvel Besime, Dalya'ya karşı yumuşamaya başlamıştı bile. Dalya'nın işini gücünü yaparkenki azminden, kendi annesinin ebelik yapmasına yardım edişindeki becerikliliğinden, kocasının onun yanında olmaktan duyduğu bariz mutluluktan etkilenmemek mümkün değildi. Dahası, aileler Hasan'ın reddettiği kuzeni Derviş'in alması konusunda anlaşmışlar ve böylece Besime'nin onuru kurtulmuştu.

Dalya'nın tecrübesizliği kaynanasının annelik duygularını uyandırdı ve Bedevi gelinine annelerin dünyası hakkında, emzirme sıklığı konusunda bilgi verdi, kolik tedavisini öğretti. Ona doğumdan sonra bedenini tekrar sıkılaştıracak ve kocasının ilgisini kaybetmemesini sağlayacak sırlar verdi.

"Eninde sonunda hepsi gider – göğüsler, kalçalar, sarkıverirler," dedi Besime, Dalya'ya. "Ama marifet zeytinyağında." Dalya'ya iyice sokulup kendisinin icat ettiği güzellik merhemlerinden bahsederken Besime'nin kısılmış gözleri suç ortaklığıyla parladı. "Bunlar önemli kadınlık sırlarıdır ve ben de bunları yalnızca sana, bir de inşallah Derviş'in karısına söyleyeceğim, çünkü ne yazık ki Allah benim kız evlat sahibi olmamı istemedi."

Besime, Dalya'yı otlarını yetiştirdiği bahçeye götürdü ve ona çeşitli bitkilerin ne için ve nasıl kullanıldıklarını anlattı. Büyülü otlardan oluşturduğu imparatorluğunu devredebileceği bir kadın miraşçı bulduğu için heyecandan başı dönüyordu. Hasan'ın göğüs ilacını nasıl hazırlayacağını Dalya'ya çoktan anlatmıştı zaten. "Yine de, güzellik için gerekli asıl malzeme zeytinyağıdır," diye fısıldadı. "Nane ile fesleğeni

ezip yağa karıştır, bütün vücuduna, başının derisine sür. Vücudun sımsıkı, saçların pırıl pırıl olur."

Böyle zamanlarda Besime ile Dalya birbirlerini sevmeyi öğrendiler ve yavaş yavaş, anne olmanın getirdiği bir ittifakla ve ikisinin de daha evvel hiç tatmamış olduğu bir muhabbetle bağlandılar birbirlerine.

Yusuf doğduktan on ay kadar sonra Dalya bir ölü doğum yaptı ve bu yüzden yakıcı bir kederle dolarak büsbütün kilitlediği çenesiyle kendini yalnızlığa hapsetti. Köyün iyilikten nasibini almamış kadınlarından biri Besime'ye yaranmak için bu trajediyi fırsat bilerek, Dalya'nın talihsizliğinin onun işe yaramazlığının bir kanıtı olduğu dedikodusunu çıkarttı. "Hiç şaşırmadım doğrusu. Bedevilerin bir elleri kara büyüdedir. Dalya gibi bir kız başka türlü nasıl kendine Hasan gibi bir koca bulur?"

"Defol evimden!" Besime kadını evden atıp dosdoğru Dalya'nın yanına gitti. "Daha fazla yas tutmak yok, Dalyacığım. Yeni bir başlangıç için yeni güller yetiştirelim," dedi ve uzun uzun diller dökerek çenesini sıkışını ve tuttuğu yası sona erdirmesini sağladı.

Üç yıl sonra, zeytinler gümüşsü yapraklarını dökerken, yakınlarda bir yerlerde bir bomba patladı. "Allah'ın belası Siyonistler. Ne istiyorlar bizden?" diye bağırdı Besime dumanların yükseldiği tarafa bakarak, kocasının korkuları artık onun da korkularıydı. Kaygı Besime'nin göğsünde, kalbinde düğümlendi, başını döndürdü, bacaklarının mecalini çekip aldı, ta ki sol omuzunu tutarak güllerinin arasında yere yığılana kadar. Dalya yanına koştuğunda Besime hâlâ hayattaydı ama sadece Dalya'nın onun son sözlerini duyabileceği kadar yaşadı: "Binti, binti." *Kızım, kızım.*

Besime'nin ölümünün ardından Dalya, onun sevgili güllerinin koruyucusu oldu. Renkli ve kokulu olsunlar diye onları Besime'nin öğrettiği gibi melezledi, bahçeyi büyüttü ve Besime'nin mezarının yanına, onun en sevdiklerinden, beyaz çizgili kırmızı güllerden ekti. Her hafta Yusuf'u da yanına alarak mezarlığa gitti ve güllerle ilgilendi. Aylar geçip Dalya'nın ikinci oğlu İsmail doğduktan sonra, mezarlık ziyaretleri sırasında onu da sırtına bağlayıp yanına almaya başladı.

Ancak Siyonist baskınları sıklaşmaya başladığında, oğullarını akrabalarına ve köyün korumasına bırakarak mezarlığı tek başına ziyaret etmeye başladı. Kaza böyle günlerden birinde gerçekleşti ve İsmail'in yüzünde ölene kadar taşıyacağı bir iz bıraktı.

Ailedeki herkesin yaranın meydana gelişiyle ilgili apayrı ve tuhaf bir hikâyesi vardı. Olayın tek gerçek şahidi Yusuf ise, kendisine sorulduğu zaman bile hiçbir şey anlatmıyordu.

Yusuf o sıralar beş yaşındaydı, İsrail Devleti henüz kurulmamıştı ve İsmail neredeyse altı aylık olmuştu. O gün huysuzluğu üzerindeydi, bir zamanlar babasının da yatmış olduğu beşikte sızlanıp duruyordu. Eski ve yıpranmış olmasına rağmen Besime Dalya'nın kendi çocuklarını büyütürken de aynı beşiği kullanması konusunda ısrar etmişti çünkü beşik hastaları iyileştirdiği ve mucizeler yarattığı söylenen Suriyeli bir şıh tarafından okunup üflenmişti.

Dalya, İsmail'e hamile kalınca, Besime'nin bizzat kendisi, sedir ağacından parçaları elleriyle üzerine çakarak beşiği güçlendirme işini üstlenmişti. Ayrıca yeni astar ve yastık alıp onları da gerekli yerlere çakmıştı. İsmail o beşiğin içinde yatmış ağlarken, Dalya Besime'nin mezarından eve doğru yola çıkmıştı bile. Yusuf, Besime'nin dikmeye başladığı ama öldüğünde yarım kalan kat kat beyaz yorganın arasından İsmail'i kaldırıp kucağına almaya çalıştı. Ağlayan ve tekmeler savurmakta

olan bebeğin ağırlığını hesaplayamayan Yusuf, onu düşürdü. Bebek düşerken beşiğe çakılı çivilerden birisi yüzüne geldi ve yüzü yanağından başlayıp sağ gözünün etrafından dolaşan bir çizgi şeklinde yarıldı.

O günden geriye kalan tek fiziksel kalıntı, İsmail'in yüzünü sonsuza kadar işaretleyecek ve onu sonunda kendi gerçeğine götürecek olan o yara izi olacaktı.

4

Giderlerken
1947 – 1948

Hasan ile Dalya'nın düğününe katılmasının ardından Ari, tıp okuluna başlamak üzere ayrıldı. Her ikisi de kendi yollarına gitmelerine rağmen iki arkadaş arada sırada da olsa haberleşmeyi sürdürdüler. Besime öldüğünde, Ari okulundan izin alıp, Hasan'la birlikte Besime'nin yasını tutmak için Ayn Hod'a geldi.

Hasan ile Ari kırk gün sürecek yas merasimini arkalarında bırakıp evden çıktıklarında hava açık ve serindi. Yahya Abulheja'nın evinden yükselen hipnotize edici Kuran okuma sesleri, ikisi zeytinliklere doğru uzaklaştıkça yavaş yavaş azaldı.

"Durum çok kötü Hasan," dedi Ari. "Siyonistlerin tonla silahı var. Her gün aralıksız gelmeye devam eden gemiler dolusu insanı silah altına alıyorlar. Olup bitenlerin yarısını bile bilmiyorsun, Hasan. Zırhlı araçları, hatta uçakları bile var."

Hasan etrafına, günün birinde kendisine miras kalacak olan topraklara baktı. *Bu sene ürün iyi olacak gibi görünüyor.* Ağaçların üzerinde bir ney sesi dolandı ve Hasan gayri ihtiyari, mezarlığın olduğu tarafa dönüp babasının oralarda olup olmadığını görmek için gözlerini kıstı. Görünürlerde kimse

yoktu. Ortası oyulup çıkartılmış, sonra sessizlikle doldurulmuş bir nağme sadece, sanki ney ağlıyormuşcasına.

"Hasan, toprak alacaklar. Bütün dünyada Filistin'i 'insansız toprak' ilan ettikleri bir kampanya başlattılar. Burayı Yahudilerin anavatanı yapacaklar."

"Babam da yıllardır bunun olacağından bahseder dururdu da bize pek ihtimal varmış gibi gelmezdi," dedi Hasan.

"Oluyor, Hasan. Birleşmiş Milletler kasımda toplanacak biliyorsun, herkes toprağı böleceklerini söylüyor. Yahudiler çok organizeler ve bildiğin gibi Araplar yıllar önceki isyandan sonra İngilizler tarafından silahsızlandırılmıştı. Şehirdeki bazı Ortodoks Yahudiler anti-Siyonist bir kampanya düzenlediler. İsrail'e fiziksel bir varlık kazandırmanın küfür sayılacağını ilan ettiler. Ama Amerika'daki çok güçlü bazı adamlar yorulmak nedir bilmeden burada kurulacak bir Yahudi devletini tanıması ve desteklemesi için Truman'ı ikna etmeye çalışıyorlar." Ari gözle görülür bir biçimde sarsılmıştı.

"Sen ne düşünüyorsun bu konuda? Yani burada bir Yahudi devleti kurulması konusunda," diye sordu Hasan, kasımda yapacakları hasadı şimdiden tartmak için bir zeytini parmaklarının arasında sıkarken. *Hasat babamın umutsuzluğunu biraz olsun azaltacaktır.*

"Bilmiyorum, Hasan." Ari gözlerini yere indirdi, bir taşın üzerine oturdu ve parmaklarını toprağa sokup karıştırmaya başladı. "Ben bir Yahudiyim. Yani diyorum ki, bence doğru bir şey değil. Ama buraya gelmeden önceki halimizi bir bilsen." Ari'nin sesi titremeye başladı. "Sonunda kaçmış da olsak, olanlar bizi öldürdü aslında. Annemin gözlerinin nasıl boş boş baktığını hiç fark ettin mi? İçi öldü onun. Babamın da öyle. Hasan, bilemezsin nasıl olduğunu. Şimdi yine bilemiyoruz, güvende miyiz? Babam yapılanların yanlış olduğunu düşünüyor ve hiçbir şekilde içinde yer almayı istemiyor. Ama

artık güvende değiliz. İngilizlerin çekileceğine dair söylentiler var. Bu toprağı İsrail Devleti yapmaya kararlılar. Bence Araplar bunu öylece kabul etseler, her şey yoluna girer ve birlikte yaşamaya devam edebiliriz."

Hasan, Ari'nin yanına, yere oturdu. "Ama burayı 'Yahudi devleti' yapmak istiyorlar, dedin." Hasan'ın sesi biraz yükselmişti.

"Evet ama bana kalırsa Arapların kalmasına izin verecekler." Sözcükler Ari'nin onları durdumasına fırsat kalmadan ağzından dökülüvermişti.

"Yani şimdi bu göçmenler, benim kendi toprağımda kalmama izin verecekler, öyle mi?"

"Hasan, onu demek istemedim. Sen benim kardeşim gibisin. Sen ve ailen için her şeyi yaparım. Ama Avrupa'da olanlar..." Ari'nin sesi zayıflayarak yerini ölüm kamplarının ikisinin de görmüş olduğu fotoğraflarına bıraktı.

Hasan, Ari'nin birer ihanet gibi havada hâlâ salınıp duran sözcüklerini ezmek istercesine bir zeytini daha sıktı parmakları arasında.

"Tam da öyle Ari. Avrupa'nın yaptıkları. Arapların değil. Burada daima Yahudiler vardı. Diğerleri de o yüzden akın akın buraya gelmiyorlar mı zaten? Biz onların yalnızca sığınacak bir yer aradıklarını, canlarının derdinde zavallı ruhlar olduklarını düşünürken, onlar bizi kendi toprağımızdan kovmak için silah biriktirmekteymişler." Hasan sesinden anlaşılacağı kadar kızgın değildi çünkü Ari'nin acısını anlıyordu. Gaz odalarını, kampları, dehşeti okumuştu. Ve doğruydu: Bayan Perlstein'ın gözleri hayat içlerini çoktan terk etmiş gibi bakarlardı. *Bir, iki, üç... on sekiz güzel inci.*

Yaklaşan çatışmaların farkında olan Hasan, "Eğer Araplar Eski Şehir'de üstünlük kazanırlarsa, halam Selma'nın evine

git. Nerede olduğunu biliyorsun. Evi çok büyüktür, orada saklanabilirsin," dedi.

Irgun, Haganah ve Stern çeteleri. İngilizler onların terörist olduklarını söylüyordu. Araplar onlara, "Yahudiler, Siyonistler, köpekler, orospu çocukları, pislikler" diyorlardı. Yeni gelen Yahudi nüfusu onlardan, "Özgürlük savaşçıları, Tanrı'nın askerleri, kurtarıcılar, babalar, kardeşler" diye bahsediyorlardı. Hangi isimle anılırlarsa anılsınlar, ağır silahlı, organize ve eğitimliydiler. Amaçları Yahudi olmayan nüfustan kurtulmaktı – önce linçler ve bombalar vasıtasıyla İngilizlerden, sonra katliamlar, terör ve yerlerinden etmek suretiyle Araplardan. Sayıları çok fazla değildi ama yarattıkları korku ve tehdit 1947'yi zangır zangır titretti ve yakın geleceğe dair uyarılarla doldurdu. 1947 ve 1948 yılları boyunca, Filistin hâlâ İngiliz mandası altındayken Ayn Hod'a en az dört kez geldiler.

İlk saldırı Yahudilerin Hanuka Bayramı sırasında, 12 Aralık 1947'de yaşandı. Bir patlama havayı dalgalandırdı ve Dalya çığlıklar atarak mezarlıktan kaçtı. Hasan patlamayı duyunca çabucak eve gitti. Karısını evde bulamayınca mezarlığa doğru koştu ve yarı yolda onunla karşılaştı. Dalya kendisini onun kollarına atıp, "Yahudiler geliyor! Yahudiler geliyor!" diye ağlamaya başladı.

Meraklanmış ve endişeli Ayn Hod'lular meydanda toplanmış, bitişik köyden, al-Tira'dan yükselen dumanlara bakarlarken, Hasan Dalya'nın önüne düşüp onu eve götürdü. Hasan eve girdi, karısını büyük bir itinayla yatağa yatırdı ve ayağındaki kanları sildi.

"Sana ne oldu böyle?" diye sordu kanayan bacağını muayene ederek.

"Besime'nin orada güllere bakıyordum," dedi Dalya nefes nefese. "Bir patlama duydum ve cehennemden bir el çıkıp bacağımı tuttu. Yine de koşmaya devam ettim, onlar da çekip gittiler."

Yahya, endişeli küçük Yusuf kucağında, içeri girdi. "Herkes burada mı? Derviş atlara bakmaya gitti, İsmail de onun karısının yanında. O kan ne öyle?"

Yusuf'u kan görmek kadar korkutan pek az şey vardı hayatta. "Anne! Anne!" diye ağlamaya başladı.

Dalya oğlunu kucağına alıp başına bir öpücük kondurdu. "Sadece küçük bir çizik, benim kahraman oğlum."

"Gidip neler olduğuna bakacağım," diye gürledi Yahya dışarı çıkarken.

"Halhalın yok!" diye şaşkınlık içinde annesine bağırdı Yusuf.

"Evet. Kaybettim."

"Artık şıngırdamayacaksın. Geldiğini nereden anlayacağım?"

"Öteki duruyor." Dalya bacağını salladı. "Bak, gördün mü?"

Yahya tekrar içeri daldı. "Allah bu Yahudilerin belasını versin. Bir grup al-Tira'daki evlerden birine bir yangın bombası atıp mezarlığın üst yanındaki zeytinliklerde bekleyen kamyonetlere doğru kaçmışlar. Dalya'yı mezarın yanında görmüş olacaklar. Şansımıza onu yakalayamamışlar. Yakalasalardı neler yapacaklarını Allah bilir."

Yahya'nın öfkesi ve çaresizliği gitgide büyüyor, odada ileri geri yürürken havaya savurduğu elleri kolları sesi yükseldikçe daha da hareketleniyordu. "Silaha ihtiyacımız var! Bu köpekler köy köy dolaşıp herkesi öldürürken Arap ordusu nerede? Bu orospu çocuklarına ne yaptık ki biz? Ne istiyorlar bizden?" Ellerini son bir kez havaya savurduktan sonra kendini bir san-

dalyenin üzerine, beklemek zorunda olmanın verdiği yeniklik duygusuna bıraktı, arkasına yaslanarak gözlerini yukarı, Allah'a kaldırdı.

"Allah'ın kudretli ellerine bırakacağız bunu," dedi Yahya ve gitmek üzere ayağa kalktı. Kötülüklerden korunmak için arka arkaya "Hizbiya Allah ve niyamal vakil," diye mırıldanarak çıktı.

Ama Yahya, al-Tiralılara yardım elini uzatmadı. *Hizbi Allah ve niyamal vakil.* Lanetler okuduğu Arap ülkelerinin yaptığını yaptı ve kardeşlerinin yardımına koşmadı. Gizliden gizliye, eğer köylüler olup bitene karışmazlarsa Ayn Hod'un bu işten sağlimen kurtulabileceğini düşünüyordu. Yahudilere yürekten barış teklif ederlerse, belki de hayatlarının olduğu gibi sürmesini sağlayabilirlerdi.

"Baba, Yahudiler bizi de bombalayacaklar mı?" Yusuf'un sorusu babasının yüreğini dağladı.

"Allah bizi korur, oğlum. Ben de seni ve özellikle de anneni ve kardeşini koruyacağım," diye güvence verdi Hasan oğluna, konuşurken gözlerini Dalya'dan ayırmadan. Ona bakarken gözlerinde koskocaman bir sevgi denizi vardı, o gün, evleneli beş yıl olmuştu. Hasan, Dalya'nın ayağını ellerinin arasında tutmuş, oğluna söz verirken, Dalya kocasını ne kadar derinden sevdiğini ilk kez anladı.

Al-Tira'ya yapılan saldırının üzerinden iki hafta bile geçmeden, yine yakınlardaki Balad-al-Şayk Köyü'nde Filistinliler katledildi. Saldırının kötücül rüzgârı, kesinliği su götürmeyen bir uyarı taşıyarak Ayn Hod'un üzerinden esti. Ardı ardına gelen dehşet haberleri Ay Hod'a ulaştıkça köylüler yaklaşmakta olanın korkusuyla iyice yılgınlığa kapılıyorlardı. Saldırıların daha da artacağı beklentisiyle kadınlar incir ve üzümleri erkenden hasat ettiler, üzümleri kurutup pekmez yaptılar ve

keskin nişancılar tarafından abluka altına alındıkları takdirde ailelerini doyurabilmek için sebze topladılar.

Mayıs 1948'de İngilizler Filistin'den çekildiler ve akın akın Filistin'e gelmekte olan Yahudi mülteciler kendilerini devlet ilan ederek, toprağın adını İsrail olarak değiştirdiler. Ancak Ayn Hod bu devletin sınırları içinde ele geçirilememiş bir üçgen oluşturan üç köyün en yakın komşularıydı ve Ayn Hod'un halkının da kaderi henüz evlerinden kaçıp gitmemiş toplam yirmi bin kadar Filistinliyle birlikte çizilecekti. Saldırıları püskürtüp ateşkeş çağrısı yaptılar, bütün istedikleri kendi toprakları üzerinde her zaman yaşamış oldukları gibi yaşamaya devam etmekti. O kadar çok efendi görmüşlerdi ki –Romalılar, Bizanslılar, Haçlılar, Osmanlılar, İngilizler– milliyetçilik denen şeyin onlar için hiçbir önemi yoktu. Varlıklarının özünü Allah'a, toprağa ve aileye olan bağlılıkları oluşturmaktaydı ve tek savundukları, korumaya çalıştıkları da buydu.

Nihayet Ayn Hod'un büyük bir rahatlamayla imzaladığı bir ateşkeş yapıldı. İhtiyarlar meclisi adına konuşan Yahya, "Dost olabilmek ve bir arada yaşayabilmekten başka bir arzumuzun olmadığını göstermek için büyük bir ziyafet düzenleyeceğiz," diye açıklamada bulundu. Aldığı bu umut dolu ama aynı zamanda kasvet verici kararla birlikte, iki dost arasında hiç konuşulmadan üzerinde anlaşılmış bir duayla Hacı Salim'in elini tuttu.

Yeni devletin subayları, birbirlerinin aynısı, bej renkli ve temmuz sıcağına inat nüfuz edilemez bir soğukluktaki üniformaları içinde geldiler. Kazandıkları zaferin şanıyla dopdolu askerler, ellerinde silahlarıyla köyün içinden geçerlerken sıcak rüzgârlar kurusunlar diye iplere dizilmiş biberleri hışırdatıyor ve ocakların üzerlerine asılı tavalar, tencereler birbirlerine çarpıp tangırdıyorlardı. Güneş dokunduğu her şeyi kavuruyor,

pişen kuzuların ve kimyonun kokusu yoğun endişelerin arasından kendine yol bulmaya çalışıyordu.

Beş yaşına gelmek üzere olan Yusuf annesinin kaftanına yapışmış, Dalya'nın kalçasının kenarından, yemekleri mideye indirmekte olan açık tenli ve başları miğferli yabancılara bakıyordu. Askerler arasında adı Moşe olan bir tanesi kendisini Tanrı'nın görevlendirdiğine inanıyordu. Yemeğini yerken, İsmail'i göğsüne bastırmış, bacaklarından ayrılmayan Yusuf'la yemek servisi yapmakta olan Dalya'ya bakıyordu. Gözleri sürekli ona kayıyordu ve kulakları Dalya'nın bileğindeki halhalın çıkarttığı şıngırtı hariç bütün dış seslere kapanmıştı.

Yemekten sonra askerler, yemeklerini yerken olduğu gibi buz gibi bir sessizlik içinde, arkalarında nefretten oluşmuş, neredeyse gözle görülür bir iz bırakarak kalkıp gittiler. Bu işaretin titrettiği Ayn Hodlular, günün geri kalanı boyunca teker teker ve hep beraber dualar ettiler, kaderlerini Allah'ın eline teslim edip uykusuzluğa bıraktılar kendilerini. Ertesi sabah, 24 Temmuz'da İsrail, köylere şiddetli bir kara ve hava saldırısı başlattı. AP ajansı İsrail'in nedensiz yere Filistin ateşkesini ihlal ederek hava ve kara saldırılarına başladığını bildirirken, Dalya dehşet içindeki Yusuf ve ağlamakta olan İsmail'le sığınaktan sığınağa koşarak yağan bombalardan kaçmaya çalışıyordu.

Köy harabeye dönmüş ve Dalya, ikisi hariç bütün kız kardeşlerini kaybetmişti o gün. Dalya'nın elini yakan babasının kömürleşmiş cesedi köy meydanında yatıyordu. Dünyanın bütünüyle ters yüz olması ve bebek İsmail'in ağlamaktan yorgun düşmesi birkaç saat sürmüştü, o kadar. Dalya ona sımsıkı yapışmıştı, ağırlığı artık dayanılmaz hale geldiği halde yere bırakmaya cesareti yoktu. Onun gibi saldırıdan kurtulan diğerleri de ağızlarını bile açmadan, zihinleri bulanık, dolaşıp duruyorlardı. Kof bir sükunetti, içinde öfke, sevgi, umutsuzluk hatta korku bile yoktu. Dalya, yanmış yıkılmış toprağa göz

gezdirdi. Sağ bacağının arkasında bir kaşıntı hissediyor ve kaşıntıya yoğunlaşıyordu zihninde ama bir türlü kolunu kaldırıp kaşıntıya ulaşacak iradeyi toparlayamıyordu.

Bombardıman başladığında Hasan ahırların oradaydı ve mümkün olduğunca çabuk ailesinin yanlarına gidip onları toparlamaya çalışmıştı. Dalya'yı saldırı sonrasının müthiş sessizliği içerisinde donakalmış bir vaziyette buldu. Kaskatı duruşu, kırpmadığı gözleri ve İsmail'in etrafında sımsıkı kenetlenmiş kolları onu çok korkuttu. "Dalya," diye bağırarak ona doğru koştu. Dalya kımıldamadı.

Onlara yaklaştığında, dizlerinin bağı çözüldü ve Yusuf'un titreyen bacaklarının ve annesinin kaftanına sımsıkı yapışmış ellerinin yanına çöktü.

"Baba!" diye bağırdı Yusuf babasını görünce rahatlayarak. O sessizlik içinde Yusuf'un sesini duyan Dalya gözlerini kırptı.

"Gel, habibi." Hasan oğlunu kucağına aldı, Dalya'nın hâlâ kımıldamadığını görünce içindeki korku iyice yükseldi. Yusuf'un çaresizce tutunacak bir yer arayan elleri babasının boynunu buldu ve Hasan oğlunun pantalonunun sidik ve dışkıya bulanmış olduğunu gördü.

"Derviş! Yaba!" Hasan yardım isteyerek Derviş'e ve babasına seslendi ama ilk gelen Hacı Salim oldu. "Hizbi Allah ve niyamal vakil. Allah belalarını versin. Allah bu Yahudilerin belasını versin," diyebildi ancak, Dalya'nın halini görünce. "Dişlerini kıracak böyle sıkmaya devam ederse. Hasan, oğlanı bana ver, sen karını al."

Ama Yusuf babasını bırakmıyordu. Gözlerini açmıyordu. Kolları, bacakları, korkusu ve kirli pantalonuyla Hasan'a –sığınağına– yapışıp kalmıştı. Tam o sırada Derviş de geldi ve Hasan ona seslendi. "Kardeşim, Dalya'yı taşı. Evin güneye bakan tarafı yıkılmamış." Derviş, İsmail'i göğsüne bastırmış

olan Dalya'yı kucağına aldı. Dalya gözlerini kırpmaya başlamıştı şimdi ve kusursuz mavi gökyüzünü incelemekteydi *–ne kadar güzel ve açık–* fakat Derviş onu içeriye soktuğunda kendi evinin alçı tavanından başka görülecek bir şey kalmamış oldu. *İsmailim kollarımda güvende. İşte Yusuf, o da babasının kollarında güvende. Hepsi kötü bir rüyaydı sadece, değil mi?*

Gidişlerinin üzerinden daha bir gün bile geçmemişken İsrail askerleri tekrar köye girdiler. Kendilerine sunulan yemeği yemiş olanlar, şimdi silahlarını o yemeği ikram edenlere doğrultmuş olarak köye giriyorlardı. Hasan'a, Derviş'e ve diğer erkeklere otuz ceset için toplu bir mezar kazmaları emredilmişti. Köyün erkekleri, ikisi hariç bütün cesetlerin kim olduğunu tespit edebilmişlerdi. Hasan, hüzün içinde, kaybettiği arkadaşlarının ve hemşehrilerinin isimlerini dişdaşının koluna yazdı, o denli büyük bir şok içindeydi ki toprağı kazarken matem bile tutamıyordu. Ruhlarına el Fatiha...

Afallamış köylüler *–bu bir rüya mı?–*, çökmüş sinirler, ağlayan çocuklar. Uysallaştırılmışlardı işte.

"Kıymetli eşyalarınızı toparlayın. Doğu tarafındaki kuyunun başında toplanın. Çabuk! Bu geçici bir durumdur. Kuyunun başına gidin," diye buyurdu bir ses, görünmeyen bir tanrı gibi kaderlerini dağıttı onlara. Gökyüzü hâlâ sonsuz. Güneş merhametsiz. Dalya aynen kendisine söylenildiği gibi altınlarını kaftanının göğüs cebine koydu ve kıymetli eşyalarını topladı. İsmail sol kalçasının üzerinde, Yusuf sağ elinde.

"Anne, babam beni kucağına alsın," diye yalvardı annesine Yusuf.

"Git, habibi. Allah hepimizin yardımcısı olsun." Dalya oğlunun küçük elini bıraktı ve oğlan babasının üzerine atladı. *Allah hepimizin yardımcısı olsun.*

Kuyunun etrafını çevreleyen alan, endişeyle kırışmış, çarpılmış yüzlerle doluydu. Korkusu olmasa, Yahya hasat için bir araya gelmişler diye düşünebilirdi. *Hasat* diye düşündü.

"Şimdi ne olacak?" diye soruyordu Hacı Salim.

Aralarına en son katılanlar Derviş ve hamile karısı oldu. Omuzları çökmüş olarak, bir ayağını diğerinin önüne atıp sürüye sürüye, arkasında kalbi kırık kısrağı Fatuma'yla yaklaştı. Ganuş, Derviş'in sevgilisi ve Fatuma'nın hayat arkadaşı saldırı sırasında ölmüştü ve Fatuma'yı eşinin devasa cesedinin yanından ayırmak için çok uğraşmak gerekmişti.

Şimdi ne olacak?

Kuyunun yanında, askerler coplarını sallayarak dehşet içindeki güruhu tepeden aşağı doğru yürüttüler. Birkaç ailenin birden eşyaları altında ezilen at arabası yerden toz kaldırarak yalpaladı. İhtiyar bir kadın düştü ve birileri onu kaldırdı. "Yürüyün, yürüyün," diye bağırdı hoparlör tanrı. İnsanların yüreklerinden çıkan dehşet, başlarının üzerinde bir kuş sürüsü gibi döneniyordu. *Cik cik cik.*

Dalya İsmail'i göğsüne bastırmıştı ve Hasan tek kolunda Yusuf'u, diğer kolunda alelacele toparlanmış birkaç parça eşyayı taşıyordu. Yahya yiyecek dolu bir çantayı sırtına vurmuştu, köylüler güneşin kavurduğu gökyüzünün altında susuz, karşıki tepelere doğru yürümeye devam ettiler.

"Burada durun!" dedi hoparlör tanrısı. "Çantalar buraya. Yarın gelir, hepsini alırsınız. Her şeyi bırakın. Paraları ve mücevherleri de. Yoksa vururum. Anlaşıldı mı?"

Git. Dur. Anlaşıldı mı? Dön. Yarın. Güvende. Yahya bazı sözcüklerden güç aldı. Yusuf babasından, Dalya hâlâ kıpkırmızı olmasına rağmen iyileşmekte olan yarasıyla İsmail'den güç aldı. Belki bir umut vardı. Böylece eşyalarını –düğününde Dalya'nın neredeyse boynunu büken bütün o altın takıları, yiyecekleri, giyecekleri ve battaniyeleri– bıraktılar. Besime'nin

budama makasını. *Bunu ne diye almışım ki?* diye merak etti Dalya.

Derviş, Fatuma'nın sırtına vurmuş olduğu çuvalları indirdi ve diğer eşyaların yanına bıraktı. "At! Atı bırak!" diye buyurdu askerlerden biri. Hoparlör tanrısı değil ama onun müritlerinden biri.

"Lütfen!" dedi Derviş, gururunu ayaklar altına alarak.

Fatuma yalvarmaya değerdi ama asker bu dilencilikten hoşlanmamıştı. "Kes sesini!"

"Lütfen!"

"Kes sesini!"

"Lütfen!"

Asker silahını iki kez ateşledi. Birincisini Fatuma'nın iki gözünün arasına, beyaz lekeye. Fatuma yere yıkıldı, anında ölmüştü. Ötekini Derviş'in göğsüne. Hamile karısı, yani Besime'nin zamanında Hasan'a beşik kertmesi olan yeğeni bir çığlık attı, insanlar mikrop kapmasın diye yarasına bal sürüp, kendi elbiselerinden yırttıkları bez parçalarıyla sarmak üzere onu az öteye taşımak için başına toplanırlarken, o kocasının başında oturmuş, çığlık atmaya devam ediyordu. Kurşun Derviş'in omurgasına saplandı ve onu hareketsizliğe, mide bulandırıcı yatak yaralarına ve karısının göğsünden aşağısı çalışmayan bir adama bakmaktan ibaret kapkara kaderinin ağırlığına katlanmaya mahkûm etti. Sadece göğsünden yukarısıyla yaşarken bile atların ve rüzgârın hatırası onu hiç bırakmayacaktı.

Silah sesleri panik yarattı ve dehşet kuşları yerlerini Yahya'nın yağmur getirmelerini umut ettiği bulutlara bıraktı. Daha yağmurun mevsimi değildi ama ağaçların suya ihtiyacı vardı. Bazı zamanlar yağmur Ayn Hod'da durmadan yağardı, diğer zamanlarda ise o kadar kıymetliydi ki. Sonra oğlu

Derviş'i gördü ve hiçbir şeyin önemi kalmadı. Allah yağmurun da belasını versin. Yahya sırtındaki torbayı yere düşürdü ve o güçlü kuvvetli oğluna, inanılmaz bir binici olan o sevgili oğluna ağlamaya başladı.

Dalya hâlâ neler olup bittiğini anlayamamıştı. Panik içindeki insan güruhu Hasan'la arasına girmişti ama hâlâ ileride bir yerlerde onun kefiyeye sarılı başını görebiliyordu. Erkeklerin çoğundan daha uzundu; Dalya'nın her zaman hoşuna gitmişti bu. *Allahım, neler oluyor?* Bulutlar geldikleri gibi çabucak geçip gittiler. Güneş bir akrebin sokuşu gibi yakıyordu. Tozlar yükseklerde geziniyor, kaktüsler ise yere çok yakın duruyorlardı. Dalya suyu düşündü.

Bir an.

Bir an altı aylık İsmail göğsündeydi, ona annelik duygularıyla sımsıkı sarılmış kolları arasında. Bir sonraki an, İsmail yoktu.

Bir an, insanın beynini ezebilir, onun hayatını, tarihin akışını değiştirebilir. Daha fazla parçalarına ayrılamayacak kadar kısacık o zaman parçasıydı Dalya'nın uzun yıllar boyunca, oğlunun başına neler geldiğine dair bir ipucu bulabilmek için defalarca, tekrar tekrar düşündüğü. Gerçeklik onun için güneşin tutulması gibi yavaşça kardıktan sonra bile, zihninde kaçışan kalabalığın arasında İsmail'i arayıp duracaktı.

"İbni! İbni!" Oğlum, oğlum diye çığlık attı Dalya, gözleri yuvalarından fırlamış, oğlunu arayarak. Yüzünde toz, ayaklarında kaktüsler. "İbni! İbni!" Bazıları ona yardım etmeye çalıştılar ama o sırada silah sesleri yankılandı ve Dalya insanların arasında sürüklendi. *Bu bir rüya mı?* Hiçbir şey gerçek gibi görünmüyordu çünkü hiçbir şey inandırıcı değildi. Emin olmak için tekrar kollarına baktı. *Belki emekleyip kaftanımın içine girmiştir.* Göğsünü yokladı. *İsmail yok.* Oğlu kaybolmuştu.

Dalya durdu, zaman da durdu. Babası elini yaktığı zaman yapamadığı gibi çığlık attı. Çok yüksek, delici, yiyip bitirici, bir annenin en derin ıstırabından yükselen ve bu dünyaya ait olmayan bir çığlık. Zamanı sadece birkaç dakika olsun geriye alabilmek arzusuyla yanıp tutuşmaktan yükselen. Hasan Dalya'ya doğru koştu ve onunla birlikte kalabalığın içinde, Dalya kadar ümitsizce, çocuğu aramaya başladı. Diğer evladını da kaybetmekten korkarak Yusuf'u yanından ayırmadan İsmail'i arayıp durdu. Yusuf, konuşmaya bile korkarak babasına gitgide daha da sıkı yapışıyordu ve en nihayet üçü de Hasan'ın gücü ve kararlılığı sayesinde güvenliğe ulaştılar ama maalesef İsmail yanlarında değildi.

Vadide köylüler, yerlere oturmuşlardı. Toprak her zamanki gibi güzel ve huzur vericiydi. Ağaçlar, gökyüzü, tepeler, taşlar aynı, köylüler şaşkın ve sessizdiler. Dalya hariç. Acıdan gözü dönmüş bir şekilde insanları sorguya çekiyor, içlerinden bir tanesinin gözünün kenarından yanağına doğru inen yarasıyla bir oğlan çocuğu olmasını ümit ederek, diğer kadınlara bebeklerinin kundaklarını açtırıyordu. Yahya çocuğu muhakkak ki birisinin aldığını ve kavuşmalarının an meselesi olduğunu söyleyerek onu yatıştırmaya çalışsa da, Dalya içine doğanların yarattığı çılgınlıkla aranmaya devam etti. *Şu da muhakkak ki*, diye düşündü Yahya, *insan sözlere tutunup onlardan güç alamıyor.*

Dalya kalan gücünü de ağlamaya harcadı, aklından durmadan o anı geçiriyordu, bir daha, bir daha, bir daha. Bir anda bütün köyün üzerine çöküveren cehennemi bir türlü anlayamayan küçük Yusuf en sonunda babasını bırakıp jiddo* Yahya'sının kucağına oturmaya razı geldi, her ikisi de şaşkın ve gözleri yaşlarla doluydu.

---

* Dede. (ç.n.)

Hasan, yaralı kardeşi, teselli edilemeyen karısı, korkudan ödü patlamış oğlu ve sersemlemiş babası arasında gidip gelmekten yorgun düştü ve aman vermeyen sivrisineklerin arasında, yerdeki bir taşı başına yastık yaparak uykuya daldı. Ancak uyku bile hissettiği yetersizlik hissini dindiremedi. Ailesini korumayı başaramamıştı. Güven sağlayamamış, İsmail'i bulup getirememişti.

"Jiddo, artık eve gidebilir miyiz?" diye sordu Yusuf dedesine.

Yahya yalan söylemedi ama gerçeği de söyleyemezdi. Torununu öptü, onu iyice göğsüne doğru çekti ve "Biraz uyu, ya ibni, uyu şimdi biraz, ya habibi," dedi. *Oğlum, canım.*

Ertesi gün geri dönmeye çalıştılar ama arkalarında bıraktıkları silahlardan korktular. Üç gün iki gece boyunca, güneşin kavuruculuğu ve göremedikleri halde varlıklarından emin oldukları keskin nişancıların bakışları altında insafsız tepeleri aşarak ilerlediler. Şeker hastası bir çocuk ve annesi düşüp ölüverdiler. Bir kadın düşük yaptı ve susuz kalan iki bebek annelerinin kollarında can verdiler. Güçleri ancak Cenin'e kadar gitmelerine izin verdi ve oraya vardıklarında başka köylerden oraya akın etmiş mülteci kalabalığının içinde bulabildikleri yerlerde oturup dinlendiler. Oralardaki kasabalarda oturanlar, bu kötü zamanda mültecilere ellerinden geldiğince yardım ediyor, onlara yiyeceklerini, battaniyelerini ve sularını veriyor, alabilecekleri kadarını evlerine alıyorlardı. Kısa bir süre sonra Ürdün, Irak ve Suriye az sayıda çadır yolladı ve Cenin'de Ayn Hod'dan gelen köylülerin tepelerin üzerinde durup bir daha hiç dönemeyecekleri evlerine baktıkları bir mülteci kampı kuruldu.

Böylece Selahaddin'in orduları tarafından, İsa'dan sonra 1189 yılında kurulan Ayn Hod, kuruluşundan 800 yıl sonra Filistinli çocuklarından bütünüyle arındırılmış oldu. Yahya

o köyde doğup ölen nesilleri saymaya giriştiğinde kırk gibi bir sayıyla karşılaştı. Arapların, atalarından beş ya da altısının isimlerini doğum sıralarına göre çocuklarına vererek, soyağaçlarının hikâyesini çocuklarının isimlerine yazmaları işini çok kolaylaştırmıştı.

Yahya kırk nesillik, artık çalınmış bir hayatın çetelesini çıkartmış oldu böylece. Kırk nesil boyunca doğumlar ve cenazeler, düğünler ve danslar, dualar ve yüzülmüş dizler. Kırk nesillik günah ve yardımseverlik, yemekler, çalışma ve tembellik, arkadaşlık, düşmanlık ve barışma, yağmur ve sevişme. Nesilden nesile aktarılan hatıraları, sırları ve skandallarıyla kırk nesil. Avrupa'dan, Rusya'dan, Birleşik Devletler'den ve dünyanın dört bir yanından kalkıp gelecek, boşluğun içine yerleşecek ve hepsinin –mimariden geriye kalanların, meyve bahçelerinin, kuyuların, çiçeklerin ve büyünün– aslında kendilerine miras olduğunu söyleyerek onlara el koyacak yabancı bir insan topluluğunun hak iddiası sonucu kaybedilen her şey.

Canlı canlı gömülen tarihiyle birlikte Filistin'de 1948 yılı takvimden çıkarılıp sürgüne yollandı; günler, aylar, yıllar birer birer geçmez oldu ve tarihin tek bir anı, sonsuz bir sis gibi her yeri kapladı. O yılın on iki ayı, kendilerini durmaksızın, yeni baştan sıraya koyarak Filistin'in kalbinde dönüp durdular. Ayn Hod'un ihtiyarları kampta birer mülteci olarak öldüler ve ölürken mirasçılarına atalarından kalma evlerin koskocaman demir anahtarlarını, Osmanlı'dan kalma, kurumuş yapraklar gibi ufalanan arazi ruhsatlarını ve İngiliz mandasından kalma tapuları, hatıraları ile topraklarına duydukları sevgiyi ve kırk neslin yavuz hırsızın tutsak ettiği ruhunu terk etmeme gözüpekliğini ve kararlılığını bıraktılar.

5

"İbni! İbni!"
1948

Saldırıdan önceki günlerde, 1948'in Temmuz ayının sonlarına doğru, İsrailli askerler ateşkesi pekiştirmek için köye geldiklerinde El Nakba'dan çıkan kavurucu rüzgârlar Kudüs'e doğru esmekteydi. Eylülün gelişine yalnızca haftalar kalmıştı, eylül her zaman güneyden esen kuru rüzgârlar ve bardaktan boşanırcasına yağan yağmurlarla gelirdi.

Yağmur, yağmurun geleceğine dair en ufak bir işaret, umut demekti. *Ve ateşkes ziyafeti* diye düşünüyordu köylüler, *barışcıl bir başlangıcın işareti olacak.*

İsrail'in askerleri yemeklerini yerken, adı Moşe olan bir tanesi bir Arap kadınını seyrediyordu. Küçük bir oğlan çocuğu kadının bacaklarının dibindeydi sürekli, kaftanına yapışmıştı. Bir koluyla göğsüne bastırdığı küçük bir çocuk daha taşıyordu ve boşta kalan eliyle Moşe ile silah arkadaşlarına kuzu ikram ediyordu. Bej rengi asker üniformasının içindeki Moşe, soykırımın bütün dehşetlerini yaşamış olan kendi Jolanta'sı çocuk sahibi olamazken bu Arap köylüsünün iki çocukla kutsanmış olmasının büyük bir haksızlık olduğunu düşünüyor ve için için ağlıyordu.

Moşe, Jolanta'nın mutlu olmasını istiyordu. Jolanta çocuk istiyordu. Ama bedeni, onu ergenliği boyunca kendi cinsel iş-

tahlarını tatmin etmeye mecbur eden SS subayları tarafından harap edilmişti. Bu kâbus hayatını kurtarmıştı kurtarmasına ama onu kısır bırakmıştı. Bütün akrabalarını ölüm kamplarında kaybeden Jolanta, İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda gemiye binip tek başına Filistin'e gelmişti. Filistin ve Filistinliler hakkında hiçbir bilgisi yoktu, yalnızca Siyonizm'in zengin vaatlerinin, balın ve sütün peşine takılmıştı. Sığınacak bir yer arıyordu. Bedenini kirleten terli Alman erkeklerinin hatırasından, yokluğun ve açlığın hatırasından kaçmak istiyordu. Ölümün rüyalarında uluyuşundan, annesinin ve babasının, kız ve erkek kardeşlerinin susturulan şarkılarından, ölmekte olan Yahudilerinin bitimsiz çığlıklarından kaçmak istiyordu.

Moşe onun acısını anlıyordu. Her gün Filistin'in kıyılarına çıkan yüzlerce öksüz ve yetim, dul ve yıkılmış Yahudi'nin gözlerinde de aynı şeyi görüyordu çünkü. Ama Jolanta özeldi. Öyle kırılgan ve güzeldi ki. Moşe ona âşık oldu ve ikisi, Jolanta'nın Filistin'e varışının üzerinden henüz birkaç ay geçmişken evlendiler.

"Jolanta, artık güvendesin," dedi Moşe, birlikte oldukları ilk gece.

"Bundan nasıl emin olabiliyorsun, Moşe?" diye ağladı Jolanta onun kollarında.

"Akdeniz ile Ürdün Nehri arasında kalan topraklarda Yahudilerden başka hiç kimsenin olmadığı günleri görecek kadar yaşayacağız." Sımsıkı sarıldı Jolanta'ya. "Filistin bizim olacak. Göreceksin. Birlikte bir aile kuracağız. Yepyeni bir hayata başlayacağız. Uyu artık. Doğacak çocuklarımızı gör rüyanda, sevgilim. Bir daha kimse bize zulmedemeyecek."

Moşe, Jolanta'ya sarıldı ve İngilizleri kovma planları üzerinde düşünmeye başladı.

Önce İngilizler, dedi kendi kendine, *sonra da Araplar.*

Haklıydı. Siyonistler İngilizlerden ve Arapların çoğundan kurtulmayı başardılar. O ve Jolanta, İsrail'in doğuşunu gördüler. Gerçekten de Moşe yeni devletin Avrupa'nın küllerinden doğmasına yardım etti. Ama ne yazık ki kendi çocukları olmasını sağlayamadı.

Moşe silah arkadaşlarıyla birlikte Ayn Hod'dan ayrılırken aklında hâlâ o Arap kadını ve çocukları vardı. Jolanta o kadar çok çekmişti ki, nasıl olurdu da Tanrı ondan en temel annelik yetisini esirgerken, hali hazırda gereğinden kalabalık olan o Araplara boy boy, sağlıklı evlatlar verirdi? İçindeki bu adaletsizlik hissi, ne gerekiyorsa almak –eğer iş oraya varırsa zor kullanarak almak– kararlılığına dönüştü.

Ertesi günkü bombalamanın ardından uzaklaştırılan Araplar arasında, bebeğini sıkıca göğsüne bastırmış olan Arap kadını yine gördü. Kadının kendisi de ayağındaki isyankâr halhal kadar güzeldi. Kalabalığın içinde, arkadan yavaş yavaş kadına doğru ilerledi. Moşe daha kadının yanına bile yaklaşamadan, yürek gibi atan kalabalık, bebeği kadından ayırdı ve kaderlerin belirlendiği o ana doğru savurdu. Yıldırım misali atılan Moşe bebeği kaptığı gibi ordu malı çantasının içine tıktı ve arkasına bile bakmadan yürümeye devam etti. Kadının, "İbni! İbni!" diye çığlık attığını duyunca, bebeği alırken kendisini gördüğünü düşündü.

Ama görmemişti. Kalabalık kadının üzerine abandı, birkaç el daha silah sesi duyuldu ve kadın kalabalıkla birlikte sürüklenerek uzaklaştı.

Bebek ağlıyordu. Moşe yoldaşlarından uzaklaşıp cipine doğru yürürken onun çantanın içinde tekmeler atan bacaklarını hissedebiliyordu. Araplar çoktan köyün merkezinden uzaklaşmışlardı. Çocuğu, diğer askerlerin Ayn Hod'da ertesi gün gerçekleşmesi kaçınılmaz olan zaferlerini kutlamak için

önceden ayırdıkları alkolle yatıştırmak geldi aklına. Bebeğin ağzına alkolü damlatırken yanağındaki yarayı fark etti. Yara hâlâ kırmızıydı ve çocuğun gözü hâlâ hafifçe şişti.

Askerlerden biri, "Araplar gitti!" diye bağırdı.

Ayn Hod'un sakinleri topraklarından uzaklaştırılmışlardı. Artık kutlama zamanıydı ve bu da Moşe'ye bebeği gözlerden iyice uzaklaştırma şansı verecekti.

"İçkileri unutmuşum. Hemen dönerim," diye bağırdı Moşe.

Alkolle kendinden geçmiş çocuğu, ordu cipinin arka koltuğunda hışırdayıp duran çantanın içine yerleştirip, Jolanta'nın büyük ihtimalle uyumakta olduğu kibbutza* doğru hızla yola koyuldu. Moşe onun çok fazla uyumaya başladığını düşünüyordu. Çok az yediğini. Artık neredeyse hiç gülümsemediğini.

Taze bir hayata bakmak onu kendisine getirecektir.

Taze hayat İsmail'di, Dalya ile Hasan'ın, Ayn Hod isimli Filistin köyünün Fellahlarının oğlu. Moşe onların isimlerini bilmiyordu ve ne o, ne de Jolanta hiçbir zaman öğrenmeyeceklerdi. Arap kadının yüzünün ve "İbni! İbni!" diye çığlıklar atışının hatırası Moşe'yi yıllarca rahat bırakmayacak ve yaptığı kötülükler yüzünden ömrünün sonuna kadar huzur bulamayacaktı. Ama şimdilik, Moşe'nin bu çocuğu çalmasına sebep olan aşktı. İnsanları evlerinden sürmesine sebep olan ise her şeye kadir bir ferman tarafından görevlendirilmiş olmaktı. *Toprak-sız insanlar için insansız topraklar.* Kendini buna inandırana kadar tekrar edebilirdi aslında, ama ah, o Arap kadını yok mu.

O Dalya yok mu.

Jolanta'nın yüzü bir bahar goncası gibi açılıverdi. Bir çocuğa bakıp büyütme arzusu her şeyin, depresyonunun, ha-

* Tarım komünü. (ç.n.)

yaletlerinin, ısdırabının üstesinden geldi. Uyuşturulmuş, pis ve yaralı da olsa, o kıymetli yavruyu kollarına aldı. Bir Arap olmasından zerrece rahatsızlık duymadan onu derin bir hasretle kucakladı. O gün Araplarla ilgili bildiği ilk şeyi öğrendi: Oğullarını sünnet ediyorlardı.

Jolanta âşık olmuştu. "Öyle güzel ki, Moşe." Mutluluktan titriyordu.

"O... bebek... annesi ile babası..." Moşe ne demeye çalıştığını kendisi bile bilmiyordu ve Jolanta onu susturunca minnettar oldu.

"Dur. Hiçbir şey bilmek istemiyorum. Sadece şunu söyle bana: Bu bizim oğlumuz mu, Moşe?"

"Evet, sevgilim. Bir anneye ihtiyacı var."

"O zaman ismini David koyuyorum, babamın anısına," diye karar verdi Jolanta. Moşe de içkileri alıp mutluluk içinde Ayn Hod'a döndü. Kendini tamamlanmış gibi hissediyordu.

Önce İngilizler, sonra Araplar.

Ve Jolanta'nın artık bir çocuğu vardı.

Ayn Hod'un insanları zorla tahliye edilirken Moşe ve yoldaşları yeni boşaltılmış köyü korumaya alıp yağmaya giriştiler. Dalya kırık kalbiyle, İsmail'in kaybı yüzünden yarı delirmiş vaziyette uzanmış yatarken, Jolanta David'i sallayarak uyutmaktaydı. Hasan ailesinden geriye kalanların hayatları için mücadele ederken, Moşe silah arkadaşlarıyla içki içip mutluluk içinde cümbüş yapmaktaydı. Ve de Yahya ile diğerleri adım adım topraklarından uzaklaşırlarken, işgalciler "Hatikva"yı söyleyip, "Çok yaşa İsrail!" diye bağrıyorlardı.

6

Yahya'nın Dönüşü
1948 – 1953

1948'de yabancı azınlık, evlerinden kovduğu Filistinlilerin evlerini ve bankalarını yağmalayarak yeni bir devlet kurarken, beş büyük güç –Sovyetler Birliği, Büyük Britanya, Çin ve Amerika Birleşik Devletleri– bir araya gelip, çatışmaları durdurması için Birleşmiş Milletler'den bir arabulucuya görev verdi.

"İsveçliymiş," dedi Yahya, her sabah haberleri almak için onun çadırının yakınlarında toplanan bir grup erkeğe. "Kim İsveçliymiş?" dedi oradan geçmekte olan birisi. "Bir sussana yahu. Hasan bize gazeteyi okuyor," diye parladı bir başkası. Yahya başıyla Hasan'a işaret etti. "Devam et, oğlum."

Hasan okudu:

> Kendisine verilen görevleri yerine getiren Birleşmiş Milletler Elçisi Kont Folke Bernadotte yaptığı açıklamada, "Yahudi göçmenler dört bir yandan Filistin'e akarlarken, çatışmanın masum kurbanlarının evlerine dönmelerinin engellenmesi en temel adalet ilkelerinin ihlâl edilmesidir ve pek tabii ki, en azından o toprakta yüzlerce yıllık kökleri bulunan Arap

mültecileri kalıcı bir şekilde tahliye etmeyi çözümmüş gibi sunmak da öyle," dedi.

Birileri tekrar konuşmaya başlayana kadar evlerine dönebileceklerine dair ısrarlı bir umutla dolu bir sessizlik oldu.

"Birilerinin bu iğrençlikle ilgili bir şeyler söylemesinin zamanı gelmişti artık."

"Yahudiler evimi harabeye çevirmemiş olsunlar da."

"Aman çevirsinler. Tamir ederim. Evime döneyim yeter."

"Gidip benimkilere haber vereyim. Ümmü Halil çok sevinecek. Limon ve badem ağaçlarının nasıl olduklarını merak edip duruyordu."

Ancak erkekler dağılmaya başlar başlamaz beş yaşındaki bir ses durdurdu onları. "Jiddo" –küçük Yusuf Yahya'ya bakıyordu– "artık eve gidebilir miyiz?"

Öyle olduğunu farzetmişlerdi ama bu soruyla doğrudan yüz yüze geldiklerinde, cevaptan emin olamıyorlardı. Hep beraber, yanyana oturmakta olan Yahya ile Hacı Salim'e döndüler. Yahya, Hasan'a baktı, sonra torununa döndü ve "Doğrusu şu ki, Yusuf, henüz bilemiyoruz. Bekleyeceğiz, ya habibi," dedi. *Canım.*

Haberleri almak için bir araya toplanmak mülteci kampında bir sabah ayinine dönüşmüştü. Kadınların ve çocukların ayrı bir toplulukları vardı. Ama erkekler için bu, günün en önemli olayıydı. Eve dönüş umutlarının tekrar tekrar tazelendiği bir yer ve zamandı. O umutlar durmaksızın söndürülüğünde bile. İhtiyarlar sırayla ölmeye başladığında bile. Umutları iyice azaldığında bile Geri Dönüş Hakkı ayini için bir araya gelmeye devam ettiler.

İsveçli arabulucu haberini almalarının üzerinden birkaç gün geçmişti ve şimdi yeni bir haber için toplanmışlardı.

Hasan okudu:

> İsveçli Birleşmiş Milletler arabulucusu Kont Folke Bernadotte, Yahudi teröristlerin suikastine uğradı.

İsrail geri dönüşe izin vermedi ve aile, kaderin gerçekdışı cilvesinin ve onun belirsizlik dolu sonuçlarının her sabah gelen haberlerle bir kez daha tazelendiği o sonsuz yılın içinde esir oldu.

Sonradan yıllara dönüşecek o kafa karışıklığıyla dolu aylar içinde Yahya, gözle görülür bir biçimde ihtiyarladı ve 1953 yılında bir gün, Cenin'deki sefil çadırının taşlaşmış olduğunu fark etti. Sadece geçici bir sığınak olmuş olması gereken şeyin sembolik kalıcılığı onun için dayanılmayacak kadar ağırdı. Onun tepesinden içeriye sular akan ve zemini çamur olan bezden bir mesken olarak, sürgünün geçiciliğini teyit etmesini tercih ederdi.

Çadırkentte bekleyip durduğu yıllar içinde Yahya sabah ezanıyla kalkıp günlerini boş boş oturarak, karneye bağlanmış yemekler ve günde beş defa kıldığı namazlar arasında neyini çalarak, bir şekilde geçiriyordu. Sadece ailesinin sevgisinde ve Hacı Salim ile ve Birleşmiş Milletler'in Cenin bölgesi direktörü olan Jack O'Malley'yle oynadığı tavlalarda bir miktar teselli buluyordu. Erken akşamüstü saatlerinden başlayarak sekize ve hatta bazen oyunun gidişatına ve o gün nargilelerin nasıl hazırlanmış olduğuna bağlı olarak daha geç vakitlere kadar bu üç adamı birbirlerinden ayırmak mümkün değildi.

Ancak Yahya, altmış yılı aşkın yaşamı boyunca tarımla uğraşıp kendi yağında kavrulmuş olmanın gerektirdiği gündelik faaliyet haline alışkındı. Malına mülküne el konulmuş tutuklu bir sürgün olmanın getirdiği amaçsızlık ruh halini bozmuş,

belini bükmüştü. Ardı ardına verilen ve tutulmayan sözler, üzerlerine yazıldıkları kâğıtlar kadar bile değerleri olmayan Birleşmiş Milletler 'Geri Dönüş' kararları ruhunu aşındırmış, onu suskunlaştırmıştı; ayaklarını sürüyerek dolaşıp duruyordu, beklemeye yenilmiş bir adamdı. Çalışmak isteyen ellerinin sessiz dayatmasına yenilmiş bir adamdı.

Sığınağının katılaşmış kilinde, onu katılaştırıp teslimiyetini sona erdiren bir şey vardı. 1953'te bir Kasım sabahı erkenden Dalya'nın eline birkaç parça giysi tutuşturdu. "Ya binti," dedi ona, *kızım*, "şunları elinden geldiğince beyazlatır mısın?"

Dalya giysileri alıp sabunlu suya batırdı. Çitilemek için leğene doğru eğilirken başını kaldırdı, başörtüsünün altından birkaç tutam saç kurtuldu ve kayınbabasının uzaklaşmasını seyretti. *Keyfi biraz olsun yerine gelmiş, Allah'a çok şükür.*

Üzerinde uzun beyaz bir pantalon ve beyaz bir iç gömleğiyle Yahya, kilden çadırının hemen dışındaki taşın üzerine oturdu ve rüzgâra doğru eğildi. Üzerinde epeyce düşünülüp taşınılmış gibi görünen derin bir nefes aldı, gözlerini kapattı ve dudaklarına dayadığı neyi üfledi, yeni bir melodiydi çaldığı. Beklemenin hüzünlü müziği değildi. Atalarının ona bıraktıkları mirasın müziği de değildi. Toprağa bir çağrıydı. Allah'a. Yahya'nın içinde yaşayan ülkeye. Müzik gelip geçenlerin dikkatini çekti, yüreklerine dokundu ve nedenini bilmeksizin başlarını önlerine eğmelerine sebep oldu. Bütün sabah boyunca gözlerini neredeyse hiç açmadan, kaşları hep kalkık halde neyini üfledi. Bitirince yerinden kalktı, çadırından tıraş malzemelerini alıp geldi – ustura, deri kayış, kırık bir ayna. Dimdik oturup yaşlı ve nasırlı ayaklarını toprağa iyice bastırdı, derin bir nefes aldı.

Zeytinler olgunlaştı.

Tıraş oldu. Bıyığının iki ucunu simetrik bir şekilde yukarıya doğru kıvırdı ve akasya sakızıyla sabitledi.

Üzümler ve incirler olgunlaşıp dökülmüş, yerlerde çürüyorlardır.

Her bir parça giysiyi, eskilerde kalmış bir asaletle teker teker giydi üzerine, en iyi dişdaşını sırtına geçirdi, üzerine çok büyük gelen ceketini giydi ve kırmızı damalı bir kefiyeyi siyah bir egalle başına bağladı.

Ekim yağmurları toprağı gevşetmiştir mutlaka.

Ve çadırından başı dik bir adam olarak çıktı.

Yahya'nın neyin peşinde olduğunu anlayan Hacı Salim, onu sağduyuya davet etti. "Ya Ebu Hasan, neyin peşinde olduğunu biliyorum. Kasım geldi, hepimizin içinde aynı his var. Ama çok tehlikeli bir iş bu. Aptallık etme, arkadaşım. Vahid Allah!"

Yahya, Allah'ın birliğine şehadet etmesi için yapılan çağrıya "La ilahe illallah!" diye cevap verdi ama söylenenleri dinlememeye kararlıydı. Jack O'Malley, Yahya'nın durdurulamayacağını bilecek kadar tanıyordu onu. Tombul beyaz elini Yahya'nın omuzuna koyarak, "Dikkatli ol kardeşim. Sandalyen ve nargilen seni Beyit Cevat'ın kahvesinde bekliyor olacak, çok gecikme," dedi İrlanda aksanıyla.

Hasan kendisini durdurmaya çalıştığında –"Yaba, lütfen. Seni öldürecekler"– Yahya oğluna bir Arap hükümdarının sorgulanamaz ve mutlak otoritesiyle baktı. Sonra arkasını dönüp, bir zamanlar nasıl yürürdüyse öyle, –şimdi artık bir baston yardımıyla da olsa– azimle ve gururla yürümeye başladı daracık yokuş yoldan yukarı, kampın ucuna, kamp hududunun dışına, sonsuz 1948'in dışına, hududun öte yanındaki, artık İsrail diye anılan yere –avucunun içi gibi bildiği topraklara– yürüdü, ta ki hedefine varana kadar.

On altı gün sonra, Yahya üstü başı perişan, pislik içinde, saçı sakalı birbirine karışmış ve gayet keyifli olarak geri geldi.

Giderken başına sardığı kefiye, şimdi sırtına vurduğu ve ağırlığı neşeli yürüyüşünü kamburlaştıran bir bohçaya dönüşmüştü. Yahya askerlere yakalanmadan Ayn Hod'a kadar gitmişti. "O toprak benim kanıma işlemiş!" diyordu. "Her ağacı, her böceği biliyorum ben. Askerlerse hiçbirini bilmiyor."

Günler boyunca tarlalarında dolaşmış, ailesine yeniden kavuşan bir adamın heyecanıyla incir ve keçiboynuzu ağaçlarıyla merhabalaşmıştı. Onların gölgesinde, hayatı boyunca hep yapmış olduğu gibi mutlulukla kestirmişti. Askerlerin yanı başında Derviş ile Fatuma'yı vurdukları kuyu hâlâ olduğu yerde duruyormuş ve Yahya yaptığı uyduruktan bir kovayı hanımeli dallarından bir ipe bağlayıp kuyudan su çekmiş. Karısının mezarını ziyaret etmiş, beyaz çizgili kırmızı güllerin bütün o yıkıma rağmen tekrar açtıklarını görmüş. Karısının ruhuna Fatiha okumuş ve –yeminler ediyordu ki– onun hayaletiyle konuşmuş.

Bu olaydan otuz yıl sonra, yüzünde dedesinin kıvrık bıyığının tıpkısıyla Yusuf, Yahya'nın sılayı idrak edişinin cennetinde geçirdiği on altı günün ardından geri geldiğinde dişlerini kaplayan sarı kili hatırlayacaktı. Yahya inatçı bir vakarla, en iyi giysilerini giyerek yola çıkmış ve kefiyesi, cepleri ve elleri alabildiğine meyveler ve zeytinle dolu, şen bir dilenci gibi geri dönmüştü. Berduş gibi görüyordu görünmesine ama öylesine coşkuyla doluydu ki, insanlar onu acımasız bir orduyu tek başına oyuna getiren ve beş büyük ulusun bir araya toplanıp da beceremediği şeyi gerçekleştiren bir adama yakışacak bir biçimde yüceltmişlerdi. Toprağına geri dönmeyi başarmıştı. Dönüşü ne kadar kısa ve belirsiz olursa olsun, dönmüştü işte.

Yahya'nın cüreti, Birleşmiş Milletler'in durmadan verdiği ve tutmadığı sözlerden yılmış ve o sonsuz 1948 yılının yarattığı aşağılanma duygusu nedeniyle içlerine kapanmış olan

mültecilere hayat aşılamıştı. Daha on yaşına basmamış olan Yusuf için jiddosunun bu macerası, korkunç tahliyelerine dair hatıraların üzerine ekilmiş bir tohum oldu ve o tohumdan muhalif bir karakter filizlendi.

Otuz yıl sonra, hayatının en güzel günlerinden birinde Yusuf, dedelerini onu hiç tanımamış olan kız kardeşi Amal'a anlatacaktı.

"Çok güzel bir geceydi," diyecekti Yusuf. "O kadar mutluydu ki. Bir bohça dolusu inciri, limonu, üzümü, keçiboynuzunu ve zeytini kampın ortasına bir açışı vardı, bir milyon altın dinar getirmiş zannederdin. Kendini tutamıyor, gülüyordu habire. Jiddomuz harika bir adamdı."

"Babamız gibi," diye ekleyecekti Amal.

"Evet. Babamız gibi."

Yahya'nın döndüğü akşam, esen bayram rüzgârlarıyla birlikte kamptaki aile büyüğü babalar ve analar geç saatlere kadar bir arada oturdular. Yahya'nın getirdiklerini bölüştüler ve törensel bir edayla tadını çıkararak yediler ama öncelikle kutsal zeytini dillerinin üzerinde uzun uzun yuvarladılar. Kırk neslin emeğinin ürünü o meyveler Filistin'in iksiri gibi geldi onlara, yüzyılların nektarı gibi.

"Toprağımın tadına bak, Jack. Tatsana! Bak bu yığın senin için, bu da hacca götürmek için!" Yahya coşup taşıyordu, Dönüş'ü başarmak onu canlandırmış, cömertleştirmişti.

Köylüler yediler, güldüler, ağladılar, geçmişin neşeli ve hüzünlü türkülerini söylediler ve Yahya'nın köyün son durumuyla ilgili betimlemelerini kendi hatıralarıyla karşılaştırdılar. Ayn Hod'un doğu ve batı tarafındaki evler hâlâ ayaktaydı ama boştular ve kavanoz kavanoz turşu ile reçeller köylüler beş yıl evvel onları nasıl bıraktılarsa öylece duruyorlardı kilerlerde. Yahya hepsinden yemişti. "Yahudilere bırakacağıma ben

yiyeyim bari, dedim." İyi, iyi yapmışsın. Ve evlerde giysiler görmüştü. Orada burada oyuncaklar. Yahya, köyün tam merkezinde bulunan caminin geneleve dönüştürüldüğünü anlattığında kadınlar mırıl mırıl lanet okumaya başladı, erkekler de iğrenerek başlarını salladılar. Ah, bir de karıncalardan duyduğu tiksintiyle tanınan Hacı Mahide'nin, ruhu şad olsun, evini çekirgeler basmıştı. "Görse ne hale gelirdi, düşünsenize bir!" Hep beraber güldüler.

"Ruhu şad olsun." Evet, ruhu şad olsun. Zeytin sıkma presini, üzerine yağlıboya resim asmak için hariç kullanan yoktu. Sanat galerisine çevirmişlerdi orayı. Orada nasıl bittiği belli olmasa da 1800'lerden beri duran dev çınar hâlâ yerindeydi. "Eh, duracak tabii." Zeytinlerin de hepsi duruyordu durmasına ama işi bilen birilerinin bakımına ihtiyaçları vardı.

"O insanlar zeytin hakkında hiçbir şey bilmiyorlar. Zambak gibi bembeyaz suratlı, toprakla hiçbir işleri olmayan yabancılar hepsi. Toprağı birazcık bilselerdi, toprak ne yapar eder onlara zeytini sevdirirdi," dedi Yahya, daha birkaç saat evvel o zeytinlerin muazzam gövdelerini okşamış olan avuçlarına bakarak. Bir çiftçinin, ihtiyarlığın lekeleriyle beneklenmiş ve sert, o tepelerin kopkoyu gerçeğine bulanmış gibi görünen elleri. Bir zeytin dalının yalnızca bir kez çiçeklendiği ve budanmazsa tam da kış geldiği sırada incecik taze dallara dönüşecek olan filizler vereceği gerçeği. Bir zeytin ağacının en büyük biyolojik düşmanının ağ kanatlı bir sinek olduğu ve koyunları zeytinlerin altında otlatmanın toprağa zeytinin ihtiyacı olan nitrojeni sağlayacağı gerçeği. Yahya'nın ellerinin, bir ömür boyunca ağaçlara ve toprağa adanmış oldukları için bildikleri o gerçekler.

"Allah onların belalarını versin," diye bağırdı topluluktaki kadınlardan biri, "bizi evimizden atmak mecburiyetinde değillerdi. Kaç tanesinin toprağımıza yerleşmesine izin ver-

dik, onlara topladığımız zeytini dağıttık." Herkes içini çekti ve kadınlar bela okudular; erkekler tiksinerek başlarını sallarken, itinayla tadını çıkarmayı ihmal etmeden incir yemeye devam ettiler. Sonra Yahya neyini çıkarıp zamanın müziğini çalmaya başladı ve kadınlar oturdukları yerde sallanarak hüzünlü türküler söylediler, ta ki aralarından biri, "Bu yetti! Dal'Onuna'yı çal!" diye bağırana kadar. Yahya çaldı ve şarkının hareketli temposu romatizmalı bedenleri ayağa kaldırdı, ateşin etrafında biraz sakarca bir dabke oynadılar, birisi neye eşlik edecek bir vurmalı olsun diye bir tabla uydurdu oradaki eşyalardan.

Aralarında bulunma ayrıcalığına sahip tek çocuk olarak uykuya direnmeye çalışmakta olan Yusuf, başlayan eğlenceyle birlikte tekrar enerjiyle dolmuştu. Yıllar sonra kız kardeşi Amal'la Beyrut'talarken, Yusuf o gecenin dişsiz gülüşlerini, ihtiyar, yorgun bedenleri sarsan kahkahalarını, dedelerden ve ninelerden ziyade yaramaz çocuklarınkine benzeyen kıkırdamaları, Hasan'ın çubuğunun ve ballı-elmalı nargile tütününün döne döne yükselen dumanını hatırlayacaktı.

Hava, zamanın içinden gelen ağaçların, sürgün bulutunu delmeyi başaran meyveleriyle sarhoş olmuş insanların cümbüşe katılan sesleriyle doluydu. Neşe gecenin ilerleyen saatlerine doğru yayılırken gruba yeni insanlar katıldılar. Bazı kadınlar sahip oldukları en iyi giysileri giyip geldiler ve gece geç saatlere kadar oturmalarına izin verilen çocuklar heyecan içinde Yusuf'un etrafına toplanıp ateşin gölgeli ışığında kendi kutlamalarına daldılar.

Takip eden günler boyunca o gecenin neşe dolu kendiliğindenliği, beklemek denen boğucu işin ve belirsizliğin zorluklarının içine sızıp durdu. Ama Yahya dayanılmaz bir düş kırıklığı içindeydi yine. Böylece, iki hafta sonra bir kez daha Dalya'dan beyazlarını parlatmasını istedi.

Yahya tıraş oldu. İki hafta önceki sessiz ayini tekrarlayarak giyindi. Fakat bu sefer Yasak Geri Dönüş töreninin usullerini, tecrübeli ve alışkın hareketlerle yerine getiriyordu. Yusuf, güneşin altında, dedesinin yanında oturmuş, onun çenesi boyunca yavaş yavaş hareket eden usturayı seyrediyor ve güneşin usturanın bıçağı üzerinde dans eden ışınları gözlerini kamaştırıyordu. Su kabının içindeki kirli beyaz köpüğü, Yahya'nın ellerinin üzerindeki lekeleri ve tırnaklarının altındaki kiri inceledi. Ve Yahya'nın ak düşmüş bıyığını büyük bir itinayla kısaltışını, uçlarını mükemmel ve simetrik bir biçimde yukarıya doğru kıvırışını aklına iyice yazdı. Bıyık, hükümdarın giysisi.

Kimse Yahya'nın tam olarak ne zaman öldüğünü bilmiyordu. Fakat Kızıl Haç sonunda naaşını İsrail otoritelerinden geri almayı başardığında, Dalya çoktan bir düşük daha yapmıştı. Kamptaki herkes Yahya'nın sonsuz 1948 yılının dışına adımını bir kez daha attığı anda, bir daha geri dönmeyeceğini bildiği üzerine hemfikirdi. Hacı Salim, Yahya'nın ölmesi gereken yerde ölmek için gittiğinden emindi ve insanlar Yahya'nın vefatından konuşurlarken onun kalp kırıklığından öldüğünü söylediler.

Gerçek ölüm sebebiyse bir kurşun yarasıydı. Ayn Hod Fransa'dan gelen sanatçı Yahudilerin yerleşim yeri olmuş, yavaş yavaş gizli bir cennet olarak ün salmaya başlamıştı. Yahya daha ilk ziyareti sırasında Yahudi yerleşimciler tarafından görülmüş, geri döndüğünde de onu beklemekte olan askerler tarafından yasak bölgeye girmeye kalkıştığı için vurulmuştu.

Ailesi Yahya'yı cenaze için yıkarken avucunda üç zeytin ve cebinde birkaç incir buldular. Yahya'nın ölü yüzünde bir gülümseme vardı ve bu herkes tarafından onun mutlu bir şekilde ölüp şehitlerin cennetine gittiğinin kanıtı sayıldı. Cenin'deki döküntü kampın sakinleri gözlerinde yaşlarla

Yahya'nın yasını tutarken, bir yandan da yaşadığı hayatı, son büyük cesaretini ve toprağına duyduğu aşkı kutladılar. Jack O'Malley o gün personeline izin verdi ve hepsi de cenazeye katıldılar.

Yas tutan hüzünlü kutlamacılar kalabalığı içerisinde Hasan, babasının vücudunu saran kefeni bir ucundan tutmuş, sessizce yürüyor, Derviş ise tekerlekli iskemlesini elleriyle hareket ettirerek onun yanı sıra ilerliyordu. Cenaze sırasında kimse Yusuf'un gencecik yüzündeki sarsıntının farkına varmadı ve o gece kimsenin gözüne uyku girmedi. Yahya'nın ölümü geceyi ele geçiren ve huzursuzlukla kıvrandıran bir hakikati ortaya çıkarmıştı. Nasıl oluyordu da bir adam kendi mülküne adım attığında, karısının mezarını ziyaret ettiğinde, kendi atalarının kırk nesillik emeğinin meyvelerini yediğinde ölümcül bir bedel ödemek zorunda kalıyordu? Bu açık bir yara gibi olan soru, soyut uluslararası çözümleri, direnişleri ve mücadeleleri beklemeye mecbur edilen mültecilerin, bekleyişin kokuşmuş bitimsizliğinin bulandırdığı bilinçlerini delip geçememişti o zamana kadar. Ama Yahya'nın bedenini toprağa verirlerken, içinde bulundukları durumun temel hakikati bir anda su yüzüne çıkıverdi ve gece onları uykularından etti.

Ertesi sabah mülteciler, sıkıntılarından sıyrılıp dünyanın yüzünden, geçmişinden ve geleceğinden yavaş yavaş silinmekte oldukları gerçeğini gördüler. Kadınlar ve erkekler ayrı ayrı birer meclis topladılar ve bu meclislerden henüz emekleme aşamasında bir güç doğdu. Hemen her konuda Hasan'a başvuruluyordu çünkü aralarında en eğitimli olan oydu. Temel ihtiyaçlar için Birleşmiş Milletler yetkililerine mektup yazmak ve müzakerelere girişmek onun becerikli ellerine bırakıldı.

Henüz işgal edilmemiş Batı Kıyısı'nda yaşayan kendi Filistinli hemşehrileri bile onları "mülteciler" diye küçümsemekteydi.

"Mülteci olmaya mecbur olabiliriz ama köpekler gibi yaşamaya mecbur değiliz," diyorlardı.

Yahya'nın ölümü kamptakilerin sırtlarını dikleştirmelerini sağlamıştı. Cenin'i bir gurur ateşi sarmıştı ve eğitimi, özellikle de kız çocukları için kurulacak bir okulu kurumsallaştırmak üzere bir kampanya düzenlendi. Bir yıl içinde mülteci topluluğu bir cami ve üç okul daha inşa etmişti. Hasan bütün bunlarda merkezi bir rol oynamasına rağmen fazla öne çıkmamaya gayret etmiş, gündelik hayatın sınırında kalmış ama gerekli mektupları yazıp dökümanları hazırlamayı hiç ihmal etmemişti. Güneş doğmadan kalkıyor, namazını kılıyor, sonra boşta kalan eli kahvesinden ballı elma tütünü doldurulmuş çubuğuna, oradan da tekrar kahvesine gidip gelirken kitap okuyordu. Ailesi henüz yataklarından bile kalkmadan işine gidiyor, oradan da koltuğunun altında kitaplarla tepelere çıkıyor, ailesi tekrar yataklarına girene kadar da geri dönmüyordu. Eve getirdiği üç kuruş paradan utanıyordu. Her gün eve yanında İsmail olmadan dönmekten utanıyordu. Bazı günlerse araba tamir etmek için kitaplarını bir kenara bırakıyordu, Ari Perlstein'dan kaptığı bir merak ve hobiydi bu, ileride araba tamirciliği işine dönüşerek Yusuf'u üniversiteye yollamasını sağlayacaktı.

Dedesinin bir daha geri gelmemek üzere gidişi Yusuf'un yüreğini acıyla burkmuştu. Hacı Salim ile Jack O'Malley'nin eskisi kadar şen şakrak geçmeyen tavlalarını ve jiddosunun, hâlâ olduğu yerde duran boş sandalyesini seyrediyordu uzaktan.

"Anne," dedi Yusuf, Dalya güçlü olmaları konusunda çok ısrar ettiği için gözyaşlarını tutmaya çalışarak. Annesinin ayak-

larının dibinde oturmuş, diğer teki kaybolmuş olan halhalla oynuyordu. *Annem sıngırdayarak yürür.*

"Jiddomu istiyorum."

Sözcükler ağzından çıkana kadar ne diyeceğini kendisi de bilmiyordu. Dalya elini oğlunun başına koydu. Oğlanın bu kadar büyümüş olduğuna inanamıyordu. Halhalın elinin içinde kayışını seyretmekten hoşlanan Yusuf, bir yandan da pullarını sayıyordu. *Bir, iki, üç, dört... on sekiz altın pul.* Dalya, İsmail'in kayboluşundan bu yana Yusuf'u ihmal ettiğinin farkındaydı. *Elimden geleni yapıyorum, Allahım. İsmail beş yaşında olacaktı şimdi. Neye benzediğini öyle merak ediyorum ki.*

Dalya Yusuf'un saçlarını gözlerinin önünden çekerken, Yusuf, acaba annesi bir şey söyleyecek mi diye merakla bekliyordu. Yoksa birinin ölümden geri gelmesini istemek aptallığını yapmakla annesini hayal kırıklığına mı uğratmıştı?

Ney çalmayı öğreneceğim diye karar verdi ve tek bir söz daha söylemeden uzaklaştı.

7

Amal Doğuyor
1955

Birleşmiş Milletler'in Hasan'ın ailesi için inşa ettiği kerpiçten kutuyu finanse edişinin üzerinden dört yıl geçtikten sonra Cenin'de, yine Birleşmiş Milletler sponsorluğunda, erkek çocuklar için bir okul açıldı. Jack O'Malley, Hasan'a okulda öğretmenlik teklif etti ama Hasan kabul etmedi.

"Öğretmenlik yapmak için resmi belgeleri bulunan başkaları var. Benim kalkıp onların işlerini ellerinden almam doğru olmaz," dedi ısrarla. Onun yerine okulda hademelik yapmaya başladı.

İlk maaşını aldığında Hasan, Dalya'ya hediyeler verdi ve Dalya mateminin katılığını biraz kırarak, yeni bir mutlulukla kabul etti hediyeleri. Dokuz ay sonra, üçüncü çocukları Amal, 1955 Temmuz'unun yakıcılığına doğdu.

Bu yeni bebeği doğana kadar Dalya, İsmail'i kaybetmenin yasını, onu kara kederden bir kılıf gibi sararak el ve ayak bileklerine kadar uzanan siyah bir çarşafla tutmuştu. Rutubetli çadırdan kurtulduktan, kocasının bir iş bulup kovaların ve leğenlerin yerini alacak gerçek birer mutfak ve banyonun yapılmaya başlanmasından sonra, her şeyin normale dönme-

sini beklerken yaşanan bu ara zaman, Dalya için biraz daha katlanılabilir bir durum haline geldi. Eskiyip solmuş çarşafını gerçek ipekten yapılma bembeyaz ve parlak bir örtüyle değiştirdi. Hatta deniyordu ki, bu yeni bebeğinin doğumu onda bir zamanlar sahip olduğu ateşli çingene ruhunu –bir görünüp hemen kaybolsa da– uyandırmıştı. Dalya'nın ruhunun ateşi çoktan sönüp gitmişse bile o, aynı ruhun kızı Amal'la yeniden doğduğunu, rüzgâr gibi döne döne esmekte olan bir canlılığın kızının bedeninde cisimleştiğini görebiliyordu.

Çok geçmeden Dalya, büyümekte ve dipsiz siyah gözleriyle her şeyi uzaktan izlemekte olan çocuğunun zekâ dolu merakını fark etti. Çocuk simyevi büyülerden ve Bedevi şiirinden yapılmış gibi efsunluydu. Dünya ona aitmiş gibi davranıyordu ve bir keresinde Dalya yaramaz kızını diğer çocukları gölgeli bir sokağa doğru itiştirip, "O benim babamın güneşi, altından çekilin!" diye bağırırken görmüştü.

Çok geçmeden çocuk vahşi tabiatına katlanabilecek hayali arkadaşlar yaratmak zorunda kaldı – ta ki Hüda adında bir başka arkadaşsız ruhla karşılaşana kadar.

Hüda'nın tabiatı öylesine edilgen ve teslimiyetçiydi ki, küçük Amal'da şefkat duygusu uyandırmıştı. Tuhaf bir çifttiler. Ama arkadaştılar ve kamptakiler birini diğerinden ayrı görmez olmuşlardı.

İlkokula başladıktan sonra epey bir zaman geçmesine rağmen, Amal işinde geçirdiği uzun saatler nedeniyle pek sık göremediği babası hariç herkese çok inatçı ve kaprisli davranmaya devam etti. Babası ona bir Tanrı gibi geliyordu. Babasına adamın içine işleyen gözlerinde açık bir tapınmayla yaklaşırdı. Ve babası da ona sarıldığında bunu derin bir şefkatle yapardı. Çoğu zaman babasına sarılmadan evvel, çocuk dönüp şeytansı bakışlarla Dalya'ya bakardı, babasının ilgisi söz konusu olduğunda Dalya bir rakipti ne de olsa.

Dalya, Yusuf'a yaptığı gibi bu çocuğu fiziksel olarak terbiye edecek gücü kendinde bulamıyordu. Amal'ı kendi haline ve ehlileştirilemeyen heveslerine bırakmış, kendisini çok zaman önce terk etmiş o yakıcı duygunun kızında on katıyla tekrar ortaya çıkışını gözlüyordu. Bu kaderin sapkınca bir cilvesiydi ona göre çünkü Dalya'nın böylesi canlı bir varoluşa karşı hiçbir savunması yoktu.

Sonunda Dalya itidalli bir anne olmayı, anneliğin taleplerini ve tekliflerini, kıvamları değişen sessizliklerle iletmeyi öğrendi. Bu sessiz mesafe kız tarafından hem öpücük yağmurları, hem annesini çileden çıkartma ihtiyacıyla, krizlerle ve alınganlıklarla karşılandı. Dalya'nın sevgisi çocuk uyurken buluyordu gerçek ifadesini. O zaman kızının saçlarını okşuyor ve çocuğun uyanık olduğu saatler boyunca içinde tuttuğu öpücüklerle, bitmez tükenmez bir şekilde seviyordu onu.

II

EL NAKSA

(Felaket)

8

Okyanus ve İçindeki Tüm Balıklar Kadar Çok
1960 – 1963

Gençliğimde annemi Dalya olarak, bir keresinde bir at çalmış, güller yetiştirmiş ve adımları şıngırdayan bir Bedevi olarak hayal edebilmek için çok uğraştım. Benim tanıdığım annem, güçlü kuvvetli, heybetli ve çok sert, gün boyunca durmaksızın temizlik ve yemek yapan, ekmek pişiren ve kaftan işleyen bir kadındı. Her hafta birkaç kez doğuma çağırılırdı. Ebeliği de her şeyi nasıl yapıyorsa öyle, yani sakin bir becerikliliik ve soğukkanlıkla yapardı.

Annem bir bebeği doğurtmasına yardım etmeme izin verdiğinde sekiz yaşındaydım.

"Bu çok önemli bir iştir, Amal. Çok ciddiye almalısın," demiş ve evden çıkmadan evvel abdestini almaya başlamıştı.

"Abdest alalım. Sen de benimle birlikte, benim yaptıklarımı yap," demişti.

Ev yapımı sabunu bir o, bir ben kullanıyorduk. Elden ele. Onu izliyordum, her hareketini, her ayrıntıyı gözlüyordum. Yüze çarpılan su, ellerden, dirseklerden ve ayaklardan akıtılan su. Allah inancının mırıltılı teyitleri. Onun aynadaki yansımasıymışım gibi hareket ediyordum. Yıkandık ve dua ettik, sonra saçımı ördü. Özel makasını ocaktaki alevlerin üzerine tuttu ve

ardından bir beze sararken, "Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adıyla," dedi.

Doğuracak olan kadının evinde, annem nasılsa ben de öyleydim: Becerikli ve ciddi. Ona havluları uzattım, makası tuttum ve sinirlerime (bir de midemdekilere) hâkim olmaya çalıştım çünkü beni önceden, "Gücünü kaybedip de kusma sakın," diye uyarmıştı. Çelik gibi sert. "Ne hissedersen hisset, sakın belli etme."

O günü çok iyi hatırlıyorum. Annemin elindeki, başımın tepesinden siyah saçlarımın ucuna doğru hareket eden tarağı. O daha istemeden havluya ihtiyacı olacağını anlayıp hazır ettiğimde yüzündeki onaylamayı. Becerileri öne çıkartmak ve zayıflığı geride tutmak Dalya'nın en sevdiği iki yöntemdi. Geri kalan her şey, onlar için ölüp bittiğim bütün o sarılışlar ve öpücükler, sıktığı dişlerinin ve durmadan ovuşturduğu sağ avucunun içinde kilitliydi. *Ne hissedersen hisset, sakın belli etme.*

O gece, en yakın arkadaşım Hüda'yla ikimizin evin dümdüz çatısında yatmamıza izin verdi.

"Sağ ol, anne." "Sağ ol Ümmü Yusuf," dedik, heyecan içinde.

Bize cevap vermedi, yüreğinin perdelerini kapattı ve akşam temizliğine geri döndü. O gece Hüda'yla ikimiz onun, babamın işten dönmesini bekleyişini seyrettik. Elinde bir süpürge ortalıkta dolaşıyor, radyoda Ümmü Haltum'u dinleyerek, ay ışığından başka süpürecek bir şey kalmayana kadar kapının önünü temizliyordu.

Annem düğünlerde hiç oynamaz, arkadaşlarına kırk yılda bir giderdi. Bir seferinde, gece çok geç bir saatte uyandığımda onu tatlı tatlı başımı okşarken buldum. O zaman, zihnimde yaşayan birkaç öpücükten biriyle öptü beni ve dedi ki: "Haydi, uyumaya devam et, ya binti."

Cenin'deki mülteci kampında geçen ilk yıllarım böylesi keşiflerle ölçülebilir. Mesela bir keresinde Yusuf'un penisini görmüştüm. Giyiniyordu ve benim izlemekte olduğumu fark etmedi. Günlerce bunu düşündüm, kendimi iyice araştırdım, yıkanırken anneme baktım ve ağabeyimde çok büyük bir terslik olduğunu düşünerek üzüldüm. Sonra ortalık yerde, komşuların gözleri önünde kasıklarını tuttuğumda, Yusuf bana o kadar sert vurdu ki ortalığı birbirine kattım doğal olarak. Benim histerik çığlıklarımın nedeni olan olaylara tanık olanlar, Yusuf'un en doğrusunu yaptığı konusunda hemfikirdiler. Annem hariç.

Komşu kadınlardan biri anneme, "Dalya, dört yaşında bile olsa bir kız çocuğu öyle bir şey yapamaz. İyiden iyiye şeytana uymadan evvel şunu yola getir en iyisi," dedi. *Yola getir. Döv. Göster gününü.* Bir başkası, "Bak bakalım o zaman bir daha yapıyor mu?" dedi. Daha da bir başkası, "O kızının ağabeyi, ve yaramazlık yaparsa ona vurmaya hakkı var," dedi.

Ama annem benim tarafımı tuttu, Yusuf'u azarladı. "Bir daha kardeşine asla vurma. Asla," dedi annem ve ben zaferimle kasılarak, annemin beni kollarına almasına hazırladım kendimi. Ama onu da yapmadı.

"Ağlama artık, Amal," diye buyurdu ama kızgın, kötü ve hatta katı bile değildi. Gerçekçi, etkin ve sertti.

Çiçekli bir nisan ayında bir sabah babamın daha evvel hiç bilmediğim bir yanını gördüm. O kadar aralıksız çalışıyordu ve ben onu o kadar düzensiz görüyordum ki, o güne kadar ona sadece uzaktan hayrandım. Beş yaşındaydım. Şafaktan önce ıslak giysilerimin içinde uyandım ve bu rezaleti, evin biraz olsun mahremiyeti olan tek odasında halletmek için alelacele yerimden fırladım. Tuvaletten çıktığımda, dehşet ve utanç içerisinde, babamın beni tuvaletin kapısında beklediğini

gördüm. Cezalandırılmaktan ziyade onu hayal kırıklığına uğratmış olmaktan korkuyordum.

O gün hâlâ en canlı çocukluk anılarımdan biridir. Babam tek kelime bile etmeden bana temiz pijamalarımı giydirdi ve koca kollarına alıp havaya kaldırdı. Küçük kafam boynuna gömülü, birkaç adım atarak dört metreye üç metrelik –annemin Ayn Hod'daki bahçelerinin görkemini ısrarla sürdürme gayretinin bir sonucu olan– taş ve çinilerle kaplı, üzeri asmalarla örtülü terasa çıktık ve oturduk. Hava henüz aydınlanmamıştı ama ben meyve ağaçlarının süslediği gölgeli kırları hatırlıyorum. Babam bana, hayatımda ilk kez yanan bir mumun ışığında kitap okuduğunda şeftali, nar ve zeytinler çiçeklenmişti.

Üzerinden epey bir zaman geçtikten sonra bile, hafızam baharın havayı efsunlayan kokularını bir yerlerden bulup çıkarıverir, o gün hissettiklerimi tekrar yaşatırdı bana. Babamın ağzının kenarından sarkan zeytin ağacından çubuk ve ballı elma tütününün dumanı o sabahı işaretleyen diğer iki şeydi.

"Okuduğum kelimelere dikkat et. Bunlar büyülüdür," dedi. Klasik Arap metnini anlamak için dikkat kesildiysem de gencecik zihnimle, bambaşka bir dilmiş gibi geliyordu okudukları. Yine de ahengi büyüleyiciydi ve babamın sesi bir ninni söyler gibiydi. Kollarında uyuyakaldım.

Bu olaydan kimseye bahsetmedim, bütün günü heyecanla geceyi ve onun ardından gelecek şafaktan önceki saatleri bekleyerek, babamın sabahında bir kez daha özel bir yerim olmasını dileyerek geçirdim.

Babamın kucağına mükemmel bir şekilde sığıyordum. Kolları etrafımdan dolaşıp sarıyordu beni, başımı omuzunun altındaki girintiye yaslıyordum. Bana okuyordu.

Duralım, dostlarım, burada durup ağlayalım
cananımın hatırası için.
Bu kum çölünün yanı başındaydı işte onun meskeni
Dahul ile Hovmal arasında.

Karargâhının kalıntıları bugün bile
bütünüyle yok olmamış.
Çünkü güneyden esen rüzgâr kumla örtse de üzerlerini
kuzeyden esen süpürür onları gerisin geri.

Eski evin avluları ve odaları
artık hepten terk edilmiş.
Vahşi bir geyiğin geride bıraktıkları var şimdi orada,
biber tohumları gibi tane tane.

Ayrılığın sabahında
sanki aşiretimizin bahçelerinde duruyormuşum da
Akasyalar arasında
acı elma meyvelerinin rayihası yüzünden
gözlerim akan yaşlarla kör olmuş gibi.

Babamın göğsünün içindeki çalkantıyı, ballı elma tütününden çektiği her nefese itiraz eden ciğerlerini duyabiliyordum.

"Baba, beni mi daha çok seviyorsun, Yusuf'u mu?"

"Habibti," diye lafa başladı. Bana böyle seslendiğinde gülümsemekten kendimi alamıyordum. "İkinizi de eşit seviyorum."

"Beni ne kadar çok seviyorsun?"

"Seni okyanus ve içindeki tüm balıklar kadar çok seviyorum. Gökyüzü ve içindeki tüm kuşlar kadar çok seviyorum. Dünya ve üzerindeki tüm ağaçlar kadar çok."

"Ya evren ve içindeki tüm gezegenler kadar? O bölümü unuttun."

"Söyleyecektim, sabırlı ol biraz," dedi piposunu tüttürerek. Dumanları saldı ve "Seni evrenden ve içindeki tüm gezegenlerden *daha çok* seviyorum."

"Yusuf'u da o kadar seviyor musun?"

"Evet. Okyanus kadar çok... ama içindeki balıklar hariç."

Tüm balıklar, babamın beni birazcık daha fazla sevdiği fikriyle yüreğime doldular. "Ya gökyüzü ve dünya, baba? Onu gökyüzü ve dünya kadar mı seviyorsun ama tüm kuşlar ve ağaçlar hariç?"

"Evet. Ama kimselere söyleme."

"Söylemem, baba. Söz veriyorum." Şimdi de tüm kuşlar şişirmişti yüreğimi. "Peki ya evren?"

"Açgözlülük etme." Bana göz kırptı. "İşe gitmem lazım, habibti. Yarın artık."

Habibti. Yarın.

O kadar erken kalkmak bana zor geliyordu, o yüzden de babamın kucağında tekrar uykuya dalıyordum. Sonunda güneşin doğuşundan evvel kalkmaya alıştım ve bu alışkanlık çok uzun zaman sürdü. Her şafakta, babam kerpiçten küçük evimizin terasında okurken, güneşin ışınlarını toprağın üzerine saçtığına, dokunduğu her şeyi hayatla doldurduğuna şahit olurduk, babam ve ben.

Çok geceler örttü perdelerle
ben derin bir ıstırabın içindeyken etrafımı,
Bir dalgası gibi içine çekti
beni hüzünle sınayan o denizin.

Sonra dedim ki geceye,
koca bedeni yavaşçacık üzerimden geçer,
Göğsü, kasıkları, kalçalarıyla üzerime çöker,
ardından çekilip giderken,

"Ah, upuzun gece, şafak gelecek,
ama cananım yokken eski parlaklığı olmayacak.
Sen ise bir mucizesin, incecik ipliklerin
ucundan sarkan koskocaman kayalar gibi yıldızlarınla."

Zaman oldu, insanlarımın verdiği deri tulumu
doldurdum ve çöle daldım,
Ve onun boş düzlüklerinde dolaşıp durdum
kurtlar bir kumarbazın aç bıraktığı ailesi gibi ulurlarken.

Babam, "Toprağına üzerindekilerle birlikte el konulabilir ama kimse bilgini ve diplomalarını senden alamaz," dedi bana. O sıralar altı yaşındaydım ve babamın her geçen gün biraz daha fazla arzuladığım onayını alabilmek için okulda notlarımı yüksek tutmaya çalışıyordum. Cenin'deki en başarılı öğrenci bendim ve babamın çok sevdiği o şiirleri ezberledim. Artık kucağına sığmayacak kadar büyüdüğümde bile, sabahları güneş bizi birbirimize sarılmış olarak kitap okurken bulmaya devam etti.

Savaştan evvelki hayatım şimdi bana, babamın kollarıyla ve çubuğunun içindeki kokulu tütünle paranteze alınmış hatıralar olarak geri geliyor. Sahip olduğumuz şeyler yok denecek kadar azdı ve ihtiyaçlarımızı güçlükle karşılıyorduk. Hiç çocuk parkı görmedim ve hiç okyanusta yüzmedim ama çocukluğum büyülüydü, şiirle ve şafakla efsunlanmıştı. Başımı babamın boynunun ve kaya gibi omuzlarının kavisine yerleştirip oturduğum o kucak kadar güvenli bir başka yer tanımadım. Ballı elma tütününün kokusuyla ve Ebu Hayyan, Halil Cibran, el Maari ve Rumi'nin başdöndürücü sözcükleriyle gelen şafak kadar müşfik bir başka zaman bilmiyorum. Bu şairlerin yazdıklarını her zaman anladığımı söyleyemem

ama dizeleri hipnotize edici ve lirikti. O dizeler yoluyla babamın tutkularını, kayıplarını, kalp kırıklıklarını ve aşklarını hissettim. Babamın bana verdiği bu harika hediyeyi kimse benden alamazdı. Ve yıllar sonra, bir Pennsylvania şubatının kasvet dolu erken saatlerinde Cibran'ın dizelerinin aklımdan çıkmayan ritmi ve babamın yumuşak bariton sesinin hatırası tek avuntum olacaktı.

9

Mutfaktaki Delikte Haziran 1967

Sonra 1967 Haziran'ı geldi. Güzel şeylerin ve okulun olmayışının sıcak ayı. On ikinci yaşgünümden bir ay öncesiydi, çocuk olmanın verdiği gamsızlıkla avarelik ediyordum.

Hüda'yla birlikte, iş çember hareketine ve taklalara geldiğinde bir maymunun niteliklerine sahip olan arkadaşımız Lamia'nın altında kalmamak için mükemmel parendeyi atmaya kararlıydık. Cenin'in batı tarafında yer alan şeftali bahçelerinin yanındaki yumuşak topraklı açıklıkta idman yapıyorduk.

"Sen ona çember mi diyorsun?"

"Sen yap da görelim o zaman, Amal!"

Yaptım ve sırtüstü yere yapıştım.

"Haline bak," diye kıkırdadı Hüda.

"Aman Allah!" diye inledim. "Bacağım, cidden çok acıdı."

"Kalk ayağa... Hadi. Numara yapma," derken Hüda'nın sesi endişeyle yükseldi. "Amal, Amal. Aman Yarabbi!"

Kahkalar atarak ayağa fırlayınca Hüda'nın endişesi kızgınlığa dönüştü.

"Hiç komik değil, Amal!" diye bağırdı. "Hem bırak parendeyi, daha çember bile yapamıyorsun." Gülmemi nasıl keseceğini gayet iyi biliyordu.

"Sen yapabiliyorsun sanki!"

"Lamia'yı yenmeye çalışan ben değilim."

Bu doğruydu. Hüda'ya oyun oynamak yetiyordu, benimse her şeyi bir yarışmaya çevirmekte üstüme yoktu.

"Sonra biraz daha idman yapalım mı?"

"Tamam. Hadi gidip İhtiyar Kadın'a tırmanalım."

İhtiyar Kadın, yemyeşil otlarların ortasında toprağı yararak dışarı firlamış gibi görünen ve yılankavi kolları Samson'un bukleleri gibi gökyüzüne uzanan bin beş yüz yaşında bir zeytin ağacıydı. Dibi çobanların dinlenme yeri olan, devasa ve biçimsiz gövdesinin ucundaki iskelet parmakları gibi görünen yüzlerce daldan zeytinler sarkardı.

Babam bir keresinde bana İhtiyar Kadın'a kimsenin sahip olmadığını söylemişti. "Bu ihtiyar kız biz gelmeden çok önce buradaydı ve biz gittikten sonra da burada olacak. Böyle bir şeye nasıl sahip olunur, habibti?"

Babamın bana habibti, canım, diye hitap etmesine bayılıyordum.

"Hiç kimse bir ağacın sahibi olamaz," diye devam etti. "O sana ait olabilir ancak ve sen de ona. Topraktan geliriz, ona emeğimizi ve sevgimizi veririz, o da bunun karşılığında bizi besler. Öldüğümüzde yine toprağa döneriz. Bir bakıma o bizim sahibimizdir. Filistin bizim sahibimizdir ve biz ona aidiz."

Hüda'ya babamın söylediklerinin ona göre ne anlama geldiğini sordum.

"Senin baban hep acayip şeyler söyler. Hacı Salim diyor ki, gereğinden fazla okuyormuş. Daha dün Hacı Salim'in ağabeyine, git o baban olacak adamın burnunu o kitapların içinden çıkar ve elinden tutup Beyit Cevat'ın kahvesine, benimle ve

Ammo Jack O'Malley'yle nargile içmek için getir, dediğini duydum."

Ammo Jack, kalabalık kahkahası kocaman yüreğindeki akortsuz bas tellerinden gümbürdeyerek dökülen, tıknaz bir adamdı. Karmakarışık ve berber yüzü görmemiş bembeyaz saçlı bir kafası vardı. Yüzündeki tüyler de en az kafasındakiler kadar gürdü ve uzun zamandır içtiği Lucky Strike sigaraları ile araya sıkışan nargileler yüzünden sararmıştı. Birleşmiş Milletler'deki görevi okulları ve klinikleri işletmekti ama ofisine nadiren uğrar, onun yerine Beyit Cevat'ın kahvesinde Hacı Salim'le nargile içmeyi tercih ederdi.

İhtiyar Kadın'ın sırtına tırmandık, kollarından aşağı sarkıp sallandık, boynunda dengede durmaya çalıştık ve en sonunda göbeğinde, gövdesinin üç ana dala ayrıldığı yerde dinlendik.

"O ojeden hiç kaldı mı?" diye sordu Hüda, tırnaklarındaki yarısı dökülmüş kırmızı boyayı inceleyerek.

Bir hafta evvel anneme bir oje hediye edilmişti ama annem kendini böyle şeylerle şımartan biri olmadığı için ojeyi bana vermişti. En az on kız bir araya gelip ojeyi birbirlerimizin tırnaklarına sürerek paylaşmış ve dergilerdeki Mısırlı aktrisler gibi göründüğümüzü hayal etmiştik.

"Azıcık kaldı," diye cevap verdim.

Hemen sırtı dikleşti. "Hadi, ellerimizi ayaklarımızı bir daha boyayalım ama bu sefer diğer kızları çağırmayalım."

"Olur. Ama önce tükürük yarışı yapalım."

"Yahu bütün gün yarışmalar yapıp durmadık mı zaten?" diye itiraz etmeye başladı Hüda ama çabucak vazgeçti.

Tükürük sarkıtma yarışması. Toplanmamız emredildiği sırada yapmakta olduğumuz şey buydu işte.

"Sümüğünü çekersen tükrüğün daha da aşağı sarkar." Sümkürme sesleri çıkararak bunun nasıl yapılacağını göster-

dim. "Bildiğin tükrük çabuk kopar. O yüzden her yarışı kaybediyorsun."

"İğrençsin," diye mızıldandı Hüda.

"Amaaaal!.. Hüüüüüüdaaaaaa!"

Babam bizi kamptaki evimizin oraya, hepimizin uluslararası yardımın gölgesinde yaşamakta olduğu yere çağırıyordu.

"Baban çağırıyor," dedi Hüda, sanki ben duymamışım gibi. Bu onun sinir bozucu bir alışkanlığıydı. "Niye işe gitmemiş ki bugün?"

"Bilmiyorum. Hadi gidelim."

Koştuk. Ben bunu da bir yarışmaya çevirdim ama kampın en dışındaki barakalara varmadan önce durduk.

Bir şeyler oluyordu. Sokaklarda çok fazla insan vardı.

Gayri ihtiyarı Hüda'yla birbirimizin elini aradık ve velveleye doğru yavaşça yürüdük. İnsanlar gruplar halinde, heyecanlı heyecanlı konuşmaktaydılar. Başlarında yiyecek sepetleriyle Filistin kaftanları giyinmiş kadınlar alelacele sağa sola gitmekteydiler. Hava belirsizlikle titreşmekteydi. Bazıları ağlıyorlardı. Bazıları coşkularını zılgıt çekerek dile getiriyordu. İsrail Mısır'a saldırmıştı. Sesi ardına kadar açılmış bir radyodan, "Arap orduları Siyonist saldıralara karşı savunmaya geçmek üzere mobilize ediliyor," diye haberler okunmaktaydı. Babam yanımıza gelip kollarını Hüda'yla ikimizi arasına alacak gibi açtı. "Habibti, bir şeyler oluyor. İkinizin de oyalanmadan eve gitmeniz lazım." Sakin ve ciddiydi. "Hadi, yürüyün bakalım, kızlar," dedi ve gitti.

Erkekler bizim evde toplanmış, Beytüllahim'de çalışan kardeşim Yusuf'a telefon etmeye gitmiş olan babamı bekliyorlardı.

Annem bizi görünce apar topar yanımıza geldi. Sımsıkı sarılarak şaşırttı beni ve "Allahım, bana evladımı gönderdiğin için sana çok şükürler olsun," diye mırıldandı havaya. Beni

nadiren yaptığı gibi öptü. Elimden gelse onu bir daha bırakmazdım. Bu ani sevgi gösterisi yüzünden İsrail'in saldırısına minnettar kalmıştım.

Birisi, "Allahu Ekber!" diye bağırdı. "Yakında Filistin'e, evimize döneceğiz!"

Annemin gösterdiği bu yeni yakınlığın tadı hâlâ damağımdayken, umut içindeydim. Gencecik zihnimde inşa ettiğim evimiz, bir ağaç, bir gül fidanı, bir hikâye şeklinde sırayla yeniden zihnime üşüşmüştü. Suyu ve Akdeniz'in –Filistin'in Gelini, derdi babam onun için– yalnızca rüyalarımda gördüğüm kumlu plajlarını düşündüm. Hiç bilmediğim eski yaşantımızdan görüntülerle dolu tatlı bir beklenti. Hak ettiğim halde sahip olamadığım ama tekrar kazanacağım, Jiddo Yahya ile Teta Besime'nin evlerinin asmalarından salkım salkım üzümler sarkan arka terasında ve annemin gül bahçesinde, Ammo Derviş'in yetiştirdiği Arap atlarıyla, babamın kütüphanesinde ve ailemizin köyün yarısını beslemiş olan çiftliğinde yaşayacağım hayat.

Korkmuş olduğu her halinden belli olan Hüda'yı, geri döndüğümüzde kendimize ait odalarımız ve bebekler alacak kadar paramız olacağını hatırlatarak yatıştırdım. Safiyane bir kendine güvenle, o organize olmayan ve eğitimsiz adamları işaret ettim ona. "Baksana şunlara," dedim ona, aramızda dolaşmakta olan müstakbel savaşçılardan çok etkilenmiş bir biçimde. "Bak...

Babam uzun zaman önce mutfaktaki lavabonun altına bir çukur kazıp oraya tüfekler gömmüştü. Eve gelmişti bu arada, adamlarla konuşmaktaydı. Silahları kullanma zamanının geldiğini anlamıştım.

Yıllar boyunca babam Filistinlilerin, Ürdün kralı Hüseyin ibn Talal tarafından silahsızlandırılarak, onları Batı'nın yardımıyla her geçen gün daha fazla silah toplamakta olan Siyonist-

lere karşı savunmasız bıraktığından şikâyet etmişti. Bu yüzden eline bir silah geçer geçmez onu mutfaktaki o deliğe saklardı. Deliğin üzerini çini karolarla kaplamıştı ve biz çocukları oraya kesinlikle yaklaşmamamız konusunda sıkı sıkı tembihlemişti. Sözüne karşı gelmeye cesaretim yoktu.

O gün babamın zulasını açıp içinden yirmiden fazla tüfek çıkarttığını gördüm. Tüfekleri, benim o güne kadar yalnızca birer baba, ağabey, amca ya da koca olarak tanıdığım savaşçılara dağıttı.

Geriye çekildim. Uzaktan, babam diye bildiğim o nazik ruhun içinden kendisine zorla dışarıya doğru bir yol açan hiddeti seyrettim. Yüzü sertleşmiş, gözlerinin içinde yaşayan gülümseyiş yok olmuştu. Evdeki adamlarla, benim hiç tanımadığım ve zamanın tümünü tek başına ya da toprakla baş başa geçiren o yalnız ve entelektüel adamdan hiçbir iz taşımayan bir sesle konuşuyordu. Halihazırda korkunç bir savaş ve yürek burkan bir tahliye yaşamış olan babamda ve pek tabii ki diğer erkeklerde meydana gelen bu ani değişikliği anlamaya o sıralar ne gücüm yeterdi, ne de dirayetim.

"Amal." Annem kolumu tuttu. "Sakın bir yerlere gitmeyin. Hüda da, sen de gözümün önünden ayrılmayın."

Uzaklardan bir yerlerden gökgürültüsü gibi bir ses duyuldu. Beni yerimden sıçrattı ve annemin sesindeki ısrarı daha da artırdı. Bana da miras bıraktığı, dipleri görünmeyen kara gözleriyle baktı yüzüme ve her zaman en iyi öğrenmiş olmamı istediği dersi bir kez daha tekrar etti. "Başımıza ne gelirse gelsin, aynen sana öğrettiğim gibi güçlü olacaksın."

Annem, Hüda ile beni bir oyundaki piyonlarmışız gibi bir köşeye doğru ittirdiğinde, bizi daha iyi günlerin beklediğine dair inancım korkuya dönüştü.

"Burada durun. Gözümün önünden ayrılmayın," diye emir verdi annem.

Yetişkinlerin hiçbiri neler olup bittiğini bize anlatmıyordu, dolayısıyla biz de onların bölük pörçük konuşmalarından bir anlam çıkartmaya çalışıp duruyorduk.

Yükselen tempo, uzun uzun iç çekişler, anlam yüklü bakışlar ve kaskatı kararlılıklar Hüda'yla iyice birbirimize ve duvara doğru sokulmamıza neden oldu, gözlerimiz şaşkınlıkla koskocaman açılmıştı. Erkekler savunma pozisyonlarını alırken kadınlara ve çocuklara oldukları yerde kalmaları duyurusu yapıldı. "Arap orduları gelinceye kadar," dedi birisi. Hüda'yla kol kola girdik. Korku bedenlerimize sızmış, elimizde olmaksızın kaslarımızın seyirmesine neden olmaktaydı.

"Seni seviyorum, Amal," diye ağlıyordu Hüda.

"Ben de seni. Sen benim en iyi arkadaşımsın, Hüda."

"Sen de benim en iyi arkadaşımsın."

"Güvendeyiz. Babamın silahları var ve bizi koruyacak."

"Ayrılmayalım, olur mu?"

"Ne olursa olsun ayrılmayacağız."

"Yemin et."

"Allah şahidim olsun."

Andımızı mühürlemek için birbirimize sıkıca sarıldık.

Erkekler düşmanı bekliyorlardı ama tek bir düşman askeri bile çıkmadı ortaya.

Ondan sonraki zaman tek bir şeymiş gibi aktı, günle ya da geceyle bölünmeden. Düşmanın yüzlerini göremiyor ama seslerini duyuyorduk: Uçaklar o kadar çoktular ki. Yere yakın uçup bombalar bıraktılar. Annem beni ve Hüda'yı alelacele artık silahların işgal etmediği mutfaktaki deliğe soktu.

Delik, boyum derinliğinde ve Hüda'yla ikimizin dibine çömelebileceği genişlikteydi. Çömeldiğim yerden yukarı baktım ve annemin yüzünü gördüm tersten. Çenesi ne kadar güçlü görünüyordu böyle bakınca. O bizi deliğe kapatırken

mutfak tezgâhının üzerindeki rengârenk boyanmış kâseye iliştiği gözüm, anaokulundayken elişi dersinde Anneler Günü için yapmıştım. Onu kendisine verdiğimde annemin yüzünün nasıl aydınlandığını hatırladım ve kâseyi verebilecek daha iyi bir annem olsaydı keşke dediğimde nasıl karardığını; beş yaşındaydım, sadece dişlerini sıkmasını sağlamayı ve çene kaslarının nasıl şiştiğini görmek istemiştim.

Kapak üzerimize kapandı ve Anneler Günü kâsesi diğer tarafta kaldı. Mutfaktaki deliğin içi karanlıktı.

"Hüda," diye fısıldadım, o beni nasıl sımsıkı tutuyorsa ben de onu sımsıkı tutmaktaydım hâlâ.

"Efendim?" Titriyordu.

"Sana bağırıp durduğum için özür dilerim." Hüda benim tek gerçek arkadaşımdı. Diğer kızların benim hep kazanmak zorunda olduğum bitmek tükenmek bilmez yarışmalarıma tahammülleri yoktu. Buyurgan ve kabaydım. Şimdiyse öleceğimi düşünüp duruyordum.

Çini kapak aniden açılıp annem bize bir bebek uzatana kadar aradan epey zaman geçmişti. Halto Samiha'nın küçük kızı ve benim üç aylık kuzenim Ayşe'ydi bu.

"Ayşe'yi tutun. Birazdan geri geleceğim," dedi annem boğuk bir sesle.

Bir ay önce Halto Samiha bebeğinin kulaklarını deldirmişti ve babasının onu nazardan korusun diye seçtiği küçük mavi taşlı küpeler hâlâ kulaklarındaydı. Biz o sırada bilmiyorduk ama Halto Samiha, kocası ve altı yaşındaki kuzenim Musa saldırıdan kurtulamamışlardı. Sadece Ayşe kurtulmuştu. Doğu kıyısında bir yerde, ailesinin fertlerinin ölü bedenlerinden biraz uzakta, doğduğunda annemin onun için ördüğü battaniyeye sarılı olarak yatıyormuş. Kamptan kaçmakta olan bir kadın battaniyeyi tanımış, annemin kaçmayı reddedenlerle

birlikte hâlâ kampta olduğunu biliyormuş. Ayşe'yi, Haşemit Krallığı tarafından İsrail işgaline direnmeleri için gönderilmiş ve o sırada geri çekilmekte olan bölüğünden ayrı düşmüş Ürdünlü bir askere verip anneme yollamış.

Hüda, Ayşe ve ben, hayaletimsi bir sessizlikle dolu, bize sonsuzluk kadar uzun gelen bir süre boyunca delikte kaldık. Annem bir somun ekmek ile bebek için biraz süt getirmek için geri geldi. Üstü başı perişan ve kir pas içindeydi, gözleri sinirli sinirli sağa sola bakıyordu.

"Amal, Hüda? İyi misiniz?" diye sordu, bizi yoklamak için kolunu içeri uzatırken.

"İyiyiz, anne, ama...

"Dayanın kızlar. Ürdün, Suriye ve Irak, Mısır'ın yanında savaşıyorlar. Yakında hepsi bitecek. Her şey yoluna girecek."

"Anne, bizim kakamız geldi ve bebek de bezini kirletti," diye yalvarmaya başladım ama annem çoktan gitmişti.

Tek bir kelime bile etmeden Hüda'yla ikimiz bebeğin bezini çıkarttık ve ayaklarımızın altına gömdük. Sırayla tuvalet işimizi halledip pisliğimizin üzerini etrafımızı çevreleyen toprak duvardan kazıdıklarımızla örttük. Annem içeri hava ve biraz da ışık girsin diye çinili kapağı hafifçe aralık bırakmıştı ama içeri bir toz bulutu ile karanlıktan başka bir şey girmiyordu. Yukarıdan patlama ve panik sesleri geliyordu ama bizim ne çini kapağı açmaya, ne de yerimizden kıpırdamaya cesaretimiz vardı.

Galiba günler geçmişti. Bazen bebeği susturmamız mümkün olmuyordu. Hüda ve ben de ona katılıyor, dehşet içinde hıçkırıyorduk. Bebek artık bağırmaya mecali kalmayana kadar ağlıyordu. Başka çığlıklar da duyuyorduk. Çini kapağın ötesinden çocukların anlaşılmayan haykırışları geliyordu. Çocukları kadar ümitsiz durumdaki kadınlar ağlıyor ve bu kargaşada Allah'ın dikkatini çekmeye çalışırcasına yüksek sesle dualar

ediyorlardı. Yıkımı ve silah seslerini dinliyorduk. Ağıtlar duyduk. Yanık etin, çürümekte olan çöplerin, kavrulan bitki örtüsünün ve toprakla karışık dışkımızın kokusunu soluyorduk.

"Hüda, kıyamet günü geldi galiba. Aynı Kuran'da anlatıldığı gibi."

"Allahım. Şehadet getirelim ve bağışlanmak için dua edelim."

"Eşhedü en la ilahe illallah." Bizi cennete sokacak sözleri tekrarladık.

Ağladık. Yüzlerimiz kapkara ve açlık içinde, Allah'a bizi affetmesi için yakardık.

"Allahım, beni affet çünkü Lamia'nın yeni elbisesine çamur sıçrattım. Allahım, lütfen beni affet çünkü..." Dualarım uzayıp gidiyor, Hüda'nınkilere karışıyordu.

"Allahım, lütfen," diye dua ediyordu Hüda, "babamı affet."

Gürültülü bir patlama çini kapağı yerinden fırlattı. Aniden ortalık aydınlandı ve üzerimize toz ile moloz yağdı. Patlama yüzünden kulaklarım çınlıyordu. Çığlıklar atarak ağlıyor ama kendi sesimi duyamıyordum. İkimiz bebeğin üzerine kapanmış, ellerimizle başlarımızı korumaya çalışıyorduk. Hüda'ya baktım ve bir dehşet çığlığının, bir feryadın orta yerinde donakalmış yüzünü gördüm. Saçları beyaz tozla kaplanmış ve kanla ıslanmıştı, yüzü kirlenmişti. Alnından kanlar sızıyordu. Kalbim öylesine kuvvetle atıyordu ki, sesini kulaklarımda duyabiliyordum. *Güm-güm, güm-güm.* Patlama kulağımı kalbimin ritmimin canlılığı ve dehşetin yarattığı uğultu hariç her şeye kapatmıştı. Yoğun ve tüketici bir sessizlikti, kasırganın gözündeki ya da suyun altındaki gibi.

Ayşe'ye baktım. Uyuyordu. Yüzü sakindi. Melek gibiydi. Küçük, tatlı, pembe dudakları ayrıktı, neredeyse gülümser gibi. Anlayamıyordum. Gözyaşlarım yüzüne damlıyor ve yü-

zündeki kiri yol yol siliyordu. Karnı, içinde bir şarapnel yatan açık yaradan bir beşik gibiydi. Elimi uzatıp kanlı metali tuttuğumda bütün dünya kalbimin tek bir atışının içine sığmıştı. O kadar küçük ve hafifti ki, nasıl olup da onu böylesine koskocaman yarabilmişti? Bir hayatı böylesine kolaylıkla nasıl alabilmişti?

Ölü bebek kuzenimi ve şarapneli tutarak ayağa kalktım. Mutfağın zemini gözlerimin hizasındaydı şimdi ama mutfak yoktu ve çatının olması gereken yerde gökyüzünü görebiliyordum. Önümde bir moloz yığını vardı, bir kısmının hâlâ dumanı tütmekteydi. Komşumuz Ebu Samih olduğunu fark ettiğim bir adam kanlı elleriyle yıkıntıyı kazmaya çalışmaktaydı. Duman bulutunun ardında kayboldu önce, sonra tekrar, bu kez kollarının arasında küçük bir çocukla ortaya çıktı; geri alınamazlığın yoğunluğuyla dolu haykırışı beni içinde olduğum trans halinden çıkardı.

Orada, bir zamanlar bir mülteci barınağının durduğu, şimdi ise bütün ailesinin altına canlı canlı gömüldükleri yıkıntının üzerinde, dipsiz bir uçurumun kıyısında durmuş ağlıyordu, yüzü ıstırapla çarpılmıştı, sesi ümitsizlikle doluydu. Çocuğunun cansız bedeni kollarının arasında, yüzünü göğe çevirerek tüyler ürperten bir feryat etti, teslimiyetin gırtlağı yırtan sesiyle.

Ebu Samih, 1948'den sonra hayatına en baştan başlayan bir mülteciydi. İsrail sadırılarında babasını ve dört erkek kardeşini kaybetmişti. Mülteci kampında evlenmiş, çocuklarını büyütmüş ve iki dul kız kardeşine destek olmuştu. Hepimiz gibi o da dönüşü, evlerimize döneceğimiz günü bekliyordu sabırsızlıkla. Ama sonunda, ilk büyük haksızlık dönüp dolaşıp tekrar bulmuştu onu ve bir kez daha ailesini elinden almıştı. Üçüncü bir kez baştan başlamak diye bir şey yoktu. Hayattan geriye yaşanacak bir şey kalmamıştı.

Bazılarını tanıdığım çocuklar, amaçsızca ortalıkta dolaşıyorlardı. Bazıları ağlıyor, diğerleri boş boş bakıyorlardı. Aşağıya baktım ve Hüda'yı gördüm, anne karnındaki bir bebek gibi kıvrılmış, ileri geri sallanıyordu durmadan. Çığlık atmayı kesmişti ama Fatiha'yı, Kuran'ın ilk ayetini okuduğunu duyabiliyordum.

Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adıyla. Övmek ve övülmek âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur. O, esirgeyen ve bağışlayandır. Ceza gününün malikidir. Rabbimiz, ancak sana kulluk eder ve yalnız senden medet umarız. Bize doğru yolu göster. Kendilerine lütuf ve ikramda bulunduğun kimselerin yolunu, gazaba uğramışların ve sapmışların yolunu değil. Amin.

Bitirince baştan başlıyordu. *Esirgeyen ve bağışlayan...*

Donmuş kalmıştım. Ayaklarımı yerden kaldırmaktan âcizdim, sanki yere çakılmışlardı. Sadece gözlerimi hareket ettirdim, her şeyi içime çektim, sonra annemi gördüm. Yere oturmuştu, gözleri dalgın ve boştu. Askerler kamyonlarla geldiklerinde onları fark etmiş gibi görünmedi.

Tekrar deliğimize çömeldim ve bulabildiğim her şeyle, buruşuk metal parçalar ve eğilip bükülmüş bir bisikletle üzerimizi örtebildiğim kadar örtüp altlarına sindim. Gözlerimiz yepyeni bir korkuyla ardına kadar açılırken Hüda'ya "şişşt" işareti yaptım.

Sonra tekrar ayağa kalktım ve görülmemeye dikkat ederek dışarı baktım. Askerlerin görebildiğim tek yerleri bacaklarıydı. Ayaklarında koca koca botlar vardı, yürürken üzerime basıyorlarmış gibi hissediyordum. Bombalamış ve yakmış, öldürmüş ve sakatlamış, ezmiş ve yağmalamışlardı. Şimdi de toprağa el koyacaklardı.

Anlamadığımız bir dilde bağırışlar ve konuşmalar duyunca tekrar deliğin dibine sindik. Sonra tek bir silah sesi. Tekrar

dışarı bakacak kadar cesaretimi topladığımda Ebu Samih'in bir elinde bir tüfek, diğerinde ölü oğluyla yerde yattığını gördüm. Askerler onu vurmuşlardı. Orada öylece yatıyordu, gözleri açık, sonsuzluğa bakarak, inanamayarak. Hayatı bedeninden toprağa aktı ve üstünde yattığı kan gölü adları hiç anılmayan sonların mırıltısı gibi büyüdükçe büyüdü.

Ebu Samih içinde kalan son gücü de topladı ve arayıp durduğu ama bir türlü bulamadığı düşmana ateş etmeye çabaladı. Silahı ateş almadı ve askerler onu infaz ettiler. Belki de böylesi daha merhametliydi.

Hüda ile ben, korkudan yerimizden kıpırdayamıyorduk. Askerler gittiklerinde, bebeği oraya, bir zamanlar mutfağımız olan yerdeki o deliğin duvarına ellerimizle kazdığımız bir oyuğa yatırdık.

Birbirimize ana rahmindeki ikizler gibi sarılmış olarak uyuduk, ta ki bir el delikten içeri uzanıp bizi uyandırana kadar. Korkmuş ama mecalsiz, başlarımızı kaldırıp baktığımızda bir rahibe gördük. Kırık dökük bir Arapçayla bağırıyordu: "Sedye getirin, çabuk! İki küçük kız var! Nefes alıyorlar. Buraya!"

Korkudan ve açlıktan aptallaşmış bir vaziyette, rahibenin hemen anladığı sessiz bir taleple bedenlerimizi birbirimize daha da sıkı kenetledik. Bizi ayıramazsınız!

Hüda, uluslararası yardım kuruluşları tarafından geçici olarak kurulmuş eğreti hastaneye taşınırken hâlâ bir fetüs gibi kıvrılmış vaziyetteydi. Ben bitkin bir vaziyette, ne kadar uğraşırsam uğraşayım bir türlü tüküremediğim toprağı dişlerimin arasında ezerek etrafıma bakmaktaydım. Hüda'nın babasının parçalanmış cesedinin bir el arabasıyla taşınmakta olduğunu o sırada gördüm. Hüda görmedi, gözleri kapalıydı.

Babam nerede? İçimden, *lüften Allahım, lüften* diye durmadan tekrar etmekteydim, *babamı bana getir, n'olur.*

"Sana Amal adını verirken ikinci heceyi uzun tuttuk, çünkü kısa hece tek bir umut, tek dilek anlamına gelir," demişti babam bir keresinde. "Sen tek bir dilekten çok daha fazlasısın. Bütün umutlarımızı sana bağladık. Son hecesi uzun söylenen Amal, bir sürü umut, bir sürü hayal demek." O sırada sadece altı yaşında olmama rağmen, babamın bütün dileklerini tek başına taşıdığımı düşünerek büyümüştüm.

Şimdi ise tek bir dileğim vardı: Babamı görmek.

İyi kalpli rahibe –ismi Rahibe Marianne'di– kollarında örtülere sarılmış Ayşe'yle birlikte yanımızda yürüyordu. Hastane çadırına varmadan, bir asker, bu kadar yakından gördüğüm ilk İsrail askeri tarafından durdurulduk. Çok uzun boyluydu. Ona ayaklarından başlayıp başındaki miğfere kadar bakmaya çalıştığımda güneş gözlerimi kamaştırdı.

"Çocuğu oraya götüremezsin," dedi asker, ağdalı, kırık bir Arapçayla.

"Neden?"

"Gazeteciler var."

"Dünyanın çoluk çocuğa neler yaptığınızı görmesinden mi korkuyorsunuz?"

"Kapa çeneni. İstersen buracıkta vurayım seni de," diye uyardı asker, tüfeğini doğrulttu ama tuhaf bir şekilde gülümsüyordu.

Rahibe, hiç istifini bozmadan cevapladı. "Buyur, vur bakalım. İkinci Dünya Savaşı sırasında ben Yahudilere yardım etmeye çalışırken yoluma dikilen Nazilerden bir farkın yok." Derken adamın aksanını çıkartıverdi, tanıdıklık hissiyle gözleri kısıldı rahibenin ve onunla her ikisinin de bildikleri bir dilde konuşmaya başladı. Adamın gözleri şaşkınlıkla açıldı, sonra

aynı dilde cevap verdi rahibeye ve başıyla onaylayarak geçmemize izin verdi.

"Kızları üç numaralı bölmeye götürün," dedi Rahibe Marianne gönüllülere. Askerin yanından geçerken sedyeden başımı kaldırdım ve bir anlığına onun gözlerini gördüm. Gökyüzü gibi maviydiler.

Hüda'yla ufak tefek sıyrıklar için tedavi gördük. Hüda'nın başına birkaç dikiş atıldı. Üzerimize düşen molozlar başını yaralamış olacaktı. Tedavi çadırında annemi gördüm ve bir kucaklama için yanıp tutuşarak ona doğru koştum. Mutfak deliğinde ayağa dikildiğimde gördüğüm sıradaki kıpırtısızlığıyla oturuyordu bir köşede. Durdum. Kocaman, boş bakışlı gözleri önünde dikilmekte olduğumu görmüyordu. Hiçbir şey görmüyordu.

"Anne." Ona hafifçe dokundum ama bir tepki alamadım. Yüzümü yüzüne iyice yaklaştırdım ama gözleri arkamda bir yerlere bakıyor gibiydi.

Rahibe Marianne bana yaklaştı ve sarıldı – o kadar iyi gelmişti ki.

"Bu kadını tanıyor musun?"

"Ölmüş mü?"

"Hayır, canım. Şoka girmiş. Tanıyor musun onu?" diye sorusunu tekrar etti Rahibe Marianne.

Tam o anda, içimi bir güceniklik doldurdu. Şokta olduğu için –her ne demekse artık– bana sarılan o olmadığı için, her zaman diğer annelerden farklı olduğu için ondan nefret ettim.

"Hayır," diye yalan attım. "Tanımıyorum."

Rahibe Marianne'in korumasında kalabilmek için attığım utanç verici yalanın arkasına saklanıp büzüştüm ve Hüda da benim yaptığımın aynısını yaptı. Kafası karışmış ve korkmuştu, benim yanımda kalmak dışında bir şey istemiyordu.

Çadır hastanede pek çok tanıdık yüzle karşılaştım; onları, bütün bunlar olup bitmeden önce en son nerede gördüğümü hatırlamaya çalıştım. Besime açılır kapanır bir yatakta, başında kanlı sargılar ve bacağında bir atelle yatmaktaydı. Onu en son Halto Semiha'nın evinde, Ayşe bebeğin kulaklarının delindiği gün, kendi bebeğini emzirirken görmüştüm. Ammo Münir uyanıktı ve bir sandalyede kanlar içinde oturmaktaydı. Onu en son Beyit Cevat'ın kahvesinde gazete okuyup, orada anlatılan Arap liderlerine lanetler okurken görmüştüm.

Ama babam yoktu hâlâ.

Gözlerimi kapattım ve onları tutabileceğim kadar uzun bir süre, en sonunda kafamdaki görüntüleri dışarı atmak için açmak zorunda kalana kadar kapalı tuttum.

O gün daha geç saatlerde Rahibe Marianne beni ve Hüda'yı bir Kızıl Haç kamyonetine koyup Beytüllahim'e doğru uzun bir yolculuğa çıkardı. Kontrol noktasına yaklaştığımızda bizi yiyecek sandıklarının içine sakladı. Şansımıza askerler kapıyı açıp içeriye şöyle bir göz gezdirmekten fazlasını yapmadılar. Kamyonet bir kez daha durduğunda tanıdık bir kilisedeydik. Babam, Hıristiyanların kutlamalarını seyretmek için çıktığımız seyahatlerden birinde bu kiliseyi işaret ederek, bana onun Kutsal Doğum Kilisesi olduğunu söylemişti. "Derler ki, Hazreti İsa burada doğmuş," demiş, bitmek bilmeyen sorularımı büyük bir sabırla yanıtlamıştı. Beytüllahim'in de Cenin'den bir farkı yoktu, çökmüş, yakılmış ve ölüme bulanmıştı. Hazreti İsa'nın doğduğu kilise bombalanmıştı ve hâlâ ateş kokusuyla doluydu. İçeride, savaşın çoğunu öksüz ve yetim bıraktığı yüzlerce çocuk yerlere oturmuşlardı. Hiç kimse doğru dürüst konuşmuyordu, sanki konuşurlarsa durumun gerçekliğini teyit etmiş olacaklardı. Sessiz kalmak, bütün bu olup bitenlerin

sadece bir kâbus olabileceği ihtimalini yaşatıyordu. Sessizlik kilisenin kubbesine kadar yükseliyor ve orada birikiyordu, aynı anda göğe yükselen pek çok ruhun hüznünü ve eşi benzeri görülmedik kargaşasını yankılıyordu. Ölümle yaşam arasında bir yerlerde var olmaktaydık, ne biri ne de diğeri tam olarak kabul ediyordu bizi.

Rahip Marianne bir testi suyla geri geldi.

"Beni takip edin, canlarım. Suyumuz az, o yüzden ikiniz birlikte yıkanmak zorundasınız," diye izahatta bulundu Hüda ile beni yanına alıp banyoya götürürken. İyi rahibe suyu küvete boşaltıp bizi yalnız bıraktı. O kadar sersemlemiş vaziyetteydik ki, metal küvete üzerimizdeki kirli giysilerle girdik. Ilık su, sevgi dolu bir sarılış gibi, güven vaad eden mırıltılarla aktı bedenimden.

Hüda'yla üstümüzdekileri küvete girdikten sonra çıkardık ve küvetin içinde karşılıklı çöküp oturduk. Kahverengileşmiş bir su ayırıyordu bizi ama bacaklarımız yan yana duruyorlardı. Yüz yüze, gözlerimizi birbirimizin düşüncelerine, korkularına dikerek oturduk, biliyorduk, gözle görülmeyen bir sınırı geçmiştik, artık geri dönüş yoktu. Bildiğimiz dünya bitmişti. Bunu bir şekilde biliyorduk. Sessizce ağladık ve birbirimizin kollarına sokulduk.

Öylece, sözlerle nasıl anlatılabileceğini bilmediğimiz o önseziyle yattık orada. Sudan çıkan ayak parmaklarıma baktım. Dökülmüş, kırmızı ojeler. Kendimizi yaşça olduğumuzdan çok daha büyük hissettiren bir şeyin heyecanıyla ojeyi aramızda dolaştırışımızın üzerinden yalnızca bir hafta geçmişti. Şimdi, Hazreti İsa'nın doğduğu kilisenin içindeki o küvette, Hüda'nın da, benim de tırnaklarımız, o günün yer yer dökülmüş kalıntılarını taşıyordu. O bir haftayı, kızlara özgü kendini beğenmişlik ile cehennem arasındaki mesafe olarak görüyordum. Bedenimin başım suyun altında kalana

kadar yavaşça kaymasına izin verdim. Orada, o sessiz dünyada, mutfağı yıkıp Ayşe'yi öldüren o patlamanın ardından gelen kıpırtısızlığın aynısının içinde yatarken bir balık olmayı diledim.

Suyun yatıştırıcı dünyasında, çığlıkların ve silah seslerinin olmadığı, ölüm kokmayan o yerde yaşayabilirdim.

10

Kırk Gün Sonra
1967

Yıkıntı haline gelmiş kampımızdaki kırık camdan dışarı bakıldığında güneşin hâlâ gözlerden saklanmakta olduğu görülebiliyordu ama gökyüzü daha şimdiden onun gelişini müjdeleyen morlar ve turuncularla yanmaya başlamıştı bile. Şaşırtıcı ama horozlar yaşıyorlardı, ötüş rejimlerine sadık ve başımızın üzerindeki uğursuz gölgeden bütünüyle habersizdiler. Her zaman olduğu gibi şafaktan önce kalkmıştım. Güneşin doğuşu babam ile bana aitti ve etrafımızı saran dünya uyurken o bana kitap okurdu. Savaş biteli kırk gün olmuş, Rahibe Marianne bizi Cenin'e geri getirmişti ve orada annemi aklını yitirmiş olarak bulmuştum. Babam ve ağabeyim Yusuf hâlâ kayıptılar.

Çok geçmeden, ezan sesi havada yayılıp eften püften evlerimizin içine dolarak ve inananları ibadete çağırdı. Onlarca yıl sonra, sürgünde geçen bir hayatın ardından, Arap ruhunun o başka hiçbir şeye benzemeyen ahengi yüreğimi Cenin'e dönmekle en doğrusunu yapmış olduğum konusunda sakin bir kesinlikle dolduracaktı.

Dışarıya çıkmak hâlâ tehlikeli de olsa, küçük Samir, beş yaşındaki komşumuz, mülteci kampı boyunca anlaşılmaz bir şey-

ler haykırarak koşuyor ve tiz sesi, hayatımızın yeni bir gerçeği olan "sokağa çıkma yasağı"nın sessizliğini delip geçiyordu.

Zavallı yavrucağın yakın zaman önce yaşananların dehşetini hatırladığını zannettim. Bu hiç de şaşırtıcı değildi, çünkü küçük çocuklar son zamanlarda sürekli uykularında ağlar olmuşlardı.

"Çıplaklar," dedi Samir nefes nefese, düşüncelerini sıraya koymaya çalışarak. "Elbise lazımmış. Bana öyle dediler."

Küçük Samir kriz geçiriyor gibi görünüyordu, insanlar hareketlenmeye başladılar. Yorgun ve şaşkın gözler camlardan dışarıya bakmaya başladılar. Yaşlı kadınlar dışarıya bakabilmek için, her ne malzeme buldularsa ondan yaptıkları kapıları araladılar.

Sokaklardan birinden "Neler oluyor?" diye bir ses geldi.

Bir başkası, "Yine savaş mı çıktı?" diye sordu. Kafa karışıklığı, umutsuzluk ve beklentiyle dolu o anda bu söylenti, yaşayan ölüler arasında umut dolu bir kalp atışı gibi dolaştı.

İnsanlar, "Allahu ekber!" diye bağırmaya başladılar.

Her evin penceresinde yüzler belirmeye ve heyecan kampı sardıkça daha fazla ses duyulmaya başlamıştı. Yangından kararmış bir pencere aralığından sevinçten başı dönmüş birinin sesi döküldü: "Arap orduları bizi kurtarmaya geliyorlar!" Ancak, insanlar hâlâ tereddütteydiler, ne de olsa İsrailli askerlerin üzerlerine tünedikleri gözetleme kulelerinde oturmaya devam ettikleri görülebiliyordu. Ne küstah işgalcilerdi onlar. Katiller ve hırsızlar. Evlerimizin üzerinde beyaz beyaz dalgalanan bezlerden, utanç verici teslimiyetimizin işaretleri o bayraklarından ne kadar nefret ediyorsam, onlardan da o kadar nefret ediyordum.

Ama coşku, Samir biraz daha mantıklı konuşabildiği anda, başladığı gibi çabucak bitti.

"Yeter! Savaş mavaş yok. Çocuk, oğullarımızın sağ olduklarını söylüyor," diye bir erkek sesi duyuldu ve savaş şarkılarını yarıda kesti. Hacı Salim'di bu. *Yaşıyordu!* Nereye sığınmıştı acaba?

Hacı Salim'in görmediği kalmamıştı. Biz küçüklere öyle söylerdi. Hikâyesini öğrenmemiz mevsimler aldı, çünkü parça parça anlatırdı. "Her şeyi gördüm," diyordu. "O sarı saçlı, renkli gözlü adamlar için sadakatle çalıştım ama onlar ne yaptılar? Sonunda benim eşyalarımı çalan yabancı Yahudileri getirdiler bize." Varlığının bilmecesinin her seferinde sadece ufacık bir parçasını sunuyordu bize. "Hepsini gördüm. Bütün savaşları. Bizi toprağımızdan kovdular, ellerimle yaptığım eşyaları çaldılar," der ve bizi merak içimizi kemirirken bırakıp giderdi. Kampımızda onun hikâyesi herkesin hikâyesiydi, tek bir tehcir hikâyesi, insanın insanlığından çıkarılışının, farelere bile yakışmayacak mülteci kamplarına terk edilişinin hikâyesi. Dünya sırtını dönmüş, işgalcilerin adının İsrail olduğunu ilan ettikleri devletin kuruluşunu kutlamakla meşgulken, haklarımızdan, evlerimizden ve ulusumuzdan mahrum bırakılmamızın hikâyesi. Hacı Salim ahşabı süslü mobilyalara ve küçük oyuncaklara dönüştürebilen, bilge ve espri duygusuna sahip bir adamdı. Bir keresinde yüksek rütbeli bir İngiliz subayının, onun zeytin ağacından oyduğu bir Meryem Ana heykelini sarı saçlı, mavi gözlü adamların kraliçesine hediye etmek üzere satın almış olduğunu iddia etmiş, bu da benim Hacı Salim'in bir kraliçe tanıdığına dair uçuk bir fikir edinmeme neden olmuştu.

Gençliğimin en hareketli ve canlı karakteriydi, kampın çocuklarına tarihimizi anlatan da oydu. Benim Filistin folkloru ve atasözlerinden oluşan değerli hazinemi o oluşturmuştu. Onlarca yıl sonra okuyacağım kitaplarda savaşın çeşitli kurbanları

olarak karşıma çıkacak insanların isimlerini ve hikâyelerini de ondan öğrenmiştim.

Onu sağda solda sıkıştırıp eski günlere ait bir hikâye anlatması için üzerindekileri çekiştirirdik. Burunları sümüklü, çıplak ayaklı on, bazen yirmi tane küçük yaramaz, anlatırsa onu bir daha rahatsız etmeyeceğimize dair yeminler ederdik; eğmezse en geç ertesi gün, hatta birkaç saat içinde yine başına üşüşeceğimizi bildiği için eninde sonunda bize boyun eğerdi.

Etrafında bir halka oluşturup yerlerimizi alır, ağzından dökülecek harikulade hediyeleri özümsemek üzere beklerdik. Sonra o, geçmişte yaşananları öylesine ayrıntılı bir netlik ve dinamizmle örerdi ki, Filistin ve onun köyleri, artık çoktan İsrail tarafından yerle bir edilmiş olmalarına rağmen, sanki ben bizzat oralarda yaşamışım gibi canlanırdı zihnimde. Yıllar yılı içilen nargile tütününün çatallaştırdığı sesi canlılıkla bir yükselir, bir alçalır, hayal gücümüzü atalarımızın arasında yaşamaya zorlar, geçmişte yaşanmış olayları hemen oracıkta, o an gelişiyormuş gibi görmemizi sağlardı.

Bizim genç gözlerimize Hacı Salim akıl almayacak kadar yaşlı görünürdü. "En az doksan," diye tahminde bulunmuştu Lamia bir keresinde. Ancak bir yetişkin olduğumda fark ettim ki, 1967 savaşından hemen önceki o dönemlerde daha sadece altmışlarının başındaydı. Neredeyse bütünüyle keldi ve sadece başının yan taraflarında, devasa kulaklarının üzerinde birkaç tel ak saçı vardı. Buna karşılık, esmer derisi ve uzun geleneksel dişdaşının altından fırlayan, elbise askısı gibi sıska omuzlarıyla kemikli bedeni çok miktarda tüyle kaplıydı. Çoğu Filistinli erkek gibi, siyah beyaz damalı bir kefiyeyi gevşekçe başına sarardı. Uzun ve bakımsız bıyıklarına bakınca ne yediğini anlamak mümkündü. Koskocaman, kapkara ve –doksanlarına geldiğinde bile– hiç yaşlanmayan bir şeydi o bıyık; yaşlı, yıp-

ranmış yüzünde gençliğinden kalma tuhaf bir yadigâr. Bütün bunların üstüne, bir de bütünüyle dişsizdi. İskorbütle savaşta kaybetmişti onları söylediğine göre. Haliyle, biz çocuklar bir çeşit İsrail canavarı olduğunu tahmin ettiğimiz "iskorbüt"ten nefret ediyorduk. Çocukça atışmalar içinde birbirimize hakaret etmek istediğimizde "iskorbüt"ü kullanıyorduk. "Sen de iskorbüt gibi pisin tekisin," benim küfür cephaneliğimdeki silahlardan biriydi. Dokuz yaşıma geldiğimde birisi bu yüzden ağzımın payını verdikten sonra bir daha kullanmadım.

O dişsiz gülüşü çok iyi hatırlıyorum. Çocukken kuzenlerim, arkadaşlarım ve ben, Hacı Salim'i güldürmek için çok uğraşırdık. İsrailli liderleri hicveder, kendini önemsemekten perişan olan Menahim Begin'le dalga geçmek için suratlarımızı iyice buruşturur, ya Mısırlıların deyimiyle "kocakarı" Golda Meir'in saçının başının kemikleşmiş itinasızlığıyla alay ederdik. Sonunda artık dayanamaz, kahverengi yüzü ortasından ayrılır, pembe dişetlerini göstererek yürekten bir kahkaha atar ve kapanıp birer çizgi haline gelen gözleri o harika kahkahasıyla birlikte yüzünde yerlerini alan diğer kırışıklıkların arasına karışırdı. Çok komik bir şeyi harekete geçirmiş gibi hisseden bizler de kıkırdayarak ona katılırdık.

Filistin'in neredeyse her köşesiyle ilgili o kadar çok şey bilirdi ki, aslen nereli olduğunu hiçbir zaman anlayamadım. Annem bana hiç söylemedi ve Yusuf da pek emin değildi. Ailesi 1948 Nakbe'sinde öldürülmüş deniyordu – ama bunu onun ağzından duymadık hiç. Yalnız yaşardı, karısı, çocukları, kardeşleri yoktu. Arap toplumunun geniş aileler etrafında şekillendiği düşünülecek olursa, oldukça garip bir durumdu bu. Hiç kimse ailesiz olamazdı. Ama Nakbe'nin ardından tahliye edilip dört bir yana dağılan Filistinliler, Arap toplumu içerisinde bir istisna yaratmışlardı. Hacı Salim, Jiddo Yahyamın arkadaşıydı. Babamdan bu kadarını öğrenebilmiştim.

Haci Salim ayrıca bana, bebekken 1948'in o uğursuz kargaşası içinde kaybolan kardeşim İsmail'den bahseden ilk kişiydi. "Bebek birdenbire ortadan kayboldu," demişti, tarihi gömüldüğü yerden çıkaran anlatılarından birisi sırasında, "ondan sonra da annen bir daha eskisi gibi olmadı."

Samir'in bağırarak kampın içinde koştuğu ve Hacı Salim'in Haziran 1967 savaşından sağ kurtulduğunu öğrendiğim gün, o güne kadar bildiğim biçimiyle hayat son bulmuş ve hayatımızı hükmü altına alacak askeri istila başlamıştı. İsrail askerlerinin sığınaktan sığınağa dolaşarak kampta kalan bütün erkekleri toplayışlarının üzerinden kırk gün geçmişti. Kırk gün boyunca sokağa çıkma yasağı vardı ve bu uzun saatler boyunca Hüda'yla ikimizi birbirimizden ayırmak mümkün olmamıştı; tuvalete bile birlikte gidiyorduk. Evimiz bütünüyle yıkıldığı için Halto Samiha'nın evine sığınmıştık, Ayşe'nin beşiğine bakmamaya çalışıyorduk. Oraya vardığımızda annemi orada dua ederken bulduk. Bana hiçbir şey söylemedi, sadece bize bir yerlerden bayat bir ekmek ve biraz peynir çıkarıp seccadesine geri döndü. Peşinden gidip arkasında dikildim ve kollarımı boynuna sardım. Utanıyordum, onu bırakıp gidişimi fark edip fark etmediğini merak ediyordum. Annem hiçbir şey söylemedi, ben de öyle. Sadece elimi sıvazladı yumuşakça, hatta belki sevgiyle. Sonra yine yanından ayrıldım. Hüda'yla ikimiz yüklükte bir deste oyun kâğıdı bulduk ve kurallarını oynadıkça koyduğumuz oyunlar uydurduk. Bazen, saatler boyu durmaksızın dua eden annemin öne arkaya sallanan bedeni ve mırıltılarıyla hipnotize olarak oturduk bir köşede. Birbirimizin saçlarını tarayıp ördük ve başımızdan geçenleri konuştuk. Sonunda, ağladık.

Küçük Samir metal kapıyı yumrukladı. Ben başımı camdan çıkarmıştım bile, komşumuz Samire de benimkinin yanındaki camdan uzattı başını dışarıya.

"Amal," diye bağırdı Samir bana, "Yusuf yaşıyor!"

Samire, saçı başı birbirine girmiş, gözleri hâlâ uykuyla dolu, kendi kardeşini soruşturdu. "Peki ya Faruk?"

Ama Samir ince bacaklarını açıp koşarak uzaklaşmıştı bile. Kamptan diğer çoçuklar da ona katılmışlardı ve gittikçe büyüyen bir orman cini sürüsü gibi koşturuyorlardı. Annemi uyandırmak için başımı içeri soktum ama çoktan bana doğru gelmekte olduğunu gördüm.

"Ne oluyor?"

"Samir, Haytam Yusuf'un çıplak olduğunu söyledi."

"Ne?"

"Yusuf yaşıyormuş."

"Allahu ekber! Neredeymiş?"

"Şeftali bahçesinin orada galiba."

"Baban da yanında mıymış?" diye aklını en çok kurcalayan şeyi sordu.

Hiç vakit kaybetmeden dışarı fırladık. En sevdiği örtüyü başına bağlamıştı, örtünün kenarları omuzlarına dökülüyordu. O örtü babamın, erkek çocuklar için kampımızda kurulan okulda hademelik yaparak kazandığı ilk parayla alıp anneme hediye ettiği örtüydü. İlk alındığında kenarındaki oyalarıyla bembeyazken geçen zamanla sararmıştı. Annemin bedeni 1967 savaşından hemen sonra yitirdiği aklına katıldığında, nihayet o örtüyü ben aldım ve ailemden bana kalanları içinde sakladığım küçücük kutunun dibinde saklıyorum hâlâ.

Ama o kırkıncı günde en çok istediğim babamı görmekti. Başka hiçbir şeyin önemi yoktu. Onun güvenli kucağında yatmak ve her şeyin düzeleceğini mırıldanan sesini duymak hariç hiçbir şey yaramı iyileştiremezdi.

İnsanlar bir araya toplanmaya başladıklarında anlaşıldı ki, bir grup erkek kampa geri dönmekteydi hakikaten. Kadınlar zılgıt çekmeye ve "Allahu ekber!" diye bağrışmaya başladılar.

Yusuf'un aralarında olduğunu biliyordum ama babamdan iz yoktu.

Erkekler yanımıza varana kadar, karmakarışık bir endişeyle dolu ve bitmek bilmeyen dakikalar boyunca bekledim. Yaklaşanların arasında babamı seçemedikçe, yüreğime dayanılmaz olanın gerçekleştiği korkusu doluyordu gitgide. Başımı döndüren bir kararlılıkla ağlamamayı başararak, daha iyi görebilmek için sağlam kalmış binalardan birinin düz çatısına tırmandım.

Alelacele dikilmiş İsrail gözetleme kuleleriyle dolu yeni manzaraya bakarken, yılların küçülüp haftalara sıkıştırılmış olduğunu, bunun bitmek bilmeyen bir kâbus olduğunu hissettim. Feragatin o kilimsi tadı her şeye sinmişti ve o günler hafızama kanlı tozla, çürümekte olan hayatın mide bulandıran tatlımsı kokusuyla ve kavrulmuş toprakla kazınmıştı. Durmadan yürüyor ama hiçbir yere gidemiyorduk. Bakıyorduk ama gerçeklik gözlerimizi bulandırıyordu. Kıyımın kaldırdığı tozu içimize çekip sonra bırakıyorduk ama nefes almıyorduk. Bekleyenler kalabalıklaştıkça, ben de çatıda kişisel isyanımın sessizliği içinde seyrettim yaklaşanları. Mülteciydik bizler, hepimiz. Birinden kaçmayı başaranlar, İsrail'in kısacık tarihini dolduran mezbeleliklerden bir başkasında, bir kez daha, yeni baştan mülteci oluyorlardı sadece. Kalanlar ise Cenin'in esirleri.

Artık özgürlüğü beklemeye başlamıştık. İlk başlardaki evimize dönme umudu, en temel haklarımızı bile savunmak zorunda kalmaya dönüşmüştü. Önceden Hayfa'yı, Yaffa'yı, Lidda'yı görmek istiyorduk. Şimdi ise açık havaya adım atmak bile ölümcül bir risk haline gelmişti. Tulkarim ve Ramallah'a yapılan aile gezileri son bulmuştu. Kudüs de elden gitmişti. "Kudüs'ü yaktılar, Allah da onları yakar inşallah," demişti bir kadın sesi, ne zaman, hangi nedenle hatırlamıyorum.

Hüda, babamı uzaklarda arayarak üzerinde dikildiğim çatıya tırmanıp yanıma geldi.

Mutfaktaki delikte yaşadığımız dehşet Hüda'yla aramızdaki bağı iyice güçlendirmişti. Arkadaşlığımız boyunca bana bütün yumuşaklığı ve sadakatiyle teslim olmuştu. Önümüzdeki uzun yıllar boyunca yaşanacak sıkıntılar sonucunda doğal bir duruşa ve sessiz bir güce dönüşecek olsa da, gençliğindeki utangaç ve sessiz mizacı birçoklarına, özellikle de yetişkinlere garip gelirdi.

Kamptaki ihtiyar kadınlar Hüda'nın gözlerine bakmaya bayılırlardı. "Ah, işte o garip küçük kız. Gel canım, buraya," derlerdi ona. Ve o, onların kendisini dürtükleyen parmakları ile kokan nefeslerine rağmen itiraz etmeden önlerinde dikilirken onlar da Hüda'nın griyle bronzun alışılmadık bir karışımı olan gözlerinde "ilahi bir şey" bulunduğunu ilan ederlerdi.

Hüda, 1967 savaşına kadar olan üç yıl boyunca bizimle yaşadı. Bunlar çocukluğumun en mutlu yıllarıydı diyebilirim. Dördüncü sınıftan altıncı sınıfa kadar her gün el ele tutuşarak okula gider gelirdik. Oğlan çocukları gibi davranmakta olduğumuzu kimsenin göremeyeceği yerlerde ağaçlara tırmanırdık. Böcek toplar ve kendi inşa ettiğimiz oyuncak evimizin orada evcilik oynardık. Arkadaşlığımız, Taybeh Köyü'nün yakınlarındaki bir çöplükten kurtardığımız, tek kollu oyuncak bebek "Varda"yla takdis edilmiş oldu. Oyun evini Varda için inşa etmiştik, üstüste yığılmış taşlardan dört duvarı vardı, Barta yakınlarındaki patikanın kenarında dikilen çifte meşe ağaçlarının arkasındaki üçüncü zeytin ağacının altında dururdu ve diğer kızlar aralarında Hüda ile benim bir İsrailli tarafından vurulduğunda altını pisletip gerçek gözyaşları döken sakat bir bebeğin gururlu ebeveyni olduğumuzu konuşmaya başlamışlardı. Aradan çok geçmeden Cenin'den kız çocukları

akın akın "Varda" evini ziyaret etmek için Barta tarafına gelir olmuşlardı. Geleneğe uygun olarak da yanlarında tatlılar getirirlerdi. Kimi zaman hava, Varda'nın onu ellerine aldıklarında kumru gibi kuğurdayan çok sayıda küçük annenin arasında dolaştırıldığı çay ve poğaça partilerimizin üzerine kararırdı.

Hüda'nın gelip bizimle yaşamaya başlamasına babası sebep olmuştu. Hüda'yı sürekli döven, korkunç bir adamdı ve sekiz yaşına bastığında Hüda'ya *o şey* olmuştu. Babası yapmıştı Hüda'ya *o şeyi*. Eylemi tanımlayan kelimenin kendisini kullanmak affedilemeyecek bir ihanet olurdu. *O şey* ilk ve son kez başına geldikten sonra Hüda bana *o şey* sanki kendi suçuymuşçasına itirafta bulunmuş ve babama söylememe izin vermişti. Yine de tam olarak anlayamadığım bu ağır sırrı kendisine açtığımda babamın gözlerini telaş doldurmuştu. Babam Hüda'nın bana olan itimadını ne olursa olsun sarsmamam ve bu sırrı kendime saklamam konusunda beni sıkı sıkı tembihlemişti. Olay duyulursa rezalet çıkardı. Kültürümüzde bir kızın bekâretiyle ilgili böylesi konular, korkunç sonuçlara yol açabilirdi. Hüda'nın acısını elâleme yayarak artırmak istemeyen ama sessiz bir komployla da olsa Hüda'nın babasını uzaklaştırmak niyetinde olan babam, Ammo Derviş'e ve hacı Salim'e açtı konuyu sadece. Bunu yapmak istemesinin nedenlerini açıklamadı onlara, onlar da sormadılar. Çünkü babamın kendisine güvenenlerde sadakat uyandıran bir otoritesi vardı. Üç erkek önce Hüda'nın ağabeyi Faris'e gittiler. Aşağılandığı hissine kapılan Faris, nefretini en zayıf hedef olan kardeşi Hüda'ya yöneltti. Ama babam bir şekilde Hüda'nın gelip bizimle yaşamasını sağlamayı başardı. Sonuçta Hüda da, ben de bundan daha mutlu olamazdık.

O günden sonra Hüda'nın babasını bir daha görmedik. Söylentilere bakılırsa, İsrail'in tarafına geçmiş, Cenin'de İsrail'e karşı direniş örgütlemeye çalışan herkesle ilgili bilgi

aktarıyormuş onlara. Bu belli bir süre için doğru olmuş olabilir ama savaştan sonrası için değil. O el arabasında taşınan cesedin, kenardan sallanan kolunun ucundaki dört parmaklı eli görmeseydim, Hüda'nın babasını tanımama imkân yoktu. Gördüğüm şeyden Hüda'ya hiç bahsetmedim.

"Ağabeyin aralarında mı?" diye sordu Hüda aşağıdaki kalabalığı inceleyerek.

"Evet. Ya Faris?"

"Evet. Çıplak."

"Yusuf da çıplak."

"Neden çıplaklar?" Soru aramızda alev alev yanmaktaydı.

"Galiba elbiseleri çalınmış," dedim sonunda.

Aşağıdaki kalabalığın içinde, kulübesi bizimkinin biraz yukarısında olan Ümmü Abdullah'ın başının yanında anneminkini gördüm. Ümmü Abdullah, Samire'nin, Faruk'un ve Abdullah'ın anneleri, aynı zamanda da annemin en yakın arkadaşı olan dul bir kadındı. Birlikte yemek yapıp örgü örerek çok zaman geçirirlerdi. Şimdi yine birlikte, oğullarını bekliyorlardı.

"Annen orada." Hüda'nın o sinir bozucu malumu ifşa huyu yok muydu.

"Biliyorum."

"İpek başörtüsünü bağlamış."

"Biliyorum."

"Ümmü Abdullah'la birlikte."

Ona bağırmak istedim ama yaşadığı bunca şeyden sonra sert davranmak çok zalimane olurdu. Gençliğimin aptallığı içinde, Hüda'nın duyarlılığını anlayamadığım gibi, bunun canımı sıkmasına da izin veriyordum. Keşke ben de ona, onun bana olduğu kadar iyi bir dost olabilseydim.

Hâlâ çatıda dikilirken Hüda, "Faruk da var mı aralarında?" diye sordu.

Cevap vermedim. Yaklaşan adamlar içinde babamı göremiyordum.

"Sence o da çıplak mıdır?" Ayaklarına, sonra da gökyüzüne bakıp kendi sorusuna kendisi cevap verdi: "Herhalde. Hepsi çıplak çünkü."

Varda Evi'nin müdavimlerinden ve attığı parendelerin hayranı olduğumuz Lamia çatıya tırmanıp yanımıza geldi. "Neden böyle çıplaklar?" diye sordu.

Hüda, "Yahudiler elbiselerini çalmış..." diye cevap verdi.

Kendimi kalabalıkta kalmış gibi hissediyordum. Güneş gökyüzünde tam tepeye çıkmıştı artık. Babam olmaksızın geçireceğim bir şafak daha bütün gerçekliğiyle havayı ağırlaştırıyor, nefes alıp vermemi zorlaştırıyordu. Savaştan sonra babamın yokluğu okyanus ve içindeki tüm balıklar kadar büyümüştü. Bütün gökyüzü ve yeryüzü ve onların tüm kuşları ve ağaçları kadar. Yüreğimdeki ağrı, evren ve içindeki tüm gezegenler kadar büyüktü.

Savaş hepimizi, ama en çok da annemi değiştirdi. Savaş onu kuruttu. Bünyesi çözülüp dağılmış, geriye içini halüsinasyonların doldurduğu boş bir kabuk gibi bedenini bırakmıştı. İşgali ve babam ile ağabeyimin kayboluşunu takip eden günlerde annem seccadesinin üzerinden nadiren kalkar olmuştu. Hiç iştahı kalmamıştı, yardım kamyonlarından dağıtılan iki-üç lokmayı bile yemek istemiyordu. Kaftanının pamuğu, yıkanmayan bedeninin kokusuyla birlikte gitgide kararıyordu; nefesi kötü kokmaya başlamıştı. Üstü başı da mayalanmış ıstırap gibi kokuyordu. Dudakları kuruyup ağ gibi çatlaklarla kaplandı ve durmaksızın dua ederken bedeni küçüldükçe küçüldü. Bedeni ağırlığını kaybederken, gitgide daha da boş bakmaya başlayan gözleri gerçeklikle ilgisini yavaş yavaş yitirmekte olan bir zihnin izlerini taşımaya başlamıştı.

Annemin savaş sırasında gösterdiği cesaret, sonradan bir Fellaha'ya gücünü veren özü anlatmak için örnek olarak gösterilecekti. Kaçmayı reddetmişti. Bir kere İsmail'i kaybettiği sırada toprağından uzaklaştırılmıştı zaten, bunun bir daha olmasına izin vermeyecekti. Herkes en gerektiği anda, ne kadar yürekli olabildiğini gösterdiği konusunda hemfikirdi. "Lafa gelince hepimizde vardı ama iş başa düşünce hepimiz kaçarken Ümmü Yusuf sözünün arkasında durdu. Yahudilerin, kızının bildiği tek evi de elinden almalarına izin vermeyeceğini söyledi," diyorlardı annem için, savaşın ardından.

Annem benim için kalmıştı. Ben ise onu Rahibe Marianne'le gidebilmek için terk etmiştim. Bu yüzden kendimi asla affedemedim.

Yusuf'un döndüğü günü, annem için inanılmaz bir şefkatle dolduğum gün olarak hatırlarım. O sıralar, her ne kadar eskisinden çok daha yumuşak olsa da arada sırada zihni açık oluyordu hâlâ. Deliliği sertliğine üstün gelmişti belki de. O gün onu bütün anneliği üzerindeyken, paramparça yaşamının ve bulanan zihninin açtığı yaraların hepsi kapanmışken gördüm. Bir zamanlar dayanmaya mecbur bırakıldığı şeyin benim de başıma gelmesine engel olmak için hayatını tehlikeye atan o kadını gördüm. Bütün hareketleri, aynı gözlerindeki yaşlar gibi içtenlikle doluydu. Ama geçiciydi de aynı zamanda çünkü çoktan aklını yitirmeye başlamıştı. Eğer mümkün olsaydı, o yumuşaçık anları çıplak ellerimle yakalar, güvenli bir yerde sonsuza kadar korurdum.

Ona Yusuf'un hayatta olduğunu söylediğimde, "Allahu ekber!" diye bağırmıştı. Ümmü Abdullah'la birlikte, yaklaşan erkeklere birazcık daha sokulabilmek için kampın sınırlarına doğru ilerlemekte olan kalabalığa katılırken, nadiren döktüğü gözyaşları yanaklarından çizgi çizgi akmaktaydı. Halen askeri rejim altında yaşamaktaydık ve sığınak diye bellediğimiz her

neydiyse onun dışına adım atmamız yasaktı. Ama insanlar, erkeklerin geri döndüğüne dair haber yüzünden kendilerinden geçerek sokağa dökülmüşlerdi, kimbilir, belki de kalabalıktan güç alıyor, yahut riskleri unutuyorlardı. Askerler de ne yapmaları gerektiğinden emin değillerdi belli ki.

"Allahu ekber!" Ardı ardına. Onlarca, yüzlercesi. İnsanlar kalabalıklaştıkça daha da kuvvetlenen tek bir ilahiye dönüşen "Allahu ekber!" seslerinin yarattığı kakafoni. Kalabalığın içinde az sayıda erkek vardı. Sadece çok yaşlıları ve çok gençleri almamışlardı. Benim durduğum yerden örtülü başlardan oluşmuş bir deniz görünüyordu. Analar, kız kardeşler, kızlar ve karılar ağlıyor, hep bir ağızdan bağırıyorlar ve kırk günün ardından kaderin kendilerine ne getireceğini görmek için bekliyorlardı.

Yusuf, Cenin'in kıyısına vardığında, bütün kamp, binlerce ruh havalara sıçramaya ve hep bir ağızdan "Allahu ekber!" diye bağırmaya başlamıştı çoktan. Yusuf'un elinde bir bohça vardı, belli ki anadan üryan soyulmuş oldukları duyulunca, yarı yoldayken giysiler yetiştirilmişti onlara.

Askerler kamyonetleriyle gelip havaya ateş açtılar. Bizim mahalleden beş oğlan çocuğu kendilerini yere attı ve kalabalık dağıldı, çoğu kendilerini bizim mahalledeki ara sokaklara atmıştı. Lamia ve diğer çocuklar çoktan dağılmışlardı. Silahlar ateşlenmeye başlayınca Hüda ile ben çatıdan sarkıp bir pencereden içeri atlayarak yarısı yıkık bir eve girdik.

Uzaktan Yusuf'u görebiliyordum. Kendisine çok küçük gelen kahverengi bir pantalon ve buruşuk yeşil bir gömlek giymişti, büyük ihtimalle birisinin çıplaklığını bir an önce örtebilsin diye eline tutuşturduğu giysiler. Babam gelenlerin arasında değildi ve elimde olmadan orada, o yarısı bombalanmış evde, yanımda Hüda'yla ağlamaya başladım; aşağıdaki sokağa doluşmakta olan kafaları karışmış insanlara bakar-

ken ikimiz de mutfak deliğindeyken yaptığımız gibi kıvrılıp kalmıştık.

Erkekler, bedenlerindeki yaraları ve tam iyileşmemiş izleri görebileceğimiz kadar yakına geldiklerinde, temmuz güneşinin altında yaşanan o delicesine sevinç buz kesti, bedenlerinin doğası düzenli olarak dövülmüş olduklarına utanıp sıkılmadan şahitlik etmekteydi.

Yusuf gideli sadece kırk gün olmuştu ama on yıl yaşlanmış gibi görünüyordu. İyice zayıf düşmüştü, onu o halde görmek yüreğime dayanılmaz bir ağrı saplanmasına neden oldu.

Babam gitmişti, sonsuza kadar. Annem öldüğü güne kadar onu bekledi; nasıl ki evine dönmeyi beklemişti, nasıl ki zihninin her köşesinde İsmail'i arayıp durmuştu, aynen öyle.

Babamın öldüğüne inanmak istiyordum. Bizden uzakta bir yerlerde acı çekiyor olması fikrine dayanamayacağım için cennette olduğuna inanmayı seçtim, üzerinde dişdaşı ve başında kefiyesiyle, çubuğu ağzının kenarında, kahve fincanı parmaklarının arasında, elinde bir kitapla, gururlu ve sevgi dolu bir baba. Onun bu imgesini zihnimde yaşatabilmek için ömrüm boyunca mücadele ettim. Ama elinde bir silahla evinin yıkıntılarının yanında yatan Ebu Samih'in gözümün önüne gelmesini engelleyemiyordum ve eninde sonunda yüzü babamın yüzüne dönüşüyordu.

Erkekler yakınımıza geldiklerinde Ammo Derviş ile ve kuzenlerimi aradım aralarında. Kalabalıkta onlardan kimse yoktu, kurtulamadıklarını düşündüm. Ama sonradan dağlardaki birtakım mağaralara sığınmış olduklarını öğrendim, savaştan aylar sonra Cenin'e döneceklerdi.

Yusuf ve diğer beş genç bizim eve geldikten sonra, insanlar onlara hoş geldiniz demek ve kendi kayıp sevdiklerinin akıbetini soruşturmak için toplanmaya başladılar.

Faruk, Emin, Taha, Ömer, Mahmut ve Yusuf yan yana oturdular, bir somun ekmeği aralarında dolaştırdılar. Şaşkın, bitkin, perişan ve sakatlanmış vaziyetteydiler. Kalabalıktan bazıları diğerlerine, kendilerini toplayabilmeleri için gençlere biraz yer açmalarını, biraz zaman vermelerini söylediler. Faruk'un annesi Ümmü Abdullah, oğlunun tepesinde durmuş, yüzünde hüzünlü bir gülümsemeyle başını öpüyordu. En büyük oğlu Abdullah öldürülmüştü ama o baş sağlığı dileklerini kabul etmiyordu. "Allahıma yeminler olsun ki, sadece oğlumun şehitliği için kutlamaları kabul edeceğim," diyordu ısrarla.

Uykusuzluğun ve durmadan ağladığı gecelerin sonucu olan takatsizliğini anlatan gözleriyle kamptaki komşumuz Ümmü Cemal, gençlere sorup duruyordu: "Cemal'le ilgili bir şey biliyor musun, Yusuf? Mahmut, oğlum? Taha? Ömer, Cemalime ne olduğunu biliyor musun, çocuğum? Gördün mü onu? İyi mi?" Başıyla Yusuf'un ondan çevirdiği gözlerini takip etmeye çalışıyor ve ağabeyimin yüz ifadesinde oğlunun kaderine dair bir işaret bulabilmek için uğraşıyordu.

"Cemal ile ben ayrı düştük, bütün bildiğim bu," diye yalan söyledi Yusuf. Sonradan, Cemal'in hayatının diğerlerine "ibret" olsun diye sona erdirildiğini öğrendim. Askerler onu ağabeyimin ve diğer elli kişinin gözleri önünde infaz etmişlerdi. Her gün evimize gelen, toprak sahada futbol oynayan ve bana *ammura* –güzel– diye hitap eden, bizimle Kudüs'e, Ürdün Nehri'ne, Beytüllahim'e ve Eriha'ya yolculuklar yapan Cemal, bir asker başına kurşunu sıktığında gözleri ve elleri bağlı, dizlerinin üzerindeymiş. On altı yaşındayken "ibret" olmuş.

Yusuf kayıtsızdı, yemekle ya da konuşmakla işi olsun istemiyordu. Gözlerinin bebekleri koskocamandı ve sürekli tekinsiz bir şeye bakıyor gibiydi. Kalabalık seyreldi. Emin, Faruk ve Mahmut bizimle kaldılar. Annem ve Ümmü Abdullah, mut-

fakta yere oturmuş, el ele Allah'a şükrediyor ve yarı ölü olsalar da hâlâ yaşayanların arasında dolaşan oğullarına, onları hayatlarında ilk kez görüyormuşçasına bakıyorlardı. Kahve yaptım ve Hüda kahveleri vazifeşinas bir edayla, sırayla herkese ikram etti. Yusuf ayağa kalktığında benim onu seyretmekte olduğumu görüp beni kendine çekti, yeşil gömleğinin dantelleri yüzüme batıyordu. Sarılışı bütün bunların kötü bir rüyadan ibaret olduğuna inandıracaktı beni neredeyse.

Ama babam hâlâ dönmemişti.

İlerleyen saatlerde, Mahmut ve Faruk uyurlarken, ağabeyimin Emin'le konuştuğunu duydum. Yusuf'un konuşmasına bir ölçülülük yerleşmişti artık ve savaş karakterine onu günün birinde aşkın ve tarihin derinlerine çekecek olan o kararlılığı katmıştı.

"Oydu!" dedi Yusuf. "Yarasını gördüm! Yaşıyor ve David diye çağırdıkları bir Yahudi olmuş!"

Ağabeyim, ben doğmadan yedi yıl evvel kaybolan kardeşimiz İsmail'in yüzünü işaretleyen yaranın tıpatıp aynısını taşıyan Yahudi bir asker görmüştü.

III

DAVID'İN YARASI

11

Kelebek Gibi Bir Sır

Geniş omuzlarıyla yemek masasının üzerine eğilmiş David'i seyretmekte olan Jolanta, Moşe'nin onu korkmuş ve yaralı küçük bir bohça gibi getirdiği günün üzerinden nasıl olup da bu kadar çok zamanın geçtiğini anlamakta güçlük çekiyordu.

Şimdi onu yanağından öpüp, "Ben de seni seviyorum, anne!" diyen bu koca adama dönüşmüş olan o güzeller güzeli yaratığı hatırladı. Kollarının arasında nasıl da küçücüktü; ortalıkta kimsecikler olmadığında onu kuru memeleriyle emzirirdi.

Ona çok düşkündü ve üstüne titrerdi. Kışın çok fazla giydirirdi onu, yedi yaşına gelip de Jolanta'nın onun için seçtiklerini giymek zorunda olmadığını anlayana kadar en azından. Jolanta onun başkaldırışına bile tapıyordu ve özgürlüğünü her ilan edişinde gülümseyişini güçlükle gizliyordu.

Jolanta sürekli endişe içinde olurdu, o ise sürekli, "Merak etme anne, bana bir şey olmaz," derdi. Sekiz yaşındayken ilk kez bir arkadaşının evinde gece yatısına kaldığında, onun evini özleyeceğinden o kadar endişelenmişti ki, bir şey olursa, saat gecenin kaçı olursa olsun araması konusunda onu defalarca tembihlemişti. On yaşında ilk kez kampa gittiği zaman, Jolanta'nın endişe listesi öylesine uzamıştı ki, şimdi kendisi bile hatırlayamıyordu. Okula gitmeden evvel yeterince kahvaltı etmediğini, futbol oynarken bir yerini inciteceğini, kızın

birinin onun kalbini kıracağını düşünerek endişelenir dururdu. İlk kez bir partiye gittiğinde, orada alkol olacağını bildiği için endişelenmişti. Ve her şey yolunda gittiği zaman, David'in ondan endişelenmesini gerektirecek bir şeyler gizlediğinden endişelenirdi.

En çok da günün birinde onun gerçekte kendi oğlu olmadığının anlaşılacağından endişelenirdi. Jolanta hayatında en çok David on sekizine bastığı yıl endişelendi.

Oğlunun askere gitmesini istemiyordu. Ama ne onun, ne de oğlunun bu konuda yapabilecekleri hiçbir şey yoktu. İsrail, geri kalanında Yahudiler için ölüm kamplarının kurulduğu dünyadaki biricik sığınaklarıydı. Askerlik yapmak her Yahudi'nin milli ve ahlaki göreviydi. Dolayısıyla, ülkesi 1967'de savaşa girdiğinde, David halihazırda bir yıldır askerdeydi.

Ordu onu kuzeye, Golan'a göndermişti. Güçlüydü, ülkesine hizmet etmeye hazırdı. Savaşmaya hazırdı.

Suriye'yi, İsrail'in Golan Tepeleri'ni işgal etmesine bahane olacak bir misilleme yapması için provoke etmekle görevli bölükteydi. General Moşe Dayan, askeren arındırılmış bir bölgede kalan ve neredeyse hiç kullanılmayan küçük bir toprak parçasını traktörlerle sürmeleri emrini vermişti, Suriyelilerin onlara ateş açacaklarını biliyordu. Eğer bu olmazsa, David'in bölüğü traktörlerle daha içerilere doğru, Suriyelileri kendilerine ateş açmaya mecbur bırakana kadar ilerleme emri almışlardı. Ağır silahlar kullanıyorlardı, daha sonra hava kuvvetleri de olaya dahil olacaktı. Ama son gün, İsrail Akdeniz'deki *USS Liberty* gemisine saldırdığında, David elinden yaralandığı için gerisin geriye evine yollanmıştı.

Dost ateşi sonucu sağ avucunun içi yanmıştı. Jolanta oğlunun yaralandığını duyduğunda yüreği ağzına geldi ve oğlu eve gelene kadar içi rahat etmedi.

Oğlunun boynuna atladı. "Oğlum! Eline bakayım."

"Bir şey yok, anne. Tedavi ettiler bile."

Emin olana kadar oğlunu inceledi, öyle ki bu arada Tanrı'ya oğlunun selameti için yeterince şükredemedi. "Aç mısın?" Jolanta, David'in onun için hazırladığı kreplach'ı* yiyişini seyretti mutluluk içinde. Kugel'i** ve blintze'yi*** *Ona bir şey olursa kalbim dayanmaz.* Sevgisinin bir köşesinde, sırrı sessizce beklemekteydi. Gerçeği David'den saklamak gibi bir niyeti olmamıştı hiçbir zaman. David 1948'in Temmuz'unda çıkıp geldiğinden beri, Jolanta'yı Jolanta yapan her ne varsa, onu sadece ve sadece David'in annesi haline getirmek için bir araya gelmişti. Onun nasıl olup da Jolanta'nın oğlu haline geldiği meselesi hiç kurcalanmamıştı, o sır sevginin çayırlarındaki zararsız bir kelebekti.

Onun sargılı eline bakıyor, oğlunu kaybetmenin sadece ihtimaliyle bile başa çıkamıyordu. Jolanta'nın onun askere gidişi üzerinde söz hakkı olmayabilirdi ama gerçeği ondan saklayabilirdi pekâlâ. *O benim oğlum ve bilmesi gereken tek hakikat de bundan ibaret* diye karar verip kelebeği bir kafese kapattı.

---

* Bir çeşit mantı. (ç.n.)

Pirinç, makarna ya da patatesle yapılan bir tür puding. (ç.n.)

*** Puf böreği. (ç.n.)

12

Oğul Yusuf
1967

Genç bir adam, Beytüllahim Üniversitesi'nin bir öğrencisi, sınıfımın kapısından içeri dalıp, polar ve parametrik eğriler üzerine vermekte olduğum dersi bölüyor. Başka herhangi bir zaman olsa, bu bölünme ilaç gibi gelebilirdi ama bugün değil. Dersimin orta yerinde patlayan bu haberle değil.

"Yahudiler Mısır'ı bombalıyorlar! Savaş çıktı!" diye bağırıyor, sonra da sınıftan çıkıp koridor boyunca koşarak uzaklaşıyor.

Savaş. Bu sözcük beş yaşımdan beri sırtımda taşımakta olduğum korku yükünü infilak ettiriyor. Savaşla resmen tanıştırıldığım 1948 yılından beri.

Kanımı donduruyor.

Ben kendimi toplamayı başarana kadar sınıf çılgına dönen öğrenciler tarafından, "Allahu ekber!" seslerinin oluşturduğu bayrağın altında boşaltılıyor.

Cenin'e dönmem lazım.

İnsanlar gruplar halinde koridorları ve Beytüllahim sokaklarını doldurmaya başlamış bile. Kalabalığı yarmaya çalışarak, Ömer İbn Al Hattab Camisi'nin misafirhanesindeki küçük kiralık odama koşuyorum.

Hacı Ümmü Nesim, antika ahşap kapının gözetleme deliğini aralayıp beni görünce çabucak kapatıyor. Bir saniye sonra sürgülerin takırdayarak çekilişinin sesleri duyuluyor ve ağır kapı ardına kadar yavaşça açılıyor. Elini sallayarak bana içeri girmemi işaret eden Hacı Ümmü Nesim'in ufak tefek bedeni devasa kapının yayında iyice küçülmüş gibi görünüyor.

"Yusuf, ya veledi!" diyor endişeli bir sesle. "Haberi aldın mı?"

İlk defa adımı söylediğini duyuyorum. Betlehem'de yaşadığım iki yıl boyunca bana daima "veledi" diye seslendi. Oğul. Her gün işten döndüğümde bana artan yemeklerden getirir. "Buyur veledi. Ye hadi, ye," der iyilikle.

Hacı Ümmü Nesim'in söylediği ve yaptığı her şey yardımseverlik doludur. Dimdik durur, yine de boyu bir kırk beşi geçmez. Kendisine çok büyük gelen kaftanının içinde yüzer gibi görünür hep. Bugünse endişeden boğulmaktadır.

"Cenin'e dönmem lazım hacı," diyorum, yanından hızlıca geçerken.

Peşime takılıyor, bir yandan boynunu ileri uzatmış, yürüdüğü yerleri kontrol ediyor, bana ayak uydurmaya çalışan örtülü bacakları kaftanına dolaşmasın diye.

"Ya veledi! Şimdi yola çıkmak çok tehlikeli. Yol uzun, hem şu önümüzdeki bir saat içinde neler olur, belli değil. Diyorlar ki, Ürdün ve Suriye Mısır'ı korumak için yola çıkmışlar bile ve Irak da yardıma geliyormuş," diyor.

"Ailemin bana ihtiyacı var," diyorum, kapıda dikilmiş beni seyreden Hacı Ümmü Nesim'in bakışları altında küçük bir çanta toplarken.

"Ebu Mahir'i arayayım da seni o götürsün. Bu itiş kakışın içinde taksi bulamazsın," diyor görünmeyen bacaklarının üzerinde dönerek. Haklı. Arabası olanların çoğu Ürdün'e kaçmaktalar.

Ben tam ayrılmak üzereyken Hacı Ümmü Nesim kapıda beliriyor. Çok ciddi ve otoriter bir görünüşü var. "Ebu Mahir beş dakika içinde arabayı hazır edecek. Bir sebeple bu gece Beytüllahim'e dönemeyecek olursa, Cenin'de senin ailenin yanında kaldığından emin ol. Al bunu," diyor, gömleğimin cebine bir deste dinar tıkıştırıyor.

Paraya ihtiyacım var. Cebimde yirmi kuruştan fazla para yok, benzin almak için para lazım. Ama gururum parayı uzatan eli iteklememe neden oluyor.

"Veledi! Ne söylersem yapacaksın. Hem bu senin kira olarak bana verdiğin paranın kalanı, geri geldiğinde ödersin. Git şimdi, Ebu Mahir bekler. Hadi, Allah yolunuzu açık etsin."

Hacının örtülü başını öpüp yola koyuluyorum.

13

Moşe'nin Güzeller Güzeli Şeytanı
1967

David eve geleli daha yarım saat olmamıştı ki, onun liseden arkadaşı Yarel de damladı, bir Arap esirle ilgili haberler getirmişti.

"Şimdiye dayaktan ölmüş olması lazımdı orospu çocuğunun. Çok güçlüymüş..." diye başladı Yarel, uzun ve alakasız bir hikâye anlatacakmış gibi.

"Bana ne? Umurumda bile değil..." diye araya girdi David.

"Çocuklara dayağı kesmelerini söyledim... diye tekrar başladı Yarel.

"Bana ne dedim ya. Al, biraz kugel ye. Annem yapmış."

Yarel'in ciddi ses tonu değişmedi. "David, gelip bu Arap'ı görmen lazım. Senin... ikizin gibi aynı."

"Hadi ya?" David çok eğlenmişti. "Bana bir goy'a* benzediğimi mi söylemek istiyorsun, bok kafa?"

"Bence yarın benimle gelmelisin." David'e doğru eğildi. "Yarayı kaldırsan, yüzleriniz... tıpatıp birbirinin aynısı."

David yutkundu ve arkadaşının yüzünde bir eşek şakasının ipuçlarını aradı. "Tamam. Yarın beni buradan al."

---

* Yahudi olmayan kişi. (ç.n.)

David ve Yarel, Ramle Hapishanesi'ne girmek için bir defter imzalarını atarlarken, Yusuf on beş kişiyle bir hücrede, elleri arkasında bağlı, başına bir çuval geçirilmiş olarak hayatın kıyısında çömelmişti.

"İşte bu o, kolunda kırmızı boya olan. Rahatça bulabilmek için işaretlemiştim," dedi Yarel, Yusuf'un kafasındaki çuvalı çekip çıkartırken.

David, yüzü gözü mosmor, derin kesikler ve kabuklar içindeki adama baktı. Gözleri şişliklerin içinde kaybolmuştu ve karnı davul gibiydi.

"Ne bok yemeye şimdi Yarel? Bu kadar yolu bunun için mi teptirdin bana?" dedi David öfkeyle. İzni zaten kısacıktı ve Yarel onu bir hiç için bir saatlik araba yolculuğuyla buralara sürüklemişti.

"Siktir git David! Dün bu kadar şiş içinde değildi. İzin günümde burada olmaktansa kız arkadaşımla olmayı tercih ederdim ben de, biliyorsun ki." Yarel inandırıcıydı. "Canın ne istiyorsa onu yap. Ama bence buraya geri gelmelisin. Burada birkaç arkadaşım var. Bakalım bunu kliniğe transfer ettirebilecek miyim? Birkaç güne bir şeyi kalmaz."

O akşam yemek masasında David, Yarel'le Ramle Hapishanesi'nde geçirdiği günü anlatıyordu. Moşe evdeydi, ailesiyle nadiren yediği yemeklerden biriydi bu ve Jolanta mutfak tezgâhının önünde, her zamanki gibi bir şeylerle meşguldü.

"Yarel dedi ki, bu Arap ile ben birbirimize ikiz gibi benziyormuşuz," dedi ekmeğinden bir lokma ısırarak.

Bir tabak mutfak zeminine düşürek kırıldı. David sesin geldiği tarafa baktığında, Jolanta'nın kaskatı kesildiğini gördü.

"Anne, iyi misin?"

"Bir daha o hapishaneye gitmeni istemiyorum."

"Ben de gitmeyi düşünmüyorum zaten. Ama neden bu kadar rahatsız olduğunu anlayamadım..."

Moşe tabağına baktı, çatalını tabağa fırlattı ve sandalyesini iterek ayağa kalktı. "Bırak gitsin, Jolanta. Nasıl olsa gidecek günün birinde." Moşe bunu söyledikten sonra çıktı. Merdivenlerde ağır ayak sesleri duyuldu, bahçe kapısını arkasından çarptı, köşeyi döndü, üç sokak kadar yürüdükten sonra sığınağına girip barmene seslendi. "Ben, her zamankinden. Buzlu."

Moşe, David'in onca yıl önce olup bitenleri bilmesini istiyordu. 1948'de Jolanta'ya verdiği hediye, taşıyamayacağı kadar ağır bir sırra dönüşmüştü. Hakikat bir kelebek değil, bir şeytandı – ona kuzu yemeği ikram eden güzeller güzeli Arap kadınının, oğulları, biri göğsünde, diğeri bacaklarında onunla birlikte hareket eden, Moşe'nin kafasının içinde hâlâ "İbni! İbni!" diye bağıran o kadının yüzünü taşıyan bir şeytan.

Onun istediği bütün bunlar değildi. Tamamlanmak istemişti: Bir vatan, bir eş, bir aile. Yahudi halkını kurtarmak için savaşmıştı. Ama şimdi nereye gitse korkunç tehcirler, ölümler ve tecavüzler vardı. Moşe o yüzlere bakamıyor, o seslere dayanamıyordu. Hayatında o kadar az huzur kalmıştı ki. Yüreğinin ona verebildiği azıcık sükunet yalnızca alkolün tesellisiyle gelendi. Bu yüzden her gün o köşeyi dönüyor, o üç sokağı yürüyor ve hem şeytanlarını hem de kendisini susturabilmek için sığınağına giriyordu.

Birkaç gün sonra David, Yarel'le birlikte yola çıktı ve sabahın erken bir saatinde Ramle Hapishanesi'ne girmek için imzasını attı. Kliniğe doğru yürürlerken ayaklarındaki asker postallarının çıkardığı sesler rengi solmuş duvarlarda tok sesler çıkarak yankılanıyordu. Bir an sonra David, Yusuf'un yatağının yanında dikilmekteydi. Yusuf'un yüzündeki şişlikler biraz inmişti ve hâlâ boyalı olan koluna damla damla akan bir serum bağlanmıştı. Bedenleri arasında on beş santim bile yoktu ama o küçücük yere yirmi yıl, bir savaş, iki din, bir soykırım, Nak-

be, iki anne, iki baba, bir yara ve kanatlarını bir kelebek misali yavaşça açıp kapayan bir sır sığmıştı.

David Arap'ın bileğini tuttu. "Nabzı atıyor."

Şişmiş gözkapakları aralandı ve David'in yarası fiziksel acının yarattığı bulanıklığı kesti. Yirmi saniye boyunca birbirlerine baktılar. David'in aklında onca yanlış soruyla içlerinde oyalandığı yirmi sonsuzluk. *Acaba yanlışlıkla bir Yahudi'yi mi yakaladılar? Benimle akraba olan bir Yahudi'yi? Başka bazı akrabalarının da kurtulmuş olduğunu bilmeksizin İsrail'e gelmiş olan bir Yahudi'yi?*

Cevaplar bulmak için zihnini araştırıp duruyor, bu esirin kim ya da kendisinin nesi –eğer bir şeysiyse– olduğunu anlamasına yardım etmesi için bir ipucu bulabilmek umuduyla hatıralarının kapılarını açıp kapatıyordu.

Arap'ın gözünün kenarından aşağıya bir yaş süzüldü. İsmail! Askere dokunmak için elini uzatmaya çalıştığı an tekrar bilincini yitirdi, eli yatağın üzerine düştü.

14

Erkek Yusuf
1967

Değişiyorum.

Hacı Ümmü Nesim bana adımla hitap ettiğinden beri dünyam değişiyor. Cenin'e dönüyorum ve evimize ulaşabilmek için kalabalığı yarmak zorunda kalıyorum. Kız kardeşim, korkudan taş kesilmiş vaziyette duvara yaslanmış. Beni görmüyor ama ben ona gitmek istiyorum. Onunla konuşmak istiyorum, onu kendime çekerek korkusunu soğurup yok etmek istiyorum ama babam bana engel oluyor. Dünyayı yutmaya hazırlanan gazaba karşı durmam için mutfaktaki küçük zulasından çıkarttığı bir tüfeği elime tutuşturuyor. Hayatımda ilk defa elime bir silah alıyorum.

Fatima'yı bulmam lazım. Gidemezsin, diyor annem. Savaşın tecrübeli kurbanlarından biri olarak, diğer kadınlarla birlikte erzak topluyor ve saklanılacak yerleri belirliyor. Bana Fatima'nın annesi ve kız kardeşleriyle birlikte Ramallah'taki dayılarının evine gittiğini söylüyor. Orada güvende olurlar, diye de ekliyor.

Bunu takip eden günler boyunca bir kez daha ateşlerle ve kaçışan ruhlarla sarmalanmış durumdayım. Öfkenin etrafına yılan gibi sarılmış bir korkuyla çevrelenmiş. Silahımı ateşli-

yorum ama hakikat anı geldiğinde ve cesaretimin sınayıcısı gözlerimin içine baktığında, bir başkasının canını alamayacağımı anlıyorum. Can almaktan korkuyorum. Canımı vermekten korkuyorum. Bu yüzden, ben de diğerleriyle birlikte ilerliyorum, ellerimi havaya kaldırıp teslim oluyorum. Yahudi askerlerden biri yüzümü tutuyor, hayretle uzun uzun inceliyor. Gözlerindeki inanamama ifadesi kafamı karıştırıyor. Ama şimdi anlıyorum ki, tanıdık gelmişim meğer.

O hafta boyunca bildik sözcüklerin cam gibi paramparça olup zihnimi pençeleriyle parçalamaya hazır, pusuda bekleyen küçük gulyabanilere dönüştüklerini görüyorum. "İbret" kelimesi dere kıyısındaki binlerce çakıldan herhangi biriydi. Sayısız kereler duymuştum bu sözcüğü: "İbret olsun." Bu kadar önemsiz ve sıradan bir sözcük gençliğimin mutlu günlerini işgal ediyor şimdi ve Yahudilerin gözlerimin önünde bize "ibret" olsun diye öldürdükleri Cemal'le oynadığımız futbol oyunlarının hatırasını çalıyor benden. On altı yaşındaki "ibret"in başındaki kurşun yarasından sızıp giden hayatı izliyorum ve bütün mazlumların, hatta sözcüklerin bile, gücü ele geçirdiklerinde, mantığın ve tarihin alamayacağı kadar acımasız ve merhametsiz olabilmelerine şaşıyorum.

15

Esir Yusuf
1967

Burada, bu karanlık yerde, Fatima'nın aşkı ve onunla geleceğimizin anılarıyla yaşıyorum. Nefes alabilmek için asıldığım küçük iplikler bunlar. Bedenim işkencenin diyaklektiğiyle donakalmış vaziyette. Acı eşiğini aşarak hissizliğe geçiş yaptım. Göremiyorum çünkü gözlerim şişti ve kapandı. Burada böylece yatıyorum, kendi kendime bir iple bağlanmışım, bir şeylerin ya da her şeyin kırıldığını düşünüyorum. Öleceğimi düşünüyorum. Fatima'yı, aşkımı düşünüyorum ve saçlarındaki yasemin kokusunu alabiliyorum. Gözlerini çevirdiğinde kirpiklerinin havada süzüldüğünü görebiliyorum; bana doğru, yaramazca, günahkârane, o kalabalık pazar yerinde. Başının üzerinde mükemmelen dengelenmiş bir testi, gözlerini başka bir tarafa çevirmeden evvel oyalı yazmasıyla dudaklarını baştan çıkarıcı bir şekilde kapatıyor. Aniden tekrar başını çeviriyor, hâlâ baktığımdan emin olmak için. Heyecandan başım dönüyor ve açık ağzımdaki nefesim kuruyor. Benim için yürüyor. Başındaki testi de onunla birlikte salınıyor ve duruşundaki simetri beni çarpıyor. Başının üzerinde o testiyle, kalçaları ve beli birbirlerinin ardından dalgalanarak yalnızca benim için dans ettiğini düşünüyorum. Hatırama

kurdeleler gibi harflerle yazılmış olan mektuplarını bir kez daha okuyorum:

> *Sevgilim, annem ve kız kardeşlerim çarşamba akşamı cumaya kadar kalmak üzere Kudüs'e gidiyorlar. Perşembe günü sabah namazından evvel her zamanki yerimizde bekleyeceğim. Seni öyle özledim ki. İki hafta oldu!*

Etrafımda sesler duyuyorum. Askerler boynumda nabız arıyorlar. Üzerime su atılıyor ve ayılıyorum. Önemi yok, Fatima'ya dönüyorum, o nefesimi bedenime bağlayan tek halka.

Şeftali bahçesinde, Doğu'nun açık göğünün, arzudan patlayacağını zannettiğim bedenimin altında görüyorum onu. Dudaklarıma fısıldıyor: "Evlendiğimiz zaman Yusuf, şimdi değil." Ama beni gizeminin o ılık cennetine yönlendirip yumuşaklığını tatmama izin veriyor. Göğüslerini avuçluyorum, kalp atışlarına ayak uydurmaya çalışıyorum. Bedeni tecrübesizlikten, tutkudan, suç işlediği korkusundan ve günahtan örülü bir ağın ortasında kıvranıyor. Bana aşkını beyan eden bir nefes yolluyor ve ancak o zaman ateşim biraz azalıyor. Çıplaklığını, aşk için kültürünün gereklerini feda edişini, bana boyun eğişini içime çekerek doğruluyorum. Büyük bir dikkatle göğüslerinin tadına bakıyorum ve dünyanın dönüşünü kalbimde hissediyorum. Allah'a onun aşkını hak etmek için her şeyi yapacağıma, onu sonsuza kadar koruyacağıma dair sessiz yeminler ediyorum. Günün birinde benim çocuklarımı taşıyacak bakire kâseyi buluyorum ve kâseden içiyorum. Birden, aniden yükselen zevkten telaşa düşerek doğruluyor. Dudaklarını öpüyorum. "Güven bana," diyorum ve güveniyor. Sırtı yükselen güneşle birlikte bir ark çiziyor ve inleyerek kollarımın arasına bırakıyor kendini. Askerler beni Fatima'nın hatırasından ayırıyorlar çekiştirerek. Aralarında bir şeyler konuşup gidiyorlar. Kısa bir süre sonra kliniğe transfer ediliyo-

rum. Beni nereye götürürlerse oraya gidiyorum ve nereye gidersem gideyim sonunda hep Fatima'nın zihnimde yaşadığı yere dönüyorum.

Şişlerim biraz inmiş ve yanan ampulün ışığı gözkapaklarımın arasından sızıyor. Sonsuzluk kadar süren bir zamanın ardından ışığı buluyorum ve o ışık bir başka yaşantıdan çıkıp gelmiş bir yara izini aydınlatıyor. Dikkatsizliğim sonucu kardeşim İsmail'in yüzüne çizdiğim o yara. Ama İsmail öldü. Yüzü benim olan İsrailli bir asker, kardeşimin yarasını çalmış. Galiba bir rüya görüyorum. Dokunmak için elimi uzatıyorum. Ama geri çekiliyor. Sonra, şimdi değil, bir rüya olmadığından emin olacağım. İsmail yaşıyor. Kardeşim bir Yahudi. O İsrailli bir asker.

Ah, baba, neredesin? Ayrı düştük ve meraktayım, seni de mi aldılar İsrailli askerler? Bu hapishanede bir yerlerde misin? Bu klinikte?

Hâlâ hayattayım. Fatima'nın teninde cenneti keşfettiğim o şeftali bahçesine döndüm. Kamp yıkıldı. Mülteciler bir kez daha mülteci oldular ve bu karşılamayı kaldıramıyorum. İşkencenin duvar yazılarıyla dolu bedenim infialde ve hiçbir kutlama istemiyor. Gözetleme kulelerine tünemiş askerleri görüyorum ve yüreğim nefretle doluyor. Ne gariptir ki, bu ilk kez oluyor bana. Ama son kez olmayacağına eminim.

Etrafımda çok fazla insan var, aralarında Fatima'yı arıyorum. Ümmü Cemal gelip oğlunu soruyor benden ve endişeli haline, içten içe zaten bildiği şeyin verdiği acıya dayanamıyorum. Gözlerine bakamıyorum. Gözlerimin önünden gitsin istiyorum. Ona Cemal'in hayatının "ibret" kelimesine yeni anlamlar yükleyebilmek için alındığını söyleyemiyorum. O sözcüğün böyle bir anlam edinmeye hiç hakkı yok. Ona, doğurduğu, besleyip büyüttüğü, sevdiği çocuğunun, yeni şeklini Cemal'in gülüşünden ve kepçe kulaklarından alan bir sözcüğe gömüldüğünü söyleyemem.

Ateş açılıyor ve insanlar sonunda bizi rahat bırakıyorlar. Annem taş gibi sessiz. Ağladığını biliyorum. Gözyaşları yanlış tarafa, dışarıya değil, içindeki dipsiz kuyuya dökülüyor. Küçük kız kardeşim Amal, bir köşede oturuyor. Gözlerine bir şey sinmiş, onları iyice dipsiz yapmış. Yalnız kalmaktan başka hiçbir isteğim olmamasına rağmen, babamın yokluğu Amal'a uzanmaya zorluyor beni, o da ihtiyaç içinde, alelacele geliyor göğsüme ve kendini sonsuza kadar benim yaralı bedenime bağlamak istercesine sımsıkı sarılıyor.

Babam savaştan beri yok. Akıl almaz olanı düşünürken güneş çatlamış kaburgalarıma yaslanıyor. Babam, asla ölmeyeceğini zannettiğim adam, öldü. Geriye yaslanıyorum, nihayet bir yastık var başımın altında ve babamın nefes sesleri arasında mırıldanan Rumi'nin kelimelerini duyuyorum.

Dünyanın bir yanı diğerini nasıl bırakır?
Islaklık sudan nasıl ayrılır?..
Canını yakan, kutsar seni...
Karanlık senin kandilindir.
Arayışın senin sınırlarındır.

Anlatırım anlatmasına ama kırar bu
yüreğinin camdan örtüsünü
ve işte onun tamiri yoktur.

Bu kadar söz yeter mi sana,
yoksa suyunu çıkarayım mı bunun da?

Ve zihnimde babama öğrendiklerimi anlatıyorum. İsmail bir Yahudi, İsrail için savaşan bir Sahyuni* o.

* Siyonist. (ç.n.)

16

Kardeşler Tekrar Karşılaşıyor
1967

Dördü yerde, birisi gözetleme kulesinin üzerinde, beş İsrail askeri Barta Köyü'nün yakınındaki kontrol noktasını bekliyorlardı. Görevlerini ikişerli gruplar halinde yerine getiriyor, sonra işin zulüm gibi usandırıcılığından bıkmış olarak yan gelip yatıyorlardı. İki Filistinli kimliklerini ve izin kâğıtlarını teftiş için ileriye uzatmış olarak kontrol noktasına ulaştıklarında, David cipin içinde boş boş oturmaktaydı. Bütün belgeleri eksiksiz olmasına rağmen nöbetçi asker onlara kenara geçmelerini söyleyerek, geçiş için uzun bir sıra oluşturmuş bütün Filistinlileri durdurmuş oldu. Asker, ailesi İsrail'e göç etmiş, şişman bir New Yorkluydu.

"Hey!" Asker kafasını David'in oturmuş bir karpuz yemekte olduğu cipin içine soktu. "Gel de şu orospu çocuğu Arap'a bir bak. Senin Tanrı'nın belası ikizin gibi mübarek!" dedi gülerek.

Korku sıkıntıyı silip süpürdü. Jolanta'nın kelebeğinin kanatları David'in karnında çırpıştılar, Moşe'nin şeytanı ensesini yokladı. Bilmediği, bilmek istemediği sır peşindeydi ve cipten inmeden evvel kısa bir kararsızlık geçirdi.

Subayın peşine takılan David, kendisinden daha rütbeli olduğu halde şişko New Yorklunun tepeden aşağıdan yuvarlanı-

şını seyretmek için kıçına tekmeyi yapıştırmamak için kendini zor tuttu. O Filistinliyi bir daha görmek istemiyordu. Kendi yüzünün yarasızına sahip olan o Filistinliyi.

David miğferinin altından bakarak Filistinliye yaklaştı ve iki adam aynı çene yapısı, yanaklarında aynı gamzeler ve aynı dolgun dudaklarla birbirlerine kelepçelendiler.

Bakışları sorularla dolup taşıyordu –*Sen de kimsin, be Arap? –Nasıl oldu da Yahudi oldun İsmail?*– ve hava David'in bilmek istemediği sırla ağırlaşmıştı.

Onca şeyin böylesine ters gidişinin verdiği kederle Yusuf bilebildiği birkaç İbranice kelimeyle, ardından da olur ya, asker anlıyordur diye Arapça sordu: "Senin adın İsmail mi?"

New Yorklu ve de artık İsrailli olan asker güldü.

Kanatlarını delicesine çırpmakta olan kelebekler David'in görüşünü bulandırdı ve şeytanlar kulaklarına fısıldamaya başladılar.

David Arap'ı tokatladı. Ardından da tüfeğinin kabzasıyla vurdu ona. Nedenini bilmese de artık duramıyordu. Arap'ın kasıklarını tekmeliyordu. *O* Arap, *–o* yüz– bilincini kaybedene kadar durmadı. Adamın arkadaşı hemen yanı başlarında bağırıyordu. "Lütfen, lütfen durun. Terörist değiliz. Bakın belgelerimiz tamam. Lütfen," diye yalvarıyordu.

"Tamam. Tamam," dedi New Yorklu, David'i kenara iterek. "Kontrol noktasında bir adam öldürdün diye dünya kadar form doldurmak zorunda kalmanı istemiyorum," diye de ekledi.

Yusuf kanlar içinde yatıyordu. "Tamam, al şunu da nereden geldiyseniz oraya geri götür. Hadi, çabuk!" diye emretti şişko asker.

David nefes alamayarak uzaklaştı.

17

Savaşçı Yusuf
1968

İktidarsız kalmış olmaktan korkuyorum. Kasıklarımı tekmelediğinde kalıcı bir hasar bıraktı galiba.

İşerken canım yanıyor. Ama Fatima'yı görünce daha da çok yanıyor. Garajın önünden geçtiğinde, bütün arkadaşlarım onun Cenin'de benden başka bir işi olmadığını bildikleri halde arabaların kaportalarının altına saklanıp onu görmemiş gibi yapıyorum. Saklanışımı izliyorlar, sonra onlar da Fatima'nın yüzündeki kederden saklanmaya başlıyorlar.

Küçük kız kardeşim Amal da beni arıyor. Hüda'yla ikisini görüyorum, sokağın karşısından bana bakıyorlar. Babamın bıraktığı boşluğu doldurmamı bekliyor benden, biliyorum.

Askerler de beni arıyorlar.

Annem eriyip gidiyor.

Hasarlıyım artık, beni sevenlere bir faydam yok. Burada kalırsam öleceğim. Ama içimde bir şey yanmaya devam ediyor. Kırılmayı reddeden bir şey, ısrarla savaşmamı söylüyor.

18

İlk Sıra Ağaçların Arkasında
1967–1968

Nasıl ki 1948 istilası Hasan'ı belirsiz bir kaderin insafına bırakmıştı, İsrail'in 1967'deki saldırıları ve bunları takiben Batı Kıyısı'nın işgal edilişi de Yusuf'a aynı şeyi yaptı. İsrail işgali Yusuf'un boğazına sıkı sıkı yapışmıştı, bırakmıyordu onu. Hayatları askerler tarafından keyfi bir şekilde yönetiliyordu. Kimin geçip kimin geçemeyeceğine onlar karar veriyorlardı, belirlenmiş bir protokol yoktu. Kimin tokatlanacağını, kimin tokatlanmayacağını paşa gönülleri biliyordu. Kimin soyunmaya zorlanacağı ya da kimin zorlanmayacağı – bütün bu kararlar oracıkta, o an veriliyordu.

Yusuf olgunlaştıkça babasına benzemeye başladı, sessiz mizacının babasından miras kaldığı belli oluyordu. Tekbaşınalığın göbeğinde huzur buluyordu sadece, temkinli ve düşünceli bir havası vardı. İşgal Filistin Hareketi'ni bastırmış olduğu için Yusuf işine gidip gelemez olmuş, Beytüllahim Üniversitesi'ndeki işini bırakmak zorunda kalmıştı; babasının bir zamanlar hademe olarak çalıştığı okulda öğretmenlik yapmaya başladı.

Yine aynı nedenlerle Yusuf, her canı istediğinde tepelere gidemez olmuştu. Onun yerine, iş saatlerinin dışına taşan enerji-

sini babasından kendisine kalan garajda harcamaya başladı. Yusuf uyanık saatlerinin çoğunu Amal'dan ve annesinden uzakta geçirmeye başladı çok geçmeden. Arada sırada da olsa Beyit Cevat'ın kahvesinde, nargile içip arkadaşlarıyla kâğıt ve tavla oyanayarak vakit geçirirken bulunabiliyordu. Ama her cuma günü, cuma namazından sonra, yalnızlığın çağrısına, doğanın büyülü güzelliğinin baştan çıkarıcılığına ve alışkanlık denen şeyin zorlamasına dayanamayarak kontrol noktalarındaki aşağılanmaları ve uzun bekleyişleri göze alıp tepelere doğru yola koyuluyordu, tıpkı Yusuf ile Hasan'ın, Yusuf'un artık hatırlayamadığı zamanlardan beri yaptıkları gibi. Orada, ağaçların altına sığınarak okuyordu Yusuf. Bu cesaret isteyen bir uğraş, her seferi babasının anısını onurlandıran bir meyda okumaydı. Nasıl ki Amal şafak saatlerini eskiden babasıyla birlikte yaptıkları gibi okuyarak geçiriyordu, Yusuf da kitabını alıp kırlara dönüyordu yeniden, yeniden. Bunlar çaresizliğin yarattığı şartlardı, devamlılık adına küçücük şeylere sarılmak, güçlerinin kaynağından, babaları Hasan'dan geriye kalanları yaşatmak.

Sonraki altı ay boyunca Yusuf, işkenceye ve bedeninin hemen hemen her parçasında izler bırakan dayaklara maruz kalmıştı. Kadınların ve öğrencilerinin önünde soyunmak zorunda bırakılmış, Yusuf dizlerinin üzerine çökmediği takdirde oradaki küçük oğlan çocuklarından birisini dövmekle tehdit eden bir askerin ayaklarını öpmüştü. Erkeklerin hemen hepsi bu tür muamelelere maruz kalmışlardı. Çoğu sakatlanmıştı. Ve çoğu utançlarının hıncını karılarından, kız kardeşlerinden ve kızlarından çıkartıyorlardı.

Yusuf, aynen Dalya'nın yapmış olduğu gibi her şeyi içine atıyordu. Acıyı içinde biriktiyor, orada çaresizlikle bir araya gelmesine izin veriyordu. Sessizlik Cenin'deki yıkık dökük gecekondularını yiyip bitiriyordu; Amal da, Yusuf da ileride

o günleri hatırladıklarında ağızlarında yapış yapış bir boşluk tadı kalacaktı.

Sertlik Filistinlilerin yüreklerinde kendine bereketli bir toprak bulmuştu ve tenlerine isyanın tohumları atılmıştı. Dayanıklılık mülteci toplumunun bir nişanı haline gelmişti. Karşılığındaysa yumuşaklıklarını ve incinebilirliklerini kaybettiler. Şehitliği yüceltmeyi öğrendiler. Sadece şehit olmak bir özgürlük vaad ediyordu. Sadece ölümde fethedemiyordu İsrail onları. Şehit olmak İsrail işgaline karşı tek başkaldırıydı artık. "Canının yandığını görmesinler," yeni öğretileriydi.

Ama yürek yas tutmalı. Bazen acı, neşe olarak çıkıyordu ortaya. Bazı zamanlar ikisi arasındaki farkı anlamak mümkün olmuyordu. Çünkü kampta doğup büyüyen nesiller için ıstırap, ölümsevicilikte yer buluyordu kendine. Ölüm yaşamı, yaşam ise ölümü simgeler olmuştu, gençliğinde bir dönem Amal da şehit olmayı arzuladı. *Anlatırım anlatmasına ama kırar bu / yüreğinin camdan örtüsünü / ve işte onun tamiri yoktur.*

Yusuf cenaze gösterilerinin öfkeli bağırışlarına katılmazdı. Şehitliği yüceltmez ve ıstırabını göstermezdi. Aldırışsızlık kabuğu altında, hayat arzusu kaynardı içinde usul usul.

Amal ona çok hayrandı ve Yusuf'un günlerinin katmanları arasında kendisinin de bir yeri olsun istiyordu. Bazen Hüda'yla gidip garajın karşısında oturuyor, onun çalışmasını seyrediyordu ve kendisini çağırıp arabaların kaputlarının altlarındakileri göstermesini umut ediyordu. Amal'ı da hayatına katmasını. Onu bir ailesi olduğuna ikna etmesini. Savaşın kırkıncı gününde yaptığı gibi ona sarılmasını.

Yusuf birkaç seferinde onu gördü ama hiç yanına çağırmadı.

Artık öyle az konuşuyorlardı ki Yusuf ve Amal. Barta'daki olaydan, David'in onu yerlerde tekmeleyişinden sonra Yusuf yüreğinin kapılarını herkese kapatmıştı. Fatima'dan mektuplar geliyordu ama hiçbiri cevaplanmıyordu.

Yusuf kendisini içinde kaynamakta olan bir kararın içine saklamışken, anneleri kendi zihnindeki kalabalığın içinde dolaşıp duruyor, oradaki gölgelerle uzun sohbetlere dalıyordu. Ümmü Abdullah, Dalya'nın tek arkadaşıydı; ikisi, ağırlıkları altında iyice eğilen ve gecekondunun kapısını gölgeyen balkonda oturup bütün gün örgü örüyorlardı. Amal ve Hüda, iki orta yaşlı kadının haline bakıp şaşırıyor, onların cesur mu, yoksa sadece balkonun çöktü çökecek vaziyetinden bihaber mi olduklarını merak ediyorlardı. Ne de olsa balkon sadece süs olsun diye yapılmıştı ve iki kişiyi alacak kadar geniş değildi. Bunun haricinde Amal, Ümmü Abdullah'a fazla dikkat etmiyordu o sıralar. Ancak, yıllar sonra o zamanı düşündüğünde, kadının Dalya'ya gösterdiği bir an bile sarsılmayan sadakat yüzünden Ümmü Abdullah'ı çok sevecekti. Dalya'nın aklının artık iyice karıştığı zamanlarda bile Ümmü Abdullah onun sayıklamalarını dinleyecek ve ayağa kalkıp gitmeye kalkıştığında onu yumuşacık hareketlerle tekrar sandalyesine oturtacaktı.

Hüda savaştan kısa bir süre sonra annesi ve ağabeyiyle yaşamaya başladı tekrar. Ama o ve Amal hâlâ bütün günlerini beraber geçiriyorlardı, ikisinin de hayatlarında sahip oldukları tek devamlılık buydu.

Her zaman olduğu gibi kızlar yine kendi başlarının çaresine bakıyorlardı ama Amal artık evin işlerinin düzenli olarak görmesini gerektiren geleneğe uymak zorundaydı. Savaştan evvel Amal'ın hayatı babasından şafak saatlerinde gördüğü sevgiyle, annesinin asık suratlı ilgisiyle ve Yusuf'un Fatima'yla yaşadığı gizli aşk ilişkisiyle renklenirdi. Şimdi o renkler ordu yeşiliyle

ve tükenmişlikten yayılan solgunlukla yer değiştirmişti. Komşular ona acıyarak bakıyor ve aralarında fısıldaşıyorlardı.

"Ne olacak bu kızın hali?"

"Neredeyse evlilik yaşına geldi, hiç olmazsa."

"Evet. Allah izin verse de kendisine doğru dürüst bakacak iyi bir koca bulsa bari."

Her ne kadar bedeni uzayıp kıvrımlar edinmeye başlamış bile olsa, limonların olgunlaştığı, asmaların budandığı ve Yusuf'un cuma namazından sonra beklenmedik bir şekilde eve geldiği o gün Amal hâlâ on iki yaşında bir çocuktu.

Amal bu sürprize çok sevinmişti. En büyük öğünleri olan öğle yemeğini hazırladı ve yemeği yiyecekleri yere eski gazeteler sermeye başladı. Kolay kolay göremediği ağabeyiyle zaman geçirecek olmak onu çok mutlu etmişti, mutfaktaki yeteneklerini ona gösterip böbürlenmek istiyordu. Dalya bile gerçek olmayanın çukurundan nihayet çıkıp biraz nefes almaya karar vermiş gibiydi. Amal bunun eski günlerdeki gibi bir gün olacağını, eskiden oldukları gibi bir aile olacaklarını düşünüyordu.

"Amal, bunu Fatima'ya götürebilir misin?" dedi Yusuf ona kapalı bir zarf uzatarak.

Hayalleri yıkılmış olarak, "Bizimle yemeğe kalmayacak mısın?" diye sordu Amal.

Yusuf, Amal'ın üzüldüğünü fark etti ve yemeğin "baştan çıkarıcı kokusu"nu takip eder gibi yaparak yanına gitti.

"Ne zaman bu kadar büyüdün Amal?" dedi ağzı Amal'ın hazırladığı yiyeceklerle dolu olarak.

"Neredeyse on üç yaşındayım."

Zamanın geleceğe doğru hızla ilerleyişinin verdiği şaşkınlıkla duraladı Yusuf, kardeşine uzun uzun baktı ve zamanın hakikaten, geri alınamayacak şekilde geçip gittiğinin fiziksel

kanıtlarını gördü. Kız kardeşine baktı ve savaştan beri onunla hiç ilgilenmemiş olmasının verdiği suçluluk içinde bir kamçı gibi şakladı. "Çok güzel oldun," dedi.

Kulağına harikulade gelen bu mükemmel sözler, Amal'ın kendisiyle ilgili karmakarışık, tuhaf hislerine çarparak titreştiler. Işıklar saçarak gülümsedi.

Mahlubeyi –kuzu etinin, patlıcanlı ve zencefilli suyuyla altın rengine dönüşmüş pilavı– bölüştüler, cacığı, kavrulmuş çamfıstığını ve soğanı elden ele dolaştırdılar. Amal mutluydu.

Yemek, dışarıdan görülemeyen kalabalık dünyasının bir yerlerinde eğlenceli bir şeyler bulduğu anlaşılan annelerinin sesli sesli gülüşleriyle süslenmişti. Yusuf ile Amal sessiz bir işbirliği içinde, sebepsiz yere bir gülümseyerek, bir susarak birlikte geçirdikleri bu zamanı iyi hatıralarını sakladıkları kutuya koydular. Anneleriyle yedikleri son yemeğin anısı.

Yemekten sonra Amal elinde Yusuf'un mektubuyla Hüda'yı almaya gitti. Birlikte o tanıdık işe, Yusuf ile Fatima'nın aşk mektuplarını birinden diğerine taşıma işine koyuldular. "Tıpkı eski güzel günlerdeki gibi," dedi Hüda.

"Evet. Dönerken gidip Varda Evi'nin yerinde durup durmadığına bakalım."

Tıpkı eski güzel günlerdeki gibi.

Fatima camdan Amal ile Hüda'nın geldiğini gördü ve sevgilisinden bir mektup getirdiklerini düşünerek sabırsızlıkla bekledi. Mektubu abartılı bir heyecanla ellerinden alırken gamzeli gülüşü odayı aydınlattı.

"Biraz kurabiye yiyin kızlar. Ocakta çay var," dedi mektubun zarfını yırtarak diğer odaya geçerken.

Kurabiye yediler ve beklediler. Oymalı, kakmalı altın rengi çerçevesi sahte mücevherlerle süslenmiş kocaman bir ayna duvara yaslanmıştı ve Amal'ın bedenini baştan ayağa yansıtıyordu. Daha evvel bedenini böyle bir defada bütün olarak

görmemişti Amal. Evde, banyodaki lavabonun üzerine asılı, küçük ve yetersiz tek bir aynaları vardı. Fatima'nın evinde ilk kez, göğsündeki haftalardır acımakta olan goncaları fark etti. Gömleğinin kumaşını ileriye doğru ittiren şişlikler, onu kadınlığın bu işaretlerini elleriyle yoklamaya çağırıyorlardı.

"Ne yapıyorsun?" diye sordu Fatima'nın mutfağındaki tatlılardan tıkınmakta olan Hüda, onu öyle suçlu suçlu memelerini avuçlamış olarak görünce.

"Göğüslerim acıyor," dedi Amal, lakayt çıkmasına çalıştığı ama beceremediği bir sesle.

"Nadya Teyze büyümeye başladıklarında öyle olur, diyor," dedi Hüda aldırışsızca. "Keşke benimkiler de çıksa artık." O da umut dolu bir heyecanla kendini inceledi.

"Neden?"

"Sen kendininkilerden memnun değil misin?"

"Acıyorlar."

"Bence memnunsun," dedi Hüda suçlarcasına.

"Ne olmuş?"

"Dokunabilir miyim?"

"Hayır!!!"

Konuşmaların ardından gelen sessizlik, Fatima'nın diğer odadan gelen hıçkırıklarıyla kesildi.

"Fatima ağlıyor," dedi Hüda.

"Duyuyorum herhalde!"

"Fatima, iyi misin?" diye sordu Amal, odanın kapısını açarak.

Açık mavi, kendisine çok büyük gelen dişdaşının içinde kıvrılmış yatan Fatima, yüzünü avuçlarının arasından kaldırdı. Çok kötü görünüyordu. Burnunu silerek akmasını durdurmaya çalıştı boşuna ve kendini toparlamaya girişti ama saçları ıslak yanaklarına yapışmıştı, gözleri kıpkırmızı ve şişti.

Mektubu elinde buruşturmuştu.

"Amal, canım, hadi Hüda'yı da al, evinize gidin, olur mu?" dedi çok yumuşak, acı dolu bir sesle.

Amal ve Hüda, Kuzey Filistin'in dağlarının etrafından kıvrıla kıvrıla ilerleyen her zamanki yollarını tuttular. Varda Evi yerli yerindeydi ama Varda gitmişti.

Tek kollu bebeklerini, çocuklarını kaybetmiş olmak ikisinin de içini yakmıştı ama ağızlarını açıp bir şey söylemediler. Genç yüreklerinde ayrı ayrı yas tuttular çünkü gerçek gözyaşları ve kanlar dökerek ölmüş olan Ayşe'yi gömdükten sonra bir oyuncak bebek için ağlamak çocukça görünmüştü onlara. Ama Varda'nın kaybının verdiği acı daha büyüktü ve bu, Varda Evi'nden ayrılırlarken ikisinin de birbirlerinden sakladığı bir sırra dönüştü.

Zeytinler kışın ayazıyla yapraklarını yitirmişti; gümüşi çıplak gövdeleri devasa ve kadim eller gibi, zamanın düğüm düğüm ve dolaşık koruyucuları gibi, sabırla olgunlaşma mevsimini bekleyerek uzanmaktaydılar topraktan. Birkaç yüzyıllık evler, taşlarını kucaklayan gür asmalarla tepelerin eteklerini süslüyorlardı benek benek ve çobanlar sürüleriyle dolaşıyorlardı.

Yıllar sonra Amal, bu kadar kadim ve nefes kesen bir şeyin yok edilebileceğini ve birilerinin böyle bir şeyi yok etmek isteyebileceğini aklına bile getirmediği için o sıralar kıymetini bilemediği, o hayat veren güzelliği hatırlayacaktı.

O sıralar, Batı Kıyısı'nın çoğu yeri hâlâ rüzgâra boyun eğen, ayaza yaprak döken ve güneşe çiçek açan o şahane yeşillikler içindeydi. Ama bu değişecekti. Ev ev, çiftlik çiftlik, köy köy değişecekti. Yıkılacak, el konulacak, yerle bir edilecekti – dur durak bilmeden ele geçirilecekti Filistin toprakları. "Milim milim emperyalizm," diyordu Hacı Salim buna. O gün kızların Fatima ile Yusuf'un aşkını taşıyarak takip ettikleri patika dönerek, evlerden geriye kalmış molozlarla, yanmış

lastiklerle, boş mermi kovanlarıyla ve hayatta kalma mücadelesi veren zeytin fidanlarıyla dolu çıplak ve çorak topraklara açılacaktı.

"Mektupta Fatima'yı ağlatacak ne yazıyordu acaba?" Hüda, Fatima için endişeleniyordu. Dönüş yolunu, en azından kontrol noktasına varana kadar olan bölümünü hızlı hızlı yürümüşlerdi.

Orada uzun boylu, zayıf bir asker, "Nereye gidiyorsunuz?" diye sordu.

"Cenin'e," dedi Hüda uysalca.

"Cenin'e," dedi Amal kendi itaakârlığından nefret ederek.

Bu konuşmayı bir başlama işareti kabul ederek, 1967'den beri yanlarında taşımak zorunda oldukları kâğıtları ve kartları çıkardılar. Bunlar Filistinlilere dinlerine ve yaşadıkları bölgelere göre verilmiş değişik renklerdeki kimlik kartlarıydı ve doğuya, batıya, kuzeye ya da güneye seyahat için çeşit çeşit izin kâğıtlarına eşlik etmekteydiler. Tıbbi tedavi, ticaret, üniversiteye devam için özel izinler gerekiyordu; insan pembe, sarı ve yeşil renklerde, ısrarlı parmakların dokunuşları, ter ve durmaksızın açılıp sonra tekrar katlanmak yüzünden buruşup yırtık pırtık olmuş deste deste kâğıt taşırken buluyordu kendini.

Kontrol noktasının karşı ucunda bir başka asker, Cenin'de, mülteci kampında değil de kampın yakınına kurulduğu şehirde oturan Usame Cemal'i sorguya çekmekteydi. Babasının Cenin'de, önünden gelip geçenlerin ağızlarını sulandıran taze ekmekler, manakiş ve fatayer pişirip sattığı bir fırını vardı.

Usame yere ittirildi ve kendisini sorguya çeken asker tarafından tekmelenmeye başladı. Bir başka asker onu yerden kaldırıp diğer askere öfke dolu İbranice sözler sarfetti. İki asker tartışırlarken, Usame çatlamış bir kaburga ve kırılmış bir gururla topallayarak yanlarından uzaklaştı.

Askerlerin görüş alanından çıktıklarında Amal ve Hüda ona yardım teklif ettiler ama Usame kabul etmedi, ta ki acısı gururuna baskın gelene kadar. Kızlardan yardım aldığını kimselere söylemeyeceklerine söz verdiklerinde çantalarını taşımalarına izin verip omuzlarına yaslandı.

"Sen Yusuf Abulheja'nın kız kardeşisin, değil mi?" diye sordu Amal'a.

"Evet," diye cevap verdi Amal, çocuk kendisiyle konuştuğu için heyecanlanmıştı. "Burnun kanıyor."

Hüda cebinde her zaman taşıdığı mendilini çıkardı, Amal'a, "İnsana ne zaman mendil lazım olacağı hiç belli olmaz," derdi durmadan.

Amal, Yusuf, babası ve Ammo Derviş'i hariç daha evvel hiçbir erkeğe bu kadar yakın olmamıştı. Yakınlıkları onda tevazuya ve çekingen bir heyecana neden oluyordu, sıkılganlık düğüm düğüm olup boğazına oturuyordu. Onun omuzlarına doladığı kolunun ağırlığını taşırken başını ileriye doğru uzatıyor ve yere doğru bakıyordu, karnında bir şeylerin uçuştuğunu duyuyordu. Usame'nin kesik kesik nefesinin belirlediği bir yavaşlıkla, sessizlik içinde yürüdüler. Amal, Usame'nin pantalonunda, bacaklarını her açtığında belirip sonraki adımda eteğinin altında kaybolan çizgiye dikti gözlerini.

"Babamın dükkânından ekmek alıyor musunuz?" diye sordu Usame, acıdan sözcüklerinin bazılarını kısa kesiyor, bazılarını da uzatıyordu. Amal başını kaldırdı. Fakat onun kendisiyle konuşmadığını fark etti ve o Amal'ın ilgisine ne kadar kayıtsızsa, Hüda'nın da onun ilgisine o kadar kayıtsız olduğunu açıkça gördü.

"Konuşma, yaraların azacak," dedi Hüda karakterine bütünüyle ters düşen, kendine güvenli olmaktan ziyade inatçı bir iddialılıkla. Amal'ın utangaçlığı yerini kıskançlığa bıraktı.

Eve döndüğünde Amal, Yusuf'u annelerinin elini tutmuş, kadının başının üzerindeki durağan havaya bir şeyler anlatmaktayken buldu.

"Ekmek lazım mı? Gidip alayım mı?" diye araya girdi, odadaki havanın bariz ağırlığına kayıtsız, o anda sadece Usame'yi bir kez daha görebilmek isteğiyle dolu olarak.

"Amal, sana bir şey söyleceğim," dedi Yusuf. "Ama şimdi değil. Biraz annemle kalır mısın? Hemen döneceğim." Ve çıkıp gitti. Amal, Yusuf'un ne söyleyeceğini duymak, Fatima'nın neden ağladığını öğrenmek için sabırsızlanarak ve annesine hiç de yardımsever olmayan bir bakış atarak, yüzünde hınçla yanına oturdu.

Dalya kızına döndü, bilinçsizliğin gölgelerinden yavaşçacık sıyrılıp Amal'ın saçlarına değdirdi dudaklarını, *anne gibi nihayet* ve "Yusuf gidiyor," diyerek tekrar içinin derinliklerine dönüverdi. *Anne, geri gel!* diye haykırdı Amal'ın yüreği ama annesi çoktan kendi zihnine çekilmişti bile.

Amal annesinin söylediğinin doğru olduğunu biliyordu. Yusuf gidiyordu. İsraillilerin onun peşine düştüklerinden korkuyordu Amal. O kadar çok erkek, elleri ve gözleri bağlanarak bir daha geri dönmemek üzere, içinden sadece boyun eğenlerin ve ruhları ezilenlerin sağ çıkabildiği o derin delik her neresiyse oraya atılmak üzere alınıp götürülmüşlerdi ki. Korkunç bir şeyin yaklaşmakta olduğunu duyabiliyordu. Saklanmakta olan, korkunç nefesli, vahşi bir hayvan gibi, henüz göremediği ya da kavrayamadığı bir şeyin. Bu onu baştan ayağa titretti, bacakları birer yanardağ gibi patladılar altında ve belirsiz bir yöne doğru koşmaya başladılar. Nereye gittiğini ve neden gittiğini bilmeksizin koşuyordu.

Hüda. *Nerede o?*

"Hüüüdaaaa," diye bağırdı Amal arkadaşının penceresinin önünde.

Hüda'nın başı pencerede belirdi, "Şimdi gelemem. Sonra gelirim. Konuşamayacağım şimdi. Allahaısmarladık," diyerek hızla kayboldu.

Allahım, neler oluyor? Amal koştu, bacaklarındaki patlamaları durduramıyordu, göğsündeki taze goncalar her adımda canını yakıyordu. Gözlerine yaşlar batıyor, ciğerleri soğuk havayla yanıyordu; ta ki şeftali bahçesinde, bahar hasadı sırasında hareketlilikle kaynayan ve kışın âşıkların, ailelerinin dikkatle onları izleyen gözlerinden kaçmak için geldikleri o yerde bitap vaziyette dizlerinin üzerine çöküp kalana kadar. Artık Arapların oraya gitmeleri yasaktı, Amal'ın oraya girmeye cesareti yoktu.

Ama oradaydı işte, ilk sıra ağaçların arkasında...

19

Yusuf Gidiyor
1968

Ama oradaydım işte, şeftali bahçesindeki ilk sıra ağaçların arkasında. Hava kararmaktaydı. Soğuktu ve ben korkmayı bile akıl edemeyecek kadar yalnızdım. Kollarımı kavuşturdum, yorgunluğa teslim oldum ve Usame'nin kolları arasında uzanmakta olduğuma inandırdım kendimi. Yıldızlarla dolu gökyüzünün karanlığında eriyerek o vaziyette uykuya daldım; şafaktan biraz evvel, yerden bir karış yükselen ince bir sisin içinde uyandım.

Gözlerimi açtığımda gördüklerimin beni o gün nasıl etkilediğini bilmiyorum ama şimdi o sabahın manzarasını hatırladığımda nefesim kesiliyor. Annem ile babamın hayatlarının pitoresk arkaplanıydı bu – zeytin bahçelerinin arasında kalan vadileri halı gibi kaplayan kilometreler uzunluğunda kırlar. Uzaktan el eden büyükbabalar ve büyük anneler gibi ağaçlar, yüzlerce yaşında, kırışıklıklarla dolu ve belleri dua edercesine dört bir yana açılmış ağır kollarının altında bükük. Musa'dan beridir Akdeniz'in mavi sularının yanı başında, yemyeşil parıldayan bu şahane toprağa el koyup, "Çöldü, biz yeşerttik," diyenler. Muhteşem güneşin, terk edilmişliğin getirdiği tehlikelere dayanmaya çalışan Arap evlerini sapsarı boyayışı. Gö-

rünürde tek bir insan bile yoktu, işte o zaman yalnızlığın o güçlü çekiciliğini anladığımı düşündüm.

Ne yaptığımı bilmeden, yeni göğüslerime dokundum. Merak tarafından baştan çıkarılarak, onları suçluluk duygusundan gölgeler oluşturan düşüncelerle tuttum. İçimde utanç harekete geçti, bana ayetleri, günahı ve cezayı hatırlattı. Ama ben karşı konulmaz bir şekilde külodumun içine kayan elim hariç hiçbir şeye kulak asmadım ve orada, yasak şeftali bahçesindeki o ağacın altında kadınlığın üzerlerinde hiç konuşulmayan zevklerini buldum.

Elim suçlu ve kanlıydı çıktığında – esrarengiz ve yolu sabırsızlıkla gözlenen âdetimi gördüğümün kanıtı. Kendimi kokladım, hatta kanımın tadına baktım ve bir gece içinde bir kadına dönüştüğüme, dünyamın büyülü bir şekilde değiştiğine inandım. Ayağa kalkıp Cenin'e dönmek üzere yola koyuldum, Yusuf'un gitmeyeceğinden, bütün bunların bir yanlış anlamadan ibaret olduğundan adım gibi emindim.

Kırık bir Arapça konuşan bir ses hayallerimi bozdu.

"Dur!"

Bir asker!

Yalvaran gözlerimi güneşe doğru kaldırdım ama onun aldırışsız ve parlak gülüşü tam da yakalandığım sırada gözlerimi bir anlığına kör edip siyah noktalarla doldurmaktan başka bir şey yapmadı. Önce bir, ardından iki asker daha sırtlanlar gibi tepeme üşüştüler bir anda; korkudan titremeye başladım. Ardı arkası kesilmeyen sorular sorup duruyor, kimlik kâğıtlarımdan oluşan desteyi aralarında dolaştırıyorlardı. Askerlerden biri kâğıtları kibarca katlayıp bana geri verdi. "Evine git," dedi.

Onlara güvenemeyerek tereddüt ve şüphe dolu yavaş adımlarla aramıza biraz mesafe koydum, ta ki tutmayan bacaklarımda ilkel bir içgüdü ateş alıp beni eve doğru koşturmaya başlayana kadar. Koşarken, başımın birkaç santim ya-

nından vınn diye geçip giden korkunç bir şey kulağımı ateşe verdi sanki. Sonra karnıma bir ağrı saplandı. Cenin'in biraz dışında, bir gün evvel Hüda'yla ikimiz ona yardım ederken Usame'nin biraz durup dinlenmek istediği yerden çok da uzak olmayan bir noktada, nefesim korkutucu bir şekilde hızlanmış, bacaklarım tutmaz bir vaziyette kalakaldım. Aynı anda da sol bacağımın garip bir şekilde ıslak ve ılık olduğunu fark ettim. Akanın kendi kanım olduğunu anladığımda, ilk aklıma gelen çok şiddetli bir âdet kanaması geçirdiğimdi. Karnımdaki ağrının olduğu yere elimi attığımda parmaklarım berbat ve cıvık bir şeyin içine girdi, dizlerimin bağı çözüldü, gözlerim yuvalarından uğradı ve bilincimin o günkü son dizgesi, toprağın altından çıkan çamurdan bir kurdele gibi ciğerlerimden geçip nefesimi vahşi bir çığlığa dönüştürerek bedenimi terk etti.

Vurulmuştum.

Gözlerimi ışığa ve Filistin Arapçası konuşan bir kadının, "Kendine geliyor," diyen tanımadığım sesine açtım. Işık Hüda'nın başının etrafını saran bir haleye dönüştü. Fatima onun yanında duruyordu, onun da yanında Lamia vardı. Fatima'nın Hacı Salim, Ammo Jack ve Ammo Derviş'in, ailesi ile kamptan başkalarıyla birlikte hastanenin dışında sigara içip haber alabilmek için bekleştiklerini söylediğini duydum.

Kırık bir zihnin anaforlarının dışarıdakilerin de duyabildiği sesini, o tanıdık mırıltıları duyup başımı o tarafa çevirdiğimde annemi ve Ümmü Abdullah'ı odada kıpırtısız birer mobilya gibi otururlarken gördüm. Annem üzerindeki şahane işlemelerle narin görünen ama çok sağlam olan kaftanını giymişti. O an kurşunu değil, Yusuf'u, Usame'yi ya da babamı değil, Dalya'yı düşündüm. Nihayet annemin o zayıf kabuğu altındaki rengârenk, cüretkâr ve capcanlı Bedevi kızını, ateşi kor de-

mirle söndürülen ve aklı çok fazla ölümün ve çok fazla savaşın külleriyle boğulup gitmiş o kızı görebiliyordum. Karnımdaki metal parçalarını çıkarttıkları ameliyattan uyandıktan hemen sonra düşündüklerim bunlardı. Kurşun güney tarafındaki gözetleme kulesi yönünden gelmişti, kâğıtlarımı kontrol eden askerlerin olduğu taraftan değil. Kurşunun vücudumun içinde çizdiği yolu inceleyen doktor bu sonuca varmıştı. Kurşun sağ tarafıma, böbreğimin hemen üzerine saplanmış ve orada patlamış, vücudumu terk ederken de belimden parça parça et koparmıştı.

"Yanıyor," dedim.

"Bunu iç bakalım. Doktor ağrı için bunları almanı söyledi," dedi Fatima, iki tane turuncu hapı uzatarak.

"Allah razı olsun. Yusuf nerede?" Kasvet dolu bakışlarından onun gelmeyeceğini anlamıştım.

"Seni çok aradı..." diye lafa başladı Hüda ve Fatima da bundan emin olduğunu ekledi. "Vurulduğunu bilse gitmezdi."

Gitti mi? Nereye?

"Al." Hüda Yusuf'un benim için bıraktığı mektubu uzattı.

Bismillahirrahmanirrahim

Sevgili Kardeşim Amal,

Gitmem lazım. Lütfen anlamaya çalış. Haftalardır sana bu mektubu yazmaya çalışıyorum ama doğru sözcükleri bulamıyorum bir türlü. Elime kalemi her alışımda babama verdiğim sözü tutamadığımı düşünüyorum.

Bir gün cuma namazından sonra batı tarafındaki zeytinliklerde otururken babam, ona bir şey olursa sana göz kulak olacağıma dair söz verdirtmişti bana. Senin eğitim almanı, iyi bir adamla evlenmeni istiyordu. Ben Yahudilerin bir kez daha işgale kalkışmayacağını sanacak kadar saftım ama babam savaşın yaklaştığını sezmiş olmalı.

Babamın sonsuza kadar bizimle olacağını zannediyordum. Ona verdiğim sözü nasıl tutacağımı bilmiyorum. Burada kalırsam, bu İsrailliler beni eninde sonunda öldürecekler. Bütün güç onların elinde ve toprakların hepsini istiyorlar. Şu ana kadar onları durdurabilen olmadı.

Her şeyimizi aldılar, Amal. Daha da fazlasını almaya devam ediyorlar. Hiçbir şey yapmadan oturup olan biteni daha fazla izleyemeyeceğim. Savaşmaya gidiyorum. Bu benim tek seçeneğim. Uzatılmış birer ölüm cezasından başka hiçbir şey olmayan bir hayat yazdılar bize, yaşarken öldürdüler. Onların yazdıkları gibi yaşamayacağım.

Eğer şehit düşersem, varsın olsun. Benimle gurur duy, adalet ve özgürlük için savaşan bütün şehitler gibi Allah'ın cennetine gittiğim için sevin, toprağım da orada olsun ve beni de aralarına alsınlar.

Burada kafeste bir kuş gibiyim. Senin de öyle olduğunu biliyorum. Babamın bizler için istediği hayatı kuramıyor olduğum için yüreğim yanıyor. Geleceğimizi sıfırlanmış, sonsuza kadar bir mültecinin itaatkâr ve prangalı yaşamına indirgenmiş olarak düşünmeye dayanamıyorum.

Direniş başlıyor ve eninde sonunda hakkımız olanı geri alacağız. Bir mülteci olarak doğdun ama sana söz veriyorum, bunun için benim ölmem bile gerekse sen bir mülteci olarak ölmeyeceksin.

Annemi sana emanet ediyorum. Bunun genç bir kız için çok ağır bir yük olduğunun farkındayım. Garajdaki hissemi, sana ve anneme bakması karşılığında Emin'e devrettim. Ayrıca biriktirdiğim bütün parayı da sana bırakıyorum. Ammo Derviş göz kulak olacak paraya ve eğer bir fırsat çıkarsa eğitimin için harcanmasını sağlayacak. Lütfen Fatima'yla görüşmeye devam et. Seni çok seviyor.

Daima sevgilerimle,

Yusuf

Yusuf o parayı biriktirmeye on altı yaşındayken, Fatima'yla tanıştıktan sonra, güzel bir düğün ve yeni bir ev yapmak için başlamıştı. Benden istediğini yaparak anlamaya çalıştım. Ama bütün hissedebildiğim, ihanete uğramışlık ve terk edilmişlik oldu. Yusuf'un gidişiyle, gerçek anlamda yapayalnız kalmıştım. Tarih 20 Ocak 1968'ti.

20

Kahramanlar
1967–1968

Ürdün şehri Karama'nın yeşilliklerinin hemen ardında, toprağın yükselerek işlenmesi zor tepelere dönüştüğü yerde, soğuk çadırların arasında dolaşan çamurlu patikalarıyla bir başka Filistin mülteci kampı vardı, bu kamp aynı zamanda, Yusuf'un da aralarına katıldığı devrim mücahitlerinin ve Yaser Arafat isimli genç bir mühendisin liderliğinde oluşturdukları Fetih hareketinin merkez karargâhıydı.

Mart 1968'de oldukça kalabalık olan İsrail işgal kuvvetleri sabah sisinin içinden uygun adım geçerek Allenby Köprüsü üzerinden Karama'ya doğru ilerlediler, niyetleri Filistin Kurtuluş Örgütü'nün (FKÖ) gerilla karargâhını topu topu birkaç saat içinde bertaraf etmekti.

İsrail'in hesapları tutmadı. Fedailer delicesine bir cesaretle savaştı. Bazı mücahitler bellerine sardıkları bombalarla tankların üzerine atlayarak hem kendilerini hem de tankları havaya uçurdular.

Ağabeyim Yusuf da oradaydı, Karama içinde gitgide yayılan göğüs göğüse çarpışmalara, gittikçe daha da kızışan öfke dolu bir cesaretle katıldı. Yaralı bir arkadaşını kurtarmaya çalışırken bir düşman kurşunu bacağının üst kısmından koskoca

bir parça koparttı. Yusuf'un ondan sonraki hayatı boyunca topallayışının gerçekliğine kanıt olduğu bu hikâye, benim hâlâ kendi kurşun yaramı iyileştirmeye çalıştığım Cenin'de bir efsane oldu.

O gün öğlene doğru Karama yerle bir olmuştu, ama hafif silahlarla donanmış savaşçılar dayandılar; İsrail alelacele geri çekilirken ardında terk edilmiş araçlar ve tanklar bıraktı. Böylece İsrail'in yenilmezliğine dair efsane ağabeyim ve yoldaşları tarafından yıkılmış oldu.

Karama Savaşı'nın haberleri, Arap dünyasında birkaç saat içinde yangın hızıyla yayıldı. Şanı Avrupa'da ve Sovyetler Birliği'inde yankılandı, yabancı gençler boyunlarına devrim ile mazlumun gücünün simgesi Filistin kefiyeleri sarmaya başladılar.

Yolun aşağısındaki Beyit Cevat'ın kahvesinde radyonun avaz avaz bağırdığını duyabiliyordum.

"Haydi, sana yardım edeyim. Gidip bakalım, neler oluyor," dedi Hüda, kolumu omzunun üzerine atarak beni ayağa kaldırmaya çalışırken.

Dışarıya çıktığımda güneşin gözlerime saldırışını elimle engellemek için bir an duraklamak zorunda kaldım. İnsanlar toplanmış, besmele çekip radyoda çalınan şarkılara eşlik etmekteydiler. Yusuf'un arkadaşı Emin, radyonun hoparlörünü eline alıp kahvedeki masalardan birinin üzerine çıktı. Kalabalık sessizleşti ve radyodan Yaser Arafat'ın sesini duyduk. "Yaptığımız şey," dedi ses, "artık bir Filistinlinin şu şu numaralı mülteci olmadığını, kendi kaderinin dizginlerini elinde tutan ve kendi geleceğinin nasıl olacağına kendisi karar veren bir topluluğun üyesi olduğunu dünyaya duyurmaktı." Kollarım ve ensemdeki tüyler diken diken oldu.

Kalabalık, "Allahu ekber!" diye kükredi. İnsanlar sokaklarda dans ederlerken Cenin onur ve gururla dalgalandı. Hacı

Salim beni görünce kalabalığı yararak yanıma geldi. Yanağımı öpmek için eğilip, "Ağabeyin Karama'da savaştı. Şu işe bak! Duyduğuma göre iyiymiş," dedi. Dişsiz ağzı kulaklarına kadar gülümseyerek, yüzünün hemen önündeki parmakları ardına kadar açık bir şekilde el çırparak, diğerleriyle birlikte uzaklaştı. İleride, kolunu Ammo Jack O'Malley'nin omuzuna attı, etraflarındaki terane dinmiyordu:

"Karama, Karama!"

"Yusuf Abulheja! Cenin'in fedaisi."

"Allahu ekber!"

Yapılmakta olan devrimin konçertosu, askerler kalabalığı dağıtmaya geldikten sonra bile devam etti. Pencerelerden bangır bangır çalan müzik sesleri yayılıyor, kadınların çektiği zılgıtlar geceyi dolduruyordu. Fırınlarda pişirilen yiyeceklerin kokusu karanlığa siniyor ve ağabeyimin kahramanlığı onuruna, komşuların birbirine bitişik pencerelerinden ve kapılarından uzatılarak, elden ele evimize ulaştırılan yiyecekler gecemizi tatlandırıyordu. *Karama.*

Hüda, ben ve diğer genç kızlar, kendi aramızda yapıyorduk kutlamamızı. Aralarına katılamayacak kadar güçsüz olduğum, gecenin geç saatlerine kadar dans edip oynayan arkadaşlarımı seyretmekle yetindim.

"Sokağa çıkma yasağı olduğuna göre, yarın okula gitmemiz gerekmiyor nasıl olsa," dedi Lamia, diğerleri de onun heyecanına katıldılar.

Çocukluk edip, geldiğimiz köylere geri döneceğimizi Karama'daki zaferin doğal bir sonucu saydık; heyecan ve biraz da saflık yüzünden yeniden yeşeren bir umutla, bu dönüşün pratik ayrıntıları üzerine kafa yormaya başladık. O geceki masum tartışmalarımız hayallerimizin ne kadar basit olduğunu ortaya döktü. "Gerçek bir yatak." "Askerler olmayacak."

"Çocuk parkı." "Bahçe." "Bisiklet." Listeler yaptık, ilk üçe en çok istediğimiz şeyleri koyduk, sonra da birbirimizinkilerle karşılaştırdık.

Hüda'nın dünyada en çok istediği şey, okyanusun kıyısında oturmaktı. "Sadece oturmak istiyorum," dedi, "yüzme bilmiyorum ya." Onun en derin arzusunun bu basitliği beni ağlatmaya yetiyor şimdilerde.

Amman'da geçit yapan fedailerin görüntüleri televizyonda yayınlanınca bütün yetişkinler Cenin'deki topu topu birkaç televizyonun başına toplandılar. Bize en yakın olan Beyit Cevat'ın kahvesindekiydi ve orada Hacı Salim ile Ammo Jack O'Malley'nin her zamanki masalarında oturmuş, durmadan önlerini kapatanlara çekilmelerini söylediklerini görebiliyordum. Televizyondan capcanlı hikâyeler dökülüyor, aramızda dolaşan anaforlar yaratıyordu. Ürdün'ün her yerinde, binlerce sıradan insanın dualarla ve dayanışmayla katıldığı kutlama geçitleri yapılıyordu. Kadınlar ve çocuklar önlerinden geçen devrimcilere çiçekler atıyorlardı. Koskoca adamlar ağlayarak, birbirlerinin üzerinden uzanıyor, Filistinli kardeşlerini öpüyorlardı. Hareketlilik gece yarısından sonraya kadar devam etti. Arap ülkelerinin dört bir yanında erkekler FKÖ'ye yazılmak için sıraya girdiler. Cenin'dekilerin de pek çoğu ertesi gün yola çıkmak için bir araya geldiler ve her yerde parayla tuttukları casuslar bulunan İsrailliler tarafından tutuklandılar.

Bir ay sonra, hâlâ sokağa çıkma yasağıyla yaşıyorduk. Bir ordu cipi şehrin içinden geçerek bize artık evlerimizden çıkabileceğimizi bildirdiğinde, çocukça hayallerimiz çoktan kapılarımızın önünde biriken çöpler gibi kokuşup gitmişti. Lamia bile okula dönmeye razıydı.

21

Azalarak Yok Olmak
1969

Eğri büğrü balkondaki örgülerine azimle, bir an bile ara vermeksizin devam eden annem ve Ümmü Abdullah, arada sırada başlarını kaldırıp etraflarını çevreleyen dünyaya bir bakarlardı. Annem artık tümden zihnindeki uçurumun derinliklerine dalmış, kendi bedeninden bile uzaklaşarak onu bu talihsizlik salgınına bırakmıştı, bu nedenle de artık altına bez bağlanması gerekiyordu. Ümmü Abdullah, o olağanüstü sadakatiyle, annemin beden temizliği meselelerini üzerine almıştı.

Annemin bakışları tükenmiş ve boştu, derisi küçülüp çekmiş, nefes alış verişi zorlaşmıştı. Ailem yoktu ve sakatlanmış bir bedenle on dördüme yaklaşıyordum. Hayat dönekti, gelgeçti, ona güvenilmezdi. Bir an, beni genç bir kızın sevdasıyla sarmalıyor, bir çocuğa âşık ediyor ve her kızın olduğu gibi, benim de nihayet kadın olduğum fantezisiyle başımı döndürüyor. Sonra bir bakmışım ki, zalim ve umursamaz bir şekilde beni bu sakat, şüpheden ve terk edilmişliğin pamuğundan dokunmuş tenle giydiriyor.

Belimin pürüzsüz, yumuşacık etinden et kopmuştu. İnsanların omuzlarında oturan ve onların günahlarını Allah'a bil-

diren kendini beğenmiş melekler, "Sana dememiş miydik?" diye işkence ediyorlardı bana; bedenimde işaretini bırakan o dehşetin, mastürbasyon günahımın cezası olduğuna inanıyordum. Müzevir meleklerin çokbilmişlikleri karşısında tevazuyla başımı önüme eğiyor, çaresizce arafın sonsuzluğuna bırakıyordum kendimi.

Babamdan bana, uğrunda para biriktirebilmek için üç kuruşa beli bükülene kadar çalıştığı, mülteci evlatlarını okutma hayali kalmıştı yalnızca. İçimde kendiliğinden hiçbir entelektüel ya da ilmi iştah olmamasına rağmen bu amaca adadım kendimi. Babamla geçirdiğim şafak saatlerindeki gibi sevilmek ve özgür olmak dışında hiçbir arzum yoktu.

Babamın yüzünü kara çıkartmamak, onun hayalini gerçekleştirmek için tarih, edebiyat, matematik ve fen kitaplarını yalayıp yuttum. Geceleri, kendimi cezalandırıp, ilmi yalnızlığımı pekiştirmek için, artık hasarlı olduğumu ve hiçbir erkek tarafından istenmeyeciğimi bana hatırlatan karnımdaki yaraya dokunurdum. Kaybettiğim kas dokusu yüzünden, iyileştikten sonra bir süre daha noksanlık duygumu iyice artıran bir şekilde topallayarak yürümeye devam ettim.

İyileşirken Hüda hep yanımdaydı ama kısa bir süre sonra onu da kendimden uzaklaştırdım. Şimdi artık utançla ve kendime duyduğum kızgınlıkla, bedenini ona çok gördüğümü, başıma gelenlerin onun da başına gelmesini, böylece artık yaşadığım o aksiler, zavallılar ve sakatlar evinde bir arkadaşım olmasını dilediğimi itiraf ediyorum. Ama o beni hiç terk etmedi, sadakati sağlamdı; benim onu terk edişime de hiç aldırmadı ve hiç içerlemedi.

Her ne kadar hafızam artık babamın yüz hatlarını ballı elma tütünü dumanından, hafifçe muğlak bir maskeye dönüştürmüş olsa da, uğradığı saldırıya rağmen bedenim her gün

şafaktan önce, günlük babamı anma törenim için uyanma alışkanlığını sürdürmekte ısrar etti. Onun sevdiği kitapları tekrar tekrar okudum. Bugün, eğer Karama Savaşı'nın ardından kızlarla birlikte yaptığımız gibi bir dilek listesi yapabilseydim, yalnızca o yırtık pırtık kitapları isterdim.

Kaçık annemin gram gram eriyip gidişine, buyurgan askerlerin dangalakça baskınlarına ya da en yakın arkadaşım Hüda'ya ve onunla Usame arasında gelişmekte olan aşk hikâyesine aldırmadan, yeni tenimi kâğıttan ve mürekkepten bir fırtınayla sarıp sarmalamıştım.

Fevkalade bir öğrenci olarak tanınır hale gelmiş, kendi kendime verdiğim cezadan, erkeklerle ilgilenmeyişimi erdemliliğime vererek onaylayan yetişkinlerin gözlerine girerek çıkmıştım. Ama ben de, Hüda da biliyorduk ki bunun asıl nedeni noksanlığımın verdiği ıstıraptı. Huysuz kararlılığımın Sibirya'sından nihayet çıktığımda, kendimi bir kez daha Hüda'nın dayanıklı ve sağlam arkadaşlığının zeminine basarken bulunca her şeye kaldığımız yerden devam ettik.

Ben utanca, çalışmaya ve nedamete boğulmuşken, Hüda âşık olmuştu. Artık Hüda'nın Usame'nin sevgilisi olduğu biliniyordu; evlenmeleri an meselesiydi. Ergenliğin fiziksel değişimleri sonucu Hüda'nın elmacık kemikleri bir kedininkiler gibi çizgili gözlerinin altında iyice çıkıklaşmış, dudakları dolgunlaşmıştı, gülümsediğinde hafifçe çarpık ön dişlerinin üzerinde bir kıvrım oluşturarak yüzüne yayılıyorlardı. "Az rastlanır gözleriyle, o küçük tuhaf kız," ipekten bir nehir gibi simsiyah saçları ve esmer pürüzsüz teniyle bir Kleopatra'ya dönüşmüştü. Kasabanın bütün erkekleri Usame'nin yerinde olmak istiyorlardı.

Hüda ve ben, sıcak bir haziran akşamı annemi yatağında soğumuş olarak bulduğumuzda on dört yaşındaydık. Duvar-

daki gaz lambasını yakarak yavaşça yanına yaklaştık. Belirsizlikle her karşılaştığımızda olduğu gibi ellerimiz diğerininkini aradı. Annem uyurken her zaman yaptığı gibi yan yatıyordu, kıpırtısız bedeninin gölgesi duvarda titreşiyordu. Pencerenin önünden geçip giden konuşmalar ve sonlanmışlığın o bayat kokusu yaşayanlar ile ölenleri birbirlerine bağlayan dikiş yerlerine sızıyordu. Annem orada, yerde, yatağının süngersi köpüğü ve cırtlak renkleri üzerinde, küçük gecekondumuzun sıvası dökülmüş duvarının dibinde ve unutulmuşlardan oluşan o eğreti ulusun içinde tek başına ölüp gitmişti.

Gözlerimden sessiz yaşlar dökülüyordu. Yalnızca bu kadının ölümü için değil, o bedeni yıllar önce terk etmiş olan annem için ağladım. Adına dünya denilen ve onun ruhunun masumiyetini yok eden bu kerhaneden nihayet ile bütünüyle kurtuluşunun verdiği yarı acı, yarı tatlı rahatlamayla ağladım. Onu kurtaramamış, bir şekilde kurtarmamış olduğum için şiddetle gelip beni sarsan suçluluk duygusu yüzünden ağladım. Ağladım, çünkü, ne kadar ararsam arayayım, rahmi bana hayat veren kadını bu ufacık, solgun bedende bulamıyordum. Ve çorak, ölü bedenlerle kaplı bu topraklardaki günlerime, acıklı yarınların kaçınılmazlığına ağladım. Hüda benim için ağladı. Sadece, dostunu dinlensin diye yatağına yatırmış olan ve onu uyandırmak için geri gelen Ümmü Abdullah annem için ağladı. Çünkü başında üçümüzün ağladığı o bir deri bir kemik cesedin içinde yaşamış olan insanı tanıyan tek kişi oydu.

Benimle annemin cesedi arasında bir yerlerde, annemin bana doğmamış bir bebeği annesinin rahminde döndürmeyi öğrettiği zamanın anısı salınıp durmaktaydı. Bebek ölecekti, herkes emindi bundan. Hatta belki kendi annesi bile, insanların bu konuda şüpheleri vardı. Dalya nihayet kadıncağızın

evine varmıştı. Biz sokağa çıkma yasağı sırasında evden çıkma iznini almayı beklerken acılar içinde kıvranıp durmuş olan kadının yanına alelacele girerken, "Ebe Ümmü Yusuf geldi, kızı Amal'ı da getirmiş," dedi birisi. İzin gelmemişti, biz de gizlice sıvışmıştık, annem özel makasını kaftanının içine saklamıştı. Kadın çığlıklar atarak acıyı kendinden uzaklaştırmaya çalışmaktan yorgun düşmüştü. Ölümü çocuğundan uzaklaştırmaya çalışmaktan. Yatakta inlemekte olan kadının odası loş bir ışıkla ve doğum kokusuyla doluydu. Dalya bir elini kadının alnına, diğerini karnının üzerine koyarak dualar okumaya başladı.

"Nefes al evladım. Allah'a emanet et kendini. Kaderini bırakacağın onun ellerinden daha iyi bir yer yoktur. Nefes al evladım." Annemin soğukkanlılığı bulaşıcıydı. "Yardım et, doğrultalım." Bana işaret etti. Kadının teyzesi de öne çıktı, hep birlikte kadını yatakta çevirdik, bacaklarını havaya kaldırıp altına yastıklar koyduk; omuzları yatağın kenarından aşağı sarkıyordu. "Bebek ters duruyor, kordon boğazına dolanmış olabilir. Allah'ın izniyle halledeceğiz." Annem son sözlerini odadaki diğerlerine söyledi: "Dışarı çıkıp dua edin. Yardıma ihtiyacımız olursa bağırırız."

Bağırırız, yani o ve ben, ikimiz.

"Ellerini buraya koy," dedi ve nereye koyacağımı gösterdi, kendininkileri de kadının karnının diğer tarafına koydu. "Gözlerini kapat, bir hareket hissedene kadar bekle, devamında Allah sana yol gösterir." Korkuyordum ama olan biteni çok iyi anlamıştım. *Ne hissedersen hisset, belli etme.* Annem bebeği tatlı tatlı ikna etmeye çalışırmışçasına mırıldanarak bana sonsuzluk gibi gelen bir süre boyunca kadının karnını ovaladı. Ta ki, işte, bir hareket olana kadar. "Şimdi bana yardım et. Ellerini böyle hareket ettir," dedi, hâlâ çok sakin, hâlâ mırıldanarak. Kadın inliyordu ama sakinleşmişti. *Nefes al, evladım.*

Nefes aldım ve ellerim bebekle birlikte anneminkilerin tersi istikametine doğru hareket etti.

Artık hazırdık. Kadınlar odaya geri döndüler. "Dualarınızın çok yardımı oldu," dedi annem, "ama işin en zor kısmını kızım halletti." Kadının karnının üzerinden bana bakarak "Bebeği düzelttin, Amal," dedi. Gururla koskocaman gülümsedi, ayağa kalktı ve gelip beni alnımdan öptü.

Nasıl olmuş da o günü unutabilmiş ve ancak şimdi, annemin ölümünde hatırlayabilmiştim? Dalya beni severdi. Bundan nasıl şüphe edebilmiştim?

"Allahu ekber." Cenaze, annemin gömülmesiyle sona erdi - annemin, bir zamanlar alev alev yanan, adımları şıngırdayan Bedevi kızının azala azala yok oluşuyla.

Âdet olduğu üzere kadınlar ve erkekler ayrı odalarda yas tuttular. Fakat Ammo Derviş hiçbirine katılmadı. Onu mezarlıkta yapayalnız, tekerlekli iskemlesine mahkûm, çırılçıplak bir yürek sancısı içinde buldum.

Ammo Jack O'Malley annem için yas tuttu. "Anneni gencecikken tanıdım, oğlunun kaybı yüzünden mahvolmuştu," dedi bana. "Çok iyi bir kadındı. Baban da öyle. Çok üzgünüm, Amal. *El baeyeh fi hayatik.*"*

Jack'in hayatı nasıl gelirse öyle kabul eden, karmaşıklıktan uzak ve hesapsız bir havası vardı. Doğaçlama davranışları basitliğinden kaynaklanmıyordu, çünkü bilakis çok zeki ve iyi eğitim almış biriydi. Daha ziyade, her zaman dürüst ve doğru bir insan olarak yaşamış olmak onu geçimsizlikten etkilenmeyen biri haline getirmiş, bu yönüyle de hem Filistinlilerin hem de İsrailli işgalcilerin saygısını kazanmıştı.

---

* Allah sana uzun ömürler versin. (ç.n.)

Bize kalırsa Ammo Jack, her yıl bir kez Dublin'deki kızını ziyarete giden ve onun dışında bizimle aynı sefil şartlar altında yaşayan İrlanda asıllı bir Filistinliydi. Arapçayı da İngilizceyi konuştuğu gibi, sonunu kıvırarak her cümleyi bir soru cümlesine dönüştüren o İrlanda vurgusuyla konuşurdu.

"Merhaba canımın içi," dedi bana annemin cenazesinden birkaç gün sonra. "Bir ara ammonun evine bir uğra, çünkü seninle konuşmamız lazım, tamam mı canım?" Öğretmenlerimden İngilizcemin çok akıcı olduğunu duyduğundan beri önceleri bu bilgiyi teyit etmek için, sonraları iyice geliştirmeme yardımcı olmak için benimle İngilizce konuşurdu.

"Englizin ahsan olmuş, ha?" Çoğu zaman iki dili böyle karıştırırak konuşurdu.

"Evet, İngilizcem daha iyi artık."

"Güzel!" Kıkırdadı ve öksürdü.

Peki amcamın evinde neler dönüyordu? Neden benimle konuşmak istiyorlardı? Hem kimdi ki bu "onlar"? Her neydiyse duymaktan çok korkuyordum. Korkmak için de yeterli sebebim vardı. Onların gözünde, neredeyse on dört yaşında, annesiz, babasız, kardeşsiz, zavallı ve dini bütün bir kızdım. Nereden bakılırsa bakılsın, evlendirilmek için uygun durumdaydım.

Sonraki saatler ağır bir endişeyle geçti; evlilikten kurtulmak için planlar formüle edip durdum, çünkü evlenirsem sakatlığımın gerçek boyutu ortaya çıkacaktı. Kaçmayı düşündüm. Ama hiçbir şey böylesi ciddi bir kültürel yanlışı yapmaya zorlayamazdı beni. Ayrıca, nereye gidersem gideyim, İsrailli askerlerden ve yerleşimcilerden kurtuluş yoktu çünkü İsrail topraklarımıza büyük ölçüde el koymuş, Filistinlerin yaşadığı merkezlerin etrafında yalnızca Yahudilerin yaşamasına izin verilecek yerleşimler inşa etmeye başlamıştı bile. Aklımı kaçır-

mış ya da başka, türlü türlü illetlerden muzdaripmiş numarası yapmayı bile düşündüm.

Akşam olduğunda bitap düşmüş ve kafamda yenilgiyi çoktan kabul etmiş vaziyetteydim. Hüda'yla el ele tutuşup birlikte Ammo Derviş'in evine gittik. Ben utana sıkıla amcamın, Hacı Salim'in ve Ammo Jack O'Malley'nin, etraflarında eşinen tavuklara aldırmadan bir nargilenin marpucunu elden ele dolaştırarak ve küçücük fincanlardan kahve içerek oturdukları, tavanı olmayan odaya girerken, Hüda daracık ara sokakta bekledi. Âdet olduğu üzere, ölüye saygı göstermek için şeker kullanmıyorlardı. Annemin hatırasına hürmeten kahveyi acı içmekteydiler. Çıplak ayaklarımla ilerledim. Ayaklarımı taş gibi sert bir deriyle kaplanmasına ve görenlerin bir ana-babanın yol göstereciliğinden mahrum olanlar karşısında takınmaya mecbur hissettikleri o yarı şefkatli, yarı ayıplayan tavırla, "Ayakkabın yok mu, evladım?" demesine neden olan alışkanlığımdı çıplak ayak dolaşmak.

Ancak birileri bana bakmadan, "Çıkart ayakkabılarını Amal, içeri gel," dediğinde fark etttim ayaklarımın çıplak olduğunu. Taş döşeli yerlere basarak onlara doğru ilerledim. Ortalık loştu, iki gaz lambasının ışığı, etraflarına üşüşmüş olan gece kelebekleri ve sivrisineklerle titreşmekteydi.

Kollarını iki yana açmış bir siluetin bana doğru geldiğini gördüm göz ucuyla. "Merhaba, canım!" dedi Halto Behiye, annemin en büyük kız kardeşi. Tulkarim'de oturuyor ve hayatını Tulkarim yakınlarında yaşayan yerleşimcilerin evlerine temizliğe giderek kazanıyordu; haberi alır almaz Cenin'e doğru yola koyulmuştu. Sadece on altı kilometre uzakta yaşıyor olmasına rağmen yolculuk üç gününü almıştı. Kontrol noktalarından iki kez geri çevirilmişti. Üçüncü denemesinde askerler geçmesine izin vermişlerdi. Fakat o arada annem çoktan gömülmüş, Halto Behiye de küçük kız kardeşini öperek

uğurlayamacağını anladığında askerlere okumadığı bedduayı bırakmamıştı.

Halto Behiye'yi orada görmeyi beklemiyordum ama görünce çok sevindim. Anneme çok benzerdi ama aynı güzellik ikisinde farklı şekillerde tezahür ederdi. Annemin güzelliği çok zarif ve dokunulmazdı, terk edilmiş bir sarayda oradan oraya dolaşıp duran bir şeydi. Halto Behiye'nin güzelliği ise insanı anında içine alırdı. Kolayca erişilen bir güzellikti ve nereye saklanırlarsa saklansınlar sonunda bulup çıkarttığı kahkalarla açılırdı önünüze. Yerçekimi, güneş ve zaman ikisinin de yüzlerine çok çalışmanın, ardı ardına doğurdukları çocukların ve sefaletin hikâyesini yazmıştı yazmasına ama bu çizgiler bile aynı değildi yüzlerinde. Halto Behiye'ninkiler, kendilerini onun neşesine ve acısına katarlardı, bu yüzden de çizgiler yüzünde ruh haline göre belirir ya da kaybolur, onun yumuşaklığına eğimler ve çerçeveler katarlardı. Güldüğü zaman yumuşacık kıvrımlar dudaklarını çevreler, yüzü bir orkide gibi açılırdı. Annemin yüzündeki çizgiler ise, sanki güzelliği bir değişikliği ya da dışarıdan herhangi bir müdahaleyi kabul etmezmişcesine aykırı dururlardı. Annemin yüzündeki kırışıklıklar cildine bir hapishanenin, arkalarında durmaksızın dışarı çıkmak için yakaran büyük ve hüzünlü bir şey bulunan demir parmaklıkları gibi çizgi çizgi oyulmuştu.

"Yaklaş, ya binti." Hacı Salim yanına oturmamı işaret etmek için kolunu kaldırdığında dişdaşının koltukaltlarını yamuk yumuk bir elips şeklinde ıslatmış ter lekeleri ortaya çıktı. Hacı Salim ile artık acilen tamir isteyen, menteşelerinden biri ipler ve bantlarla tutturulmuş tekerlekli iskemlesine iyice gömülmüş, çok uzun zamandır ıstırapla yaşayan olan Ammo Dervişimin arasında kalan bir minderin üzerine oturdum rahatsızca. Üzeri açık avludaki sivrisineklere katlanıyor olmamı-

zın nedeni, amcamın en küçük oğlu kuzenim Fuat'ın hasta ve ateşli olduğu için oturma odasında uyumakta olmasıydı.

Ammo Jack O'Malley, Hacı Salim'in öbür yanında rahatça yayılmış oturuyordu, ikisi aralarında marcupu kimin elinde daha uzun tuttuğu konusunda tatlı tatlı atışıyorlardı. "Pis İrlandalı." "Pis Filistinli." Güldüler, birisinin gülüşü genizden ve dişsizdi, diğerininki marşı basmayan bir arabanınki gibiydi.

Yazgıma karar vermek için toplanmışlardı. Besbelliydi.

"Amal, Allah sana daha uzun ömürler versin. Seninle birlikte yas tutuyoruz kaybın için," diye başladı Ammo Derviş. Taziyelerini ilettikten sonra bana evini açtı: İstersem onunla, -en iyi durumda bile çok çok az olan- geçimini, kendi yaptığı camdan incik boncuğu, hem laneti hem de kurtarıcısı olan tekerlekli iskemlesindeki çantasından turistlere satarak sağlayan amcamla yaşayabilirdim.

"Sen benim ailemdensin ve senin için elimden gelen her şeyi yaparım," dedi içtenlikle.

"Ya da gelir benimle birlikte Tulkarim'de yaşarsın," diye, ne olursa olsun sarsılmayan o aynı aile fikriyle araya girdi Halto Behiye. Halihazırda evinde doyurması gereken beş ağız varken bile haltom, kız kardeşinin çocuğunun sorumluluğunu almakta tereddüt etmiyordu.

Üçüncü seçeneğim ise, annesi ve babası bir zamanlar Ari Perlstein'ın ailesinin hayatını kurtarmış olan Amto Samiha'yla birlikte Kudüs'te yaşamaktı.

Ammo Jack, Hacı Salim'in önünden bana doğru eğildi, küçük mavi gözleri, adamın saçı olacak o keşmekeşin içinden kendilerine bir yol arıyorlardı. "Bir başka seçeneğin daha olabilir, Amal," dedi, bakışının ciddiyeti sayesinde bütün dikkatimi üzerine toplayarak. O anda, tavukların ve nargilelerin tiyatrosu solarak arkaplana karıştı. Ammo Jack'in bakışını

çevreleyen her şey nefesini tutmuş bekliyordu. Ammo Derviş boğazını temizledi. Hacı Salim ve Halto Behiye birbirlerine baktılar, sonra bakışlarını yere çevirdiler. Sırası geleni açıklamak Ammo Derviş'e düşüyordu.

"Kudüs'te seni kabul etmeye hazır bir okul var," dedi, bunun en doğrusu olduğuna bütünüyle ikna olmamıştı ama kendisi daha iyisini sunamadığı için de biraz utanç içindeydi.

"Ama seçim senin," diye onun lafını kesti Halto Behiye, gerçek niyetlerini yanlış anlamamdan endişelenerek. "Evlerimizin kapısı sana daima açıktır, ne zaman gelmek, ne kadar kalmak istersen."

Hâlâ öne eğilmiş duran, ancak, artık bakışının kilidini açmış olan Ammo Jack, "Senin gibi kızlar için çok iyi bir yer Amal ve verdikleri eğitim olağanüstü," dedi.

Benim gibi?

Geceleri bir kimsesizler yurdu, gündüzleri de gayet iddialı bir akademik kuruluştu bu okul. Notları yüksek Filistinli bir yetim olarak, sorgusuz sualsiz ve maddi yükümlülük altına girmeksizin kabul edilecektim. Bu konuyu annem daha hayattayken konuşmaya başlamışlardı çünkü Ammo Jack buradan mezun olursam iyi bir üniversiteye burslu olarak girebileceğimi düşünüyordu.

Ama Hacı Salim başka bir açıdan bakıyordu konuya. "Baban senin için bunu isterdi," dedi düşüncelerimin yumuşak karnını bularak. "Babanın kitaplara olan düşkünlüğünün sana da geçtiğini herkes biliyor ve anlaşılan bizim okullarımızdan bir fayda göremeyecek kadar ilerlemişsin artık."

Sonra ağzından o klasik, artık bütünüyle ona tescilli, "Benim görmediğim kalmadı," cümlesi döküldü. Bunun da ardından, o sıralar sabırsızlanarak dinlediğim halde, yıllar sonra bir insan evladı tarafından bana verilmiş en bilgece nasihat olduğunu fark ederek tekrar tekrar düşündüğüm bir mono-

loğa girişti. "Bir insanın hayatta sahip olabileceği bütün o hazinelerle doğduk biz. Bu hazinelerden biri aklın, diğeri yüreğindir. Ve bu hazinelerin en vazgeçilmez aygıtları zaman ve sağlıktır. En nihayetinde babanı ancak yeteneklerini Allah için ve insanlığa yardım için kullanarak onurlandırabilirsin. Ben aklımı ve yüreğimi halkımızın tarihiyle bağlarının kopmasını engellemek için kullanmaya gayret ettim ki, sonunda adaletsizliğin keyfiyeti içinde hafızasızca yaşayıp giden yaratıklar haline dönüşmeyelim."

Bakışları benim bütün geçmişimi ve geleceğimi kapsayacak kadar genişlemişti şimdi. Ağırbaşlılık ve derin bir bilgelikle en elverişli çareyi bulmuş olduğuna dair inancı, yüzünü söylediklerinin doğruluğuna dair yıkılmaz bir taahhütle doldurdu. "Bizden birisinin yanımızdan ayrılmasını istemeyiz. Bütün akrabalarının yürekleri yanıyor. Ama sen Allah'ın sana layık gördüğü yeteneğin hakkını gayretle ve çok çalışarak verdin. Hepimiz biliyoruz ki bu yolculuğu tamamlaman, Allah vergisi yeteneğini ziyan etmemen için sana yardım etmek mecburiyetindeyiz."

İstemeden birilerini kandırmış gibi hissederek, sersemlemiş bir halde, kıpırtısız oturmaktaydım. Bu korkutucu övgülere mazhar olmak için hiçbir şey yapmamıştım. Bahsettiği gayret ve çalışkanlık yalnızca ve yalnızca korkaklığımından; amaçsızlıktan, cezalandırılmaktan, reddedilmekten ödümün patlamış olmasından; bir nebze artırıldıkları an savaşa, ölüme ve etin bir yanından girip diğer yanından çıkan yalnız bir kurşunun küçük düşürücü sürprizine dönüşen seslerden ve ışıklardan korkmamdan kaynaklanıyordu. İçimdeki dobralık ayağa fırlayıp yetenek ya da onun hakkının verilişi zannettikleri şeyin safi korku olduğunu onlara anlatmak, bu yanlış anlaşılmayı düzeltemek istedi. Dürüstlüğün lisanı dudaklarımda, sözcükleri bulup doğru sıralarına koymak için uğraşıyordu.

"Ama..." dedim. "Ben... demek istiyorum ki... şey değilim... Allahım, şey yapmadım... Yani zannettiğiniz gibi değil... Anlamıyorsunuz." Nihayet, karman çorman düşüncelerim, babam gittiğinden beri varoluşumun en dürüst ve basit hakikati haline gelmiş olan şeyi özetleyen bir sözcük olarak ağzımdan döküldüler: "Korkuyorum."

Sözcük ağzımdan kusar gibi çıkmıştı. Dudaklarım titriyordu, ağlamak üzereydim. Korktuğum ve nefret ettiğim şey belirsizlikti.

"Maaliş."* Halto Behiye beni teselli etmeye çalıştı ama artık rahatlatılmaya ihtiyacım yoktu, yemek yemeye ihtiyacım vardı. Karnımdan yükselen bir gurultu bütün gün hiçbir şey yememiş olduğumu hatırlattı bana. Halto Behiye çoktan, yere serdiği eski gazetelerin üzerine sofrayı kurmuş, humusu, kızarmış yumurtayı, salatayı, akşamdan kalma kabak dolmasını ve tabak çanağı yerleştirmişti bile. Yemeği hep birlikte, birbirimizin üzerinden uzanıp ekmek parçalarını kullanarak yiyeceklerden küçük lokmalar kopartarak yedik. Etrafımızda tavuklar yere atılmış bayat kahverengi ekmek kırıntılarını gagalıyorlardı. Çatal kaşık kullanmıyor, aynı çanaklardan yiyorduk hep birlikte. Yıllar sonra, Amerika'daki şirket yemeklerine iyice alıştığımda, şimdi ekmeğimi uzatıp şu karşımdakinin tabağına daldırsam ne olur acaba diye düşünerek eğlenecektim.

Herkes gittikten, Halto Behiye ateşi düşmüş ve artık cin gibi uyanık olan kuzenim Fuat'ın yanına gidip yattıktan, Fuat da onun uyuyan yüzüne resimler çizmeye başladıktan sonra Ammo Derviş'in yanında kaldım. "Annesi nerede?" diye sordum, yokluğunu anca fark ederek.

"Ana-babasını ziyarete gitti," diye cevap verdi Ammo Derviş, böylece karısıyla tartışmış oldukları, kadının çocukları

---

* Tamam, geçti artık. (ç.n.)

ona bırakıp gittiği ve birkaç gün sonra geri geleceği anlaşılmış oldu. Çok çok yıllar önce henüz ne ben, ne İsrail, ne de mülteci kampları doğmuşken Dalya'nın Ayn Hod isimli küçük kasabada bileğini kırışıyla ilgili gerçekleri o gece öğrendim. Amcam bana, simsiyah bir Arap atının üzerinde, başındaki beyaz türbanın altında gülümseyen yüzüyle yakışıklı genç bir adamın fotoğrafını gösterdi. Bana o yakışıklı adamın annemle evlenmeyi çok istemiş olduğunu anlattı. O adam ile amcamın aynı insan olduklarına inanmak mümkün değildi. Anlattığı hikâye kulaklarımda lirik beyitler haline gelip eridi, Dalya'nın şiirine dönüştü ve bir daha asla eskisi gibi olamayacak olan Filistin'in bataklığına gömüldü.

Nihayet ailemizin durmadan hikâyesi anlatılan atının bir fotoğrafını gördüğüme sevinerek, "Bu Ganuş mu?" diye sordum.

Yüzü geçmişin taptaze havasına açıldı, "Evet, o!" diye cevap verdi. Bana biraz daha yaklaştı, kurumuş ve cansız bacaklarını kollarının gücüyle arkasından sürükleyerek, Ganuş ve Fatuma'yla ilgili bir dizi hikâye anlattı. Fatuma'yı annesi zannettiği için, atı göremediği zaman ağlamaya başlayan keçiyi anlattı. Şimşekler çaktığında, atları korkmasın diye nasıl ahırda yattığını. Atlarının üzerinde Celile'yi boydan boya kateḍişini ve Akdeniz kıyısı boyunca onu taşıyışlarını anlattı. Ve o hayvanların, hayatının belki de en büyük aşkları olduğunu.

Amcamla geçirdiğim o gece, üzerinden yıllar geçtikçe harikuladeliği daha da artan o özel durumlardan biriydi. Ammo Derviş gecenin geç saatlerini babamın ve kendisinin gençliklerine dair hikâyelerle doldurdu, jiddomu ve tetamı ve onların anne ve babalarını anlattı. Babamla muhabbetimizin bana verdiği duyguya bundan daha fazla yaklaşamazdım ve Kudüs'te bir yetimhanede yahut da Halto Behiye'nin evinde yaşamaktansa amcamla oturmak istediğime karar verdim.

Düşüncelerimi ona açtığımda Ammo Derviş'in yüzü tekrar kapandı, gözlerinin kenarında derin çizgiler oluştu.

"Şuna bak," dedi bana kendi fotoğraflarından birisini göstererek. "Şimdi işte tam böylesin sen ve eğer burada kalırsan, beni bu hale getiren değişimi sen de geçireceksin." Yüzü tekrar aydınlandı, acımışlığa gömülmemek için kaderiyle yapmış olduğu barışı yüzünden okumak mümkündü.

"Gelecek, bir mülteci kampında nefes alamaz, Amal. Burada hava umuda yer bırakmayacak kadar kesif. Sana hepimizin içindeki o uyuşup kalmış hayatı özgür bırakma şansı verildi, bu şansı ziyan etme."

"Ama Cenin'den ayrılmak istemiyorum."

"O zaman seni öyle veya böyle ikna etmem gerekecek. Çünkü günün birinde, baban ve ben tekrar kavuştuğumuzda, kızına doğru yolu, onun yürümesini dilediği yolu gösterdiğimi söyleyebilmek isterim."

22

Cenin'den Ayrılış
1969

Arkadaşlarımın ve ailemin oluşturduğu kalabalık, benim artık tek sakini olduğum eve doluşmuş, hemen önündeki daracık sokağı tıkamıştı. Annemin öldüğü o kavurucu yaz sıcağının içinde, saatler süren öpüşmeler ve sarılmalarla vedalaşıldı. İnsanların eve gelmeye başladığı andan, ben Ammo Jack'le birlikte sarı bir taksiye binip uzaklaşana kadar geçen süre boyunca, Hüda'yla ikimizin terli elleri sımsıkı kilitlenmişlerdi birbirlerine. Usame de oradaydı, Hüda'nın etrafında dolanıp duruyor, ikisinin arasındaki, Hüda'nın yanağına yumuşacık tek bir öpücük kondurmasına bile izin vermeyen dini bir kültürün muhafazakârlığıyla bastırılmış o sırrın özsuyunu kenetli avuçlarımıza kaşık kaşık akıtırmış gibi görünen, hasret dolu ve kaçamak bakışlar atıyordu ona.

Ammo Derviş ailesinin evinde çekildiği inzivadan çıkmış bulunan karısını da almıştı; ikisi de kalkıp, ortalıkta koşturup duran beş çocuklarıyla, hediyeler ve tavsiyelerle dolu olarak gelmişlerdi. "Çok çalış ve namazını aksatma," diye fısıldadı ammom bana ve daha topu topu birkaç gün önce kurduğumuz yürek bağını tüy hafifliğinde bir öpücükle mühürledi. Beni taksiye koyup bizzat kendilerinin götürmek istemiş ol-

duklarını anlattı, sonra yalnızca yabancıların serbestçe seyahat edebildiklerini hatırlattı.

Ümmü Abdullah, hiç kimseyi ayırmadan herkesi sevmesine sebep olan o delicesine yoğun duygusuyla beni alnımdan öptü. Hacı Salim, "o yetimhane"dekileri bana iyi bakmaları konusunda iyice sıkıştırması için Ammo Jack'i tembihlemekteydi. Dişsiz ağzı ve arkadaşına doğru salladığı parmağıyla bu konuda ne kadar müsamahasız olduğunu anlatmaya çalışarak, "Söylediklerimi tek tek anlat yetimhanedekilere, unutma sakın," dedi.

"Unuttum bile, hacı," diye dalga geçti Ammo Jack ve bir kahkaha patlattı.

"Allah'ın belası İrlandalı!" dedi Hacı Salim, sırıtışını saklamak için arkasını döndü.

Halto Behiye, Tulkarim'e çoktan dönmüştü, onunla döndüğü gün vedalaşmıştık. Komşular ve dostlar, bir şeye ihtiyacım olursa muhakkak haber yollamam için söz verdirdiler bana.

"Ne lazım olursa, Amal. Ne lazım olursa."

"Allah uzun ömürler versin, talihinizi açık etsin," dedim ve teşekkür ettim onlara.

Gözyaşı dolu sarılmalar, "Allah yardımcın olsun"lar, "Allah korusun"lar ve "bizden birini uzaklara yolladığımıza inanamıyorum"lar vardı her yanımda.

Lamia yüzünde daha evvel döktüğü yaşların kurumuş izleriyle, serbest olan elime bir çift oyun zarı tutuşturdu. "Al," dedi ağırbaşlı bir pişmanlıkla, "bunları senin okuldaki sıradan almıştım." Yıllar önceydi herhalde – hatta belki bir başkasının sırasından almıştı çünkü hiç hatırlamıyordum ben zarları. Yine de teşekkür ettim, Hüda'yla ikimiz birden ona sarıldık; Lamia'nın bir yetimden bir şey çalmış olduğu için

kendi kendisine gereksiz yere kimbilir nasıl işkence etmiş olduğunu düşünerek kıkırdadım.

Hüda'yla gözyaşları içinde birbirimize uzun uzun sarılırken Usame, Cenin'in mülteci kampına giden yolun başında biriken kalabalığın en önünde duruyordu. Hüda kulağıma Usame'nin ailesinin onu istemeye geleceklerini bildirdiklerini söyledi. Hüda'nın Usame'yle aşklarının verdiği güvenliğe sığınmaktan daha büyük bir arzusu olmadığını bildiğim için bu haber beni sevindirmişti.

"Tebrik ederim." En iyi arkadaşımın elini daha da sıktım.

"Seni çok özleyeceğim, Amal. Sanki bir yarım seninle gidiyor gibi," diye hıçkırdı Hüda boynumda.

Hüda gözyaşı dökerek, ben annemin sessizliği ve sıkılı çenesiyle, orada dikilip ağladık, hiç bitmeyeceğini zannettiğimiz epik bir şiirin son sözcüğü gibi sarılmıştık birbirimize. Birlikte mısra mısra, ele ele yaşadığımız bir çocukluk hikâyesi sona ermekteydi, biliyorduk ki kollarımızı çözdüğümüz an hepsi bitecekti.

"Üzülmeyin bakalım. Birbirinizi yine göreceksiniz," diye seslendi Ammo Jack taksinin içinden, bana eliyle artık arabaya binmem gerektiğini işaret ediyordu.

Ayrılık zamanı gelmişti.

Hüda'yla birbirimizi bıraktık ve taksiye bindim.

Ayrılığın hüzünlü enkazı içinde uzaklaştım oradan. Küçük çocuklar, taksinin arkasından kalkan tozların içinde, arkamızdan koştular bir süre. Sevdiklerim arka pencerede gitgide küçülerek uzaklaşıp, nihayet bir yol kıvrımında gözden kayboldular.

Lamia'nın verdiği zarlar hâlâ avucumun içinde, önüme döndüm. Arabanın ısınmış vinil kaplama koltukları, giysilerimi geçerek bacaklarımın arkasını ve aynı anda ayrılığın verdi-

ği ısdırabı da yakıyordu sanki. Acıyı hissetmeyişim yüzünden sarsıldım, daha birkaç dakika evvel yaşadığım hüznü yaşamaya çalıştım tekrar ama olmadı, sanki duygularımın etrafını hapishane demirleri sarıvermişti aniden.

"Seni doğduğundan beri tanıdığıma inanamıyorum," dedi yüzüme araştıran bakışlarla bakmakta olan Ammo Jack. "Hasan kadar akıllı ve Dalya kadar güçlüsün." Öne bakmaya başladı. "Allah onlara rahmet eylesin. Annen ve baban çok iyi insanlardı."

Onlara rahmet eylesin. *Onlara.*

Hiçbir şey söylemedim. Dişlerim çenelerimin arasında birbirlerine kenetlenmişlerdi. Gözlerimden iki damla yaş iki ince şerit gibi aktı – bir kerecik, hayatımda ilk kez, çünkü annemi özlemiştim.

Ne hissedersen hisset, belli etme.

Ammo Jack camdan, uzaktan kubbesi görünen Kudüs'ü işaret ettiğinde yolculuğa başlamamızın üzerinden bir saatten fazla zaman geçmişti. "İşte, orada."

Taş'ın Kubbesi, Hazreti Muhammed'in miraca yükseldiği yer olan Mescid-i Aksa, Kudüs'ün bütün hikâyelerinin toplandığı yerdi. Bir seferinde, Mescid-i Aksa'nın içinde, Miraç Taşı'nın etrafını çevreleyen yekpare mermerden yapılmış on iki sütundan birisinin yanında dikildiğimi hatırlıyorum. Benim beş yaşındaki aklımın almayacağı kadar yükseklere uzanan devasa sütunun verdiği izlenim, 1960 yılında, İsrail Kudüs'e el koymadan önce ailecek yaptığımız o gezi yolculuğundan aklımda en çok kalan şeydi. Annemde dördümüzün –o, babam, Yusuf ve ben– o gün çekilmiş bir fotoğrafı vardı, caminin çinili zemininde, başımızın üzerinde o altından kubbeyle ayaktaydık. Tek aile fotoğrafımızdı bu. Kamera beni entarisinin üzerinden babamın bacağına yapışmış vaziyette yakalamıştı,

sanki o fotoğrafla birlikte kayıtlara babamın tek sahibi olarak geçmek istemişim gibi. Küçüktüm, çok ciddi görünüyordum; annemin ölümünün ardından o fotoğrafı bulduğumda, hayatta ne kadar az gülümsediğimi fark ederek sarsılmıştım. Babamın yüzü geniş ve yumuşaktı, gülüyormuş gibi bir izlenim verse de aslında dudakları bir gülümsemeyle kıvrılmış değildi. Annem onun yanında, doğal duruşu nasılsa öyle, mükemmel bir simetri içinde dimdik duruyordu, gözlerindeki ulaşılması imkânsız derinlik apaçık ortadaydı. Yusuf, her zaman önce ağzının sağ tarafından başlayıp sonra sola doğru yayılan o yürek ısıtıcı gülümsemesiyle neşe içinde ağırlığını bacaklarından birine vermişti. Aramızda en mutlu, en yumuşacık, en sevilesi olan oydu.

İsrail 1967 yılında oraya el koyduktan sonra Kudüs'e bir daha hiç gitmedik. İsrailliler ilk başlarda sadece çok zorluk çıkarıyorlardı, sonraları gitmemizi hepten yasakladılar. İşgalin ilk gününde İsrail Faslıların, içinde iki yüzden fazla kadim evin ve birkaç yüz insanın bulunduğu mahallesini, orada yaşayanlara evlerini boşaltmaları için sadece iki saat vererek buldozerlerle yerle bir etti. Müslümanların ve Hristiyanlarınkilerle birlikte Rumların ve Ermenilerin de mülklerine el konuldu ve kendileri de gettolarda yaşamak ya da sürgüne gitmek zorunda bırakıldılar.

Ammo Jack şoförden bizi Zeytin Tepesi'ndeki Hilva isimli bir yere götürmesini istedi.

"Burası gitmemiz gereken yere birazcık uzak ama çok beğeneceksin. Şehri görmek için çok iyi bir yer," diye izah etti bana. Birkaç dakika sonra kendimizi İncil'de bahsedilenleri çağrıştıran, yüksek duvarlarla çevrili, daracık sokaklardan geçerken bulduk, ta ki o kadim köye yukarıdan bakan Yedi Kemer Oteli'nin alt tarafındaki eski Yahudi mezarlığının yan tarafında duruncaya kadar.

Kudüs'ten en nefret ettiğim zamanlarda bile –Allah biliyor ya, sırf uğruna harcanan hayatlar yüzünden çok nefret ettim– ondan etkilenmekten alıkoyamadım kendimi hiç. İster ta uzaktan, ister labirentler oluşturan duvarlarının arasından olsun, o görünüşü yok mu, hemen yumuşatır beni. Her bir santimetresi, kendi doğumlarını ve ölümlerini şehrin bağrına, kenarındaki köşesindeki yıkıntıya yazmış olan kadim medeniyetlerin özgüvenini taşır. Yüceltilenler de ve lanetlenenler de onun kumunda ayak izlerini bırakmıştır. O kadar çok fethedilmiş, yakılmış yıkılmış ve yeniden inşa edilmiştir ki, taşları üzerlerinde dualarla ve kanla tutulmuş kayıtlar yüzünden canlı gibi görünüler. Ama bir yandan da soluğu tevazu doludur. Bende, doğdumdan beri bilmenin verdiği aşinalık duygusunu uyandırır, Filistinliliğimi, bu topraklara ait oluşumun o karşı çıkılamayacak kesinliğini hissettirir. Onu kim fethederse etsin, ben yine de ona aidim çünkü ceddimin kadınlarının yataklarını tutuşturmuş o mahrem şehveti bilir Kudüs. Çünkü ben onun tutkulu, baştan çıkarıcı geçmişinin ektiği bir tohumum. Ben toprağın kızıyım ve Kudüs, sararmış tapu senetlerinden, Osmanlı'nın mülkiyet kayıtlarından, çalınan evlerimizin demir anahtarlarından ya da Birleşmiş Milletler kararlarından ve dünyanın süper güçlerinin yapabileceğinden çok daha fazlasıyla teyit eder bu unvanımı benim için.

"Yaşamak için hiç de kötü bir yer değil ha, canım?" dedi Ammo Jack.

Utangaç utangaç gülümseyerek arabaya bindim.

Dar-ül Tıfil El Arabi'ye, yani Arap Çocukevi'ne vardığımızda hava kararmıştı. Müdire Bayan Haydar, üzerinde çalışılmış olduğu belli bir duruşla bizi kapıda karşıladı ve ofisine götürdü, okulun tarihini ve kurallarını anlatmaya başladı.

Elektrik ışığının altında Ammo Jack'le, Haydar'ın ifadesinin gözle görülür biçimde değiştiğini fark ettik, neredeyse hayal kırıklığına uğramış gibiydi. Önümüzdeki yıllarda, okulun duvarlarından içeri bir erkeğin gireceğini öğrendiği her seferinde, pek belli etmediği insafsızcasına romantik bir beklentiyle dolduğunu fark edecektim onun. Ammo Jack'in hiç de onun beklediği gibi çıkmadığı barizdi fakat o sıralar ne Ammo Jack ne de ben, bizimle konuşurken yüzünde olup bitenlerin ne anlama geldiğini anlayabilmiştik.

"Kurumumuzun temelleri Bayan Hind Hüseyni tarafından atılmıştır," dedi, "Kudüslü Hüseyni ailesinin bir fertleridir kendisi." Söylediği şeyin öneminin altını iyice çizmek ister gibi kaşlarını kaldırdı. Hüseyni ailesi, yüzyılları bulan, kayıtları gayet iyi tutulmuş yönetecilik geçmişleriyle Kudüs'ün en tanınmış ailelerinden biriydi. İsrail'in, Filistin'in büyük bir bölümüne el koyarak kendini devlet ilan ettiği 1948 yılında Bayan Hind, ailesinin zengin ve hiç evlenmemiş mirasçısıydı.

İsrail, Kudüs'e el koymadan önceki zamanlarda şehri ziyaret eden bütün lordların, diplomatların, devlet erkânının, şairlerin ve yazarların ağırlandıkları otelin sahibesiydi ve otele bitişik kırmızı taştan bir köşkte otururdu. Ta ki 1948'in Nisan'ında kan revan içindeki üç yetimin, bir biçimde Kudüs'ün yolunu bulup kendilerini bulan birileri tarafından Bayan Hindi'nin kapısının eşiğine bırakıldıkları güne kadar. Çocuklar, Kudüs'ün biraz dışındaki, iki yüzden fazla Filistinli erkeğin, kadının ve çocuğun Yahudi teröristler tarafından katledildiği Deyir Yassin Köyü'nden geliyorlardı. Bayan Hind bu kimsesizleri evine almıştı. İlerleyen haftalarda İsraillilerin yaptıkları kıyımlar arttıkça, Bayan Hind gitgide daha fazla sayıda çocuğu himayesi altına almaya başlamış ve oteli kapatıp önce bir sığınağa, ardından bir kimsesizler yurduna, son olarak da bir okula çevirmişti.

Bayan Haydar, evlenmemeye kararlı Bayan Hind'in evlat edindiği ilk yetimlerden biriydi. Ammo Jack ve benimle yaptığı ilk bilgilendirme toplantısı sırasında Bayan Haydar, bize kendi hikâyesini anlatmadı. Biraz burnu havada bir tavırla kendini bize kısaca Bayan Hind'in kızı olarak tanıştırdı. Evlat edinişilinin trajik hikâyesiyse bana yetimhanede geçirdiğim ilk birkaç gün içinde, diğer kızlar tarafından anlatılacaktı.

Bayan Haydar, taş kalpli bir kadındı. Boyunun kısalığını uzun topuklu ayakkabılarla telafi eder, ayağında onlar varken, çıplak ayakları üzerinde yürürmüşçesine rahat ve zarif hareket ederdi. O korkunç şeyleri öylesine bir doğalıkla ve kolaylıkla giyerdi ki, hayatı boyunca hep parmak uçlarına basarak yürümüş olduğunu düşünmek olasıydı. Kınayla boyadığı saçı sahip olduğu tek yumuşak şeydi sanki. Aşırı makyajlı, kerpiç gibi bir yüzü ve içinde yaşadığı yetimhane dışında neredeyse hiçbir şey görmemiş, sınırlanmış bakışlı gözleri vardı.

"Burada size sağlanacak eğitimden yararlanma şansını yakaladığınız için kendinizi ne kadar ayrıcalıklı hissetseniz yeridir," dedi, içime işleyen bakışlarla. "Aileler kızlarını buraya gönderebilmek için kucak dolusu para dökerler." Gündüzleri okula gelip akşamları evlerine dönenlerden bahsediyordu. Zaman içinde, diğer yetimler gibi onlara "dışarıdakiler" demeye başlayacak ve orada geçirdiğim dört yıl boyunca bir tanesiyle bile arkadaşlık kurmayacaktım. Onlardan para ile yiyecek otlanacak, hatta zaman zaman zorbalıkla ellerinden alacaktık ama yeni ayakkabılarını, güzel üniformalarını ve hepimizin delicesine arzuladığımız "normal"liklerini gördükçe onlarla manalı birer arkadaşlık kurmak imkânsız hale gelecekti bizim için. Yine de, neredesinden bakarsak bakalım, uluslararası yardımlarla birlikte onların okula ödedikleri paraydı bizim –"içeridekiler"in– Kudüs'teki varlığımızı sağlayan.

Okulun ana binası, kireç taşından yapılma ve Filistin mimarisine ait tipik oymalı kemer kapılarıyla güzeller güzeli beş katlı bir binaydı. Batı kanadı on ile yirmi üç yaş arasındaki kızlar için yatakhane işlevini görüyordu. Yapının geri kalanını içlerinde biyoloji, matematik, Arapça, coğrafya, Almanca ve İngilizce dersler alacağım sınıflar işgal ediyordu. Binanın arkasındaki büyük çıkma balkon, geniş bir bahçeye bakıyordu, bahçenin öbür ucunda tek başına dikilmekte olan, kullanılmaktan iyice eskimiş tek bir basketbol potası ile potanın hemen arkasında, yetimhanenin sınırını çizen ve üzerine epeydir orada olduğu belli bir sarmaşığın sarılı olduğu büyük bir taş duvar vardı.

Amirane bir tavırla, içine giysilerimi koymuş olduğum küçük çantayı işaret ederek, "Eşyalarını alıp beni takip et," dedi Bayan Haydar, "Bay Jack'in artık gitmesi gerekiyor."

Bir ayrılığa daha katlanamayacaktım. Yüreğim burkuldu, omuzlarım çöktü. Dizlerimin üzerine düştüm, gözlerimin ardında yaşlar birikiyordu ama ağlamadım.

"Beni bırakma, Ammo Jack," diye yalvardım.

Benimle göz göze gelebilmek için o devasa bedenini hareket ettirdi, titreyen elleriyle karmakarışık saçlarını gözlerinin önünden çekti. Diğer elinde gazete kâğıdına sarılı, kahverengi bantla yapıştırılmış bir paket tutuyordu.

"Bunu bu kadar uzun süre kendime saklamamam gerekirdi," diye başladı, yumuşak bir sesle. "Ağabeyin Yusuf'a vermem gerekirdi aslında. Ama bunun yere düştüğü gün gördüklerimi ona anlatacak cesareti toplayamadım bir türlü."

Kutuyu sakarca bana uzattı, hareketinin tatlılığı acı vericiydi.

"Yapabileceğim hiçbir şey yoktu, Amal," diyerek, boynu bükük bir halde, kutuyu açtığımda sormaya başlayacağım soruları bekledi.

Ama Bayan Haydar beni sabırsızlıkla kolumdan çekerek ondan uzaklaştırdı. "Yeter artık. Daha fazla dışarıda kalamayız, hava kararır."

Ammo Jack'e döndü. "Teşekkürler beyefendi. Çıkış kapısının yolunu kendiniz bulursunuz."

Otuz kadar kız, üç yüz yıllık daracık taş merdivenlerden yukarı çıkmakta olan yeni kızı görmek için toplaşmışlardı. Bir elimde Ammo Jack'in verdiği paketi, diğerinde Lamia'nın zarlarını, eski hayatımın o ufak kalıntılarını sıkarak, kızların bakışları arasında ilerledim. Bayan Haydar beni yatağıma götürdü, adına "ranza" dediği, metalden yapılma, tuhaf bir zımbırtıydı. Bu ranzalardan toplam on altı tanesi, sekizi bir tarafta, sekizi de diğer tarafta olmak üzere dikdörtgen biçimindeki odanın duvarları boyunca dizilmişlerdi; o odada yatıp kalkan otuz bir kız gözlerini ayırmadan beni seyretmekteydiler.

"Kızlar, ona etrafı gösterin ve kuralları iyice öğretin," diye emir verdi Bayan Haydar, sonra yüksek topukları üzerinde arkasını dönüp çıktı. Kızlar bana doğru gelmeye başladıklarında hemen olduğum yerde büzüştüm.

En yakınımdaki, kızıl saçlı, cildi neredeyse şeffafmış gibi görünen ve güzel gülümseyişli kız saçımı okşadı. "Ne güzel saçların var. Benim adım Semra." Kısa bir zaman sonra isminin yetimhanede ardı arkası kesilmeyen şakalara neden olduğunu öğrenecektim çünkü Semra, Arapça "esmer tenli" demekti, oysa kızcağızın kıpkızıl saçlı kafası, simsiyah bir okyanusta yüzen turuncu bir balona benzerdi.

"Senin adın ne?"

Cevap vermedim.

"Nerelisin?" diye sordu bir başkası. Sonra bir başkası, sonra bir başkası daha.

"Neden böyle üzgünsün?"

"Benim arkadaşım olur musun?"

"Haydar sana da o aptal konuşmayı yaptı mı?"

"Sen de yetim misin?"

Benden cevap alamayınca birbirlerinin sorularına cevap vermeye başladılar.

"Tabii ki yetim, aptal mısın, nesin?"

"Adı Amal, Haydar telefonda konuşurken duydum."

"Ne diye seninle arkadaş olmak istesin bakalım, dişlek şey?"

"Haydar amma da salak."

Koyu renk tenli, ipek gibi simsiyah, uzun saçlı güzel bir kız, sesinde kıdemli bir tonlamayla azarladı hepsini. "Çekilsenize kızın başından!" diye emretti. "Üzgün olduğunu görmüyor musunuz? Biraz yer açın, sülük gibi yapıştınız." Hepsi birden emre boyun eğdiler. Bu benim, en sevdiğim arkadaşım olacak olan Müna Jalayta'yla ilk karşılaşmamdı.

Arkasını dönüp uzaklaşmadan önce Müna yetimhanenin düşündüğüm kadar kötü olmadığını söylerek beni teselli edip, kızları elinden geldiğince benden uzak tutmaya çalışacağını söyledi. Sonra gülümseyip gitti.

Gözlerim kıpkırmızı, yapayalnız ve hayatımın aldığı ani dönemeçlerden başım dönmüş vaziyette, Ammo Jack'in verdiği paketi açtım. Hışırdayarak yırtılan ve çıtırdayan gazete kâğıdının içindeki uyduruk kutuda zeytin ağacından bir çubuk vardı. Çubuğu elime alıp babamın, ikimizin, onun şiirlerinin ve doğan güneşin kırılgan hatırasını tuttum ellerimde. Piponun ağızlığının ucuna yakın bir noktada, babamın bıyığının yıllar yılı sürtündüğü yer aşınmıştı. Ağızlık hâlâ babamın içtiği ballı elma tütünü kokuyordu, babam sevgisini bir kitaptan sayfalar çevirerek gösterdiği şafak saatlerinde, tıkanan nefesi ve yorgun giysileri böyle kokardı işte. Bu kokuyu o kadar iyi tanıyordum ki, hiç düşünmeden onun şafağın kokusu oldu-

ğuna inanır hale gelmiştim. Yeni ranzamda babamın sevgisine sarınarak kıvrıldım, Kudüs'teki Filistinli kızlar yetimhanesindeki o ilk gecemde babamın yatıştırıcı kokusunun yaralarımı sarmasına, bir ninni gibi beni uyutmasına izin verdim.

Ammo Jack'i bir daha hiç görmedim ve babamın piposunun nasıl olup da onun eline geçtiğini sorma fırsatı bulamadım. 1971 yılı yazında, beni Kudüs'e götürdükten iki yıl sonra Jack'in uykusunda öldüğünü öğrendim. Cenaze için geri dönemedim çünkü Cenin'e giriş çıkışlar yasaklanmıştı. Zaten yolculuğu karşılayacak kadar param da yoktu ama binlerce insanın cenazesine akın ettiğini ve sadece şehitlere layık görülen bir nümayişle uğurlandığını duydum. Ammo Jack, onu tanıyan herkes tarafından ama özellikle hayatının son yıllarını onlara hizmet ederek geçirdiği mülteciler tarafından çok sevilirdi. Hatta Cenin'in kontrol noktalarını tutmakla görevli bazı İsrailli askerler, babasının cenazesi için İrlanda'dan kalkıp gelen –çünkü Ammo Jack Filistin'e gömülmek istediğini söylemişti– ve tek akrabası olan kızına taziye ziyaretlerinde bulunmuşlardı.

Hacı Salim, Jack'in cenazesinde ağlamıştı. Ondan sonra da, arkalarından gelenlere daha iyi bir dünya bırakmak mücadelesinin başı sonu belli olmayan bezdiriciliği içinde ihtiyarlamakta olan iki erkeğin, yarı şaka yarı ciddi huysuzluklarından ördükleri ve son derece narin bir şey olan arkadaşlıklarını sayısız nargile içerek pekiştirdikleri Beyit Cevat'ın kahvesine bir daha adımını atmamıştı.

23

Yetimhane
1969 – 1973

Müna Jalayta haklıydı: Yetimhane o kadar da kötü bir yer değildi; Müna daha en baştan beni kanatlarının altına aldı.

Oradaki ikinci yılımda, tam üzerimdeki ranzasında bir sağa bir sola dönüp durmakta olduğunu fark ettiğimde rutubetle ve gayretkeş böceklerin sesleriyle dolu sıcak bir yaz gecesiydi.

"Uyanık mısın?" diye fısıldadım.

"Etrafımızda horuldayıp duran bu aptallar hariç kim uyuyabilir ki!" diye homurdanarak kafasını ranzanın kenarından sarkıtıp, "Çinilerin üzeri daha serin olabilir," dedi.

"İyi fikir," dedim ve yataktan kalkıp geceliğimi çıkarttım.

"Daha da iyi fikir. Çinilerin üzerinde ve çıplak." Ama yatakların arasında uzanmaya çalıştığımız yer çok dardı. "Balkon?"

"Tabii, neden olmasın?"

Camlı çift kapılardan açık havaya çıkınca ay bizi anında kucakladı.

"Vay! Ayın hiç bu kadar yakın olduğunu görmemiştim," dedi balkonun perforje demirlerini tutarak. Gökyüzünün yeryüzüyle birleştiği yerin yakınlarında oturmakta olan ayın ışığı kadınsı hatlarını belirginleştiriyordu.

"Dolunay bana babamı düşündürür, her ne kadar onu pek hatırlayamasam da. Ne saçma, değil mi?" dedi geceyi içine çekerek, gözleri kapalı. "Güya kız kardeşime, dolunayın Allah'ın kulaklarına doğrudan bir geçit açtığını söylemiş. Şapşal kız."

"Koca kıçlı Haydar'ı şikâyet edelim ona bari. Belki onu tuttuğu gibi uzaya fırlatır," dedim sakarca espri yapmaya çalışarak.

"Bir de Abulheja şakadan anlamaz derler!"

"Nasıl öldüler – annenle baban?"

Sessizlik. "Babam Kral Abdullah ile Golda Meir'in bir olup çevirdikleri haltları afişe eden bir profesördü. Arap dünyasının liderleri de tıpkı İngilizlerin yaptığı gibi bize ihanet ettiler. Daha en baştan bizi sattılar. Orospu çocukları. Elimden gelse her birini öldürürüm. Haşemitlerden Suudilere kadar hepsini." Geceden derin bir nefes daha aldı. "Öğrenciler babamı çok severlerdi, dersini almak için kuyruğa girerlerdi. Herhalde bu onu, Haşemit monarşisi için bir tehdit haline getiriyordu.

"Bir şubat günü teyzemin evinden dönerken yağmura yakalandık. Annem, babam, kız kardeşim Cemile ve ben, şemsiyelerimizi açmış, alelacele yürüyorduk. Annem su birikintilerine basıyorum diye bana kızıp durmaktaydı, tam o sırada Ürdünlü Haşemitlerin tuttuğu bir ajanın, 'Ahmed Cabir Jalayta,' diye seslendiğini duyduk."

Müna'nın babası adının söylenişine tepki verdiğinde, ajan onu başından tek bir kurşunla vurmuş. Müna'nın annesi kocasına kalkan olmaya çalıştığında, adam onun da akciğerine bir kurşun sıkmış. O sırada dört yaşında olan Müna'nın hayatındaki ilk hatırası buydu: İki el silah sesi ve yağmurun boğduğu bir dehşet.

Sırtüstü yerde yatıyorduk, o başını benim karnıma koymuştu ve ben de benimkini top yaptığım geceliklerimizin üzerine

ve ay esmer bedenlerimizin üzerine döküyordu ışığını. "Çok üzüldüm, Müna," dedim, saçlarını okşayıp ve terli ayak parmaklarımı balkon demirlerine sürterek.

O geceyi, iki arkadaşın birbirlerinin yanında hissetikleri rahatlığı çok iyi hatırlıyorum. Orada, Müna'nın anısının kenarında yatarken, durdurulamayacak bir evrim geçirmekte olduğumu fark ettim. Artık bir kız çocuğu değildim ama henüz kadın da olmamıştım. Hangimizin daha iyi durumda olduğunu anlamaya çalışıyordum – babasının ölümünün ayrıntılı dehşetiyle yaşamakta olan Müna mı, yoksa benimkine ne olduğunu bilmeden yaşayan ben mi? Müna'nın acısına doğru eğilip onu alnından öptüm. Ay ışığından halımızın üzerinde öylece yattık, sessiz bir hayret içinde kollarımla sardım Müna'yı. Yarama bir öpücük kondurdu ve birlikte uykuya daldık.

Müna beni, neredeyse bir aile gibi olan kendi grubunun içine aldı. Arkadaşlarım arasında "Kolombiyalı kardeşler," Yasmina, Leyla ve Dirina da vardı. Yetimhanede yaşamaya ben gelmeden üç yıl evvel başlamışlardı. 1948 savaşının ardından babaları, kızlarının üçünün de doğdukları salsa ile merengenin baharatlı ritmiyle –bana da öğrettiler bu dansları– serpildikleri yer olan Kolombiya'ya iltica etmeyi başarmıştı. Ama babaları kanserden öldüğünde Güney Amerika'daki hayatları sona ermişti. Adamcağız sahip olduğu azıcık parayı da tedavisi yerine ailesinin Filistin'e sağ salim dönüşünü sağlamak için harcamıştı; nihayet memlekete döndüklerinde bir amcaları onlara kiralık bir ev bulmuş, kızların eğitimlerini devam ettirmenin tek yolunun bu olduğunu bildiği için de onları yetimhaneye vermişti. İki de ağabeyleri vardı, okullarını bitirmiş, Ramallah'ta anneleriyle yaşamaktaydılar.

Kolombiyalı kardeşlerin kavgaları da, iyi anlaşmaları da olaydı. Dirina'nın kahkahasına doyamazdım. Sarhoş bir yankı

gibi duvardan duvara toslayan, dağınık bir şeydi; her zaman başını iyice geriye atıp ağzını ardına kadar açarak patlatırdı kahkahasını. Kardeşlerin en büyüğü oydu, ayrıca kuvvetli ve atletik yapısıyla okuldaki en haşin kızdı. Birilerinin canını gerçekten yaktığını hatırlamıyorum ama her şeye öyle sert bir tavırla yaklaşırdı ki, canını sıkan ilk kişiyi oracıkta benzetecek zannederdiniz. Dirina'yla ilgili en çok hatırladığım, kafasını aniden çevirip gözlerinin dürüstlük ve sadakat talep eden yakıcı bakışıyla insanı süzüşüdür.

Bir seferinde, suç ortaklarımın isimlerini vermemi sağlamaya çalışan Bayan Haydar tarafından beş saat boyunca bodruma, "zindan" dediğimiz yere kapatılmamın ardından, insafsızca sorgulandığım odadan çıktığımda o bakışıyla beni de süzmüştü. Beşimiz, Müna, Kolombiyalı kardeşler ve ben, bir gece önce, Ramazan boyunca her gece yaptığımız gibi gizlice sanat atölyesine girmiştik. Bayan Haydar bir Fransız rahibenin bize getirdiği bir tencere yaprak sarması yüzünden bizi yakaladığında Ramazan'ın son haftasındaydık.

Rahibe, adını doğru dürüst telaffuz etmeyi bir türlü beceremediğim Hemşire Clairie'di. Aynı yılın Noel zamanı manastırdan bir grupla birlikte, yeryüzünün talihsizlerine, yani bizlere hediyeler getirdiklerinde tanıştığı Leyla'dan, Kolombiyalı kardeşlerin ortancasından çok hoşlanmıştı. Leyla'nın ruhunun cömertliğini onu gördüğü anda fark eden Hemşire Clairie, elini ileri doğru uzatarak yaklaşmıştı arkadaşıma. "Benim adım Clairie," demişti, kendi adını söylerken genzinden gargara yapar gibi bir ses çıkmıştı.

Leyla'nın kucağındaki isimsiz bebeğe doğru yumuşak bir hamle yaparak, "Yardımcı olabilir miyim?" diye sormuştu.

"Çok teşekkürler. Bu sabah ön kapıya bırakmışlar," demişti Leyla, küçük kızı büyük bir dikkatle onun kucağına bırakırken.

"Leyla bebeklere hasta olur," demişti Dirina. "Üstlerine nasıl titrediğini gören hepsini o doğurmuş zanneder."

Bu doğruydu. Leyla'nın annelik hissi o denli saf ve hepimizin o kadar farkında olduğumuz bir şeydi ki, fiziksel ya da başka türlü yaralanmış her kız çocuğu hemen onun güvenilir ellerine bırakılırdı bakılması için.

Dirina'nın delici bakışlarını çevreleyen aynı simsiyah saçlar ve kalın kaşlar Leyla'nın yüzünde, duyarlılığı sayesinde başka bir biçim alırlardı. Dirina'da son derece sert ve net olan yüz hatları, Leyla'nın çehresinde yumuşacık ve kıvrımlıydılar. Her üç kardeşin de annelerinden aldıkları kıvırcık gür saçları, Dirina'nın başından karmakarışık isyankâr bukleler halinde fışkırırken, aynı saçlar Leyla'nın başından itaatkâr lüleler halinde sırtına dökülürdü.

İyi kalpli rahibe, Leyla'yla tanıştıktan sonra hemen her hafta yetimhaneyi ziyaret etmeye başladı. Her gelişinde mutlaka bir şeyler getirirdi. Her yaralandıklarında bakım ve şefkat için ona koşan kızların sıyrıklarını ve kesiklerini tedavi eden Leyla'nın tıbbi malzelemeleri için takviyeler olurdu bunlar çoğunlukla. Ama onların da yanında her zaman çikolatalı bir şeyler ya da şekerlemeler bulunurdu ve Leyla onları her zaman kardeşleriyle, Müna'yla ve benimle paylaşırdı.

Hemşire Clairie orucumuzun açlığını biraz daha dayanılabilir kılmak için her gece yetimhanenin doğu duvarına gelip taşların arasındaki küçük bir delikten ılık bir tencere uzatırdı Leyla'ya. Onun bu yardımseverliği biz beş arkadaşın lezzetli sırrıydı. Her gün beşte gelen iyi kalpli rahibenin varışından en az yarım saat önce, gayet Pavlovvari bir dakiklikle deliğin orada olurduk. Şubat ayına girmiştik bile ve bu gizli keşif görevimiz sırasında deliğin önünde dışarıyı görebilmek için itişirken buz gibi bir rüzgâr iliklerimize işliyordu.

Sadece Tanrı'yı arayan gözleri ve derin bir dindarlığın daha da güzelleştirdiği pembe yanaklı o beyaz yüzü, kahverengi rahibe kılığının içinde yaklaşırken gördüğümde, "Geliyor!" diye fısıldadım.

Dirina beni kenara itti. "İnşallah dünkü gibi yaprak sarma ya da kabak dolmadır," dedi delikten dışarı bakarak.

"Ne olursa olsun, Ümmü Ahmed'in pişirdiği o iğrençliklerden daha iyidir," diye çınladı Yasemin'in sesi.

Kenara çekilip Leyla'nın dört gözle beklediğimiz o tencereyi almasına izin verdik, o da alır almaz birimizin elimize tutuşturup Hıristiyan arkadaşıyla konuşabilmek için alelacele deliğe döndü.

"Tamam, hallettim!" diye güvence vererek tencereyi battaniyeme sardım.

"Hımmm, çok güzel kokuyor," dedi burnunu battaniyeye sokmuş olan Dirina.

Neredeyse bütün bir ay boyunca yapmış olduğumuz gibi, yemeğimizi yemek için sanat atölyesine girdik gizlice. Kolombiyalı kız kardeşlerin en küçüğü Yasemin, aramızda en düzenli ve pratik olandı, dolayısıyla o yemeğimizi beş eşit parçaya bölerken biz de orucumuzu açmamıza müsaade edecek olan ezanı beklemeye başladık. Müna, Hıristiyan olduğu halde sadece dayanışma için bizimle birlikte oruç tutuyordu. Tabağımız olmadığı için resim malzemelerinin durduğu dolaptan aldığımız boya tepsilerini kullanıyorduk, halka olup oturmuştuk ve gözlerimiz Hemşire Clairie'nin bize ihsan ettiği mükemmel hediyede, kulaklarımız ezanın ilk nağmelerini duyabilmek için dikilmiş vaziyetteydi.

"Allaaaaaaaahu ekber... Allaaaaaaaaahu ekber... sesleri nağmeli bir titreşimle gökyüzünden üzerimize aktığında orucumuzu besmeleyle açtık. Yemeği kısacık birkaç dakika içinde silip süpürdük ve aynı anda bitirip, yine aynı anda hepimiz di-

ğerlerinin gözlerini tencerenin dibinde kalan lezzetli kalıntıya dikmiş olduğunu fark ettik. Bir kez daha Yasemin gayri resmi arabuluculuk görevini üstlenmek zorunda kaldı. "Şöyle yapacağız," dedi ayağa kalkarak; saçlarını o kadar sıkı bir at kuyruğu yapmıştı ki, gözleri resmen yanlardan geriye çekilmiş, toplanmış saçları ensesine lakayt lüleler halinde saçılmıştı.

"Bir yarışma yapacağız ve kazanan tencereyi alacak," diye açıklama yaptı. Gözlerini odada dolaştırdı ve bir çocuğun çizmiş olduğu bir balon resminden ilham aldı. "Balon yarışması," diyerek kuralları anlatmaya girişti, konuşurken bir yanda da fikirler uyduruyordu. "Bu yarışmada," diye izah ediyordu, sıska bedeniyle ileri geri volta atarak, "tek ayağınız üzerinde düz bir çizgi boyunca sekerken bir yandan da tek bir nefeste, 'Balooooooooon,' diyeceksiniz. En uzağa kadar seken kazanır."

Kimin kazandığını hatırlamıyorum ama ben değildim. Dirina'nın insana feleğini şaşırtan kahkahasını patlatması yüzünden irkilip ayağını yere bastığı için yarış dışı kalan Yasemin'in üzerine, bir de boya fışkırtmaya başladığı sırada yüzünde beliren şeytani sırıtışı hatırlıyorum. Elimde mavi boya tüpleriyle Yasemin'in yardımına koştum; biz Dirina'ya boya atmaya başladığımız sırada, Leyla da onun arkasına sığınarak boyaları fışkırtmaya başladı. Hüda taraf tutmuyordu, önüne geleni elindeki sıkıştırılmış kâğıtlarla şişlemekle meşguldü. O gecenin hatırası aklımda boya lekeleri ile sonraki haftayı sesim kısılmış olarak geçirmeme neden olan kahkahalarla doludur. Gece geç saatlere kadar ayakta kalarak boya kavgasının neden olduğu dağınıklığı temizlemeye çalıştık. Yıllarca aradan sonra yetimhaneyi ziyaret ettiğimde, bir grup küçük kızın sanat atölyesinin önündeki bahçede balon oyununu oynamakta olduklarını gördüm.

Bayan Haydar beni ertesi sabah, battaniyemi almak için suç mahalline döndüğüm sırada yakaladı. Arasına bir şey sıkış-

tırırak kapanmasını önlediğimiz camdan içeri girdiğimde beni bekliyordu. Bayan Haydar'ın beş saatlik sorgusunun acısı, nihayet hiç kimseyi ele vermediğimi anlayan Dirina'nın beni takdir edişi sayesinde dinebildi. Dirina'nın saygısını kazanmak benim için büyük bir ödüldü.

Sahip olduğumuz şeylerin kıtlığına ve neredeyse yarı aç, yarı tok dolaşmamıza rağmen, o yıllara ait hatıralarım en nihayetinde mutlu hatıralardır, ruh ve içerik olarak zengindirler. Kudüs'ün kışları beyaz ve ayazdı; dondurucu geceleri kendimizden uzak tutabilmek için her birimizin tek bir gri battaniyesi vardı, o kadar. Aynı yatağı paylaşmak ya da yatakları birbirlerine yaklaştırmaksa kesinlikle yasaktı, bunu yaparken yakalanırsak çok ağır cezalara maruz kalıyorduk ama yine de battaniyelerimizi ve bedenlerimizin sıcaklığını paylaşmak suretiyle en çok karşı geldiğimiz kural buydu. Benden bir yıl sonra yetimhaneye yeni bir kız gelmiş, yine öyle toplu halde ılık uykularımızdan birini uyurken işeyerek hepimizi çiş içinde bırakmıştı. Adı Maha'ydı ve yetimhanede sadece birkaç ay kaldı ama bu olaydan sonra aramıza alacağımız tipleri çok daha dikkatli seçmeye başladık.

Ümmü Ahmed, aşçımız, büyük bir hızla büyümükte olan iki yüzden fazla kıza günde üç kez yemek çıkartıyordu. Benim çoğunlukla geç kalarak kaçırdığım kahvaltı, birer dilim ekmek ve istediğimiz kadar sıcak çaydan oluşuyordu. Akşam yemeği de aynıydı, yalnız ekmeğin yanında kişi başı birer dilim salam hakkımız vardı. Benim orada kaldığım dört seneden fazla zaman içinde bu yemeklerin içeriği çok az değişmişti. Ama öğle yemeği asıl yemeğimizdi. Her zaman devasa bir kazanda pişirilmiş bir çeşit yahni olurdu ve pilavla birlikte servis edilirdi. Yahniden kazan bitene kadar istediğimiz kadar yiyebilirdik. Tek sorun, yahninin içindeki tek etin mut-

fakta çok miktarda bulunan hamamböceklerinden geliyor olmasıydı.

Ona da alıştım. Hatta kimin yahnisinden daha fazla sayıda böcek çıkacak diye yarışma bile yapardık. O koyu renk pislikler özellikle domatesli bamya yahnisinde kolayca ayırt edilebilir oluyorlardı. Ama örneğin koyu renk bir sebze güveci olan mulukiya söz konusu olduğunda iş iyice zorlaşıyordu. O yemeğin çıktığı günlerde talihsiz kızın biri yanlışlıkla bir tane yerdi mutlaka.

Müna da bu talihsiz ayrıcalığın tadına vardı bir seferinde. Yemekten halihazırda üç tane böcek çıkardığı için hepsini temizlediğinden emin olarak tabağındakini sildi süpürdü. Sonra da etraftakilerin salıverdiği dehşet sesleriyle dişlerinin arasından kıllı bir hamamböceği bacağı olduğu belli, ufacık bir şey çıkarttı.

Birisi, "Müna Jalayta yemiş bir tane!" diye bağırdı ve Bayan Haydar içeri dalıp biz "hayvanlar"a sessiz olmamızı emredene kadar bütün yemek salonu kahkahalarla, bağırış çığırışla doldu: "Müna! Müna!" Sessizlik çok uzun sürmedi. Haydar sesimizi duyamayacak kadar uzaklaşınca tantana kaldığı yerden devam etti, kızlar masamıza gelerek taziyelerini iletip savaşta yara almış bir askermişçesine kutladılar Müna'yı.

Yemeklerden önce, yemek salonunun dışındaki küçük bahçede tek sıra halinde dizilmek zorundaydık. Bayan Haydar yemek salonuna girebilmemiz için öncelikle birbirine eşit mesafede beş düzgün sıra oluşturmamız gerektiği konusunda ısrarlıydı. Onun bu davranışını henüz teşhis edilememiş bir çeşit bunamaya bağlardık çünkü gerçekten elinde bir metreyle her bir sıradaki kızların diğer sıradakilerle aralarındaki mesafeyi tek tek ölçerdi. Bu antrenman, özellikle kış günlerinde "boru yanı" yerlerini kapmayı başaran üç kişi hariç herkes için bir eziyetti. Boru yanı yerleri mutfaktaki sıcak buharı dışarı ve-

ren, duvar boyunca ilerleyen yetmiş santim genişliğinde, kalın metal ve dikdörtgen bir borunun hemen yanındaki yerlerdi. Eğer onun sıcaklık yayan üç yüzeyinin yakınlarındaysanız Bayan Haydar'ın elinde o aptal metreyle dolanıp durmasını beklerken hiç olmazsa bir ısı kaynağınız olurdu. Her şeye geç kalışım yüzünden boru yanı yerlerin lüksünü pek yaşayamadım, buz gibi soğukta yarım saat boyunca öylece dikilmeye de hiç alışamadım.

Sadece bir kez boru yanının ayrıcalığını tattım ama bahçeye zamanında vardığım için değil, ateşli olduğum özellikle soğuk bir gecede Dirina bana acıdığı için. Boru yanı yerlerin en iyisini kapmış olan Sonya isimli küçük bir kıza yerini bana vermesini emretmişti. Minnetarlıkla kabul ettim ve bir parça salam, bir dilim ekmek ile istediğimiz kadar sıcak çaydan oluşan akşam yemeğimizi yiyebilmek için salona girene kadar o sıcak yerde titreyip durdum.

Tabii ki, ot karışımları ve soğuk kompresleri sağ olsun, Leyla'nın bakımı altında iyileştim. Leyla bir akşam, mezun olduktan sonra manastıra girebilmek ve Hemşire Clairie ile yaşamak için Hıristiyanlığa geçeceğini açıkladığında şaşırmadığımız gibi, hayal kırıklığına da uğramadık hiç. Sadece Dirina bunun geçici bir heves olduğuna inanıyordu ama Leyla sonunda Karmelit Tarikatı'na bağlı rahibelerin arasına katıldı, hayatını Tanrı ile hepimizin onun duvarları ve Haydar'ın sert bakışları arasında büyüyerek ilk yetişkinliğimize adım attığımız Dar-ül Tıfıl yetimhanesinde yaşayan kızlara adadı.

Leyla'nın bakımı olmasa yetimhanedeki bütün hayatımı kel geçirirdim, çünkü saçım ikide birde bitleniyordu. Her ayın ilk günü yetimhanede bit taraması yapılırdı. O günden önceki birkaç gün boyunca hepimiz birbirimizin kafasından bit ayıklamakla meşgul olurduk ki, kafalarımız tıraş makinası-

nın hışmına uğramasın. Sıraya dizilirdik, herkes önündekinin başından bitleri çekip alır, gaz dolu tenekelerin içine atardı. Leyla benim saçıma bakardı. Ve Yasemin'in dâhiyane icatlarından bir başkası olan, her bir seferde o küçük pisliklerden yüzlercesini saçtan ayıran "beyaz tarak" sayesinde, saçlarım tıraş makinesiyle hiç tanışmak zorunda kalmadı.

Ama son derece üzücü bir başka "tıraş hikâyesi", çok yakında mezun olacak ve mezuniyetinin hemen ardından düğünü yapılacak, çok güzel bir genç kız olan Suad'ın başına geldi. Haydar, içlerinde bit bulduğunu iddia ettiğinde güzelim kumral saçları belindeydi Suad'ın. Dalgalı bukleleri tutam tutam yerlere saçılırken attığı çığlıkları dinlemek dışında elimizden hiçbir şey gelmedi. Dirina, Haydar'ın Suad'ı kıskandığını ve bu yüzden saçında bit olduğu yalanını uydurduğuna inanıyordu. "Suad'ın evleneceğini biliyordu," dedi Dirina, "kaldıramadı pis cadı." Hepimiz aynı fikirdeydik.

Yasemin'in en güzel icatlarından birisi de "Z dili"ydi. Kuş diline benzer bir şeydi bu uydurduğu dil, farkı her iki sesli harfin arasına bir Z koymaktan ibaretti. Kısa zamanda Bayan Haydar'ın cinini tepesine çıkartacak kadar akıcı bir biçimde konuşmaya başlamıştık bu dili, onun etli butluluğuyla ve yapılırken insan gibi başlayıp bir palyaçonunki gibi olmasına ramak kala tamamlanmış gibi görünen burun delikleriyle dalga geçmek istediğimizde kullanıyorduk.

Yetimhanede kurduğum arkadaşlıklar, yeniyetmeliğimin en güzel hatıralarının içeriğini oluşturdu. Ama tabii ki Hüda'yla kurduğum bağı bir başkasıyla kurmam mümkün değildi. O ve ben sonsuza kadar çocukluğumuzla, mutfaktaki delikte geçirdiğimiz altı günle ve hayatım boyunca bir daha hiçbir yerde bulamadığım bir kardeşlikle bağlanmıştık birbirimize. Ama kader bizi ayırmış, birbirinden gitgide uzaklaşan yollara düşürmüştü.

Yetimhanede kaldığım dört yıl içinde Hüda beni bir kez ziyaret edebildi. Kudüs'e seyahat etmek çok zor olsa da, Usame'yle birlikte Şubat 1973'te bir şekilde gelmişler ve bana ilk bebeklerini beklediklerini haber vermişlerdi. Birliktelikleri nde benim o zaman anlayamadığım sessiz sedasız bir ihtişam vardı, Hüda'nın içinde büyümekte olan hayat ikisini de bir vaat ve ümit haresiyle sarmalamıştı.

İlk bakışta bu büyüyüp serpilmiş, benden çok daha kadınsı görünen güzelin içinde arkadaşımı bulamadım. Çok çekici ve egzotik görünüyordu, gözleri yarı kaplan, yarı insan gözleriydi. Ama dayanıklı ve yumuşak karakteri güzelliğini bastırıyor, insanı içine çekiyordu. Yıllar sonra, zaman yanaklarına çizgiler çektiğinde ve alnına yaşlanmanın hikâyesini yazdığında bile yüzüne baktığınızda, sarı çizgili gözlerinin ardında bir yerlerde olduğunu bildiğiniz o sırrı arar, bakışlarıyla büyülenip kalırdınız. Ne kadar güzel olduğunun farkında bile olmayışı onu daha da güzel kılıyordu.

"Seni çok özledim," dedi gözlerinin kenarlarında yaşlarla. Galiba ilk o an fark ettim yüreğimin soğukluğunu ve anneminkilerin aynısı duvarların içimde örülmeye başladığını. Kaybın ve ayrılığın acısını ne kadar kolayca yok sayabildiğimi görünce ödüm patladı. Arkadaşıma doğru atıldım, bu keşfimi ve hıçkırıklarımızı birbirimizin omuzlarında bastırdık. O ağlıyordu çünkü beni seviyordu ve Cenin'den ayrıldığımdan beri içinde büyük bir boşluk hissediyordu. Ben de onu sevdiğim için ağlıyordum ama bunu onun hissettiği şiddetle hissetmiyordum.

Belirsizlikle sallanıp duran bir hayatta atacağım adımları ayarlamaya uğraşır, şimdiki zamanla barış yapmaya çalışırken geçmişe uzanan sevgi bağlarını fark etmeden kopartmıştım. Doğaçlama rüyalardan ve soyut bir ulus özleminden oluşan bu manzaranın içinde büyürken, her şey geçiciymiş gibi gel-

mişti bana. Hiçbir şeyin ayakta kalacağına güvenilemezdi, ne anne-babaların, ne kardeşlerin, ne de evlerin. Hatta insanın kendi bedeninin bile, çünkü ne de olsa beden denen şey kurşunlara karşı savunmasızdı. Günün birinde herkesi ve her şeyi, Hüda'yı bile kaybedeceğimi çoktan kabullenmiştim. O gün en iyi arkadaşımın kolları arasında fark ettim bunu ve büyük bir bencillikle kendim için, yüreğimi kaplamakta olan soğuk kristaller için ağladım.

"Sen benim en iyi arkadaşımsın," diye hıçkırdı Hüda. "Cenin sensiz hiç çekilmiyor."

Hüda elindekileri sevmeyi ve bulabildiği ne güzellik varsa onları hayattan toplamayı öğrenmişti, hatıraları onu ayakta tutan sütunlardı. Mülteci kampı yetiyordu ona. Kendi kalbinin ipliklerinden kurduğu bağlarda teselli buluyordu. Hatta askerler "teröristler"i aramak için ikide bir evinin altına üstüne getirdiklerinde bile inanç ve duayla durmaksızın dinginlik imal edebiliyordu yeniden. Her günün sonunda aşkın kollarına geri dönebilmekten başka hiçbir şeyin önemi yoktu onun için.

Benim dışarı çıkmama izin verilmediğinden, Hüda ziyaret için ayırdığı zamanı okulda geçirirken, Usame de Eski Şehir'e gitti. Hüda'yı yetimhanedeki çetemle tanıştırdım, hepsi de onu çok sıcak bir heyecanla karşıladılar. Günümüzü genç kadınların eğlenceli dünyasında geçirdik. Dirina, Hüda'yı cinsellikle ilgili sorularıyla acımasızca sorgularken, biz de onun verdiği cevapları büyük bir dikkatle dinledik, ne de olsa Hüda aramızda bu büyük sırra vakıf olabilmiş tek kişiydi. Hepimiz sırayla, bebeği uyandırmaya çalışıp taklalar atması için yalvararak karnını dinledik. Birkaç kez bir perdenin arkasındaki gölge gibi hareket etti; her defasında, ancak ve ancak bebeklerin böyle, bir ufacık hareketle verebileceği sihir ile mucize hissini vererek mutluluk çığlıkları attırdı bize. Altımız Hüda'nın yanında getirdiği bir tencere yoğurtlu kuzu yahnisini paylaştık.

Yasemin, tel çerçeveli gözlüklerinin arkasından dikkatle bakarak eti bölüştürdü.

"Gözlüklerin ne kadar ilginç Yasemin. Hiç böyle çerçeve görmemiştim," dedi Hüda. Neredeyse hep bir ağızdan cevap verdik: "Kendisi yaptı da ondan."

Dirina, kendisinden hiç beklemediğimiz bir gururla, "Durmadan bir şeyler bulup icatlar yapar bizim Yasemin," dedi.

"Eğer camların hazırsa, sana da yapabilirim istersen Hüda," dedi Yasemin, bir şey daha yaratma şansı doğar belki diye hevesle.

Hiçbir şeyin değişmeyeceğine, beş arkadaştan oluşan bir aile olarak sonsuza kadar birlikte yaşayacağımıza inanmayı ne kadar çok istersek isteyelim, mezuniyet yavaş yavaş yaklaşmaktaydı. 1973 yılı geldiğinde Dirina okulu bitireli iki yıl olmuştu, bir yandan İslam Üniversitesi'nde okurken, bir yandan da yetimhanede beden eğitimi dersleri vermeye devam ediyordu. Leyla, Hıristiyan inancının ona açtığı yolda yürümeye başlamış ve manastıra taşınmıştı, artık başka taş duvarların içinde yaşıyordu. O yıl Yasemin'le ikimiz takdirname alarak mezun olduk, Müna'nın ise mezuniyete daha bir yılı vardı.

Aramızdaki en çalışkan ve akıllı öğrenci Yasemin olmasına rağmen, bir burs gelip onun yerine beni buldu. Bir grup zengin Arap-Amerikalı tarafından Filistinli mültecilere verilen bir burstu bu. Ailesiyle birlikte Güney Amerika'ya kaçmayı başararak hiçbir zaman mülteci kamplarında yaşamak zorunda kalmadığı için Yasemin uygun bulunmamıştı. Ama zannediyorum, yurtdışında üniversite eğitimi alma şansını yakalayabilmek için kampta yaşamış olmayı tercih ederdi.

Beş gün süren akademik testlerden kendime güvenerek ama bitmiş vaziyette çıktım ve kararı beklemeye başladım. O bursu kazanmayı çok istiyordum ama yalnızca ve yalnız-

ca onu çabalarımın onaylanması olarak gördüğüm için. Yoksa Cenin'in aşinalığına geri dönmekten ya da belki Dirina gibi yetimhanede kalıp öğretmenlik yapmaktan başka bir şey istemiyordum. Hele hele, bursu kullanırsam yapmam gerekeceği gibi, Amerika Birleşik Devletleri'ne gitmeye hiç mi hiç hazır değildim. Burada, evimdeki dünya benim için yeterince korkutucuydu zaten. Neden hiç kimsenin Arapça konuşmadığı ve benim saklanacak hiçbir yerimin olmadığı, bütünüyle yabancı bir yere gidecektim ki? Yüksek notlar almış olmak benim için yeterli bir son olacaktı. Babam benim iyi bir eğitim almamı istemişti ve ben de kendimi onun hayallerinin toprağına ekmiştim işte. Daha uzak bir geleceği planlayacak koşullanmadan bütünüyle yoksundum, hepsi o kadar.

Ama Yasemin'in ileriyi görmesine yetecek büyüklükte bir dehası vardı ve planları, üstüne üstlük, olur da o planlar gerçekleşmezse diye yaptığı yedek planları bile vardı. Bu son derece sıradan bir şeymişçesine, bursu kabul etmeyebileceğimi söylediğimde suratıma sağlam bir tokat yapıştırdı.

"Sen kim oluyorsun da öylesi bir kısmeti tepiyorsun?" Sorusu kulaklarımda çın çın çınladı. Doğduğum andan beri acınası bir kaderden başka bir hakkı olmayan benim gibi birisinin başına böyle bir şeyin gelmesi imkânsızın gerçeklemesi demekti, eşine az rastlanır bir talihin ürüydü. Ben kim oluyordum ki hakikaten.

"O Allah'ın belası bursu alabilmek için her şeyi feda edebilirdim!" Bağırmaya başlamıştı artık, bana değil, ikimizin de göremediği bir şeye. Onun zekâsını ve çalışarak geçirdiği saatleri görmezden gelen talihin zalimliğine bağırıyordu. Üniversiteye gitme hayalleri kurmuştu, burs söylentisi ortaya çıktığında bu hayalleri daha da güçlenmişti.

Yasemin'in hayal kırıklığının gölgesinde utanç içindeydim, o akşam balkonda tek başıma otururken iyi bir öğütle arka-

daşlığın kapılarını ardına kadar açan yine o oldu. "Aptallık etme Amal. Korkunu yen," dedi ve beni yıldızlarla beneklenmiş koca karanlığın sarmaladığı bir hilalin aldırışsızlığı altında bırakıp içeri girdi.

Çocukken Hacı Salim bana, yeterince uzun ve dikkatli bakarsam bütün soruların cevaplarını gökyüzünde bulabileceğimi söylemişti. Demişti ki, yıldızların dizilişi yalnızca inançlı yürekler tarafından deşifre edilebilecek hiyeroglifler oluştururmuş. Yıldızların oluşturduğu o resme en büyük yaramı açtım. Cenin'de benim için çocukluğumun yırtık pırtık kalıntılarından ve bir daha asla geri gelmeyecek ailemin enkazından hiçbir şey kalmamıştı artık, onlar da devriye gezen İsrailli askerlerin postallarının ve tanklarının bıraktığı izlerin altında kalmıştı tamamen. Beni orada tek bekleyen, Cenin mülteci kampının geleneklerine uygun bir evlilikti sadece. Korkunç yaram ve sakatlanmış bedenim yüzünden bana sadece yeni yeni reddilişler ile terk edilişler tattıracak olan evliliğinse fikri bile yılgınlık veriyordu.

Ben kim oluyordum ki hakikaten! Devletsiz ve fakir, varoluşu başkalarının hayırseverliğine kalmış, zavallı bir yetim. Bu Amerikan bursu, reddetmeye hiç mi hiç hakkım olmayan bir hediyeydi. Babam, çocuklarının yürümesini en çok istediği yolun başında kollarını açmış, beni beklemekteydi.

Gökyüzünde ay gülümserken, tatlı bir sürpriz yapıp bana tamamen kendime ait bir hayal vermesi için geceye yakardım. Çünkü hayatımda bir kez bile kendime ait bir hayal kuramamıştım.

Hüda ile Usame'nin adını Amal koydukları yeni doğmuş bebeklerini görmeden gidemezdim.

Her ne kadar yetimhanedeki arkadaşlarım güle güle hediyesi olarak kendi aralarında ellerinden geldiğince bir para

topladılarsa da bu, taksi parasını ucundan bile karşılamaya yetmiyordu. Ama Bayan Haydar aradaki yüz şekellik farkı kendi cebinden kapattığında ağzımız açık kalakaldık. Daha da şaşırtıcı olan, bu cömert hediyeye eşlik eden kucaklaşmaydı. Gözlerimi elimdeki paradan kaldırıp, olmayan kaşlarını kalemle çizen ve yetimhaneyi yönetme görevini huysuzlukla yerine getiren pudralı yüzlü kadına baktım. Kollarını boynuma doladığında değişmeyi reddeden dış görünüşü ile hafif kaçıklığının altındaki kendine güvensizliği görüp kardeşlik hissiyle doldum ona karşı.

"Teşekkür ederim, Bayan Haydar," dedim içtenlikle.

"Bir şey değil. Bizi gururlardır."

Bir kalabalık tarafından karşılanmak istemediğim için bir akşam vakti, kimseciklere haber vermeden gittim Cenin'e. Yeşil hat boyunca iki kilometre yürüyüp iki İsrail kontrol noktasından geçtim. Terk edilmiş bir köy olan Allajune yakınlarında beni öküzlerin çektiği kağnısına alıp Cenin'in biraz dışındaki Zirain'e kadar götürebileceğini söyleyen bir köylüyle karşılaştım. "Genç bir Arap kızımızdan para almak bana yakışmaz," diyerek benden para almayı reddetti, ben de ona teşekkür ederek yolun geri kalanını da yayan katettim.

Kampa bakan tepelerin üzerine tünemiş üç tane İsrail tankı gördüm. Hep oradalar. Hep gözlüyorlar.

Tepeden aşağıya inip gecekonduların arasında dolaşan, karmakarışık ve daracık sokakların oluşturduğu labirente girdiğimde hava kararmıştı ama benim yönümü bulmak için ışığa ihtiyacım yoktu. Evlerin arasındaki kazılmış toprak yolları gözlerimi kapatsam bile görebiliyordum. İşte Ammo Derviş'in kümesi, benim en sevdiğim saklanma yerim. Bir metre ötede, babasının bir oğlan çocuğunu içeri bakarken yakaladıktan sonra iki metal çubuğu kaynatarak yaptığı parmak-

lığıyla, Lamia'nın göz hizasındaki penceresi. Sonra yol üçe ayrıldı, ortadakine, en dar olana girip Hüda'nın evine yöneldim. Her iki yandaki evler birbirlerinden birer omuz mesafesi uzaklıktaydılar, Hüda'yla eskiden hep yaptığımız gibi ellerimi duvarlarına sürterek yürüdüm. Arkalarında yorgun siluetlerin hareket ettikleri birkaç pencerede ışık vardı ama kampın çoğunluğu uykudaydı. Ortalık cırcırböceklerine ve çürümüş yiyecekler ya da aynı yerlerde yiyecek peşine düşmüş fareler bulmak umuduyla çöp yığınlarının arasında dolaşan kedilere kalmıştı. Kampta yaşayanların ne olursa olsun kaybetmedikleri cömertliklerinden emin olmasam, gece vakti oralarda dolaşmaya çekinirdim.

Vuruk ve çiziklerle dolu mavi bir metal kapının önünde durdum, kapıya hafifçe vurdum.

Usame'nin alelacele, çangıl çungul sesler çıkararak sürgüleri ve kilitleri açmadan önce paslı küçük delikten baktığını gördüm. Usame'nin gülüşü darmadağınık saçlarının altındaki kaşlarının kalkmasına neden olmuştu, her zamanki tatlığıyla ve gözlerinde mutlulukla karşıladı beni.

"Ehlen! Ehlen!"* dedi heyacanla ve küçük avlularına girmemi işaret etti. Uzak bir köşede tek bir ampul cızırdayarak yanıyordu, hemen altındaki saman yığınlarının üzerinde tavukların uyumakta olduklarını gördüm. Uzun, dikdörtgen ve hiç şüphesiz Hüda tarafından boyanmış bir saksı içinde sebzeler ekiliydi. Oturma odalarına doğru ilerlemeye kalkıştığımda Usame beni gölgelerin yarıya yarıya gizlediği yüzünde tatlı bir yaramazlıkla durdurdu.

"Şişşt," dedi parmağını dudaklarına koyarak. "Onu şaşırtalım." Abartılı bir biçimde parmaklarının ucuna basarak beni oturma odasına doğru götürdü. Peşinden giderken, çocuklu-

* Hoş geldin. (ç.n.)

ğumun artık bir koca ve bir baba olmuş o oğlan çocuğuna baktım; gencecik yüzünde bir bıyık vardı, ailesine duyduğu bastıralamayan sevgi her tarafından akmaktaydı. Sonradan Usame ile Hüda'yı seyrederken, onların başından beri birbirlerine ait olduklarını anlayacaktım. Üç yıldır evli olmalarına rağmen kendi aralarında konuşurlarken oyun oynayan kedi yavrularına benziyorlardı.

Başımı mutfağa soktuğumda Hüda boynuma atıldı. Beklendiği üzere ağlamaya da başladı, Usame'yle onun duygusallığıyla birazcık dalgamızı geçtik.

Beni küçük Amal'ın beşiğine götürdüler. Tombul bir bebekti, annesi gibi esmerdi ve siyah, tüy misali saçları vardı. Bebek uyurken bacaklarındaki, boynundaki ve göbeğindeki topakların her birisini yumuşakça çimdikleyip sıkıştırdım ve öpücüklere boğdum, Hüda ile Usame'yi, kendi başını belaya sokma yaşına geldiğinde ona, ikisinin zamanında karıştırdığı haltları anlatmak için sabırsızlandığımı söylerek uyardım.

"Ne istersen yap," diye yalvardı Usame, "ama ne olur uyandırma!" Birbirlerine bakışlarından ziyaretimin romantik bir fasılaya denk geldiğini anladım.

Üçümüz bir süre hatıralarımızı canlandırdıktan sonra kendimizi kamp dedikodusu yaparken bulduk. Ammo Jack'in yerine Emma adında bir İngiliz kadın gelmiş, nazik ve iyi ama mesafeli birisiymiş, nadiren geceyi kampta geçiriyormuş. Ammo Derviş, Kudüs'te satıcı ruhsatı olmadan turistlere incik boncuk satarken yakalandığı için üç ay hapis cezasına çarptırılıp hapse girmiş, hâlâ da oradaymış. Hüda, Fatima'yla çok iyi arkadaş olmuş.

"Aptal kız," dedi Hüda, Fatima'yı kastederek. "Bütün taliplerini geri çevirdi." Ağabeyim dışında hiçbir erkeği istemediği anlaşılıyordu ama o sırada bu açıkça dile getirilmedi.

Usame gece saat iki sularında yatmaya giderek bizi "kız kıza" konuşalım diye bıraktı. Bu "kız kıza"nın her ne olduğunu zannediyordu belli değil ama hiçbir şekilde karışmak istemediği belliydi. Hüda uykuya direniyordu ama bir süre sonra, onun çağrısına ve saçlarını okşayan elimin ninnisine yenik düştü. Ama ben içimdeki endişe ve beklentiyle dolu bir şey yüzünden bütün geceyi uyanık geçirdim; uykusuzluk, bana gitgide yaklaşan geleceğimle ilgili malum olmakta olanları ehlileştirmiyordu hiç.

Gerginlik içinde karanlığa çıkıp Hüda'nın gecekondusunun damına tırmandım. Çocukluğumuzda sayısız sıcak yaz gecesini birbirimizin gecekondularının serin damlarında uyuyarak, birbirimize hikâyeler anlatarak, gülüşerek ve dedikodu yaparak geçirmiştik. Baktığım yerden, önümde uzanan Birleşmiş Milletler mülteci kampını görebiliyordum – Filistinlerine dönebilmek için uzun ve inatçı bir bekleyiş içinde bir buçuk kilometrekarelik alana tıkıştırılmış onca ruh. Kısa bir süre sonra, güneş tepelerin arkasından yavaş yavaş yükselirken, ezan da Müslümanları günün ilk ibadetini yapmaya çağırmaya başladı. Ezanın melodik titreşimi beni babamın kollarının sardığı gibi sardı, şafak meltemi annemin ipek örtüsü gibi tenimi kapladı. Güneş İsrail tanklarının ve gözetleme kulelerinin arkasından doğup hayatımın geri gelmeyecek bir şekilde geçip gitmiş olan bölümünü aydınlatarak, gökyüzünü turuncuya boğdu. O mülteci kampında geçirdiğim günleri özledim acıyla. Bana kalan tek miras gasp edilmiş bir hayattı; kafa karışıklığımın ve özlemimin verdiği güçle hemen o anda, oracıkta, horozlar yeni bir günün daha başlangıcını haber verirlerken sahip çıktım ona.

Kalkar kalkmaz ilk iş oraya gideceğini bildiğim için mutfaktaki kahvenin yanına Hüda için bir mektup bıraktım. Zarfın

içine, ucunda Müslümanların ulvi bir koruyuculuk atfettikleri Ayetel Kürsi'nin yazılı olduğu bir kolye bıraktım. Küçük Amal için getirmiş olduğum bir hediyeydi bu.

En yakındaki kontrol noktasına doğru yola çıktım, orada beni Kudüs'e götürecek bir taksi bulabileceğimi umuyordum. Tıkış tıkış mimarinin içinde hapsolmuş havadaki taze falafel kokusunu içime çektim. Birilerinin balkonunda bir kafes dolusu kanarya şarkılar söylemekteydi, incecik duvarların arkasında uyanmakta olan bebeklerin ağlamalarını duyuyordum belli belirsiz. Bazıları kalkmışlardı bile, günlerine başlıyorlardı, horozlar bulabildikleri her açıklıkta caka satmaktaydılar. Bacaklarım beni Hacı Salim'in kapısına doğru götürürlerken ayrılığın külfeti yüzünden başım dönüyordu.

İşte oradaydı, çocukluğumun neşesine hayat veren o özsuyu, kapının önünde bir şeyler yapmaktaydı. Beni göremeyeceği kadar uzakta durup beyhude bir çabayla kapısının önündeki inatçı tozu uzaklaştırmaya çalışmasını seyrettim. O artritli elleriyle süpürgeyi iteklerken, bedenimin sırtımı yasladığım duvardan yere doğru kayarak üç kat olmasına izin verdim. Dizlerime sarılıp göğsüme bastırdım onları ve yanına yaklaşıp kayış gibi tenine dokunduğumu, ondan çalınan Filistinimizle ilgili bir hikâyecik daha dilendiğimi hayal ettim. Kayıp koyununu bulmak için ta Akka'ya kadar giden Halilli inatçı çobanın hikâyesini mesela.

"Benim görmediğim kalmadı. O Halilliler öyle kalın kafalıdırlar ki, Allah Halil'in dağlarına granit koymak zorunda kalmış. Yoksa kafalarıyla vura vura dağları yıkacaklarmış," der ve o muhteşem, dişsiz kahkahalarından birini patlatırdı.

Gözlerimde yaşlar birikti ve dizlerime daha da sıkı sarıldım. Tonundan hüsranının alışıldık bir durum olduğu anlaşılan bir sesle, "Allah'ın belası toz," dedi, ardından evine girdi. Tozla günbegün giriştiği mücadelenin ve günbegün yenilişinin

komik sürekliliği beni güldürdü, demir kapının çarpılışının sesiyle ayağa kalktım.

Kudüs'e vardığımda, çantalarımı almak için yetimhaneye gidip, geçen zaman içinde benim için son derece anlamlı hale gelmiş olan şehre veda ettim. Elimi cebime attığımda kapalı bir zarf buldum ve onu oraya Hüda'nın koymuş olduğunu bildiğim için sırıttım. Mektubu Körfez ülkelerinden bir yardım kuruluşunun yıllar evvel bayram hediyesi olarak dağıttığı bir teneke kutuya koydum. Her tarafı çizik ve vuruklar içindeydi ama en kıymetli varlıklarımı taşıyordu – babamın pipo-su, annemin en kıymetli kaftanından işlemeli roba parçası ve onun sararmış ipek başörtüsü, Lamia'nın suçluluk duyguları içinde getirip geri verdiği zarlar ve yetimhanede geçirdiğim dört yıl içinde biriktirdiğim, hepsi Müna Jalayta'dan olan bir deste mektup.

Aynı yatakhanade yaşıyor olmamıza rağmen, Müna ve ben yetimhanede olup bitenleri ve sırlarımızı mektup yazarak paylaşırdık. Yalıtılmış, sıkıcı hayatlarımızın üstesinden gelmenin bir yoluydu bu. Sonuçta bu mektuplar öğün fazlası yemeklerimizi paylaşmamızın, yemeklerden çıkarttığımız böceklerin ve birbirimizin başından bit ayıkladığımız zamanların bir dökümünü oluşturmuştu. Hayatta kalmak için gerekliydiler, ortak yakınlık ihtiyacımızdan doğan arkadaşlığımızın rengini tarif ediyorlardı. "Beyaz tarak" hikâyelerini, oynadığımız saçma oyunları, boya ile Leyla için tibbi malzeme araklamak için sanat atölyesine ve revire izinsiz girişlerimizi anlatmaktaydılar. O mektuplarda Müna sık sık âşık olduğu çocuktan bahsederdi. Tesadüf bu ya, çocuğun adı Usame'ydi. En iyi iki arkadaşım Usame'lerle evlendiklerine göre, benim de mecburen ismi Usame olan birisini bulmam gerekeceğini söyleyerek dalga geçerdim.

O yılları nostaljiyle hatırlıyorum. Gecelerimizi ya da haftalık banyolarımızın suyunu ısıtacak hiçbir şeyimiz yoktu ama ruhumuzu ısıtan şeylere bol bol sahiptik. Biz birbirimizin annesi, kız kardeşi, öğretmeni, bakıcısı ve hatta zaman zaman battaniyesi olmayı bilmiş arkadaşlardık. Elbiselerimizden kalp kırıklıklarımıza kadar her şeyi paylaşmıştık. Birlikte gülmüş ve isimlerimizi Kudüs'ün kadim taşlarına birlikte kazımıştık.

Hep beraber tahliye ve tehcir kuyularından sürünerek çıkıp İsrail işgali altında elimizden gelenin en iyisini yaparak hayatta kalmıştık. Anlık normallikler tek ve en büyük zevkimizdi. Oğlanın birine tutulmak. Bir kâğıt oyunu. Beş katlı binanın damında çamaşırlarımızı çitilerken birbirimize anlattığımız ayıpçı fıkralar. Bir öğretmenin yüreklendiren sözleri. Hayatta kalma mücadelesinden hep birlikte çıkacağımıza duyduğumuz inançtan ördüğümüz o bağ. Tarihi aşarak, kıtadan kıtaya geçerek, savaşlar boyu sürerek ortak ve şahsi trajedilerimizi ve zaferlerimizi bir arada tutan o bağ. Kızların birbirlerine yazdıkları mektuplar ya da bir tencere yaprak sarmasıydı o bağ. Bağımız Filistin'di. Önce parçalayıp, sonra o parçalarından evimizi yaptığımız bir dildi.

IV

GURBET

24

Amerika
1973

Amerika'daki ilk aylarımı yetersizlik hisleri içinde geçirdim. O ucu açık dünyada bata çıka ilerleyerek, uyum sağlamaya çalışıyordum. Ama yabancılığım, koyu renk tenimde ve aksanımda belli ediyordu kendini. Devletsizlik kötü bir parfüm kokusu gibi yapışmıştı üzerime, Arapça soyadım yetmişli yıllarda durmadan kaçırılan uçakların arkasına takılıp duruyordu.

"Korkma. Daha önce hiç yürüyen merdiven görmedin mi?" diye sordu kızıl saçlı güzel kız, Philadelphia Uluslararası Havaalanı'nda.

Bu bir *yürüyen merdiven* demek ki.

"Sen Amal olmalısın." Yumuşacık manikürlü elini uzattı. "Ben Lisa Haddad. Annem arabayı park ediyor. Senin misafir edecek olan aile biziz."

Lisa benden daha küçüktü ama benden çok daha sofistike ve güzeldi.

"Merhaba," dedim, kıza utanç verecek kadar bariz bir gıptayla bakarak.

"Senin için misafir odasını döşedim," dedi Lisa enerji dolu bir sesle, havalanından eve kadar yaptığımız kısacık yolculuk-

ta. Ondan hoşlanmak hiç de zor değildi – hatta sanırım hoşlanmamak daha zordu. Dünyası pastel renklerden yapılmıştı, duygusal açıdan korunaklı, maddi açıdan sağlam ve politik açıdan alabildiğine alakasızdı. Benden iyilik ve onay bekliyor olmasını tuhaf ve heyecan verici bulmuştum.

"Teşekkür ederim," diye cevap verdim, onun kibar gayreti karşısında vermem gereken en Amerikanca tepkinin ne olduğundan emin değildim. Arap dünyasında minnettarlığın tamamıyla kendine özgü, bambaşka bir dili vardır. "Allah bana bu hediyeyi veren ellere dert göstermesin"· "Güzellik, beni güzel bulanın gözündedir"; "Allah uzun ömürler versin"· "Allah bütün dualarınızı kabul etsin"· "Bir dahaki ziyafetiniz oğlunuzun düğünü... kızınızın mezuniyeti... annenizin şifa buluşu için olur inşallah"; dizi dizi dualarla ve dileklerle dolu minnetarlık cümleleri böyle devam eder. Böylesi bir kültürden geldiğim için, sadece bir "teşekkür ederim"i her zaman yetersiz bulur, söylediğimde kendimi cimri ve nankör biri gibi hissederim. Uzaktan şehrin manzarasını seyrettim. Beton ve asfalt şeritler oluşturmuşlar, hiç görmediğim kadar çok sayıda araba altlardan ve yanlarından akıp gidiyorlardı. Sıra sıra evler, fabrikalar ve depolar, otobanın kenarına dizilmişlerdi, Philadelphia şehir merkezinin üzerindeki gökyüzü dumanlı bir sise bulanmış gibi görünüyordu. Şehrin kokusu arabanın içine sızıyordu. Sokak satıcılarının peynirli biftekli sandviçleri, yağlı patates kızartmaları, dizel benzin dumanı ve araba egzozlarından çıkan koku, burun deliklerime dolu dolu bir hoş geldin diyorlardı. Her ilkbaharda Filistin'in taraçalı tepelerinde sarı beyaz demetler halinde öbek öbek patlak veren o zarif ama coşkun akzambakların, ülkemin o kâfuru kokusunun bir daha geri gelmemek üzere beni terk edişiydi bu.

Lisa'nın annesi Angela Haddad, yumuşak bir sesle konuşuyor, Sanat Müzesi'ni, William Penn'in heykelini, Belediye

Binası'nı, Bağımsızlık Binası'nı ve benim için hiçbir anlam taşımayan diğer anıtları işaret ediyordu. Mercedes'ini kullanarak şehrin içinden geçerken boynu dimdik, uzun parmakları direksiyonuna sımsıkı sarılıydı. Nüfuz edilemez bir zarafeti vardı, bana karşı daima cömert ve nazik davranmasına rağmen o yanımda olduğunda bir türlü gevşeyemezdim.

"Anne, babam bu hafta eve gelecek mi?" diye sordu Lisa annesine.

Lisa'nın babası sevgilisiyle birlikte yaşıyor, ailesini ara sıra ziyaret ediyordu. Onunla tanışana kadar bunun çok tuhaf bir düzen olduğunu düşündüm. Uzun boylu, ne oldum delisi palavracının tekiydi ve aileden zengin olan Angela'nın parasıyla, Philadelphia'nın en kalbürüstü striptiz kulüplerinde kadınlarla gününü gün ediyordu. Kızını "dışarı çıkartmak" için uğradığı bir seferinde başıyla beni işaret ederek, "Annenin son projesi bu demek, öyle mi tatlım?" diye sormuştu Lisa'ya.

"Bu Amal, baba," diye cevap vermişti rahatsız olan Lisa.

"Merhaba 'Omar' Bendeniz Milton Dobbs." Elini uzattı, ben de sıktım. "Anneni bu yüzden seviyorum, tatlım, hep dünyayı kurtarmaya çalışır. Onunla bu yüzden evlenmiştim ben de zaten," dedi, mutfak tezgâhının arkasında durmakta ve onu bütünüyle görmezden gelmekte olan Angela'ya duyurabilmek için sesini yükselterek.

"Hayır, benimle param için evlenmiştin," diye yapıştırdı Angela, son derece asil ve duygudan bütünüyle arınmış bir tavırla.

"Bu hafta gelecek mi, gelmeyecek mi bilemiyorum, canım," dedi Angela bir yandan Philadelphia'nın önemli yapılarını işaret etmeye devam ederek. "Ve işte bu da, Amal,

önümüzdeki üç hafta boyunca ya da senin isteğine bağlı olarak daha uzun bir süre, evin olacak olan yer," diye bitirdi konuşmasını, arabasını yarım daire şeklindeki bir araba yoluna yavaşça sokarken.

Kapının önünde gözlerim, evin büyüklüğünü içine almaya çalışırcasına ardına kadar açıldı, bunun ve buna benzer evlerin var olabileceğini bile düşünmemiştim daha önce. Kusursuz görünüşlü, devasa odaların duvarlarından para sızıyor gibi geldi bana, o koskoca alanda sadece Lisa ile annesinin, yarım zamanlı hizmetçiler eşliğinde yaşıyor oldukları fikrini aklım almadı.

Amerika'da geçirdiğim ilk geceden en canlı olarak hatırladığım şey, hayatımda ilk kez gerçek bir yatakta yatmış olmaktı. Bir döşekte ya da ranzada değil. Saat farkının verdiği yorgunluğu bedenimden alıp götüren beyaz keten ve kuştüyünden o koskoca denizde, uzuvlarımı açıp gerinmiştim. Yatağın baş tarafında, baştan çıkarıcı olması planlanan ama aslında komik görünen bir poz vermiş, saçları da önü beline kadar açık ceketiyle aynı deriden yapılmış gibi görünen bir adamın afişi asılıydı. Lisa ona bayılıyor, ondan, "The Fonz" diye bahsediyordu. Bir hediye duvara dayanmış, beni bekliyordu: Önümüzdeki günlerde Angela'nın bana binmeyi öğreteceği 1973 model, bebek mavisi bir Schwinn bisiklet. O büyük yatakta yatarken kim ve ne olduğumu bana hatırlatıp beni kendime getirsin diye geçmişe uzanıp, elimi belimdeki yamuk yumuk yaranın üzerinde gezdirdim. Bir sürü vaat ve bir o kadar da belirsizlikle dolu bir dünyanın eşiğindeki o lüksün içinde rahat rahat yatıyor ve yeni bir hayata başlıyordum. Ama elimin altındaki yara gibi, geçmişim de hâlâ benimle birlikteydi.

Philadelphia'da, zenginlik ile fakirliğin yarattığı zıtlığın içinde, yüzüme yapışmış umutsuz bir sıntışla dolanıp durdum. Meşgul ve kendilerinden emin bir tavırla yürüyenlerle

de, şehrin kaldırımlarında uyuyanlarla da aramda bir ortaklık bulamadım. Kendilerinden emin bu Amerikalıların gündelik koşuşturmalarına şaşıp kaldım. Marketten alışveriş ediyor, işe yürüyerek gidip geliyor, narin görünüşlü yiyecekler yiyor ve lokantaların kaldırıma konulmuş masalarında birbirleriyle çene çalıyorlardı. Ben ise ezik, aralarına yakışmazmış gibi hissediyor, oralı olmayı arzuluyordum.

Temple Üniversitesi'ndeki ilk yılıma başlamadan önce anlayıp doldurmam gereken bir sürü kafa karıştırıcı kâğıtla Angela sayesinde başa çıkabildim. Hayatım boyunca bu kadar çok kâğıtla uğraşmak zorunda kalmamıştım, sağlık sigortası formları, kütüphane kartı formları – liste uzayıp gidiyordu. Ama dersler başlamadan önce hazırlıklarımı bitirdim ve Angela'nın yardımıyla öğrenci yurduna taşındım.

Devasa göğüsleriyle son derece şakacı birisi olan Elana Rivers, yurt annesi dediğimiz kadına memişlerini yurda kaydettirebilmek için hangi formları doldurması gerektiğini sordu. Okul başlar başlamaz daha üst sınıflardan erkekler arasında kolay lokma unvanını kazanmış, bu sayede bütün erkek öğrenci birliklerinin partilerine çağrılmayı garantilemişti. Yurttaki odasına sık sık sabaha karşı, yalpalaya yalpaya ve bağıra çağıra dönerdi. Benimle hiç konuşmazdı ama arkamdan "Arap" –"Eyrab" şeklinde telaffuz ederdi– ya da "sarıklı kafa" derdi.

Bir akşam, bizim yurdun giriş kapısında pizza getiren çocuğa sataşıp asılırken gördüm onu. Elana'nın hafifmeşrepliği yüzünden aptala dönmüş olan çocuk ona öylesine ağzı bir karış açık ve dili dışarıda bir ifadeyle bakıyordu ki, kendimi tutamayıp kıkırdadım yanlarından geçerken. Bunu duyan Elana hızla bana doğru döndü. "Aman Tanrım!" diyerek kahkahalar atmaya başladı. "Eyrab bunu çok komik buldu." Ani bir korkuyla yüzüm kızardı ve Elana bana doğru gelince eğlenme

hissim üzerimden bir anda akıp gidiverdi. "Sen hiç birisiyle yattın mı, bakayım?" dedi yalancı bir tatlılıkla.

Donakaldım. Daha öpüşmemiştim bile. Çok şükür, arkamdan bir yerlerden, iğrenme dolu bir ses müdahale etti. "Hay Yarabbim, Elana! Sen hiç susmaz mısın?"

Bu Kelly Mason'dı, birlikte aldığımız fen derslerinden tanıdığım bir tıp öğrencisi. "Ne var ki? Sohbet etmeye çalışıyorum burada," dedi Elana. Ama Kelly beni kolumdan çekerek uzaklaştırıp meydan okurcasına Elana'nın karşısına dikildi ve Elana bir daha bana bulaşmadı.

Kelly'le ara sıra yediğimiz öğle yemeklerini saymazsak üniversitedeki ilk yılım arkadaşsız geçti. Çok yalnız ve meşgul bir yıldı benim için. Aksanım önemli bir sosyal engeldi ya da en azından ben öyle olduğunu düşünüyordum. O yüzden ders çalışmak ve bisikletimle şehrin her tarafını gezmek dışında pek bir şey yapmadım. Sosyal arenaya dahil olmak için yaptığım bütün girişimler son derece sakarcaydı, hiç de şaşırtıcı olmayan bir biçimde ya görmezden gelindi yahut da küçümsendiler. Geriye yalnızca kitaplarım kalmıştı; bunun da karşılığını hem sonbahar hem de ilkbahar dönemini mükemmel ortalama olan 4.0'la bitirerek aldım.

Nihayet aralarında rahat edebildiğim bir grup arkadaş edindim ve mezun olana kadar onlarla bir evi paylaştım. Tuğladan yapılmış, üç katlı o sıraevlerden son derece dökümtü bir tanesiydi bu ev ve okuldaki bir gün tuvaletler taşıp bütün evi lağım bastığı için ikinci senemizde "kenef" diye bilinir olmuştu.

Bütün üniversite hayatım boyunca akademik açıdan son derece sağlam kalmayı başardım ama sefaletten gelen Filistinli kızcağız, benim toplumdan dışlanmam ve Batı'da kendime bir yer edinme kaygılarım arasında ezilip gitti. Dış dünyaya karşı duyularımı açmış, "geçmişi olmayan Amerikalılar" adlı

nişe sığdırmıştım kendimi. Hayatımda ilk kez tehditlerden ve savaşın çökeltilerinden kurtulmuştum. Askerler, başkasından miras hayaller ve kollarımdan çekiştirip duran şehitler yoktu artık.

Ama her evin şeytanları vardır.

Köksüz ve bilinmeyen, kategorize edilemeyen bir Arap-Batı melezine dönüşmüştüm. İçki içiyordum ve birkaç kişiyle çıkmıştım – Cenin'de olsa topluluktan atılmama neden olacak davranışlardı bunlar. Kültürel belirsizlik içinde dönüp duruyor, yolumu iyiden iyiye kaybedene kadar Amerikan değer sisteminin içine bir girip, bir çıkıyordum. Amerikalılara âşık olmuş, hatta aşkımın karşılıklı olduğuna inanmaya başlamıştım. Geçmişimi gizli tutarak şimdide yaşıyordum. Ne Hüda'ya, ne Müna'ya, ne de Kolombiyalı kız kardeşlere mektup yazıyordum. Ammo Derviş'e, Lamia'ya, Halto Behiye'ye ve Hacı Salim'e de yazmıyordum. Ama bazen kendimi pişmanlıkla irkilmiş olarak gözlerimi kırpıştırırken buluyor ve geçmişimle yüz yüze geliyordum.

Bir defasında şehir merkezinde yürürken, bir dükkânın vitrinindeki yansımamın içinden hayaletli bir rüzgâr esiverince annemi gördüğümü zannettim. Durdum, annemin kızına baktım. Geçmişle el ele tutuştuğu vakit nefes alamayacak hallere gelen bu bünyeyi Dalya, Ümmü Yusuf miras bırakmıştı bana. O, sonsuz bir geçmişte varolurken bile içinde bulunduğu her anı tek tek, anbean ayırarak yaşayabilmişti ama benim geçmişten fiziksel olarak kopmaya ihtiyacım vardı. O an, yeryüzünde hiç kimsenin beni onun anlayabileceği gibi anlayamayacağını düşündüm.

Amerika'daki yaşantımı alttan alta belirleyen şey, aileme ve daha da fenası, kendime ihanet etmekte olduğum hissinin verdiği utançtı. Ama kendimi Amerikan gelenek ve göreneklerine teslim etmiş, onların verdiği özgürlükte karar kılmıştım.

Yine de öyle anlar geliyordu ki, kendimi etrafımdakilerle beni ayıran o dipsiz uçuruma bakarken buluyordum. Okuldayken yaşadığımız, eve ismini veren taşma olayı sırasında meydana gelen kargaşa, açık kanalizasyonların kimi zaman gecekondularımızı bastığı Cenin'le ilgili hatıralarımın canlanmasına sebep olmuştu; orada da elimizde eski giysiler ve havlularla, boruları tıkamak için oradan oraya koşuşturup dururduk. Bu durumun kendisi ve arkasından gelen uzun temizlikler ne kadar korkunç olursa olsun, Hüda'yla ben berbat koku çıkana kadar damda yatmamıza izin verileceğini bilerek heyecanlanırdık. Diğer çocuklara da aynı izin verilirdi ve hep beraber havayı genç mülteci ruhların seslenişleri, şakaları ve kıkırdamalarıyla doldururduk. O kadar safçasına hayaller ve ümitlerle doluyduk ki o zamanlar, dünyanın çöpü olduğumuzu, kendi sefaletimizin ve dışkımızın içinde debelenmeye bırakılmış olduğumuzu anlayamıyorduk, çok şükür. Orada, o düz damlarda, dileklerimizi ve sırlarımızı yıldızlı Akdeniz gecelerine açardık. O zamanlar askerler yoktu, 1967 savaşından önceydi. İsteklerimiz basit ama bir o kadar da karmaşıktı. Hep Ayn Hod'a döneceğimizi düşünüyorduk. Oranın bir cennet olduğuna inanıyorduk. Damlarda geçirdiğimiz o kaygısız geceler, masumiyetimizin sonucuydu. Akşam ezanı battaniyemizdi ve Hüda'yla küçük kızların sarılışı içinde uyurduk, ta ki babamın bana okumak üzere seçtiği kitapla birlikte şafak gelene kadar. Bize göre, sokak aralarında parlayıp duran o cıvık pislik, mutluluk dolu bir kaçış sağlayan geçici bir rahatsızlıktan ibaretti.

Böylece, Philadelphia'da ev arkadaşlarım deli gibi annebabalarını, ev sahibimizi ve belediyenin sağlık departmanını ararlarken ben istifimi bile bozmamıştım. Onlar dünyanın boktan sonu gelmiş gibi davranırlarken, ben tatlı bir nostaljiyle ve eski arkadaşlarıma duyduğum özlemle dolmuştum.

Aramızdaki ayrım o kadar büyük ve o kadar kapatılamazdı ki... Öyleydi işte. Filistin, ansızın kemiklerimden fırlar ve hayatımın orta yerine düşüverirdi. Sınıfta, bir barda, şehirde dolaşırken. Rittenhouse Meydanı'ndaki söğütler apansızın Cenin'in incir ağaçlarına dönüşüverir ve bana doğru eğilip meyvelerini uzatırlardı. Bedenimdeki bütün hücrelerde yaşayan, beni hep gerisin geri, kendime doğru çeken, inatçı bir şeydi bu. Sonra tekrar omuzlarını düşürüp saklandığı yere çekilirdi.

Üniversite hayatımın neredeyse tümü boyunca iki işte birden çalıştım. Üniversite, beni yaşıtlarıma etüt vermem için tutmuştu; hafta sonları da Batı Philly'de, beyazların özellikle hava kararıktan sonra pek uğramadıkları "kötü bir semt"teki yirmi dört saat açık bir markette, param "el altından" ödenmek suretiyle çalışırdım.

"Sen canına susamışsın," dedi ev arkadaşlarım bana. "Oralarda dolaşarak şansını zorluyorsun." Tecavüze uğrayacağımdan ya da en azından soyulacağımdan emindiler. "Daha bu ülkeyi o kadar iyi tanımıyorsun. Irkçılık yaptığım için söylemiyorum bunu. Oralar gerçekten iyi yerler değil."

Ama her cuma günü, bisikletime atlayıp Broad Caddesi'nin aceleci kalabalığının içinden geçer, Spruce'daki güzel evlerin oradan sağa döner ve Batı Philly'nin sefaletine varana kadar da durmazdım. Yol, Otuzuncu Sokak'ın orada arkadan dolaşır ve *Herkese Özgürlük**, tembel bir öğrenci gibi sandalyesine yayılıp oturmuş olurdu. Batı Philly'de doğa ve mimari köleliğin hayaleti yüzünden bir adım geri çekilmiş, çöpün ve sidiğin çiçeklerin yerini almasına izin vermişti. Genç erkekler, kıçları iyice sarkık kot pantalonlar ve afrolarla kaldırımda

* Franklin Institute'daki Benjamin Franklin heykeli. (ç.n.)

aylaklık ederlerdi. Başlarda bana ıslık çalıyorlar, "Yavrum," diye laf atıyorlar, kalçalarımla ilgili göndermeler yapıyorlardı. Ama yüzüm hafta sonu manzarasının sürekli bir parçası haline geldikten sonra bana adımla seslenmeye başladılar, öyle bir ritimle yapıyorlardı ki bunu, tek bir sözcüğün içine hem ıslıkları, hem kalçamla ilgili göndermeleri hem de hoş geldinleri sığıyordu. İhtiyar kadınlar, hükümet gibi maderşahiler, verandalarda oturup dedikodu yaparken, mahalleye de gözkulak olmaktaydılar ellerinden geldiğince. Zaman içinde onlar bile, ben yaklaşırken fırlattıkları ve bana zerrece güvenmediklerini belli eden bakışlarını cömert birer gülümsemeyle değiştirdiler. Saçları kafa derilerini gösterecek şekilde, itaatkârca başlarına yapıştırılarak örülmüş kızlar, inanılmaz bir maharetle çift ip atlarlardı. Siyahlar bana, yaptıkları her şeye inanılmaz bir tempo verirlermiş gibi gelirdi. Kapanmış bir kiliseyi birbirine karışan şarkılarıyla bir günde ayağa kaldırmışlardı. Öğrenmiştim ki, köleleştirilmiş halkları rock müziğinin yaratıcılarıydı – doğurdukları müzik bütün bir kültürün belirleyicisi haline gelen, çalınmış bir ırk.

Kimi zaman cinayetler ve kapkaçlar olurdu. Uyuşturucu satıcıları ve pezevenkler. Biraz da saflıktı belki ama Batı Philly'nin karanlığından hiç korkmazdım. Hayatıma girmiş olan askerler benim kötü adam çıtamı hayli yükseltmişlerdi. Topu topu kırk dolar için çalıştığım marketi soyan elleri silahlı ve korkudan ödleri patlamış ergenler, benim için hiç mi hiç korkutucu değillerdi.

Bir cumartesi gecesi saat yarımda geldiler, üç kişiydiler. Hep beraber içeri girdiler, alelacele yapılmış planları, yüzlerine beklentiyle yazıldıkları yerde durmaktaydı hâlâ. Dükkânda halihazırda üç müşteri daha vardı ve Bo Bo, marketin sahibi evine gideli topu topu bir saat olmuştu. Oğlanlardan ikisi marketin iki ayrı köşesine doğru yürüdüler ve üçüncü çocuk

benim tezgâhın öbür tarafında, önünde dikildiğim kasaya para ödemekte olan müşterilerin arkasında sıraya girdi. Bir terslik olduğunu sezmiştim ve ödeme yapmakta olan müşterinin parasını alırken Bo Bo'nun talimatlarını aklımdan geçirdim. "Eğer soyulacak olursan, paranın hepsini ver hemen, hiçbir şeyi kurtarmaya çalışma," demişti bir yıl önce, işe ilk başladığım sırada. Genç soyguncu tezgâhın üzerine iki paket naneli çiklet, bir şişe Coca-Cola ve 9 mm'lik bir silah koydu. Sonra parayı istedi. Gözleri korku doluydu ve koyu renk çocuk cildi gergindi. Diğer çocuklar kapıyı tutmakla ve rafları yağmalamakla meşguldüler. Çocuğun korkusu karşısında kendi sakinliğimin ironisiyle çarpılmıştım. Kahverengi bir kâğıt torbaya kasadaki parayı doldururken, korkman için ne olması gerekirdi acaba diye düşündüm. Çocuğun silahı İsraillilerin M-16'larıyla karşılaştırıldığında oyuncak gibi kalıyordu. "Sen. Dur!" Yüzüme dikilmiş bir M-16. "Sen. Şu tarafa." Göğsüme dikilmiş bir M-16. "Herkes arkasını dönsün. Burası şu andan itibaren kapalı militarize bir alandır." Kalabalığa doğru sallanan bir M-16, hatta belki de, yeterince hızlı yürümediğimiz hissine kapılındıysa, birkaç kez ateşlenmiştir.

Çocuğa bütün parayı verdikten sonra, arkadaşlarının içinde bir otuz dolar kadar daha para bulabilecekleri, gizli bozukluk kutusunun yerini gösterdim. Sonra da bir karton sigara uzattım. "Sigara içmiyorum," dedi afallayarak.

Gittiler. Bo Bo'yu aradım, polisi değil. Sonraki hafta, yine cumartesi günüydü, Bo Bo çocuğun tekini yakasından sürükleyerek markete getirdi. "Bu muydu?" diye sordu. Beni 9 mm'likle tehdit eden, korkmuş çocuğun ta kendisiydi. Başımla onayladım ve Bo Bo, gerçek adı Bernard'dı bu arada, güçlü kuvvetli bedenini çocuğa doğru döndürdü, onu ittirdi ve çocukla birlikte şeker rafının üzerindekileri de yerlere saçtı. "Çaldıklarının parasını ya şimdi hemen ya da her sabah buraya

gelip çalışa çalışa ödersin," diye öyle bir otoriteyle kükredi ki, boyun eğmemek aptallık olurdu. Genç adam –Jimmy'di adı– borcunu kapattıktan sonra da Bo Bo için çalışmaya devam etti. Polis işe hiç karıştırılmadı. "Ağa takılmış, hepsi o işte. Siyah halkımızı yakalayıp canlarını çıkarıncaya kadar bırakmayan o eski ağa," dedi Bo Bo.

Benim emin olduğum tek şeyse, West Philly'dekilerin beni farklı değil güzel buldukları ve aksanımı da bana güvensizlik duymak için bir sebep olarak görmedikleriydi. Beyaz dünyada beni şüpheli bir şahıs haline getiren her şey, siyahların yaşadığı mahallerde geçer akçeydi.

25

Yusuf'tan Gelen Telefon
1978 – 1981

1978 yılının yazında, Güney Carolina Üniversitesi'nde yüksek lisansıma başlamadan önce, ev arkadaşlarımın Myrtle Plajı'na gitmemiz gerektiği konusundaki bitmek bilmeyen ısrarlarına yenik düştüm.

Geçen beş yıl zarfında kendimi bencilce dünyanın geri kalanına kapatmıştım. Filistin'deki pek çok çalkantıyla beraber, Yom Kippur savaşı da 1973'te olup bitmişti ve Jimmy Carter'ın Camp David Anlaşması'nı imzalanması an meselesiydi – bense bütün bunlara hiçbir tepki vermemiştim. Politik tartışmalara girmemeye kararlıydım, beni seven insanlara mektup yazmıyordum ve ismimin sonundaki dilekleri yok sayarak kendimi insanlara "Amy" diye tanıştırıyordum. Anlamını kaybetmiş bir sözcüktüm. Ve o yaz, Myrtle Plajı'nda, mayolu Amy'yim, daha önce hiç, o yaz o kumlarda yatarken olduğum kadar uzak olmamıştım kendi kendime.

Uygun bir mayo bulabilmek günlerimi almıştı. Bikini giymek söz konusu bile olamazdı.

"Of. Kaza falan mı geçirdin?" diye sordu Kelly, soyunma odasında karnımı görünce.

"Onun gibi bir şey," diye cevap verdim.

Gayet muhafazakâr görünüşlü, siyah bir mayo seçmiştim kendime, çünkü tam da karnımdaki şekilsiz çıkıntıların en bariz olduğu noktaya denk gelen yerlerinde, aptal görünüşlü plastik papatyalar vardı.

Akdeniz kıyısındaki Hayfa'nın plajlarından başka plaj görmeyeceğimi varsaymıştım hep. Ama yirmi üç yaşıma geldiğimde, hayatımda ilk kez okyanusta yüzdüm ve ayak parmaklarımı küçük kurtçuklar gibi Atlantik'in Güney Carolina plajlarının kumlarına daldırdım.

Bedenimi güneşe açtım, hayatımın şafağından beri Cenin'in üzerine doğarak bana mor gökyüzlerini ve babamın göğsünden çıkan astımlı bariton sesin okuduğu şiirleri getiren aynı güneşe.

Burada askerler yok. Dikenli teller ya da Filistinlilerin girmesinin yasak olduğu bölgeler de. Beni yargılayacak hiç kimse yok. Direniş yok, çığlıklar ya da Allahu ekber sesleri de öyle. Burada tanınmıyorum. Sevilmiyorum. Hayattaki ilk mayom üzerimde, Hüda'nın Karama Savaşı'nın ardından kendi Filistinimize döneceğimizi zannettiğimizde ortaya çıkan özlemini hatırladım. "Okyanusun kıyısında oturmak. Oturacağım sadece, yüzme bilmiyorum ya," demişti, gençliğimizde yaptığımız o safiyane listenin en başındaki arzusunu dile getirerek. *Hüda.*

Güney Carolina'daki yüksek lisansa başlamamın üzerinden bir yıl geçtiğinde yeşil kartımı aldım ve Amerika Birleşik Devletleri'ni yeni ülkem kabul ettim.

Amy. Sebatkâr mültecilerin ve trajik başlangıçların Amal'ı, ayrıcalığın ve bolluğun hüküm sürdüğü toprakların Amy'si olmuştu artık. Hayatın yüzeyinde akıp giden, sarsılmayan göklerin altında sereserpe bir ülke. Yine de, çehrem ne kadar değişirse değişsin, hâlâ hiçbir yere, hiç kimseliğe ve gurursuz-

luğa sürgün edilmiş Filistin halklarından birine mahkûmdum sonsuza kadar. Araplığım ve Filistin'in insanlığın ilk çağlarından kopup gelen çığlıkları bu dünyaya demirlemişlerdi beni. Sonunda, Hacı Salim'in anlattığı hikâyelerle çakışan olayları bulabilmek için tarih kitaplarını karıştırırken buldum kendimi.

Bir yıl daha geçti. *Ne hissedersen hisset...* Belli etmedim. Bir sabah saat beşte telefon çalana kadar. Hâlâ yarı uykuda, ahizeyi kaldırdım.

"Alo."

"Aloo," diye cevapladı, aksanlı bir erkek sesi. "Amal?"

"Ayva,"* dedim, karşımdakinin kim olduğunu anlamış ve artık tamamen uyanmıştım. Kıkırdadı, bu sesi nerede duysam tanırdım. Yusuf'un ağzının sağ tarafından ucunu kaçırdığı ve sonra bir gülümseme halini alarak onun yakışıklı yüzüne yayılan o kahkahaydı bu. Neredeyse bir ömür kadar önce, Fatima on dört ve ağabeyim on altı yaşlarındalarken, onu ilk gördüğünde gülüşünün yüreğini erittiğini söylemişti Fatima bana.

"Nihayet, küçük kardeşim! Aylardır seni bulmaya çalışıyoruz."

Birisi telefonu elinden aldı. "Amal! Habibti, canım! Seni bulduk." Fatima'ydı bu.

Amal. Arapça ismimin söylendiğini duymak beni ağlattı. Telefon, bu sıcak özlemi ve şaşkınlığı iletmeye yetmiyordu, biz cızırtılar ve hıçkırıklar içinde konuşmaya çalışırken.

"Hamileyiz." İlk çocukları. "Amerika'nın neresindesin? Biz Lübnan'dayız. Ürdün'de FKÖ'ye ne yaptıklarını biliyor musun? Orospu çocukları."

Yusuf'un araya girdiğini duydum. "Şimdi sırası değil, habibti," dedi karısına.

"Tamam canım," dedi Fatima ve devam etti.

---

* Evet. (ç.n.)

İçinden bitmek bilmeyen bir sevgi ırmağının geçtiği, bitmek bilmeyen bir mücadelenin uzun hikâyesiydi – "Yusuf sana her şeyi anlatır. Neyse, sen zaten biliyorsun anlatacağını."

Karama Savaşı'nı takip eden on yıl içerisinde ağabeyim FKÖ'nün saflarında yukarılara doğru ilerlemişti. Hareket Ürdün'de inanılmaz bir halk desteğiyle karşılanınca Haşemit Krallığı kendi varlığının tehlikeye girdiği korkusuna kapılmış ve hareketi Filistinli gerillalarla birlikte sivilleri de katlederek bastırıp, yılın dokuzuncu ayının tarihe Kara Eylül diye geçmesine sebep olmuştu. Böylece FKÖ, 1971 yılında, Yaser Arafat'ın liderliğinde Lübnan'a çekilmek zorunda kalmış ve ağabeyim Filistinli gerillalarla birlikte mücadeleye devam ederken bir yandan da Sabra ve Şatilla mülteci kamplarındaki Birleşmiş Milletler okullarında öğretmenlik yapmaya başlamış.

"Onu beklemekten hiç vazgeçmedim... Tekrar karşılaştığımızda sana bütün ayrıntıları anlatırım. Yusuf seni çok özledi. Ben de öyle, canım."

Yusuf'un yıllar süren yokluğuna, nerelerde olduğunun bilinmemesine ve Fatima'nın kaderinin belirsizliğine rağmen, ikisi de aşklarına sadık kalmış, başka insanlarla evlenmelerini öngören geleneğe karşı çıkmışlardı. Nihayet 1977'de, Yusuf bir şekilde güçlükle soruştururak sevgilisinin hâlâ evlenmemiş olduğunu öğrenmiş ve hemen Fatima'nın hâlâ annesiyle birlikte oturmakta olduğu topu topu seksen kilometre güneydeki Barta Köyü'ne kadar elden ele gizlice gitmesi bir yıl süren bir mektup yazmıştı ona.

"O mektubu Allah cennetinden benim yüreğime gönderdi," dedi Fatima. O yürek ki ağabeyimi, yaşamın nefesi istediği gibi istiyordu. Üç ay içinde kavuşmuşlar ve Beyrut'ta evlenmişlerdi. O yolculuğa çıkmadan önce Fatima, ailesi ve ülkesiyle son kez helalleşmişti çünkü bir kere çıktıktan sonra İsrail onun, işgal ettiği ülkesine dönmesine izin vermeyecekti.

Ağabeyimle evlenmek için bildiği her şeyden vazgeçmiş ve bir an bile pişmanlık duymamıştı. Ağabeyim otuz dört, Fatima otuz iki yaşındaydılar artık.

"Kardeşim, Fatima seni hala yapmadan evvel gelsen iyi edersin."

"Doğum ne zaman?"

"Haziran ortası."

"Şimdi aralıktayız. Bilet parası biriktirip yüksek lisansımı bitirmek için sadece birkaç ayım var demektir."

"Yüksek lisans mı?.. Babam olsa seninle gurur duyardı."

Onca yıldan sonra bile hâlâ babamı gururlandırmak için yanıp tutuşuyordum. Her neredeyse o. Camdan dışarı baktım ve güneşin yükselişine başladığını gördüm, ışığının gücüyle babamın gülümseyişi odaya dolunca boğazım düğümlendi.

"Hadi, çabucak gel artık, kardeşim. Seni çok özledik."

"Ben sizi daha da çok özledim. Çok yakında oradayım."

Yusuf bana önceden belirlenmiş saatlerde arayabileceğim bir numara verdi. Telefonu istemeye istemeye kapattım.

Lübnan'a gitmek hariç hiçbir planım olmaksızın mezun oldum haziranda. Yusuf'un telefonundan beri aileme, kendime dönmekten başka çok az şey düşünür olmuştum. Ama Amerika'da da gerçek bağlar kurmuştum ve pek çok yönden, geçen yıllar içinde evim dediğim bu yer bir parçam haline gelmişti. Arkadaşlarımı bırakacağım için üzgündüm ama Beyrut'a giden uçağa binerken, beni bekleyenleri düşünerek sevindim ve Fatima beni hala yapmadan önce oraya ulaşmayı ümit ettim.

V

ALBİ Fİ BEYRUT

(Kalbim Beyrut'ta)

26

Macit
1981

Uçaktan inip Lübnan toprağına ayak bastığımda, sıcak ve kuru bir rüzgâr karşıladı beni. Beyrut Uluslararası Havaalanı, çok sayıda silahın, çok sayıda üniformalı askerin omuzuna asılı oluşu nedeniyle uğursuzlukla dolu bir yerdi. Ama kendi dilimde seslenişleri ve onlara verilen karşılıkları duyunca, Arapçanın gırtlaktan gelen ipeksi tonları içimde dalgalanıverdi. Bir çeşit danstı bu aslında. Ben metal dedektörlerinden geçerken, masalardan birindeki bir adama çay ikram edildi. Adam, "Elleriniz dert görmesin," dedi ikramı yapana, o da, "Sizinkiler de görmesin, Allah gözünü üzerinizden ayırmasın," diye cevap verdi. Havada dans eden seslenişler ve karşılıkları.

Yoğun pasaport kontrolünden çıktığımda, uzun boylu ve yabani görünüşlü bir adamın, üzerinde adım yazılı bir kâğıdın arkasında umursamaz bir tavırla dikilmekte olduğunu gördüm. Karmakarışık kaşlarının altında iyice derinlere gömülmüş gözleri vardı. Çenesine rastgele dağılmış seyrek tüyler sakal olma mücadelesiyle dikilmişlerdi ve iki ucu büyük bir titizlikle son derece simetrik kesilmiş bıyıkları dolgun dudaklarını gizleyemiyordu. Gözlerimiz karşılaştığında beni

tanıdı ve bir gülümseme yüzünü yanlardan tutup yukarı çekti sanki.

"Elhamdülillah el selam," dedi elini uzatarak. "Adım Macit. Ağabeyin beni seni almam için yolladı."

"Allah senden razı olsun," dedim. *Seslenişler ve karşılıkları.*

"Seni hemen tanıdım. Yusuf'a çok benziyorsun."

"İkimiz de annemize çekmişiz."

Gülümseyerek çantalarımı aldı.

Beyrut trafiği, korna seslerinin yarattığı kargaşa içinde dura kalka ilerliyordu. Bisikletliler ok gibi arabaların arasından geçerlerken, Macit itiş kakışın içinde arabayı sakin sakin kullanıyor, cinleri tepelerine çıkmış, terli ve bıyıklı şoförlerin birbirlerine ettikleri renkli küfürleri kastederek, sokağın "bozuk lügati" yüzünden benden özür diliyordu. Arapça küfürler çoğunlukla küfrü yiyenin kadın akrabalarından birisinin anatomisine sebepsiz yere yapılan göndermelerden ibarettir. Sadece söz konusu organın adı geçer daha ziyade. "Yürüsene be! Ananın amı." Bir diğeri: "Yoluna kırmızı halı döşensin diye mi bekliyorsun? Hay kız kardeşinin amı!" Bir de her zamanki: "Allah babanın da, babanın babasının da belasını versin!"

Gazeteciler, çiçekçiler ve çikletciler velvelenin dört bir yanına dağılmış satış yaparlarken taze ekmeğin kokusu –sokağa dizilmiş tablalarda sergilenen susamlı, kekikli ve peynirli simitler– duyularıma karışıp bana Filistin'in hatırasını geri getirdi.

"Tekrar Arap toprağında olmak güzel," dedim yüksek sesle düşünerek.

"Duyduğuma göre epeydir uzaklardaymışsın," dedi Macit, kısa bir sessizliğin ardından.

"Evet, epey oldu."

"Kusura bakma. Burnumu sokmak istemedim."

"Yok, önemli değil. Bir burs aldım ve bir daha Cenin'e dönemedim. Bilirsin işte, o kadar zaman uzak kalınca. İsrailliler geri dönmene izin vemiyorlar ya..." *Dahası, kendilerine geri döneceğim hiçbir şeyim yoktu, hiç kimsem. Ve doğrusunu söylemek gerekirse, Amerikalı olmak istiyordum. Geçmişin ve trajedenin yükünü kaldırıp, Amy olmayı deneyeyim bir de bakalım, dedim.*

Başımı açık camdan yana doğru çevirdim, konuşmayı bitirmek ve yol kenarındaki tablalara dizili simitlerin üzerindeki cibne ile zahteri biraz daha koklayabilmek için.

Macit camdan dışarıya seslendi ve zayıf, kibar bir ihtiyar olan satıcı, gazete kâğıdına sarılı iki büyük simitle yanımıza geldi.

"Allah uzun ömürler versin, hacı," dedi Macit adama teşekkür etmek için ve parasını verdi.

"Allah da seni de, aileni de mesut etsin, evladım," diye cevapladı ihtiyar.

"Bunlardan epeydir yememişsindir herhalde." Macit elinde cibneli simitle bana döndü. *Yine o gülümseme.*

Heyecanlanarak teşekkür ettim: "Ellerin dert görmesin. Nezaket ve beyefendilikten yoğurulmuş bu."

"Eninde sonunda bir şeyin seni güldüreceğini biliyordum."

Macit'in utangaç, kibar tavrı ilk görüşte ona yakıştırdığım yontulmamışlığa bütünüyle ters düşüyordu. "Ben çocukken annemle uzun yürüyüşlere çıkardık ve her zaman bana bu leziz şeylerden alması için onu durdururdum," dedi sessizliği yumuşakça bölerek. Karşılıklı bir konuşmaya girişerek onun hatırasını ya da sesinin yumuşacık ölçülülüğünü bozmak istemediğim için sustum.

Macit'in uzun vücudu bu küçük, vuruklar içindeki Fiat arabaya zar zor sığmıştı, tavana çarpmasın diye başını eğiyor-

du ve dizleri direksiyonun iki yanına kadar çıkıyordu. Camları kaldırmıştık ve yavaşlığımız yüzünden arada sırada arkamızda çalınan kornalar eşliğinde, güneşli ve tozlu arabanın sessizliğinde simitlerimizi yedik. Arabayı beşinci vitese takarken eli kazara bacağıma değince kıpkırmızı oldu.

"Kusura bakma. Çok özür dilerim."

"Sorun değil."

Biraz daha ilerleyince, sadece yarısı asfaltlanmış, çukurlarla dolu yoldaki trafik azaldı.

"Beni almaya neden Yusuf gelmedi?"

"Bunu sana söylemeyi unuttuğuma inanamıyorum," dedi şaşkınlık içinde elini hafifçe alnına vurarak. "Fatima'nın bebeği doğdu. Bir yeğenin oldu!" Müjde getirenlerde hep olduğu gibi gözleri ardına kadar açılmıştı. "Yusuf güya bir oğlan istiyordu ama kızını görünce bir eriyişi vardı ki," dedi Macit.

Hala oldum!

"Bütün Arap erkekleri önce bir oğlan istemezler mi zaten?" diye dalga geçtim, adamın yanında kendimi gitgide daha rahat hissetmeye başlamıştım. Birlikte güldük.

"Aslına bakarsan ben bir kız hayal ediyorum hep. Adını Sara koyacağım, annemin adıydı, Allah rahmet eylesin," dedi Macit. Sesi kadife gibiydi, profili kesinliğin vücut bulmuş haliydi ve varlığı güven vericiydi. *Che Guevara'ya benziyor.*

Şatilla, Beyrut'taki üç mülteci kampından biriydi. Hemen yanında Sabra vardı ve ikisi de Cenin'deki kampa benziyorlardı – 1948 savaşından kaçanlara ilk başta layık görülen çadırların onur kırıcılığından zaman içinde yükselen, kerpiçten ve betondan yapılma sıkış tıkış gecekonduların oluşturduğu labirentler. Sokakların arasında dolaşan açık menfezlerin ta-

şıdığı ve çocukların içlerinde oyunlar oynayarak, akıntısında kâğıttan gemiler yüzdürdükleri lağım.

Çocuklar Fiat'ın etrafına toplanıp koşuşturmaya başladığında yolculuğumuzun sona erdiğini anladım. Ben çocukken biz de aynısını yapardık. Özellikle Birleşmiş Milletler müfettişlerini, fotoğraf makinelerine poz vermek için kollarından çekiştirerek canlarından öyle bir bezdirirdik ki. O fotoğrafları hiç görmesek de, kameranın önünde yer kapmak için itişmekten hiç vazgeçmezdik. Şimdi Şatila'daki o çocuklar, kendimi de o ziyaretçilerin gözünden görmemi sağladı perişan ve yoksul. Oysa gerçekte, bizi ziyarete geldiklerinde heyecanlanır ve onların Batılı inceliklerinden büyük keyif alırdık. Bütün istediğimiz, bir fotoğraf makinesinin klik sesiyle, bir gülümseyişle, bir soruyla ve bazen de şekerlemelerle –Hüda ve ben kendimizinkileri paylaşırdık daima– onaylarını almaktı.

Macit konsolun gözünden bir avuç şeker çıkardı. "Bunu bir kez yaptım, şimdi hep bekliyorlar. Ellerim boş geçersem beni mahveder bunlar."

Macit ortada, etrafında delifişekler, şekerin tadı. Hüda ile ben olsaydık böyle bir adama bayılırdık. Çocuklar, "Doktor Macit! Doktor Macit!" diye ona seslenirlerken dönüp bana bakınca yüzümdeki şaşkınlığı gördü. Onun eğitimli birisi olabileceğini düşünmemiştim. Ona Amy'nin gözleriyle bakmıştım. Bunu gördü. Karşılaştığımız anda hakkında vermiş olduğum kararı bildiğini görerek, utanç içinde gözlerimi yere çevirdim.

Çerçöp içindeki kasabanın içinden geçip Fatima ile Yusuf'un evine doğru giderken bembeyaz bir güneş peşimizdeydi. İki yamuk yumuk basamakla ön kapısına varılan tek katlı bir yapıydı evleri. Çatısı, diğerleri gibi, ondüle metal ve uçmasın diye üzerine taşlar, eski lastikler ve kimbilir daha ne-

ler konulmuş asbestten yapılmıştı. Kapının dışında yirmi kadar adam toplanmışlardı, etrafta buldukları eşyaları sandalye niyetine kullanıyor, gülüyor, sigara içiyor ve bir tepsi şuruplu-peynirli künefe tatlısını aralarında dolaştırıyorlardı. Yeğenimin doğumu şerefine hiç şüphesiz.

İşte oradaydı.

Yusuf! Canım ağabeyim orada, Allahım!

Şimdi, on üç yıllık ayrılığın ardından, aramızda şu kadarcık bir mesafe kalmıştı. Yirmi adım ya var, ya yok. Kolayca aşılabilir. Kirli bir toprak yoldan yürünerek, yoksulluğa başkaldıran bir kanaryanın ve saksı çiçeklerinin yanına varılabilir.

"Amal!" Beni görür görmez, gülümseyişinin kenarlarında uçları yukarı kıvrılmış bıyığıyla FKÖ'den yoldaşlarını arasında oturmakta olduğu yerden ayağa fırladı.

Küçük çantamı yere attığım gibi ona doğru koştum. Bir kere sarıldıktan sonra da, koskocaman, aynı babamınki gibi olan göğsünden kayıp yıllarımızı çekip çıkartmak isteyerek kalabildiğim kadar öylece kaldım. Ağabeyimin kolları hayatımın yalnızlığını bir anlığına olsa da dindirdi.

Avluda bir grup kadın, dışarıdaki erkeklerin karıları, yeni doğurmuş kadına ve yavrusuna göz kulak olmaktaydılar. Biz içeri girince ayağa fırlayıp sarıldılar ve öptüler beni.

Birkaçı aynı anda, "Nihayet tanıştık seninle, çok şükür," dediler.

"Fatima senden öyle çok bahsetti ki," dediler diğerleri. Benekli kırmızı bir eşarp takmış olan bir tanesi dudaklarını büzerek, "Fatima bize küçükken seni vurduklarını söyledi, kendileri vurulasıcalar," dedi.

"Amin," dedi bir başkası. "Buyur, bir çay iç. Künefeden ye."

Aralarında en yaşlı olan, işlemeli geleneksel kaftanı ve beyaz başörtüsüyle oturduğu yerden güçlükle doğrulup araya

girdi. "Buraya sizi mi görmeye geldi kızcağız? Yoksa akrabalarını ve bebeği mi?" Bizi ağabeyimin üç odalı evinin oturma odasına götürdü. Avluya açılan bir mutfak ve bir banyo evin geri kalan kısmını oluşturmaktaydı. Fatima komadaymışçasına uyumaktaydı, yirmi bir saat süren doğum onu bitirmişti; benim bebek yeğenim de annesinin yanında, kundağının içinde melekler gibi uyumaktaydı. Adını Filistin koymuşlardı.

"Aman ne orijinal," diye dalga geçtim kızını kucağına almak için eğilmiş olan Yusuf'la. Sonsuz yumuşaklığıyla bebek Filistin'i sarıp sarmalayan, geniş omuzlu Yusuf görülmeye değerdi doğrusu. Şimdi onu düşündüğümde gözümün önüne gelen, o ulvi andaki hali ve ailesine kayıtsız şartsız bağlılığı oluyor. Sözlerini hâlâ duyabiliyorum. "Allah'ın yarattıkları içinde en mükemmelini tutuyorum ellerimde şu an. Sen de tutmak ister misin, kardeşim?"

"Maşallah, maşallah!" Bebek yeğenimi büyük bir dikkatle kucağıma aldım, yüreğim o küçük aşk yuvasında, parmaklarının ucunda dolandı. Küçücük ağzı, miniminnacık bir esnemeyle açıldı ve kokusunu içime çekmek için başımı ona yaklaştırdım. Bunun kadar saf ve temiz bir şey var mıdır bilmiyorum, ne de olsa bebeklerin o usul usul nefeslerinde Allah'ın parçaları yaşar. Filistin'in esneyişinde, ulvi bir vaatle dolu bir esinti buldum, bizleri bile kapsıyordu.

Yeğenimi uyuyan annesinin göğsüne bıraktım ve çoşup taşan bir şefkatle bir karısına bir yeni doğmuş kızına bakmakta olan ağabeyimi seyrettim. İsrail'in "terörist yuvası" ve "terörün hastalıklı odağı" ilan edeceği o mülteci kampında, enginliğin ta kendisinin yanında ufacık kaldığı sevgiye şahit olmuştum.

Daha sonra, ağabeyimle avluda yalnız kaldığımızda, zamanın geldiğini hissettim. "Sana bir şey getirdim," diyerek

babamın piposunu cebimden çıkardım. Aynen Ammo Jack O'Malley'nin, Allah rahmet eylesin, yıllar yıllar önce beni yetimhaneye götürdüğü gün yaptığı gibi yavaşça ona uzattım.

Üzerine bir kaplumbağanın yavaşlığıyla çöken ağır yerçekimi Yusuf'u ayağa kalkmaya zorladı ve babamızın piposunun sarılı olduğu kâğıdı açtığında yayılan ballı elma tütününün hafif kokusu bacaklarını taşa çevirdi. Yusuf'un omuzları çöktü ve hayatımda ilk defa onun ağladığını gördüm.

"Bunu nereden buldun?" diye sordu, kendini toparlayıp gözlerini silerek.

Hiç azalmayan, her zaman zihnimizin gerisinde bir uğultu gibi yaşayıp duran o arzu, babamızı kısacık bir anlığına dahi olsun bir kez daha görebilmek arzusu, bütün özlemlerimiz içinde gelip, en baş sıraya oturup, birbirlerini birer yetişkin olarak tekrar tanımaya çalışan ağabey ile kardeşin sonraki birkaç saatini taçlandırdı. Beni Cenin'de bıraktığı için çok üzgündü. Bizi de yanına alabilecek olsa muhakkak alırmış. "Annemiz öldüğünde senin için orada olamadığıma çok üzülüyorum." Vurulduğumdan ancak üzerinden bir yıl geçtikten sonra haberi olmuş. Hayatı çok zor olmuş. *Benimki de öyleydi.* Ama artık yine bir aile olmuştuk ve şimdi bir de bebeğimiz vardı; hayatımızı üzerine kurabileceğimiz, bize verilmiş bir sözdü o.

"Ne yapacağımı bilemedim, Amal. Ama kendimi sana affettireceğim. Artık her zaman yanında olacağım."

"Sen elinden gelenin en iyisini yaptın ağabey. Biliyorum," dedim.

"Sana hiç anlatmadığım şeyler var," diye başladı Yusuf. Başını önüne eğip ellerine baktı, sözcükleri söylemeden önce avuçlarına koyuyormuşçasına. "Kardeşimiz İsmail, kırk sekizde kaybettiğimiz bebek, yaşıyor," dedi dikkatle yüzüme bakarak.

Bunu çoktandır bildiğimi ya da daha doğrusu Hüda'yla yıllar önce Yusuf, *David isimli bir Yahudi*'den bahsederken

ona kulak misafiri olduğumuz günden beri şüphelendiğimi söylediğimde şaşırdı.

"Hüda da mı biliyor?"

"O gün duyduklarımızın onun üzerinde bende bıraktığı etkiyi bıraktığını zannetmiyorum. Öyleyse bile üzerinde hiç konuşmadık."

Ağabeyim ile ben, uyandığında Fatima'nın yatağına yiyecek içecek servisi yaptık; üçümüz birlikte, kavuşmamızın ve aile olmamızın yanı sıra Nablus cibnesi ile karpuzun da tadını çıkardık. Şimdi, o gün yaptıklarımızı bütün ayrıntısıyla gözümde canladırabiliyorum ama tuhaf olan şu ki, seslerin hiçbirini duyamıyorum. Anne ile çocuğun rapsodisi ritmini küçük Filistin'in meme emerken başını ufak ufak sallayışından alıyor. Fatima o kadar güzel, neşeli ve âşık ki. Birileri komik bir şey söylüyor ve Yusuf'un ağzı kahkahayla açıldığında, arka dişlerinden birisindeki gümüş kaplamayı fark ediyorum. Ekmekten –çok sevdiğim o kocaman ve incecik İran ekmeği– bir parça koparan onu hemen yanındakine uzatıyor.

Sonra Yusuf, bebek kızı kollarında, kasıla kasıla kampta dolaşıyor. Sonra biraz ben alıyorum bebeği, Yusuf da oturup arkasına yaslanıyor ve babamın taze tütünle doldurduğu piposunu yakıyor. Tütünün dumanını içine çekiyor, gözkapakları düşüyor ve ağabeyim, sırıtmasına neden olan bir hatıraya doğru çekiliyor. Gözlerini açıyor ve babamın kokusu içinde, güvende olduğumuzu görüyor. Benim hatıramsa onun hareket eden dudaklarını okuyabilse de şimdi, sesini duyamıyor: "Annem ile babam olsalar, bugün oynarlardı," diyor Yusuf. Çocukluğundan beri, Jiddo Yahyamın yasak meyvelerle Ayn Hod'dan dönüşünü bütün mültecilerle, hep birlikte kutladıkları gece yaptıkları gibi oynadıklarını görmek istermiş.

O akşam Şatila'da pek çok fotoğraf çektim ama bir tanesi benim için özellikle kıymetliydi, onu çerçeveletip şömine rafının üzerine koymuştum. O günün mutluluğunu bütün ayrıntılarıyla tekrar tekrar uyandıran bir fotoğraftır. Pennsylvania'daki evimi bir CIA kanıt kutusunda terk edecek olan ve bunun ardından tekrar bastırmak için deli gibi negatifini arayacağım resimdir o. Fotoğrafta ağabeyim, mülteci kampındaki ufacık gecekondularının önünde, suratında dişlerini gösteren şapşal bir sırıtış ve kucağında ilk çocuğu Filistin, omuzunda hayatının aşkı, karısı Fatima'nın gülümseyen, tatlı başı, öylece donakalmıştır.

O yaz Lübnan'da Fatima ve ben iki kadın olarak bağlandık birbirimize. Ben artık onların mektuplarını taşıyan ve kampta çıplak ayaklarıyla oyun oynayan küçük kız değil, kanatlarının altına alabileceği genç bir kadındım. Ev işlerini bölüşüyor, zamanı Filistin'in geçirdiği gelişimle takip ediyorduk, Fatima bana bir koca bulmak üzere çöpçatanlığa soyunmuştu bile.

Aklını tek bir adama, benimkine çok benzer şartlar altında yaşamış bir doktora takmıştı. O da yetim bir mülteciymiş, Birleşmiş Milletler aracılığıyla aldığı bir bursla on bir yılını Oxford'da geçirmiş ve uzmanlığını damar cerrahisi dalında yapmış.

Hiç ilgilenmiyormuşum havalarına girdim tabii ki. Ama bana dil döküp duruyordu, benim yaşımda bir kadın için erkeksizliğin nasıl sinir bozucu olabileceğine dair şakalar yaparak.

"Sen çok iyi bilirsin tabii, ne de olsa otuz iki yaşına gelene kadar seks yapmadın!" diye cevabı yapıştırdım.

"Doğru. Ama beklediğime de değdi!"

"Lütfen ama. Ağabeyimin yatakta nasıl olduğunu duymak istemiyorum," diye bağırdım ellerimle kulaklarımı tıkayarak.

Gülüyordu. Ama Birleşik Devletler'de kurmaya çalıştığım bir dizi hayal kırıklığıyla dolu ilişkiyi ona itiraf ettiğimde sesi derinleşti, varlığının özündeki bilgelikten sözcükler dökülmeye başladı.

"Amal, pek çok Amerikalının sevmeyi bizim bildiğimiz gibi bilmediklerini düşünüyorum. Onlardaki içsel bir eksiklikten ya da fazlalıktan kaynaklanmıyor bu. Onlar güvenli, çok derin olmayan yerlerde yaşıyorlar ve nadiren insani duygularını bizim içinde yaşadığımız derinliklere ittirmek zorunda kalıyorlar. Kafanın karışmış olduğunu görebiliyorum. Korkuyu düşün. Biz sürekli kafalarımıza doğrultulmuş silahlarla yaşadığımız için, başkalarını dehşetten dehşete sürekleyen şeyler, bizi sadece birazcık korkutur. Bizim bildiğimiz dehşetiyse çok az sayıda Batılı hissetmiştir. İsrail işgali daha çocukken bizi öyle aşırı duyguları yaşamak zorunda bıraktı ki, artık bir şey aşırı değilse onu hissetmiyor sayıyoruz kendimizi.

"Istırabımızın kökleri kaybın o kadar derinlerine ulaşmış ki artık, ölüm gelmiş, ailemizin, bize kendini göstermediği sürece memnun olduğumuz, ama yine de, ne de olsa aileden biri diye düşündüğümüz bir ferdi gibi aramızda yaşıyor. Bizim kızgınlığımız bir Batılının asla anlayamayacağı boyutta bir öfkedir. Üzüntümüz taşı bile ağlatır. Aşkımız da aynı böyledir, işte Amal.

"Açlığı, gece yattığın yerde bedeninin kendi kendini yemesine sebep olacak yoğunlukta yaşamadıysan hiç, bu aşkı anlayamazsın. Onu ancak hayat seni bombalardan ya da bir yanından girip diğer yanından çıkan kurşunlardan koruduğunda anlayabilirsin. Ancak sonsuzluğun uzanabildiği o yere çırılçıplak dalandır aşk. Orada Allah'ın yaşadığına inanıyorum."

Birbirlerini uzun uzun beklerken ve savaşın göbeğinde kutsal aşklarını yaşarken, Yusuf ve Fatima sırrı çözmüşlerdi.

Bir cuma günü. namazdan sonra Macit, ağabeyimi ziyarete geldi. O gün Birleşmiş Milletler'in kızlar için yaz okulunda öğretmenlik yapmaya başlayışımın ikinci haftası bitmişti. Ayrıca tarihi günlerden biriydi de, bebek Filistin ilk kez gülümsemişti.

Üzerinde kuruyemişler ve kahve olan bir tepsiyle yanımdan geçmekte olan Fatima kulağıma eğilip, "İşte sana bahsini ettiğim doktor bu," dedi.

Benimle arasını bulmaya çalıştığı adam, beni havalanından alan adamdı.

Çöpçatanlık girişiminin iyice havasına girmiş olan Fatima, Macit'ten bana şehirde bir tur attırmasını istemişti, bir aydır oradaydım ve kamptan dışarı çıkmamıştım çünkü. Fatima'nın komplosu çok barizdi, bu yüzden de oldukça rahatsızlık verici bir ortam oluşmuştu. Yusuf, evli olmayan kız kardeşinin ortalıklarda bir adamla görülmesinin uygunsuz kaçacağını düşünerek surat asmaktaydı. Macit'e güveniyordu tabii ki. Ama her şeyin de bir yolu yordamı vardı. Namus söz konusuydu.

"Yani demek istiyorum ki, Amal sana doğumlar sırasında yardımcı olabilir," dedi geri adım atmaya yanaşmayan Fatima.

Macit sık sık kampta gönüllü oluyor, bu nedenle epeyce bir doğuma yardım etmesi gerekebiliyordu.

Fatima devam etti: "Ümmü Yusuf, Allah rahmet eylesin, ebeydi ve Amal'a da el verdi. İkisi Cenin'deyken pek çok bebek doğurttular."

Dalya ve ben bir ekipmişiz.

Macit, evin otoritesi olan Yusuf'a bıraktı kararı. Ağabeyim itiraz etmeyince de yardımlarımı seve seve kabul edeceğini bildirdi. "Ümmü Leyit'in doğumu önümüzdeki hafta bekleniyor," dedi. Sorumluluğu paylaşmaktan onur duyacak, bu sayede üzerinden biraz yük kalkacaktı. Tabii, eğer ben de istersem.

Yusuf'a döndüm, sadece sevgimden ve onun evinde olup biteceklerin sadece onun rızasına bağlı olduğunu teyit ettim. Jestlerimizi anlıyor ve bizi seviyordu. "Bence bir sorun yok. Allah yardımcınız olsun." En sevdiği arkadaşı ve kız kardeşi, sadece neşesine neşe katabilirlerdi, o kadar. Her şeyin doğrusunu yapmak istiyordu. Bana ve babasına verdiği sözü tutmak istiyordu.

Yusuf o şapşal sırıtışını takıntı, çaktırmadan Fatima'nın safına geçmişti.

Abdest, sonra namaz. Hazırlanıp yeni makası "esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adıyla," ateşe tuttum. Macit gecikecekti, hemen Ümmü Leyit'in evine gitmem gerekiyordu.

Oraya yürürken Fatima çok sessiz olduğumu söyledi. "Gerilme, bu işi milyon kez yaptın."

Düşünmeye fırsat bulamadan, bir zamanlar annemin bana verdiği cevabı verdim: "Konuşmayalım. Şimdi sırası değil." Ardından da hemen kendime geldim. *Sonra izah ederim Fatima'ya.*

Bebek annesinin rahminde ters dönmüştü. Sorunun hemen farkına varmıştım. "Yardım edin de kadıncağızı çevirelim!" diye bağırdığım anda çok daha sakin olmam gerektiğini hatırladım. *Ne hissedersen hisset...*

Durakladım, bir dua mırıldandım. *Nefes al, evladım.* Nefes aldım *–Dalya, yardım et bana–* ve ellerimle bastırarak bebeği hissetmeye çalıştım. "Kaderini Allah'ın ellerine teslim et," diye fısıldadım acı içindeki kadına. *Bırak Allah ellerine hâkim olsun*, diye fısıldadı Dalya bana.

Macit geldi ve ambulansa yanaşması için eliyle işaret etti. "Sezaryen", "Tamam, yeter artık," gibisinden bir şeyler duydum, sonra Fatima, "Bekleyin," dedi.

Bebek annesini de, kendisini de öldürmeden son anda dönmeyi başardı. Kordon da aradan çıkmıştı, bebeğin başı olması gereken yerdeydi. Macit devraldı, bir oğlan çocuk doğurttu ve anne ile bebeği, iyileşene kadar kalacakları kliniğe yolladı.

"Amal nerede?"

Ellerimi yıkayıp oradan ayrılmıştım, geçmiş saatlerin bütün emeği, geçmiş yılların içimi kemiren hatırası da peşimdeydi. Dalya peşimdeydi. Anonim bir Amy yerine tekrar Amal olmak nasıl da tatlı bir tatminle canımı yakıyordu.

Yürümeye devam ettim. İşte o karşıma dikildi. "Daha evvel böyle bir şey görmemiştim. Yapılabileceğini bile bilmiyordum." Macit saçlarını kestirmişti. Aylar sonra, benim için, üzerimde daha iyi bir izlenim bırakmak için kestirmiş olduğunu söyleyecekti. "Tıpta bize bunu öğretmediler... Beyazlamışsın biraz. İyi misin?"

"Yorgunum." Başımı önüme eğdim. *Annemi özlüyorum.*

"Seninle eve kadar yürüyeyim mi?"

Başımla onayladım, *olur.*

"Aç mısın?"

Açlıktan ölüyorum. Ne olacak?

"Düşündüm ki... Yani Abu Nayif'in dükkânından kavurma kokuları geliyor da," dedi laflar ağzında birbirlerine dolaşarak. "Bence sorun olmaz, ne de olsa yarından itibaren benim tıbbî asistanım olduğun duyulacak." Nasılsa birisi tutar diye düşünerek, kendisinin münasebetsizlik zannettiği sevimliliğini kapatmaya çalışarak, aklına ne gelirse ardı ardına sıralıyordu. "Ama bu kadarı da fazla olur diyorsan, ben yiyecek bir şeyler alıp eve de getirebilirim."

Bir kadın ile bir bebeğin ölüme karşı iki sıfır kazanmalarını sağlamıştık, Dalya kendimden bir parçayı daha buldurmuştu bana ve şimdi de Macit çeşit çeşit kurallarla örülü kültürümü-

zün içinde, benimle basit bir yemek yiyebilmek için debelenmekteydi.

Dudaklarım bana sormadan gerilip bir gülümsemeyle aralandılar. Cinliğim tuttu ve "Şehre inip de yiyebiliriz," dedim. Sırtı dikleşti ve sakarlığının yerini bir sırıtış aldı, beni hiç mi hiç rahatsız etmediğini görünce rahatlamıştı. Daha evvel varlığını fark etmediğim bir gamze yerleşmişti sol yanağına, günün sonunda artık hafifçe uzamış sakalının ve o bayıldığım gülümseyişinin koyulaştırdığı küçük bir gölge.

Fatima'ya haber vermek için eve vardığımızda hava kararmaya başlamıştı. Yusuf gecikecekti ama Macit de, ben de o gelmeden eve dönmüş olmak istiyorduk. O yüzden kavurmamızı okyanus kıyısında yemeye karar verdik. "Sonunda 'Filistin'in Gelini'ni de gördüm," dedim nihayet ay ışığıyla yanan Akdeniz'le yüz yüze oturduğumda. "Babam öyle derdi Akdeniz'e. Jiddo Yahya –hiç tanımadım onu ben– babamı ve Ammo Derviş'i Filistin hâlâ Filistin olduğu zamanlarda Akdeniz kıyılarına götürürmüş."

"Hep Filistin olacak," dedi Macit yumuşak bir sesle, benden çekinirmişçesine. Nefesini dışarı vererek arkasına yaslandı. "Biliyor musun?" diye devam etti, sesine bir hafiflik ve hız gelmişti şimdi. "Lübnanlılar da ona, 'Lübnan'ın Gelini,' derler. Hatta galiba Yunanlılar ve İtalyanlar da onun kendi gelinleri olduğunu iddia ediyorlar."

"Kızımız dağıtmış yani."

"O ne zillidir, o."

Güldü ve ben gamzesini hayal ettim. Hissettiğim rahatlık tuhaf ama güzeldi, karanlık uzayıp gidiyor ve yıldızlarla, yarımayla beneklenerek suya karışıyordu.

"Bak," dedi Macit, eliyle yıldızlı göğü göstererek.

"Neye bakayım?"

"Aslan neye benzer biliyor musun?"

"Evet, burcum aslan," dedim.

"Biliyorum," diye cevap verdi. "Görebiliyor musun onu? Parmağımı takip et." Parmağıyla aslanın başını gökyüzüne çizerek devam etti, "Şu Algieba, şu da Ras Elased, Alterf...

"Arapça hepsi. Gerçek isimler mi bunlar?"

"Evet. Yıldızlara isimlerini Araplar vermiş. Hâlâ da o isimlerle bilinirler. Ama takımyıldızların isimleri Yunancadır. İşaret ettiğim yeri görebiliyor musun?"

Yıldızları daha kolay bulabilmek için arkasına geçtim. Yıldızlar yerine, onun omuzlarının bir okyanusu bir uçtan diğer uca katettiğini gördüm.

"Gökyüzü hakkında bu kadar çok şeyi nereden biliyorsun? Ya da burcumun aslan olduğunu?" diye sordum geriye çekilerek.

"Al Sufi'nin* *Suvarul Kavâkib*'inden,**" dedi dikkatle yukarı bakarak. Bu kitap Macit'in en değer verdiği varlığıydı – takımyıldızların detaylı betimlerinin yapıldığı, onuncu yüzyılda yazılmış bir kitaptı. "Yusuf'u bir daha ziyarete geldiğimde, kitabı yanımda getiririm."

"Ve de," diye devam etti, "ağabeyin ile ben birbirimize çok yakınız. Seninle ilgili çok konuştuk." Gözlerini gözlerime dikti. "Özellikle de son zamanlarda... Ben öğrenmek istedim çünkü." Küçük, ay gölgeli bir gülümseyiş dudaklarından çıkıp yüreğime yayıldı.

Döndüğümde Fatima'yı beni beklerken buldum.

"Eee?" diye sordu.

---

* İranlı gökbilimci Abdurrahman Es Sufi (7 Aralık 903 – 25 Mayıs 986). (ç.n.)

** Sabit Yıldızlar Kitabı. Es Sufi İranlı olmasına rağmen, Arapça yazılmıştır. (ç.n.)

"İyi biri," dedim, bütün ayrıntıları tek tek anlatmak için can atıyordum ama ona haklılığın zevkini de tattırmak istemiyordum.

"Aha! Ondan hoşlanmışsın. Anladım ben. Ama buralardaki en iyi çöpçatanın ben olduğumu kabul etmek istemiyorsun hâlâ," diye övündü kendini kutlayarak.

"Peki, çok biliyorsun. Ya hoşlanmadıysam? Beni yabancı bir adamın kucağına attın! Nasıl Arapsın sen ya?" diye dalga geçtim.

"Yabancı falan değil. Karama Savaşı'ndan beri ağabeyinin en yakın arkadaşı. Altmış sekizde Yusuf'un bacağına kurşun yediği sırada kurtarmaya çalıştığı Macit'ti," dedi Fatima.

Macit'in savaşa katılmış olduğunu öğrenmek beni şaşırtmıştı. "Bir FKÖ savaşçısı nasıl oldu da İngiltere'den burs aldı peki?"

"Yusuf, Macit'in kamptaki en iyi öğrenci olduğunu ama bursu kazanamadığını öğrenmiş. Böylece ona bursu aldırana kadar uğraşmış. Okuldaki işi sayesinde Birleşmiş Milletler çalışanlarıyla bağlantıları varmış ve Macit'in doğru insanlara başvurmasını sağlamış."

"Bunu bana söylemedi," dedim.

"Söyleyecektir. Sen şimdi söyle bakayım bana, buraların en iyi çöpçatanı kimmiş?"

"Benim şapşal yengem."

"Nihayet kabul ettiğini duymak iyi oldu. Bugün giderken attığın bakış ödümü patlatmıştı da," diye güldü.

27

Mektup
1981

Amal'ın aklı Macit'teydi. Gündüz düşleri onunla doluydu, birlikte geçirdikleri zamanı aklında tekrar tekrar yaşayıp onun söylediği sözcüklerde gizli anlamlar arıyordu. Aradan bir hafta geçip de ondan ses çıkmayınca sinirleri bozulmaya başladı. Ondan sonraki iki hafta boyunca da huzursuzluk içinde sağa sola gidip gelerek Macit'in ağabeyine yapacağı ikinci bir ziyareti bekledi.

Durmadan çevresine bakınıp, vuruklarla dolu o küçük Fiat arabayı aranıyor ve kamptaki hastalarından birisini ya da orada eğitimde olan diğer doktorları ziyaret etmekte olmasını diliyor, hayır, bunun için resmen dualar ediyordu. Nerelerde olduğunu, kimlerin evini ziyaret edebileceğini, yoldaşının evine ne zaman geleceğini anlamak için bütün konuşmaları büyük bir dikkatle dinliyordu. Durumu Şatilalı kadınların gözünden kaçmamıştı ve kendi aralarında genç öğretmenin –hiç şüphe yok ki– el doktor Macit'i aranarak ortalarda dolaştığını fısıldaşıyorlardı. Dedikodu olmasına dedikoduydu bu ama kadınlar kötü niyetle yapmıyorlardı, daha ziyade, alışkanlıktan ve aşkın sahip oldukları olanakların en büyüğü olduğu kendi gençlik günlerine duydukları özlemle

yapıyorlardı. Ayrıca şu da bir gerçekti ki, o kadar çok insanın o ufacık alanda sıkış tepiş yaşıyor olması sırlara saklanacak yer bırakmıyordu.

Artık âdet olageldiği üzere, sabahları okula yürürken bir grup kız Amal'ın etrafını sarmışlardı. "Günaydın, Amal Abla!" Amal onlara, mavi üniformalarına, saçlarındaki beyaz kurdelelere, sırtlarına bağladıkları kitaplara baktı. Raja, incecik, yaramazlığı gözlerinden belli bir kız koşarak yanlarına geldi. "Amal Abla," dedi nefes nefese, "el doktor Macit yarın Mirvatlara gidip onun babasına bakacakmış."

Macit'in sadece adının geçmesi bile Amal'ın içini öğrencilerinden saklamaya gayret etmesine neden olacak kadar çok titretti. "Çok güzel. Ebu Celal nasıl oldu, ameliyattan sonra?" diye sordu zorlama bir rahatlıkla.

"El doktor, yarın akşama doğru gelecek, abla," diye tekrarladı Raja, öğretmeninin sorusunu duymazdan gelerek.

"Abla sana Ebu Celal'i sordu!" diye hırladı bir başka kız Raja'ya. Sonra sesini alçaltıp yanındakini yavaşça dürtmeyi de ihmal etmeden sertçe, "El doktoru değil!" dedi.

"Tamam, kızlar," dedi Amal onlara yan yan bakıp, "abla" unvanını hak ettiği otoriteyle kullanmaya çalışırak. "Sınıflarınıza gidin."

Annelerinin yapıp durduğu dedikoduya dahil olabilmiş olmanın keyfiyle kıkırdayarak gittiler.

Amal, akşama kadar olan vakit biraz geçsin hiç olmazsa diye bir sonraki haftanın derslerini hazırlamak için okulda kaldı. Dönüşte de bir karşılaşma olur belki diye umut ediyordu. Sonunda çıktı okuldan ve yolu uzatarak, bir arabanın sığabileceği kadar geniş bütün sokaklara bakarak, yavaş yavaş Ebu Celal'in evinin önünden geçti ama Fiat'ı göremedi.

Ağabeyinin evine girdiğinde yüzünden düşen bin parçaydı.

"Nerede kaldın?" dedi alelacele yanına gelip kitaplarını elinden alan Fatima.

"Önümüzdeki üç haftanın ders planlarını çıkartmam gerekiyordu," dedi Amal alçak bir sesle.

"Sana çocuklarla haber yolladım. Macit buradaydı. Gideli daha on beş dakika olmadı," dedi Fatima. Bir kez daha, adını bile duymak Amal'ı ta içine kadar titretmişti.

"Selamet Yahti." Yusuf kardeşinin yanına gidip alnına bir öpücük kondurdu. "Macit sana bu kitabı getirmiş, ona iyi bakmanı söyledi," dedi.

Amal kitabı yavaşça aldı. Macit'in çok sevdiği Al Sufi'nin *Suvarul Kavâkib*'iydi. Başını kaldırarak ağabeyine bakıp Macit'le ikisinin yapmış oldukları konuşmalardan izler aradı gözlerinde. Herhalde Yusuf kitabı sorgusuz sualsiz almış ve Macit de hiçbir açıklama yapmamış olamazdı. İkisinin arasında herhangi bir yalan ya da gizliden gizliye bir iş çevirme içeren bir konuşma geçemezdi. Dürüstlük bir namus meselesiydi. Ve namus en önemli şeydi.

Buna rağmen Yusuf hiçbir şey söylemedi, yüzünde işe yarar bir ipucu da yoktu. Amal, ağabeyinin yüzünde sinir bozucu bir dünyadan haberi yokmuşluk ifadesinden başka bir şey göremedi.

Yusuf esnedi. Koca kollarını iki yana açarak gerindi ve başını karısına çevirdi. "Fatima, habibti" –ondan bir şey isteyeceği zaman böyle seslenirdi karısına– "ben bu akşam erken yatacağım. Ya sen?"

"Senin bu ağabeyin beni çok yoruyor," diye fısıldadı Fatima, Amal'ın kulağına mutlulukla.

"Ahh" –kız kardeş kulaklarını tıkadı– "ağabeyimin o hallerini bilmek istemiyorum."

Fatima, Amal'ı yanağından öptü, gülerek yatak odasına gidip kapıyı kapattı. Amal, kitabı sıkıca tutarak avluya çıktı. Onu

burnuna yaklaştırıp kitabın antika deri cildininkine Macit'in kolonyasının kokusunun sinmiş olduğunu hayal etti. Parşömen sayfalardan bayat bir koku yükseldi. Kitabın içinde, kapakla birinci sayfa arasına sıkıştırılmış, küçük beyaz bir zarf vardı: *Amal'a.*

Mektubu aldı. *Yusuf biliyor.* Macit asla onu her şeyden habersiz, basit bir haberci gibi kullanmazdı. *Fatima da biliyor.* Erkenden yatmaya gitmek kurdukları komplonun bir parçasıydı.

Şimdi Amal da öğrenecekti.

Bismillahirrahmanirrahim

Sevgili Amal,

Bu mektuba seni havaalanından aldığım günden beri senden başka bir şey düşünemediğimi söylemek dışında nasıl başlayacağımı bilemiyorum. Ve plajdaki o günden beri rüyalarımdasın. Hissettiklerimin ne anlama geldiğini anlayabilirim umuduyla Şatila'dan uzak durdum bunca zamandır. Ama her düşüncem dönüp dolaşıp şuna geliyor: Sana âşık oldum.

Hayatımı direnişe vakfettim ve davamız için o kadar çok yemin ettim ki. Yüreğimin bir söz daha veremeyecek kadar davaya adanmışlık ile sorumlulukla dolu olduğunu zannediyordum. Ama sen yüreğimde varolduklarını bile bilmediğim yerlere dokundun. Bir söz daha vermeye mecbur hissediyorum kendimi şimdi ve o da şudur: Eğer beni kabul edersen, seni hayatımın sonuna kadar sevecek ve koruyacağım.

Daima,

Macit

Amal mektubu bir daha okudu. Sonra bir daha. *Güm-güm, güm-güm.* Şimdi yüreği, nasıl korkuyla attıysa bir zamanlar, aşkla da aynen öyle, gümbürdeyerek atıyordu.

"Keşke okurken yüzündeki ifadeyi görebilseydim," dedi Fatima, Macit'in onunla paylaşmak zorunda hissettiği mektubun içeriğini kendisine açıklamadığı için Yusuf'a bozularak.

Fatima dudaklarını büzerek, en son öğrenecek olan kendisi olduğu için küsmüş numarası yaptı. Aklına gelen bir düşünceye yoğunlaşmış gibi gözlerini kıstı. "Eğer sen bana söylemezsen, avluya, Amal'ın yanına çıkacağım," diye uyardı kocasını, çok ciddi bir ültimatom veriyormuş gibi yapmaya çalışmasına rağmen gülümsemesini bastıramıyordu.

"Habibti, benimle kal ne olur." Yusuf kollarında uyuyan Filistin'le yataklarına uzanmıştı, küçük bir çocuk gibi mızıklandı.

Fatima gözlerini kısmaya devam edip burnunu kırıştırdı ve Yusuf onun yüzünün istekli bir gülümseyişe teslim olduğunu gördü mutlulukla. Hemen teslim olmamış olmak için Fatima dudağını ısırdı ve yüzü Yusuf'un artık dayanamayacağı kadar güzelleşti.

"Sabaha kadar bekleyebilirim herhalde," dedi ve çekmeceden geceliğini almak için arkasını döndü.

Fatima bebek yüzünden biraz etlenmişti, şişkin göbeğinin üzerindeki derisi gergindi ve bu durumdan utandığı için üzerini değiştirmek için çekmeceli dolabın arkasına saklandı.

"Bebeğin yanına dön," diye emretti Yusuf'a, onun yataktan kalkıp kendisine doğru geldiğini görünce.

"Neden? Filistin uyuyor işte."

"Üzerimi değişmeye çalışıyorum burada. Git hadi." Geceliğiyle bedenini örtmeye çalıştı. Elektrik düğmesi uzanamayacağı kadar uzaktaydı. Yusuf olup biteni anlayınca Fatima'nın önünde diz çöktü.

"Bakalım ne varmış burada," diye mırıldandı, Fatima'nın dizlerine doğru. Fatima donakaldı, Yusuf onu ilk kez görüyormuş, ona ilk kez dokunuyormuşçasına titriyordu. Gecelik

ellerinden kayarken kocası başını onun beline yasladı. Onun çocuğunu taşımış olan o bedene kıvrımları boyunca öpücükler kondurmaya başladı; Yusuf'un kalbini, rüyalarını ve acısını içinde taşıyan bu kadının bedenindeki annelik izlerinden hayatı içti yudum yudum. Gecelik yere düştü sonunda ve Şatila mülteci kampındaki küçük evden aşk yükseldi. Karısıyla sevişen bir adamdan ve onun avluda oturmuş, kendisine verilen bir aşk sözünü yeniden yeniden okuyan kız kardeşinden.

28

"Evet"
1981

İki gün sonra gizlice buluştuk. Macit cevabımı ikimiz yalnızken, başkalarının seslerinden ve beklentilerinden uzaktayken duymak istiyordu. Öyle de yaptık ve o küçük, tuhaf sahil köyü Tabarca'daki en sevdiğimiz yerde sarıldık Macit'le birbirimize ilk defa. Bulutsuz gökyüzüne doğru göz alabildiğine uzanan Akdeniz'in mavi suları çıplak ayaklarımızı yalıyordu. Denizin nerede bittiğini, gökyüzünün nerede başladığını kestirmek imkânsızdı, işte o maviliğin ortasında aşkın şaşırtıcı büyüsü gelip buldu beni.

Macit bana döndü, delici gözleri mavi ışığın içinde kapkaraydı.

"Ağabeyinle konuştum. Biliyorsun ki ilk yapmam gereken buydu..." dedi gerginliğimizin içine dalarak. "Benimle evlenir misin Amal?" diye sordu, o içten ve kararlı mavi, okyanus ile gökyüzü, sorusunun yoldaşları ve suç ortaklarıydı.

Cevap vermek için hazır bekliyordum. Aynaya bakarak "evet"i çalışmıştım. Şaşkın ve mutlu bir "evet." Olması gereken zaten buymuşçasına bir "evet, elbette evlenirim." O küçücük kelimeyi söylemek için o kadar çok hazırlanmıştım ki.

Ama bütün yapabildiğim, başımı sallayıp yüzümü ona doğru kaldırmak oldu ve bedenim onu kollarıyla sarıp sarmaladı, aşkla dolup taşmakta olan o güzelim maviyi kucakladı.

Dudakları benimkilere değdi, beni iyice kendisine doğru çekti; sanki bütün hayatım boyunca o öpücüğü beklemişim gibi hissettim.

"Seni seviyorum," dedi.

Bunlardan daha mükemmel sözcükler olamazdı.

Ne hissedersen hisset, sakın belli etme. Annem yanılıyordu. "Ben de seni seviyorum," diye fısıldadım kulağına, kendimi bu sözcüklere bıraktım isteyerek.

Macit'in kollarında, içime girip sonra dışarıya çıkan nefesimi dinledim. Daha evvel hayatın hiç bu kadar farkına varmamıştım, hiç bu kadar minnettar olmamıştım yaşadığım için. Maviyi anladığım için.

Haberi vermek için birlikte geri döndük. Daracık sokaklardan yürürken öğrencileriminden bazıları yanıma geldiler. Bizi selamladılar, kıkırdadılar, koşarak kaçtılar, geri geldiler ve "El doktor Macit ile Amal Abla eeevleeeeneeeceek!" diye bağrışarak tekrar kaçıştılar.

Macit'in geniş omuzları yanımda salınıyordu, adımlarının müziği, boğazını temizleyişi, hayatımı baştan düzenleyen ve onu sonsuza kadar tam merkezine oturttuğum bir hayal kurdurdu bana.

29

Aşk
1981

Bir aylık nişanlılıkları boyunca her gün buluştular. Amal'ın çocukluğu boyunca hep büyülü olagelmiş o erken sabah saatlerinde çıkageliyordu Macit. Amal, onun yaklaşan ayak seslerini duyana kadar, yüreği sabah sisine asılı, her seferinde heyecanla bekliyordu; Macit, üzerine dikildiklerinde içlerinde tutkunun büyüdüğü o dipsiz siyah gözleri görmek için sabırsızlanarak hızlı hızlı yürüyordu. Bakışırlarken, birbirlerine sarılmak ve birbirlerini hissetmek arzusunu, namus için, Yusuf ile Fatima'ya onların isimlerine leke sürmeyecek kadar sadık ve saygılı oldukları için ve düğünleri çok yakın olduğu için bastırıyorlardı.

Ne konuştuklarını pek de önemsemeden, daha ziyade birbirlerinin sesini duymuş olmak için konuşuyorlardı. Macit, hakiki aşkın incecik ayrıntılarını, onu gerçekten seven kadının gözlerinin çizdiği çizgileri, sevdiğinin yanındayken daha dolu dolu nefes aldığını, birlikte olduklarında zamanın çok çabuk, ayrı olduklarında ise çok yavaş geçtiğini fark ediyordu.

Duygusal yakınlıkları neredeyse canlı bir varlık gibi aralarında duruyordu, öyle ki, Macit'e de, Amal'a da sözcükler davetsiz misafirler gibi gelmeye başlamışlardı. Bu yüzden ara-

larında fısıldayarak konuşuyorlardı. Zaman bu sessiz konuşmaların üzerinden akıp geçiyor, bazen bir gülüş, kısacık bir gülümseme ikisine de yüreklerini bağlayabilecekleri bir şeyler sunuyordu, ta ki şafakta birlikte namazlarını kılmaya başlayana kadar.

Güneş alçaktan yeryüzüne baktığında dua eden iki siluet görüyor ve upuzun gölgeler düşürüyordu arkalarına. Sonra mutlu bir şekilde ayrılıyorlardı.

"İşten sonra gelecek misin?" diye soruyordu Amal, her seferinde.

Macit'in cevabı da hiç değişmiyordu. "İnşallah."

Macit'in yakınımda olduğunda akşamlar harikulade, her zaman dolu dolu, umutlu ve açıktı. Şimdi o akşamları, bir başkasının evinin penceresinden içeri bakarmışçasına görebiliyorum. Beşimiz, Fatima, Yusuf, Macit, Filistin bebek ve ben, kızarmış domates, humus, fuul*, zeytin, zahter, yumurta, yoğurt ve salatalık dolu tabakların etrafında oturmuşuz. Karanlık, yıldızlı gökyüzü, hayatlarımızın tümünü her zaman birlikte geçirmişçesine içinde oturup konuştuğumuz ve güldüğümüz avlunun çatısı olmuş. Filistin elini humusa daldırmış, Fatima bebeğinin parmaklarından humusu yalıyor. Bebek buna bayılıyor ve küçücük parmaklarını annesine doğru uzatıyor. O an, kendi bebeğimi doğurmak için sabırsızlanmaya başlıyorum.

Bazı geceler Macit teleskobunu getirip bana gece göğünün sırlarını anlatırdı. Bir seferinde, güneş batımına yakın bir saatte plajdayken, Macit yaralanmış karnımı gördü. Elini oraya koydu, yamuk yamuk yara izi onu hiç rahatsız etmemişti. Sevgi dolu elini karnımda dolaştırıp dalgalı yara izini öptü. Bedenimi benim bile kabul edemediğim biçimde kabul etmişti. Öylesine yumuşacık bir hareketti ki yaptığı, bütün utancım

* Fasulye ezmesi. (ç.n.)

bir anda yok olup gitti. Nefretin Macit'in öpüşüyle iyileşen o yarası.

O gün çabucak geldi, hayatımda hiçbir zaman bu kadar çok sevginin ve ilginin odağında olmamıştım. Hatıramlarım hâlâ kadınların çektiği zılgıtlarla çın çın çınlar. Fatima'nın artık benim de arkadaşlarım olan arkadaşları, bana ağda yapıp her tarafıma yağlar ve merhemler sürdüler. Saçım güzel koksun diye tütsü yakıp beni dualarla ve ilahilerle kutsadılar. Kadınlardan biri, sağ olsun, Fatima'yı kenara çekip, düğün gecemde beni nelerin beklediğini ve yapmam gerekenleri bana anlatıp anlatmadığını sordu.

30

Bir "Sonsuza Kadar" Hikâyesi
1981-1982

Annesininkilere kıyasla çok mütevazı olan takılarıyla Amal, kendi düğününe bayıldı. Üzerinde bakirelerin beyaz ipekten gelinliği ile Şatila'nın, havayı şarkılarıyla dolduran ve geceyi danslarıyla titreten kadınlarına katılıp dans etti. Erkeklerden apayrı bu dünyalarında kadınlar örtülerini çıkarırlardı. Hicabın altındaki simsiyah ya da kınalı saçlar ortaya çıkar, başörtüleri başlar yerine kadınsı çıkıntıların üzerine bağlanırdı. Kalçalarını Ortadoğu ritimlerinin, baştan çıkaracılığın ve kadınlık gururunun kıvrımları boyunca sallarlardı. Gelini onurlandırmak ve onun evliliğini neşeyle doldurmak için, yüzyıllardır hiçbir erkeğin içine alınmadığı o mahrem dünyada bir araya gelip dans etmiş bütün Arap kadınlarını onurlandırmak için dans ederlerdi.

"Aaaaahhiiiiyaaaaaahh," diye bağırdı ihtiyar bir maderşahi avazı çıktığınca ve kalabalık sessizleşti. "Allah bu gelinin rahmine bereket versin."

Aslında bu kadim takdis sözleri Amal'ın kendi ihtiyar akrabalarından gelmeliydi. Ama Amal'ın Lübnan'daki tek kadın akrabası Fatima'ydı, o da yeterince ihtiyar değildi.

"Aaaaahhiiiiyaaaaaahh," diye devam etti ihtiyar kadın, dualarını göğe doğru yükselterek. Heyecan, kadınların zılgıtla-

rıyla, onlara Arap kadın atalarından miras kalan ve havadan neşe yağdıran o tiz çığlıklarla doruğa ulaştı.

Bu görüntü Amal'a çocukken diğer kızlarla birlikte Varda Evi'nde oynadıkları gelincilik oyununu hatırlattı; birisi gelin olurdu, diğerleri de başörtülerini sonradan şekillenip kalça haline gelecek olan sıska kemiklerinin üzerine sararlardı. Düğünlerden sahneler canlandırırlar ve dillerini hızla şaklatarak zılgıt çekmeye çalışırlardı.

Hüda, başlarda utanarak da olsa, o sesi çıkartabilen tek kişiydi aralarında. Çıkarttığı andan itibaren de kızların zılgıt antrenörü ilan edilmişti; Amal ondan gizlice zılgıtı Lamia'ya öğretmemesini istemişti çünkü Lamia zaten parende atabiliyordu.

Keşke Hüda da burada olsaydı şimdi. Amal düğünü boyunca sessiz sessiz en yakın arkadaşını özleyip durdu, özlemi başka özlemlere yol açtı. Annesinin, demir gibi iradeli Dalya'nın özlemine. Varda Evi'nin bütün kızlarının, Müna Jalayta'nın ve Kolombiyalı kız kardeşlerin özlemine. Şafağa ve babasının yatıştırıcı sesine duyduğu özleme. Memleketinin seslenişlerine, onlara verilen cevaplara ve gurbetteki günlerine duyduğu özleme. Bütün düğünü boyunca bir kere bile çenesini sıkmadan hep gülümsedi. Kutlamaları seyrederken Amal, nostalji duyguları içinde hatıralarının arasında dolaşıp durdu.

Saatler sonra, kadınlar örtülerini tekrar başlarına takarak erkeklerin yanlarına gittiler ve iki eğlence birleşti. Bir ara birisi Amal'ın elini Macit'in avucuna yerleştirdi. Damat beyazlar giymişti, beline bir kılıç kuşanmıştı ve kefiyesinin kenarları kırmızı ipekle işlenmişti. Amal dönüp, üzerine altın paralar takılmış olan duvakla çerçevenlenmiş yüzüyle kocasına baktı, düğün davetlileri, çiftin etrafında kol kola girip bir halka olmuş, halay çekmekteydiler.

İkisinin de içlerinde aşk bir fırtına gibi esiyordu artık. İstek öylesine büyüktü ki, ağırlığının altında dizleri bükülüyordü, sımsıkı kenetlenmiş elleri ter içindeydi. Dönüp kalabalığa gülümsediler, durum onu gerektiriyordu, yeni evliler kendi düğünlerinde böyle davranmak zorundaydılar. Ama Macit, Amal'ın elini bırakmıyordu. Gelininin küçük parmaklarının avucunun içine bırakıldığını hissettiği andan Amal'ı küçük Fiat'ına taşıdığı ana kadar da bırakmadı. Arabaya binip evliliğe doğru yola çıktılar.

Beyrut'taki al-Tamaria binasındaki daireye de kucağında taşıdı onu. Kısa bir süre sonra Macit'in belindeki kılıç kemeri yere düşmüş, ten teni buluncaya kadar Amal'ın bedeni ipeğin ağırlığıyla boğuşmuştu. Macit onun üzerindeyken doğrulup çıplaklığını içine çekti. İngiltere'de gurbetteyken çok kadınla birlikte olmuştu ama başka hiçbir beden onu böylesi bir aşkla büyülememişti. Bu, sonundaki uzun hecesiyle Amal'ın bedeniydi, onun özlemleri ve ümitleriydi. Ona doğru eğildi, yumuşaklıklarını iyice hissedebilmek için gözlerini kapatarak dudaklarını öptü. Amal onun nefesinin yavaşça yüzünü yaladığını hissetti ve bacaklarını bir çift kanat gibi açarak, sevgilisini, kocasını bedenine aldı. Orada, yüreklerinin en gizli yerlerine kadar esen bir fırtınaya teslim oldular. Amal ertesi gün, aşk manzarasının üzerinde alçaktan süzüldüğü bir rüyaya uyandı.

Sonunda, kader bir sürpriz yaparak ona kendi rüyasını bağışlamıştı. Aşk, aile ve çocuklarla ilgili bir rüya. Ülke, adalet ya da eğitimle ilgili değil. Macit yanında olduğu sürece, Amal nereye gerekirse oraya gidebilirdi. Onun ülkesi, kökleri Macit'ti artık.

"Ne okuyorsun, habibti?" diye sordu kocam bana.

Ona kitabın kapağını gösterdim. "Güller üzerine yazılmış Amerikan şiirlerinden oluşan bir derleme."

"İngilizler de güllere âşıktır."

"Babaannem Besime onları melezlermiş. Bak bu Robert Frost'tan, kafiyeli şiirleriyle bilinir: 'Gül bir gülmüş, hep öyle olmuş, Fakat diyorlarmış, Artık elma gül olmuş.'"

Macit, "Gülün ne özelliği var allahaşkına? Hiç doğru dürüst inceledin mi birini? Dikenlidirler bir kere. Öyle çok güzel falan da kokmazlar. Yetiştirilmeleri zordur ve hadi açtılar diyelim, o zaman da çok kırılgandırlar. Ben her zaman hindiba çiçeğini güle tercih ederim. Çiçek dediğin öyle olur. Mütevazıdır, cömerttir, ayrıca da sen ne yaparsan yap, o açmaya devam eder. Hem de sapsarı, parlak bir gülüşü vardır," dedi.

"Gerçek bir komüniste de bu yakışır," diye dalga geçtim. "Peki ben neyim? Gül mü, hindiba mı?"

"Ah! Bu tuzağa nasıl düştüm! Sen, canımın içi... bir gün açıp ertesi gün solan bir çiçek değilsin. Sen benim kalbimin atışısın."

"Çok güzel cevap. Devam et..." diye dalga geçmeye devam ettim.

"Güzel cevaplar karşılığında bir ödül alacak mıyım?"

"Kimbilir." Gülümsedim.

Gözlerimdeki ışıksın," dedi.

"Hakikaten iyi beceriyorsun sen bu işi. Ödülünüzü hak ettiniz beyefendi."

"Öyle mi hanımefendi? Çok naziksiniz." Macit kaşların yaramaz yaramaz kaldırdı. "Ödülümü hemen isterim yalnız."

Ben öğretmenlik yapmaya devam edebileyim ve Fatima ile bebeğe yakın olabileyim diye Şatila yakınlarında küçük bir ev tuttuk. Ama Macit'in geç saatlere kadar çalıştığı geceleri düşünerek Beyrut'taki dairemizi de boşaltmadık.

Herkesin olmayı umabileceği kadar mutluyduk. Radyolar ve kahve sohbetleri durmaksızın sürüp giden savaş haberle-

riyle doluyken bile Macit ile ben çocuk yapmaktan ve torunlarımızın gürültü patırtıları arasında yaşlanmaktan konuşup duruyorduk.

Âdetim geciktiğinde sevincim sabah göğü kadar engin ve şeffaftı, bir gün öğleden sonra Birleşmiş Milletler'e ait bir klinikte hamileliğim Fatima'nınkiyle birlikte kesinleşince de ikiye katlandı. Bebeklerimizin aynı hafta içinde rahme düştüğünü hesapladık.

"Doktor eylül ortası gibi hesapladı benim doğumumu," dedi Fatima.

"Benimkini de."

"Sence Yusuf ile Macit bunu planlamış olabilirler mi?" Neredeyse ciddiydi.

"O ikisinden her şeyi beklerim."

Macid heyecandan, aniden yepyeni bir hayatla efsunlanan yaralı karnımın önünde dizlerinin üzerine çökmek zorunda kaldı. O mükemmel akşamın bazı ufak tefek parçalarını yaşlılık hafızamdan çoktan çaldı bile. Ama o saflığı, insana daha fazlasını istemeye hakkı olmadığını hissettiren o eksiksiz mutluluğu hatırlıyorum hâlâ.

Karnımı öptü. "İçerideki, merhaba!" dedi, sonra inanmazlıkla baktı bana. "Anne-baba olacağız Amal!" Çocuk gibi heyecanlanmıştı.

Daha epeyce konuştuk ama artık sözleri hatırlayamıyorum, sadece mutluluğu hatırlayabiliyorum.

Bir ay sonra, yatağımızda çıplak yatıyor ve bebek bekleyen bütün anne-babaların yaptığı gibi planlar yapıyorduk. Uzuvlarımız birbirlerine dolaşmış bir halde, kendimizin ve bebeğimizin geleceğinden bahsediyorduk.

"Yusuf'la konuştuk ve eğer işler daha fazla kızışırsa, habibti, senin ve Fatima'nın ortalık yatışıncaya kadar buradan uzak

durmanız gerektiği konusunda anlaştık," dedi Macit ağırbaşlı bir sesle, bana daha da sıkı sarılarak.

İsrail, FKÖ'yü bir karşı saldırıya geçirebilmek için provoke etmek adına Lübnan'a saldırmaktaydı. Temmuz 1981'de İsrail jetlerinin Beyrut'a düzenledikleri hava saldırısında iki yüz sivil ölmüştü ve Ariel Şaron, İsrail'in o zamanki savunma bakanı, dünyanın gözleri önünde FKÖ'yü bir seferde ve kökünden temizlemeye and içmişti. Bu sözler Yusuf'un sırtına bir yük gibi binmişti, İsrail saldırıları arttığı takdirde başımıza gelebileceklerden endişeleniyordu. Mülteci kamplarınının güvenliği öncelikliydi. Bu nedenle de, FKÖ kadın ve çocukları korumak için şeytanla anlaşmaya girmek zorunda kalmıştı.

Ama Nisan 1982'ye gelindiğinde Birleşmiş Milletler kayıtlarına göre İsrail Lübnan hava sahasını 2125 kez ve karasularını da 652 kez ihlal etmişti. Ayrıca, yirmi beş bin askeri sınıra yığmış ve Güney Lübnan'ın içerilerinde provokasyon amaçlı illegal manevralar yapmaya devam etmişti. Hem FKÖ hem de Lübnan Devleti provokasyona gelmeyi reddetmekteydiler. Ama Yusuf'un doğru çıkacak olan tahminleri, FKÖ karşı saldırıda bulunsa da, bulunmasa da İsrail'in bir bahane bulup işgale kalkışacağı yönündeydi.

Yusuf ile Macit, hatta Fatima da beni en iyisinin ayrılmak olduğu konusunda ikna ettiler. Birleşik Devletler'e dönecek, yeşil kartımı yenileyecek ve kocam, Fatima ile küçük Filistin için göçmenlik işlemlerini başlatacaktım. Yusuf'un kaderi FKÖ'nünkiyle birlikte yazılmıştı ama ailesinin güvende olduğunu bilmenin huzuruyla yaşamak istiyordu.

"Amal, bizi terk ettiğini düşünme," dedi Yusuf, zihnimden geçenleri akıllıca okuyarak. "Onların hayatlarını kurtarmış olacaksın."

Okuldaki son günümde öğrencilerim bana sürpriz bir veda partisi düzenlemeye karar vermişlerdi. Yaşları on ile on beş arasında değişen, birbirinin aynısı mavi formaları içindeki öğrenciler sınıfa tatlı ve çay getirmişler, sıraları birleştirerek bir masa yapmışlardı. Kızlardan ikisi, Vafa ve Dana, tablalarını* senkronize ederlerken, diğerleri de dabke oynamaya hazırlanarak kol kola girmiş, beni de aralarına katılmam için çekiştiriyorlardı. Oradan ayrılmadan evvel her biri bana mektuplar, çizimler ve elleriyle yapmış oldukları küçük veda hediyeleri verdiler. Küçük kızlardan biri olan Mirvat, üzerine İngilizce "Seni Seviyorum" yazısını işlediği bir yastık kılıfı hediye etti.

Geri döneceğime söz verdim, kesinlikle dönecektim, ayrılık geçici ve nihayetinde aslında gereksiz bir önlemdi bana kalırsa. Şatila'dan ayrılırken öğrencilerime de aynen bunları söyledim.

Macit'i bırakmak ise tahmin edilemeyecek kadar zordu.

"Lütfen, Macit. Lütfen, habibi, benimle gel," diyerek yalvardım.

"Habibti, biliyorsun ki öylece çekip gidemem. Çok yakında insanların her şeyden fazla doktorlara ihtiyaçları olacak. Onlara sırtımı dönemem."

Kocamın korkağın teki olmasını dilerdim.

"Bir şey olursa, hastanede kalacağıma söz veriyorum. İsrail bile bir hastaneyi bombalamaz," diyerek güvence verdi bana ve beni kendisine doğru çekti. "Sen daha ne olduğunu anlamadan kavuşmuş olacağız, bebeğimiz doğmuş olacak, hatta bir diğerini bekliyor olacağız. Seni sonsuzluk kadar çok seviyorum. Seninle ikimizin sahip olduğu şey sonsuzluktan yapılma."

Aşk. Sonsuza kadar.

---

* Vurmalı bir çalgı. (ç.n.)

Beyrut'tan ayrıldığım gün kocamın bana söylediği sözler bunlardı. O sözcüklere yasladım sırtımı, her bir heceye.

Ağabeyime, Birleşik Devletler'e varır varmaz ilk işimin, o sırada arkasında, gözlerinde yaşlar ve kucağında Filistin'le dikilmekte olan Fatima için sığınma hakkı edinmek olacağı konusunda söz verdim. Hamileleğimizin altıncı ayına yaklaşmakta olan karınlarımızla sakarca, yan yan sarıldık Fatima'yla birbirimize ve halimizden kaynaklanan o espri duygusuyla veda ettik birbirimize. Sırası geldiğinde Filistin açık ağzını yanağıma yapıştırdı. "Amma," diye telaffuz ediyordu ismimi.

Kocamı bir kez daha öptüm ve seyahatimin sonraki saatlerini, başımın etrafında pis karasinekler gibi dönenmekte olan karanlık önsezilerimi kendimden uzaklaştırmaya çalışarak geçirdim.

31

Philadelphia, Yeniden
1982

Yeryüzü üzerimize kapanıyor,
bizi son geçide girmeye zorlayarak,
öyle dar ki geçit, geçebilmek için uzuvlarımızı
kesip atıyoruz...
Son sınır da geçildikten sonra nereye varılır?
Son gökyüzü de bitince kuşlar nereye uçar?

Mahmud Derviş
"Yeryüzü Üzerimize Kapanıyor"
FKÖ'nün Lübnan'dan çekilmesinin ardından yazılmış

1982 yılının 16 Mayıs sabahı, Beyrut'tan ayrılışımdan yirmi altı saat sonra, içimde orada olmak istemeyişimin yarattığı neşesiz bir boşlukla Philadelphia'daydım. Bu şehre ilk gelişimin, güvensizce attığım o adımların, yürüyen merdivenin beni altına çekivereceği korkularının ve Lisa Haddad'ın saçlarını kıskanışımın üzerinden bir ömür geçmiş gibiydi.

Elimdeki işler acildi ve ilk olarak, İngiltere'deyken Macit'in hocası olmuş olan, şimdi artık Philadelphia'da bir üniversitede profesörlük yapan Dr. Muhammed Maher'i aradım.

"Amal, ben de senden telefon bekliyordum," dedi ihtiyarlıktan ve mutluluktan çatallan bir sesle. "Bagaj bandının orada bekle beni, lütfen. Yarım saate kalmaz orada olurum."

Macit benden habersiz, aylardır Dr. Maher'le haberleşmekte ve ayarlamalar yapmaktaymış meğer. Şimdiden bir işim bile varmış. Federal teftişler için tıbbi deney raporları hazırlayacakmışım.

"Maaşı iyi. Sadece onlara üniversite derecen olduğunu kanıtlamam gerekiyor. Başka bir şey yapmak istersen de yardımcı olurum."

Macit onun oğlu gibiymiş. "O yüzden, bana ammo diye seslenirsen çok memnun olurum ya da istersen sadece Muhammed de diyebilirsin. Ama ne olur, doktor moktor deme."

Çok etkilenmiştim, duygularımı anlatabilecek İngilizce kelimelerin yokluğu yüzünden –"teşekkür ederim" minnettarlığımın ancak kıymık kadar bir bölümünü ifade edebilirdi– Arapça, "Allah inayetini üzerinizden eksik etmesin, bereket ve iyilik versin size, bu iyiliğinizin doktor... Ammo Muhammed... altından nasıl kalkarım, bilemiyorum," dedim.

Burada hayat hızlıydı. Bunu nasıl da unutmuşum. İki hafta geçmeden işime başlayabilmek için almam gereken eğitimi almış, bir kadın doğum uzmanına görünmüş ve göçmenlik bürosunu beş kez ziyaret etmiştim bile. Kocamın Birleşik Devletler'e gelişi derhal onaylanmıştı ama Fatima için istediğim vizeye cevap verilmesi bir ayı bulacaktı.

Sıkı sıkı örülmüş saçları ve nazik gülümsemesiyle göçmen bürosundaki hanım, "Orada durum çok kötüymüş, biliyorum. İşlemleri hızlandırmak için ne gerekiyorsa yapacağım," dedi.

"Teşekkür ederim." *Allah yüzünüze gülsün, sizi esirgesin ve bereket versin.*

Yokluğumda şehir çok değişmiş gibi görünüyordu. Batı Philadelphia uyuşturucu dolu, yoksul bir bataklığa dönüş-

müştü. Günlerini hâlâ verandalarındaki alışkanlıklarının gölgesinde geçirmekte olan büyük hanımların yüzlerindeki otorite yerini ümitsizliğe bırakmıştı.

Eski dostlar – Angela Haddad, Bo Bo ve Jimmy. "Seni tekrar görmek ne kadar güzel Amal." Maher'lere yük olmamak için şehrin kuzeydoğu bölgesinde tutulan bir apartman dairesi.

Zamanımı umut ederek, kocamdan ya da Fatima'dan düzensiz aralıklarla gelen telefonları bekleyerek geçirirken, Ammo Muhammed ile karısı Elizabeth kendilerini benim geçici ailem ve vasim ilan ettiler. Ammo ile Elizabeth neredeyse elli yıldır evliydiler. Biri doktor, diğeri hemşire olan bu karı-koca Oxford'dan ayrıldıktan sonra çeşitli yardım kuruluşlarından aldıkları ufacık maaşlarla Afrika'nın uçsuz bucaksız çayırlıklarında insanlara tıbbi yardımlarda bulunmuşlardı. Şimdi Birleşik Devletler'de, Kuzey Amerikalılardan aldıkları tazminatla yaşadıkları hayatlarında, çocuksuzluklarından kaynaklanan bir huzurluk havası vardı. Her ne kadar yetmiş küsur olan yaşlarını pek göstermiyorlarsa da, ihtiyarlık kemiklerini aşındırmış, canlılıklarını alıp götürmüş ve onları yavaşlamak, yaptıkları işi yetenekli genç doktorlara devretmek zorunda bırakmıştı. Sınır Tanımayan Doktorlar. Aşkla yapılan bir işti ama onlar için yeterli değildi. İçinde hayatın büyümekte olduğu karnımla çıkıp gelişim, ilerlemiş yaşlarının durgunluğunu harekete geçirmiş, ihtiyar insanların bebeklere ve çocuklara karşı hissettiği o içgüdüsel yakınlıkla mutlu olmuşlar, bu şişkin halimle, benim koruyuculuğunu üstlenmişlerdi.

Elizabeth doğru dürüst beslenmemi, vitaminlerimi almamı ve düzenli olarak kontrole gitmemi sağlıyordu. Ben durmaksızın Lübnan'daki ve göçmenlik bürosundaki numaraları çevirirken, o da yanımda oturup cevaplanmayan ya da meşgul çalan telefonların yarattığı hayal kırıklığını paylaşıyordu benimle.

Beyazlaşmakta olan açık renk saçları, ensesine kadar kısacık kesilmişti ve kâhküllerini kulaklarının arkasına sıkıştırışından, bu

kadında kibirden eser olmadığını anlamak mümkündü. Uzun boyuyla dimdik geçirirdi günlerini, artritli parmakları, bir yandan kararlılıkla dünyayı kurtarmak, diğer yandan kocasının hayatını düzene sokmak için neredeyse durmaksızın çalışırlardı.

Sabahlarına kırk yıldır bırakmaya uğraştığı kahveyle başlardı. Ammo'nun neredeyse ela renkli gözleri kadar bir parçası haline gelmiş kırmızı papyonunu düzeltirdi. Onun için hazırladığı öğle yemeğini kahverengi kâğıttan bir torbanın içine koyup ona verirdi ve bir öpücükle ayrılırlardı, evliliklerinin başından beri hiç ihmal etmedikleri bir törendi bu.

Ammo, Pennsylvania Üniversitesi'nde hocalık yapmaya başladığında Elizabeth emekliye ayrılmıştı. Zamanını Ammo'yla ikisinin yönettiği tıbbi yardımlar yapan hayır kuruluşunun işleriyle, yeni bulduğu kaplıca tedavileriyle ve haftada üç gün yaptığı su jimnastiğiyle geçiriyordu. Benim gelişimle düzeni değişmişti, doğumum yaklaştıkça bana ve ikimizin kurduğu anne-kız dayanışmasına daha çok vakit ayırmaya başlamıştı. Elizabeth'in konuk evinde kendi dairemde kaldığımdan daha fazla kalır olmuştum.

Macit'ten, Yusuf'tan, Fatima'dan ya da göçmen bürosundan hiçbir haber alamadığım uzun günler etrafımda birikmeye başlamıştı. Boşluktan ve akşam haberlerinin uğursuzluğundan oluşan bir toplamdan ibaretti günler. Sonra 6 Haziran 1982 günü geldi ve dünya başıma yıkıldı.

İsrail, Lübnan'a saldırmıştı.

Ben mutfaktaki küçük televizyonla ilgilenmiyordum o sırada ama Ammo ilgilenmekteydi; daha haberi duymadan onun yüzündeki ifadenin değiştiğini gördüm. Haftalardır nefesimizi tutmuş bekliyorduk, şimdi korktuğumuz şey akarcasına gelip Ammo'nun ifadesini bir bulut gibi gölgelemiş, yüzünün asılmasına neden olmuştu.

Gözlerim onun üzgün gözleriyle karşılaştığında avaz avaz çığıran haberleri duydum.

"Topyekün bir işgal." "Yoğun hava bombardımanı." "Doksan bin askerden oluşan bir kuvvet Lübnan sahil şeridi boyunca ilerlemekte." Ekrandaki başlıkta "Celile'de Barış Operasyonu" yazıyordu. Olup bitene Tarih'in koyduğu isim buydu işte.

Operasyon; sözcüklerin nasıl da ırzına geçiliyordu. Macit'in hayat kurtarmak için yaptığı şeye denirdi operasyon diye.

Beş aralıksız saat boyunca numarayı tekrar tekrar çevirdim ama Lübnan'daki telefon hatları, akrabalarına ulaşmaya çalışanlar ve İsrail'in ülkenin iletişim hatlarını sistematik bir biçimde tahrip etmiş olması nedeniyle tıkanıp kalmıştı. Fakat sonunda bulutlar aralandı. Kocamın telefonun öbür ucundan gelen sesiyle birlikte, tatlı bir lütuf ışını dünyama dokundu.

"Habibti. Allahım, bu cehennemi atlatabilmemin tek yolu senin sesini duymaktı," dedi kalbimden geçenleri okumuşçasına. Ona etrafını yakıp yıkmakta olan savaşın tam ortasındaki hastaneden ulaşmıştım. Bombaların gökgürültüsü gibi seslerini, ambulansların sirenlerini uzaklık nedeniyle biraz boğulmuş olarak da olsa duyabiliyordum.

"Macit, ne olur hemen gel," diye yalvardım.

"Habibti, yüzlerce yaralı akın akın hastaneye geliyorlar her saniye ve hastanede çalışanların sayısı zaten çok az. Bana ihtiyaçları var. Doktorların çoğu onları bırakıp gittiler bile. Lütfen orada kal ve bebeğimize iyi bak. Geleceğim... Söz veriyorum, yakında birlikte olacağız."

Bir daha ne zaman konuşabileceğimizi bilmediğimiz için hatta kalmaya devam ettik ve her saniyeyi aşkımızın ölmesine asla izin vermeyeceğimize dair andlarla doldurduk. Hastaneden çıkmayacağına söz verdi.

"Rüyamda bir kız doğurmuş olduğunu, küçük Sara'yı gördüm, hep birlikte Sidon kıyısında piknik yapıyorduk. Hatırlıyor musun, isimlerimizi kuma yazmıştık hani?"

Güçlükle konuşabiliyordum. "Unutur muyum hiç," diye hıçkırdım. "Ben de sonogramda gördüm kızımızı."

"Kızımızı mı?"

"Evet. Kızımız olacak. Saramız olacak."

Uzun bir sessizlik oldu. "Sonuçta senden daha önemli bir şey yok. Sana buradaki herkese olduğumdan daha çok şey borçluyum. Öyle değil mi, canım? Seni aklının alamayacağı kadar çok seviyorum. Belki de burada yapabileceğim her şeyi yapmışımdır."

Küçük Sara.

Bir süre sonra kapatma zamanı gelmişti, bunu yapmak ciğerlerimdeki son havayı da boşaltacak olan bir vanayı açmak gibi olacaktı benim için. Ama Macit geliyordu bana artık, hem de birkaç gün, en fazla bir hafta içinde.

Yüzümü Allah'a dönüp inançlı her kadının verdiği o sözü verdim. Ailemin bunu sağlıcakla atlamasını sağlarsan Allahım, bundan sonra senin lütfuna layık olabilmek için yaşayacağım. Durmaksızın dua ettim. Başka bir diyarda, bir başka savaşta durmaksızın dualar eden Dalya gibi.

Telefon hatları hâlâ kesikti.

Her güne geceden kalma karanlık öngörülerimin ördüğü örümcek ağlarını temizleyerek başlıyor ve kulağım haberlerde, günü ayaklarımı amaçsızca oradan oraya sürüyerek geçiriyordum. Korku hastalığına tutulmuş, aynı numarayı durmadan, durmadan çevirmeye devam ediyordum. Ariel Şaron askerlerini, güzelliği yüzünden Ortadoğu'nun Vahası diye anılan Lübnan'a göndermiş, Beyrut'u iki korkunç ay boyunca sürecek bir abluka altına almıştı ve bu süre içerisinde İsrailliler

Beyrutluların suyunu, elektriğini ve tıbbi yardımını kesmişlerdi.

Yüreğim, gazetelerin mürekkebi ve habercilerin duygusuz sesleriyle kurşunlaşmış, metale dönüşmüştü. Ofis lobisindeki televizyonda bir muhabir, "İnsani yardım kuruluşları uyarılarında..." diyordu. Artık dinleyemeyecektim.

"Yönetimin bu yemek işine bir el atması lazım," dedi çalışma arkadaşlarımdan biri. Başkaları otopark konusunda dertliydiler: "Çok uzak kalıyor, özellikle yağmurlu havalarda."

Macit'le iletişimim tamamen kopmuştu, yakında hayatla da hiçbir iletişimim kalmayacak gibi gelmeye başlamıştı bana.

Bombalar ve onları karşılayacak olan bir sürü beden daha. Dua ettim ve Kızıl Haç'ı aradım. Göçmen bürosunu aradım. Lütfen. Ellerinden geleni yapıyorlardı ve hayır, benim oraya gitmem mümkün değildi. Bütün uçuşlar belirsiz bir süreyle durdurulmuştu. Ailem buraya nasıl gelecek? BBC yüksek binaların kuru, çatlak çamurdan yapılmaşcasına patır patır yıkılışlarını gösteriyordu, içlerindeki insanlarla birlikte, kırılıp dökülerek.

"İsrail'in saldırısı, amaçları bütün Yahudileri Münih'teki atletlere yaptıkları gibi katletmek olan terörist örgüt FKÖ'ye yöneliktir." İsrail'in iddiası meşru müdafaaydı. FKÖ'yü, altı bin üyesi olan o direniş örgütünü dağıtacaklardı.

Ağustosa gelindiğinde 17.500 sivil öldürülmüş, 40.000 sivil yaralanmış, 400.000 kişinin evleri tamamen yıkılmış ve 100.000 kişinin sığınacak tek bir yerleri bile kalmamıştı. Lübnan yıkılmış ve ırzına geçilmiş vaziyette, su ve yiyecek ihtiyacının karşılanabilmesi için gerekli hiçbir altyapısı olmadan, yüzükoyun yere yapışıp kalmıştı. İsrail Lübnan'ı barışı koruyabilmek için işgal etmek zorunda kaldığını iddia ediyordu. "Burada barış için bulunuyoruz. Bu bir barış harekâtıdır."

Yıllar sonra, hâlâ beni çoktan unutan kaderi aramakta ve söz konusu barışı anlatan metinleri okumaktaydım. *O Millete Acıyın: Lübnan'ın Kaçırılışı** isimli epik hatıratında İngiliz gazeteci Robert Fisk, fosforlu İsrail bombalarını şöyle anlatmıştı:

> Dr. Şamma korkunç hikâyesini anlatırken sesi titriyordu. "Bebekleri alıp kovadaki suyun içine sokuyordum üzerlerindeki alevleri söndürebilmek için," diyordu. "Yarım saat sonra onları sudan çıkarttığımda hâlâ yanıyor oluyorlardı. Morga gittikten saatler sonra bile cesetleri için için yanmaya devam ediyordu." Amal Şamma ertesi sabah küçük cesetleri gömebilmek için morgdan çıkartmış. Ve dehşet içinde tekrar alev aldıklarını görmüş.

Ronald Reagan, Philip Habib'i oraya gönderdi ve FKÖ'nün Lübnan'dan çıkması için ateşkes yapılmasını sağladı. Yusuf ya gidecek ya da ölecekti. Gitmeyi kabul etti çünkü Fatima'yla bebeklerini korumanın tek yolu buydu. Ya da öyle söyleniyordu.

Yine de FKÖ, ABD barış elçileri Philip Habib ve Alexander Haig'den, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı'nın yetkisini kullanarak mülteci kamplarında bütünüyle savunmasız kalmış olan kadın ve çocukların güvenliğini sağlayacağına dair açık bir garanti almadan Lübnan'dan çekilmedi. Philip Habib belgeleri bizzat imzaladı.

Böylece FKÖ, Birleşik Devletler'in verdiği sözün belgesini yanına alarak Tunus'a sürgüne gitti. Sevdiklerimin kaderleri Ronald Reagan'ın verdiği sözün yazılı olduğu o kâğıdın katları arasındaydı artık.

---

* "O Millete Acıyın", Halil Cibran'ın bir şiiri. (ç.n.)

32

"Sonsuza Kadar" Anlatılmayan Bir "Sonsuza Kadar" Hikâyesi 1982

10 Eylül'de feci bir korkuyla uyandım. Geceyi kâbustan ayırmaya çalışarak. Saat sabah karşı 3:02'yi gösteriyordu ve zihnimin köşesinde bir telefon çalıp duruyordu.

Arayan Yusuf'tu.

FKÖ'nün geri kalanıyla birlikte sürgüne gönderildikleri yere varmışlardı. Yusuf ile yoldaşlarının, karılarını, çocuklarını ve ana-babalarını Lübnan'da bırakarak ıstırap içinde çekilişlerinin ardından gitmeleri gereken yer Tunus'tu. Bu fedakârlıklar, Yaser Arafat'ın kendi halkı adına yaptığı yamalı bohça misali antlaşmaların küçük parçalarıydı.

Şimdi Yusuf, yeryüzündeki tek kız kardeşine vermesi gereken haberin gerçek dışı ve boğucu sorumluluğuyla kıvranmaktaydı.

Macit bana verdiği sözü tutup, her cephesi ve çatısı tıbbın evrensel sembolü olan kırmızı bir haçla fark edilmemesi imkâsız bir şekilde işaretlenmiş olan hastaneden ayrılmamış. Ama durmaksızın çalan sirenlerden bir süreliğine de olsa kurtulmak için iş arkadaşlarının da zorlamasıyla eve dönmüş. Onun aşkta kurtuluşu bulduğu ve çocuğumuzun rahmime

düştüğü yatağımızda derin derin ve deliksiz bir uyku uyumuş, uyanıp işinin başına döndüğünde eskiden hastanenin bulunduğu yerde bir cehennem bulmuş. Ağabeyim oradaymış, Macit'i arıyormuş ve ikisi birlikte insanları ellerinden geldiğince yıkıntıların altından kurtarmaya çabalamışlar.

"Seni Allah korudu, kardeşim," demiş Yusuf, Macit'in yaşadığını görünce rahatlayarak. Ağabeyim o sırada kocamın içinden geçenleri anlamamış, sadece her neydiyse bunun ona, takip eden yirmi altı saat boyunca, uzuvları kopmuş cesetler ve kayıp ruhlar bahçesinde kazma sallayacak kararlılığı verdiğini fark etmiş. Nereden geldiği belli olmayan uzviyet dolu bir kül belirivermiş havada ve kalınlaştıkça kalınlaşmış, kan gölcüklerinin arasından kendilerine bir yol açıp imdat çığlıkları atanlara ulaşmaya çalışırlarken nefes borularını tıkıyormuş. Macit'in molozların altında ölmüş olan hastalarını çekip çıkarıyorlarmış. Onu eve gidip bir uyku çekmesi için ikna eden iş arkadaşları, kırmızı parçalar halinde dört bir yana saçılmış vaziyettelermiş.

Yusuf ve Macit bitkin vaziyette orayı terk edene kadar, yorgunluk duygularını köreltmiş, bedenlerine çökmüş.

Güçlerinin sonuna gelmiş vaziyette, ayaklarını sürüyerek yürürlerken küçük kızına sımsıkı sarılmış bir kadının kaskatı cesediyle karşılaşmışlar – saçı kurdeleli küçük kız da annesine sarılımaktaymış, aynen annesinin ona sarıldığı gibi. Bundan daha kötü manzaralar görmediklerinden değil ama anne kızın bu görüntüsü içlerinde bir yerlerinde kalmış azıcık enerjiyi de açığa çıkartmış ve bu yetmiş onlara, birbirlerine sarılıp hıçkırarak ağlamışlar.

Macit, Yusuf'a dönüp sormuş: "Amal'a ulaşabildin mi?" Yusuf ulaşamamış. "Amal'ın kızı olacak. Baba oluyorum, kardeşim," demiş Macit sakin bir sesle, onun sözcükleri hariç etrafındaki her şey felce uğramışcasına. "Sabahleyin Londra'ya

dönüyorum, oradan ya Amal'ın yanına gideceğim ya da Amal Londra'da bana katılacak. Şu pisliklerin yaptığına bak. Amal'ı dul, kızım Sara'yı yetim bırakmak riskini alamam."

"Allah yardımcın olsun, kardeşim." Yusuf tekrar yoldaşına sarılmış ve sessizlik içinde birbirlerinden ayrılmışlar, Macit al-Tamaria binasının beşinci katındaki dairemize, Yusuf ise Şatila'daki mülteci kampına dönmüş.

Beş saat sonra, bir İsrail bombası al-Tamaria'yı, bir başkası da hemen bitişiğindeki binayı yerle bir etmiş.

"Her yeri aradım, Amal, bulamadım. Ama içeride olduğundan eminim. Hiç kimse kurtulamadı," diye hıçkırdı ağabeyim telefonda. Konuşması sevgiden ve ardı ardına verilen kurbanlar karşısında hissettiği çaresizlikten kesik kesikti, dili dolaşıyordu.

"Çok üzgünüm, Amal." Ağabeyimin kasvetli sesi kulaklarıma korkunç derecede ağır geliyordu. Öyle hüzünlüydü ki. "Benimle gelmesi için ısrar etmeliydim. O günden beri sana ulaşmaya çalışıyorum ama Tunus'a varana kadar başarılı olamadım..."

Dinledim... O ağır heceler gerçeklik duyguma çarpıyordu. Yere oturmuş, kendimi kendi kollarımla sarmış, öne arkaya sallanıyor ve almacı kulağıma bastırıyordum. Acıyla, kızgınlıkla hatta sevgiyle bile dolu değildim. Hiçbir şey hissetmiyordum. Ama her şey alelacele uzaklaşıyordu benden. Yusuf'un sözleri bir pınar gibi içimde dolaşıyor, hücrelerimden canımı çekip alıyor ve altımdaki yerlerde biriktiriyordu. Macit'in Fiat'ının ön camını döven yağmur damlaları, çıplak bacaklarıma değen ayaklarındaki nasırlar, başımı yasladığım göğsündeki tüyler, güldüğünde ağzının kenarlarında beliren çizgiler, alnının o kendi başına ayrı bir gülümseyiş gibi görünen hareketi, kulak memelerinin hemen altındaki ince kırışıklıklar, yatakta otur-

duğunda görünen sırtının pürüssüz cildi, dokunuşu, öpüşü, sağlamlığı, sevgisi...

Hepsi etrafımda karanlık ve kasvetli, yumuşak bir karın oluşturarak bir araya geliyorlardı. Düşüncelerden oluşmuş bir boşluğun içinde esirdim, ağabeyimin sesi de, o dayanılmaz hüznüyle birlikte aynı boşlukta kaybolana kadar. Kulağımda ahizeyle uyuşmuş bir şekilde sallanıyordum.

Macit. Aşkım.

Birlikte gördüğümüz rüyalar, bu yeni gerçekliğin etrafında dolaşıp duruyorlardı. Sahip olacağımız çocuklar, gidip gezeceğimiz yerler, yapacağımız ev, paylaşacağımız kahkahalar, söyleyeceğimiz şarkılar, yaşayacağımız hayat, aşkımız... Ah, nasıl da sevecektik o aşkla. Macit'in öldüğü, öldürüldüğü gerçeğinin etrafında halka olmuş, oyun oynayan çocuklar gibi dönüyorlardı. Küller, küller, her şey yıkılıyor.

Evin dışındaki havayla karşılaşmayı göze alıp, dökülmüş yapraklarla kaplı kaldırımda afallamış bir vaziyette yürümeye başladım. Philadelphia'daki sokağımın iki tarafı da sonbaharın turuncusu, yeşili, sarısı ve kızılıyla çılgın bir gösteriye girişmişti. Köpeğini gezdiren ihtiyar bir kadın başıyla bana selam verdi. Soğuk rüzgârda, trans halinde, kötü akıbetimi hissedemeden, parktaki bir bankta oturmakta olan genç bir sevgili çiftin yanından geçerek yürüdüm, ta ki on altı kilometre sonra Elizabeth'in kapısına varana kadar. Uykusundan fırlamış olan Muhammed kapıyı şüpheyle araladı önce, sonra koskoca bedenimi içeri almak için ardına kadar açtı.

"Macit'i öldürdüler," dedim, sıradan bir gerçeği belirtircesine.

Seni sonsuzluk kadar çok seviyorum. Seninle ikimizin sahip olduğu şey, sonsuzluktan yapılma.

Macit. Benim "sonsuza kadar" anlatılmayan "sonsuza kadar" hikâyem.

Aşk. Sonsuza kadar.

Beyrut'tan ayrılırken havaalanında kocamın bana söylediği sözler.

Hep aklımda taşıyorum onları, bir ölünün testinin içindeki külleri gibi. Aşkın şanı, hayatın kendisi gibi, basitçe toza dönüşüvermiş.

"Aman Allahım!" Muhammed içeri girmeme yardım etti. Tam o sırada içimdeki bebeğin dışarıdan bakıldığında görülmeyen, mahrem tekmesini hissettim ve güneşin de doğmuş olduğunu fark ettim.

33

O Millete Acıyın
1982

Eylülün Yusuf'un telefonuyla başlayan o haftası hayatımın şömine rafıdır. Benim ağırlık merkezimdir. Hayatımın bütün dönüm noktalarının aynı anda birbirlerine menteşelendikleri yerdir. İki bin yıllık bir şecerenin kulak patlatan kreşendosudur. Şeytani bir Tanrı'nın tahtıdır.

Eylül'ün 16'sında Ariel Şaron'un, ateşkeş kurallarını ihlal eden ordusu Sabra ve Fatima'nın Filistin'le birlikte Yusuf'un korumasından mahrum bir şekilde uyumakta oldukları Şatila kamplarını kuşattı. İsrail askerleri kontrol noktaları kurdular, mültecilerin kamplardan çıkışını engellediler ve Lübnanlı Falanjistlerin kampa girmesine izin verdiler. Çatılara tünemiş askerler, gündüzleri dürbünlerle etrafı izlediler ve geceleri Falanjistlerin sığınaktan sığınağa yollarını bulabilmeleri için kampların göğünü fişeklerle aydınlattılar. İki gün sonra Batılı gazeteciler olup bitenlere tanıklık edebilmek için kamplara girdiler. Robert Fisk, *O Millete Acıyın*'da şöyle yazmıştı:

> Her yerdeydiler, yollarda, ara sokaklarda, arka bahçelerde, çökmüş duvarların altında, çöp yığınlarının tepesinde. Yüz tane ceset gördükten sonra saymayı bıraktık. Her sokak aralı-

ğında cesetler vardı – kadınlar, genç erkekler, bebekler ve büyükbabalar. Bıçaklanarak yahut da makineli tüfeklerle taranarak öldürdükleri yerlerde kıpırtısız ve üstüste yatmaktaydılar. Yıkıntıların arasındaki her bir koridorda cesetler vardı. Filistin hastanesindeki hastalar, silahlı adamlar doktorları kovduktan sonra ortalıktan kaybolmuşlardı. Her yerde alelacele kazılmış toplu mezarlar bulduk. Biz hâlâ oradayken, bu vahşetin bütün kanıtları hâlâ ortadayken bile bizi seyretmekte olan İsrailllileri görebiliyorduk. Batı tarafındaki kulelerden, dürbünle ceset dolu sokakları bir ucundan diğerine tarayarak, gözlerini dikmiş bize baktıklarını görebiliyorduk, bakışları kampta gezinirken arada sırada dürbünlerinin camından güneş yansıyordu. [Washington Post Gazetesi'nden] Loren Jenkins habire küfür ediyordu. Bu dehşette İsrail savunma bakanının da sorumluluğu olduğuna anında uyanmıştı. "Şaron!" diye bağırıyordu. "[Ariel] Şaron olacak o pislik! Deir Yassin'de yaşananların birebir aynısı bu."

18 Eylül 1982'de, sabah saat 10'da Filistinlilerin Şatila kampında bulduklarımızı tarife sözler yetmez aslında ama tıbbi bir incelemenin soğuk ve kuru diliyle anlatmak biraz daha kolay olabilir. Lübnan daha önce de katliamlar görmüştü ama hiçbiri bu büyüklükte ya da güya düzenli bir ordu tarafından bu derece görmezden gelinmiş değildi. Bu ülkede savaşın paniği ve nefreti içinde on binlerce insan ölmüştü. Ama buradakiler, yüzlerce insan, öldürüldüklerinde silahsızdılar. Bu bir katliamdı, aynı zamanda büyük bir felaket olan bir hadiseydi – Lübnan'da hadise lafını kullanmak o kadar kolaydı ki. Başka şartlar altında İsraillilerin kendilerinin bile terörizm felaketi diye anacakları şeyin çok ötesine geçiyordu. Bu bir savaş suçuydu.

Jenkins ile ben, Şatila'da karşılaştıklarımız yüzünden şoka girmiş olduğumuzu bile anlamadık ilk başlarda. Birkaç cinayete tanıklık etmeye, hatta çatışma sırasında hayatını kaybetmiş düzinelerce cesetle karşılaşmaya hazırdık. Ama evlerde,

yırtık etekleri bellerine kadar sıyrılmış, bacakları açık yatan kadınlar, boğazları kesilmiş çocuklar, yüzleri duvarlara döndürüldükten sonra sırtlarından vurularak infaz edilmiş genç erkekler vardı. Amerikan ordusuna ait boş yiyecek konserveleri, İsrail ordusuna ait tıbbi malzemeler ve boş viski şişeleriyle birlikte çöp yığınlarının üzerine atılmış bebekler vardı – kararmışlardı çünkü öldürülmelerinin üzerinden yirmi dört saatten fazla geçmişti ve artık çürümeye başlamışlardı.

O kadınları, o bebekleri tanıyor muydum? Çocukların kaçı benim öğrencilerimdi? İsrail askerleri, ellerinde gazozlar ve cipslerle, kırk sekiz saat boyunca bu habis kargaşayı izlemişlerdi. *Nasıl olur da bir İsrail askeri, bir Yahudi erkeği, bir mülteci kampının mezhabaya çevrilmesine seyirci kalabilir? Fatima. Filistin.*

Sağ tarafımıza düşen daracık bir sokakta, sokağın girişinden elli metre kadar içeride cesetler üstüste yığılmıştı. Bir düzineden fazla ceset vardı, ölümün ıstırabı içerisinde kollarını, bacaklarını birbirlerine dolamışlardı. Her biri çok yakın mesafeden ateş edilerek, yanaklarından vurulmuşlardı, kurşun etlerini kulaklarına doğru bir etten bir çizgi çizerek yarmış ve beyinlerine saplanmıştı. Kiminde, boğazlarının sol tarafına doğru parlak kırmızı ve siyah yaralar vardı. Bir tanesi hadım edilmişti, pantalonunun ön tarafı yırtılmış, dışarı sarkan bağırsaklarının üzeri kıvıl kıvıl sinek sürüleriyle kaplanmıştı. Bu gençlerin hepsinin gözleri açıktı. En küçükleri 12 ya da 13 yaşındaydı.

Bir sonraki paragraftan Fatima ile arkadaşlarının kaderini öğrendim – Filistin'i doğurduğu gün hepsi de Fatima'nın yanında olan arkadaşları. Fatima onlara hakkımda çok şeyler anlattığı için beni gördüklerinde öpen o kadınlar. Macit'e âşık

olduğumda hakkımda dedikodu yapan ve düğünümde şarkılar söyleyip, oynayıp, ağlayan o kadınlar.

> Ana yolun diğer tarafında, enkazın arasından geçen bir patikanın ucunda beş kadının ve birkaç çocuğun daha cesetlerini bulduk. Kadınlar orta yaşlıydılar ve cesetleri bir yıkıntı kümesinin üzerine serilmiş duruyordu. Bir tanesi sırtüstü yatıyordu, elbisesi yırtılıp açılmıştı ve altından küçük bir kız çocuğunun başı görünüyordu. Kızın kısa, kıvırcık ve koyu renk saçları vardı, gözleri bize bakıyordu ve yüzünü buruşturmuştu. Ölmüştü. Birisi kadının karnını deşmişti, önce yana doğru, sonra yukarı doğru deşilmişti, doğmamış bebeğini öldürmek için herhalde. Gözleri ardına kadar açıktı, esmer yüzünde donakalmış bir dehşet ifadesi vardı.

Bir Associated Press fotoğrafçısı düğmeye başmış ve o sahnenin kızıl karanlığını dünyanın dörtbir yanına yollamıştı. Fotoğrafi Arap basınında gördüm ve kadının kendisinden önce açık mavi giysisini tanıdım. *Fatima'nın yirmi yıl boyunca giyilmekten artık iyice eprimiş, en sevdiği dişdaşı.* Arkasındaki küçük kız ise yeğenimdi. *Filistin.*

Yusuf beni aradı, çığlık çığlığaydı. *Çığlık çığlığa.*

Sesinde telefon hatlarından geçerek zayıfladığı halde gökleri yarmaya yetecek kadar ıstırap vardı. Şimdi bile, bazen yürüdüğümde, rüzgârı sarstığını duyabiliyorum.

"Daha ne kadarına katlanmamız, daha ne vermemiz lazım?" Çocuk gibi haykırıyordu. "Fatima! Canım benim, Fatimam! Gördün mü yaptıklarını?" diye sordu *çığlık çığlığa*, sonra kendi sorusuna cevap verdi: "Karnını deşmişler, Amal!"

Söyleyecek hiçbir sözüm yoktu.

"Fatimamın karnını bıçakla deşmişler!.. Bebeklerimi öldürmüşler!" Çığlığı daha da güçlendi. "Bebeklerimi öldürmüşler, Amal. Allahım! Allahım..."

Hıçkırıkları üzerine bastığım yerleri sarsıyordu ve acısının güneşi paramparça edeceğini düşündüm. Eline geçen her şeyi sağa sola fırlatmaktaydı ve ben Pennsylvania'da dikilmiş, dünyanın öbür ucunda kırılmakta olan camın sesiyle taş kesiliyordum. Kendine zerre kadar hâkim olmaya çalışmadan ağlıyor, acı nöbetleri içinde kıvranıyordu. Tetanoz. Şimşek.

İsraillilere, Amerikalılara, Ronald Reagan'a, Arafat'a ve dünyaya beddualar okuyor, iyi ya da kötü olsun hiçbir lideri ayırmıyordu. "Cehenneme kadar yolları var. Bizi içinde yaşattıkları bu cehennemde yansın hepsi!"

İçinde filizlenmekte olan gazabın uluyuşunu duyabiliyordum sesinde belli belirsiz. Yoğunlaşarak kararlılığa dönüşen birer hammadde gibiydi ümitsizliği ve öfkesi. İntikam yeminleri ediyor, hepsini domuzlar gibi boğazlayacağına and içiyordu. Telefon hâlâ kulağında, kendine zerre kadar acımadan başını duvarlara vuruyor ve hâlâ lanetler okuyordu. Hâlâ ağlıyordu – ölmekte olan bir ruhun haykırışları.

Acı onu parçalara ayırmıştı. Yusuf geri dönüşü olmayan bir şekilde dağılmıştı. Fatima'yı öldürdüklerinde, benim dünyalar tatlısı ağabeyimi de öldürmüşlerdi gıyabında. Kalbi artık sadece öfkenin gücüyle atıyordu.

"KARIMI VE ÇOCUKLARIMI KOYUN GİBİ BOĞAZLADILAR!"

Hat kesildi. Orada öylece kalakaldım, kaderin oyunlarıyla etrafım sarılı. Çalınan geleceklerin ve sönen bir aşkın dayanılmaz kederiyle.

Yine dışarı çıktım, yürüdüm, ayaklarımın altında ağaçlardan yeni dökülmüş yapraklar çatırdıyordu. Çenemi sıkı sıkıya kilitleyip gözlerime dolan yaşların üstesinden geldim. Kardeşimin içinde esen kasırga bende de başlarsa diye ağlamaya korkuyordum.

Ne hissedersen hisset, belli etme. Ah, Dalya, Annem! Anlıyorum.

Ayakkabılarımı, çoraplarımı ve süveterimi çıkarttım.

Yüreğim donsun, daha iyi.

Gündelik, Amerikan hayatlarına devam etmekte olan Philadelphia'lılara bağırdığımı hayal ettim.

On sokak kadar sonra, Rittenhouse Meydanı'nda nihayet kendimden geçmişim ve sonradan bana söylendiğine göre, kadının birinin yakasına yapışıp o anda arkadaşıyla parktaki bankta otururken onu kahkahalarla güldürecek kadar komik olanın ne olduğunu bana da anlatması için yalvarmışım.

O sırada suyum gelmiş ve bir ambulans benim ıslak, hamile ve çıplak ayaklı bedenimi, aklını kaçırmış ve doğum yapmak üzere olan bu zavallı kadına acımakta olan kalabalık bir seyirci grubunun önünden alıp götürmüş.

Ambulans görevlilerinin arayıp hastaneye gelmesini istedikleri doktorum, Muhammed'e haber vermiş, o da hemen Elizabeth'i çağırmış. İkisi de Lübnan'da olup bitenleri duymuşlardı, Fatima ile Filistin'in kurtulamadığını anlamaları için yüzüme bir bakmaları yetti de arttı. Ama ben onların gözlerine daha fazla bakamadım çünkü yüzlerindeki üzüntünün içimde tutmak için inanılmaz bir gayret gösterdiğim yaşların boşanmasına sebep olacağından korktum.

On saat boyunca bedenim sancılarla kıvrandı. Doğumun sonsuza kadar sürmesini istedim. Gözlerim cam, kalbim ise buz gibi oldu, hiçbir nefes bütün seslerden arınmadan bedenimi terk etmedi. Her şeyi içimde tuttum, tırnaklarımı geçirerek onlara. Çenelerimi tanımlanması zor bir biçimde birbirlerine kenetleyerek her şeyi içime hapsettim.

Ne hissedersen hisset, sakın belli etme.

Acının daha da uzun sürmesini istedim, daha da artmasını, beni öldürmesini. Acı çekme arzum ıkınma arzumdan çok

daha yoğundu, birbirleri ardına beni "kontrole gelen" hemşirelerin yüzündeki şaşkınlığı, korkuyu –ya da dehşeti– görebiliyordum.

Elizabeth'in yüzünde yaşlanmakta olan zarafet, şefkatle ve beni kendi kaderimden çekip kurtarmak arzusunun barizliğiyle ıslanmıştı. Ama bilgeliği, bir şey söylemekten alıkoyuyordu onu; ben eklem yerleri sıkılmaktan titreyen çenem kilitlenmiş boşluğa bakar ve gözümden sessizce kaçmayı başaran birkaç damla yaşın yasını tutarken sadece hiç bırakmamacasına elimi tutuyordu.

Nihayet, bebeğimin yaşama içgüdüsü beni ele geçirdi ve kendimi bıraktım. Altıma serili örtüyü doğumun atıklarıyla ve sonunda serbest kalan gözyaşlarımla ıslatarak ıkındım.

Bebeğin kafası etimi yararak dışarı çıkarken, Fatima'nın bir katilin bıçağıyla parçalanan karnını düşündüm. Bir savaş çığlığı atarcasına adını haykırdım –"Fatima!"– bedenim onunkini yırtıp açtıkları gibi yırtılsın diye gittikçe daha fazla ıkınıyordum. Kefaret için ve araftaki bu işkenceye son vermek için kanamak istiyordum. Fatima yeri bile belli olmayan bir toplu mezarda çürümekteyken ben ne diye yaşayacaktım ki? Onunki rahminden kopartılmışken, benim bebeğim neden sağ salim doğsun ki? Macit'i seven ve özleyen kalbimle ıkındım. Bir kez daha, kendi kendimi cezalandırma, nedamet getirme ve hayatta kaldığım için özürler dileme kararlılığının verdiği güçle ıkındım.

Nihayet, bebeğim kundaklanmış olarak kollarımda yatıyordu, küçük bir gonca gibi. O, kayanın üzerini sararak onu yumuşatan karayosunu gibi katılaşmış kalbimden hayatı kaşıklarken, ben de onun mememi emişinin ritmine bağladım varlığımı. Ama bir yenidoğanın bakımı için gerekli her şeyi mekanik bir şekilde yaparak mesafemi korudum. Çünkü bu küçük kırılgan çocuk, gerçekte tek istediğim ölmekken yaşamak iradesini dayatmıştı bana.

34

Çaresiz
1982-1983

Ama görmüyorsun, duymuyorsun da, zararı yok.
Gözlerini bulutlandıran peçe, onu ören eller tarafından kaldırılacak,
Kulaklarını dolduran kil, onu yoğuran parmaklarca delinecek.
Ve göreceksin.
Ve duyacaksın.
Ama körlüğü tanımış olduğuna yanmayacak, sağırlığından pişmanlık duymayacaksın.
Çünkü o gün her şeyde gizli bir hayır olduğunu bileceksin,
Ve karanlığı da tıpkı ışığa yaptığın gibi bağrına basacaksın.

Halil Cibran, "Veda"

Yanımda Macit olmaksızın ve sonra derece zayıf bir iradeyle başladım annelik yapmaya. Elizabeth ile Muhammed yanımdaydılar, güçlü ve şefkat doluydular. Israrlarına dayanamayarak yanlarına taşındım. Bir anlamda bizi, Sara ile beni, onlar kurtardılar.

Çocuğumu merakla izliyor, karnını yalnızca görev duygusuyla doyuruyordum. Duygularımı sıktığım avuçlarımda ve kenetlediğim çenelerimin arasında tutuyordum. Ama Sara'nın

kokusu karşı konulmazdı, baş döndürücü, sözcükleri kullanmadan verilen bir sözdü ve direncimi kırıyordu. O yüzden, bazen, yüreğimin kalesinden çıkıp onun bebek kokusunu, hâlâ birazcık sevgi için kıvranmakta olan derinlerime çekiyordum. Ve kendimi, mememi emen çenesinin ritminde, çaresizliğinin ılıklığında ve bitmek bilmeyen, ısrarlı ihtiyaçlarında kaybediyordum.

Sabra ve Şatila'daki katliamdan bir hafta sonra, *Newsweek* dergisi, geçen yedi gün içinde yaşanan en önemli olayın Prenses Grace'in ölümü olduğunu duyurdu.

Sonraki haftanın kapağının konusu "Acı çeken İsrail"di. *Mazlum İsrail.*

Amerikan basınının verdiği "haber"ler, zihnimi dolduran hayaletleri huzursuz ediyordu. Ayşe'nin tatlı yüzü gözlerimin önüne gelip gülümsüyordu ama canı sıkkın bir biçimde. Fatima ve Filistin de kendilerine yatacak doğru dürüst bir mezar arayarak, başlarına gelenlerin bilinmesini, tanınmasını talep ederek sanrılarımın kapılarını çalıp duruyorlardı. Annemle, babamla ve Yusuf'la ilgili düşüncelerim ile Macit'in dokunuşuna duyduğum akan seller gibi özlem, koskoca bir yük oluşturup, tıpkı kocamı uykusunda ezen binamızın betonu gibi, yüreğimin üzerine çöküyordu. Bu duygu fırtınasının kopmasını önlememin tek yolu yüzüme soğuk su çarpmak oluyordu. Her şeyi susturabilmek için fiziksel bir soğukluğa ihtiyacım vardı. Yoksa çıldıracaktım, emindim bundan. Ama fırtına hep oraydı, kopmadan bekliyor, artık demirleşmiş olan çenemin sıkıp bastırdığı geniş gölgelerin arasında gizlenip bekliyordu. O yüzden gazeteleri okumayı, haberleri dinlemeyi bıraktım ve ola ki kötü talihimi ona da bulaştırırım diye Sara'ya dokunamaz oldum. Ola ki o yüreğimi ısıtır da gazabımın, hayaletlerimin ve içimde yaşamakta olduğundan korktuğum deliliğimin üzerini kaplayan buzları eritir diye.

Kendimi kapattım. Savunma kalkanlarım yanıma yaklaşmaya cesaret eden herkesi, Sara da dahil, yaralamaktaydı fakat buna rağmen geceleri o uyurken, beni nefes almak mecburiyetinde bırakan kokusunu ciğerlerime çekmeye devam ediyordum. Onu kendime rağmen seviyordum. Ölçülemeyecek kadar çok seviyordum. Sonsuz seviyordum. Ve o sevgiden de dünyaya duyduğum öfkeden korktuğum kadar korkuyordum.

Ariel Şaron, şiddet politikalarını özgürce sürdürüp, nihayetinde en kudretli makama kadar tırmanıp Yahudi devletinin başına başbakan oldu. İsrail'in vatandaşları onu 6 Şubat 2001'de seçtiler, ikinci isyanın ilk yılı dolmamıştı daha; seçimden sonra Amerikan basını onu "heybetli ihtiyar bir savaşçı" ve "İsrail'in sayısız savaşlarının gazisi" olarak betimlemişti. Amerika Birleşik Devletleri'nin kırk üçüncü başkanı George W. Bush ondan "barışçı bir adam," diye bahsetmişti.

Sabra ve Şatila'da yaşanan dehşetler nasıl da silinip gitmişti.

Gerçi "bu iş bitince" bir daha aramaya çalışacağını söylemişti ama Yusuf'la son kez 1983'ün Ocak ayında konuştum.

"Hangi iş bitince?" diye sordum.

"Amerika'nın yalanlarından yapılmış iplerle kendi halkını mezbahaya götüren ve adına Yaser Arafat denen o ödlek bitince," diye cevap verdi.

"Ağabey, sesin hasta gibi çıkıyor. İyi misin? Neredesin?"

"FKÖ'den ayrıldım," dedi. Tunus'a sürülmelerinin üzerinden çok geçmeden yapmıştı bunu, şimdi beni Lübnan'dan arıyordu.

"Lübnan'dan mı?" dedim, nefesim kesilerek. "Oraya nasıl döndün?" Amerikalıların bundan haberleri olmadığından emindim. Gizlice girmiş olmalıydı. Ama nasıl? Kiminle birlikte? Aman Allahım! Neyin peşindeydi?

Sorularımın hiçbirine cevap vermedi, sesinin gitgide daha da soğuduğunu fark ettim. "Soru sorma Amal... Sadece senin iyi ve güvende olduğunu teyit etmek için aradım," dedi, her kelime ağzından tane tane, kaskatı ve buz gibi dökülüyordu.

"Yusuf. Seni çok seviyorum. Lütfen Lübnan'dan ayrıl. Lütfen benim canım ağabeyim. Tekrar bir araya gelebilir, kendimize bir hayat daha bulabiliriz, Fransa'da belki...

Cevap vermedi.

"Kızımın adını Sara koydum. Onu görmelisin muhakkak. Tıpkı Macit'e benziyor. Orada mısın? Alo! Yusuf! Lütfen... Yusuf. Yusuf? Lütfen cevap ver, nefes aldığını duyabiliyorum."

Sessizlik.

"Yusuf, yalvarırım. Yalnız değilsin. Senin kaybettiklerini kaybeden binlerce direnişçi var. Hepimizin kaybettiklerini. Seninle ben en azından birbirimize sahibiz. Acını biliyorum, Yusuf. Sen de bildiğimi biliyorsun. Ben de senin gibi nefret dolu şeyler düşünüp duruyorum. Ama lütfen sadece... ağabey. Kendini öldürtme ne olur. Buna dayanamam. Sana ihtiyacım var, Yusuf."

Telefon bağlantısı kesildi. Ağabeyim bir daha geri dönmemek üzere gitmişti. Benim hâlâ bir yakasında titreyerek beklediğim, dibinde ateşler ve lavlar kaynayan uçurumun diğer yakasına geçmiş, intikamın soğuk, duygusuz kıyısına ayak basmıştı. Ruhunu, sonsuza kadar yıkıntıların arasında dolaşsın diye, karısı ile kızının, çöpün yığınlarının, katillerinin ceza görmemişliklerinin, büyük güçlerin verip de tutmadıkları sözlerin ve dünyanın dökülen onca Arap kanına ilgisizliğinin altında kalmış bir toplu mezarda yattıkları Sabra ve Şatila'da bırakmıştı.

35

Çiçeklerin Açtığı Ay
1983

1983 Nisan'ı geldi. Çiçeklerin açtığı o ay, on sekizinci gününde, Lübnan'da ekilen cerahatin biçilişine şahit oldu. İntikamın, adaletsizliğin ve evet, tarihin bağırsakları ateş kusmaya ve açılan her televizyonu dumana boğmaya başladı.

Bir gece öncesinde rüyalarım beni gecenin üçünde yataktan kaldırdılar ama şimdi hiçbirini hatırlamıyorum. Güneşin doğuşunu içime çekmeden önce biraz kahve içtim ve uykusunun arasında açlıkla göğsümü aranan Sara'yı kucağıma aldım. Küçük obur dudakları mememi emerken onu kucağımda salladım ve yerlere darmadağın yayılmış kitaplarımın arasında duran *Ermiş*'e uzandım. En son bana babam tarafından, ben onları anlayamayacak kadar küçükken okunmuş olan o dizeleri okudum:

> Biraz geçer, ve özlemlerim bir başka beden için toz ve köpük toplamaya başlar.
> Biraz geçer, rüzgâr bir anlığına durulur ve bir başka kadın doğurur beni.
> Elveda sana ve seninle geçirdiğim gençliğime.
> Daha dün gibi oysa, karşılaşmamız bir rüyada.

Sen bana yalnızlığımda şarkılar söyledin, ben ise
senin özlemlerinden göğe yükselen bir kule inşa ettim.
Ama şimdi uykumuz kaçıp gitti ve rüyamız bitti, ve artık
şafak gerilerde kaldı.
Öğle vakti üzerimizde şimdi ve yarı uyanıklığımız
güne dönüştü, ayrılmalıyız.
Eğer hafızanın alacakaranlığında bir kez daha bulacak olursak
birbirimizi,
tekrar konuşacağız ve sen bana daha da derin
bir şarkı söyleyeceksin.
Ve eğer ellerimiz kavuşursa bir başka rüyada, bir başka
kule inşa edeceğiz gökyüzüne.

O gün gazeteleri okumadım. Haberleri duymamak için her zaman bir bahane çıkıyor, ben de her seferinde kullanıyordum onu. Ama çiçeklerin açtığı ayın on sekizinde elimden gelmedi haberleri almamak.

Bir adam, bomba yüklü bir kamyonetle Lübnan'daki Birleşik Devletler elçiliğine dalarak altmış üç kişinin ölümüne ve sayısız insanın yaralanmasına sebep olmuştu. Elçiliğin üçgen biçimindeki arsası korkunç bir yer haline dönüşmüştü, her yerde kanlı insan bedeni parçaları vardı. Haber filminde patlamadan kurtulmuş ama afallamışlıklarını üzerlerinden atamadıkları için o cehennemi yerde dolaşıp durmakta olan insanlar görülebiliyordu. Bir adam, bu kan banyosuna daha fazla dayanamamış, bir duvara yaslanmış, hıçkırarak ağlamaktaydı. Diğerinin kurtulamamış olduğunu düşünmüş oldukları belli bir adam ve bir kadın kendilerini birbirlerinin kollarına atıyorlardı. Kapkara duman kuleler gibi gökyüzüne doğru uzanıyor, sonra solgunlaşıp dağılırken ABC muhabirinin boğazını tıkayan bir ölüm sisine dönüşüyordu. Adam özür diledi, içine çekmekte olduğu nefesin tadını biliyordum. "Teröristler

burada Birleşik Devletler Elçiliği'ne saldırıda bulundular... dedi.

Elizabeth'le birlikte, kıpkırmızı gözlerimizi büyülenmişcesine televizyona dikerek saatlerce oturduk. Kurbanların gözleri yaşlı akrabalarıyla duygu dolu röportajlar yapıldı, benim kıpırtısız yüreğim aradaki mesafeyi aşarak onların acılarını paylaştı.

Aradan biraz zaman geçtikten sonra, gün beni kanepedeki yastıklara gömülmüş, Elizabeth'in kızımı sevgi dolu hareketlerle, bir kavanozun içindeki yumuşak bebek mamasıyla besleyişini seyrederken buldu. Televizyon kapalıydı. Israrlı bir meltem perdeleri şişiriyor, o karmakarışık günün içindeki nadir sükunet anlarından birini salıyordu evin içine. Pencerenin dışında komşunun iyice uzamış, güzel sarmaşık gülü görünüyordu. Odanın öbür ucunda, Elizabeth kaşığı havada uçak sesleri çıkartarak dolaştırıp bebeği güldürmeye çalışıyordu ve ben, böyle durumlarda her zaman olduğu gibi, onu benim besliyor olmam gerektiğini düşünerek suçluluk duyuyordum. O yüzden de onun bebek gülüşleri içimdeki gri durgunluktan sevgiyi çıkartmadan çenelerimi sıktım. Yine de manzaraya gülmekten alamadım kendimi; artık karşı koyamayarak gizlice de olsa içimdeki sessizliği keyifle doldurmaya başladığımda, FBI, CIA ve yerel polis evimizin etrafını çoktan sarmıştı bile.

Kapıyı, önünde dikilenin Yusuf olduğunu umarak açtım. Ama burnuma dayanan rozetleri görünce yüreğim korkuyla burkuldu.

"Amal Abulheja siz misiniz?"

"Evet, nasıl yardımcı olabilirim?"

"Sizinle konuşmamız gerekiyor," dedi yakışıklı, mavi gözlü bir adam, kusursuz koyu renk üniformasıyla. "Sizce sakın-

cası yoksa," diye de ekledi kibarca ve profesyonelce. Hepsi çok kibar ve profesyoneldiler aslında. Altısı birden bir anda evimin içindeydiler.

"Adım Jack O'Malley," diye söze başladı, ajan. Ama bu isim zihnimin bir köşesimde gülümseyiverince sözünü kestim.

"Bir zamanlar başka bir Jack O'Malley tanımıştım. Dublinliydi. Bir Filistin mülteci kampında Birleşmiş Milletler adına görev yapardı."

"Bizimle gelmeniz gerekiyor," dedi soğuk bir ses ve adına hiç yakışmayan bir tonlamayla.

Sara'yı Elizabeth'e bırakıp sorgulanmak üzere kendi isteğimle O'Malley'yle gitmeyi kabul ettim.

Orada, bomboş bir karakol odasında, metal bir sandalyede merakla ve kötü bir önseziyle dolu olarak sessizce oturdum.

"Benim adım Jackson. Tom Jackson, hanımefendi. Size bazı sorularım olacak," dedi şişman ve öfkeli suratlı bir adam. "Bu adamı tanıyor musunuz?" diye sorarak bana doğru bir fotoğraf kaydırdı aramızda duran masanın üzerinden.

Titreyen ellerimle Yusuf'un fotoğrafını masadan aldım. Sadece yüzü vardı fotoğrafta, daha evvel hiç bilmediğim sert ayrıntılarla doluydu. Gözlerinin etrafını saran derin çizgiler son telefon konuşmamızda sesinde duyduğum o insafsız kararlılığı taşıyorlardı. Bıyıklarının, Jiddomuz Yahya'nın hatırasını taşıyan yukarı kıvrık uçları kesilmişti. Yusuf'un yüzüydü öyle olmasına ama çehresinde ömrüm boyunca tanımış olduğum ağabeyimden en ufak bir iz taşımıyordu.

"Bu adam benim ağabeyim," dedim ve cevabından korktuğum soruyu soramadım: *Neden soruyorsunuz?*

Çıplak beyaz duvara yaslanmış, sessizce durmakta olan O'Malley, öne çıkıp masanın üzerine eğilerek gözlerindeki ateşi gözlerime dikti. "Bu adamın Beyrut'taki elçiliği bomba-

layan terörist olduğunu düşünüyoruz. Bize anlatabileceğiniz bir şey var mı?" Bu bıçak gibi keskin ve çentikli sözcüklerin her birini derin bir küçümsemeyle vurgulamıştı.

Çenelerimi kilitleyip anahtarları attım. Onlara inanmadığım gibi, kalbim de kendi içsel tundralarına doğru çekildi. Ama duyularımın her biri inanılmaz derecede keskinleşmiş, odadaki birbirleriyle alakasız bütün ayrıntıları iyice belirginleştirmişti. Tepeden sarkan lambanın neredeyse fark edilmeyecek kadar hafif hafif sallanışı, adamlardan birinin ucuz tıraş losyonunun kokusu, birinin nezleli burnunu çekişi, bir diğerinin ağırlığını bir ayağından ötekine verişi ve ayakkabılarının altına yapışmış tozun yerdeki karolarda ezilirken çıkarttığı çıtırtı. Bir okul defterinden yırtılmış, buruşuk bir sayfaya yazılı bir not bırakıldı önüme. Yusuf yazmıştı onu, not sonunda bir CIA muhbirinin eline geçene kadar elden ele dolaşmış ve sonunda kendisine hitaben yazıldığı kişiye, bana kadar gelmişti.

> *Beni affet, Amal. Hayatımız boyunca zorla boğazımızdan aşağı tıktıkları şeylerin, az da olsa tadına bakmalarının zamanı geldi artık. –Yusuf*

Sonraki on saat boyunca sorularına ve suçlamalarına karşılık verdim. Benim kadar yorulmuşlardı onlar da ama cevaplarımdan tatmin olmuyorlardı bir türlü. "Evet, FKÖ'den ayrıldığını biliyorum... Hayır, nedenini bilmiyorum... Çünkü beni aradı ve söyledi... İslami Cihat grubu hakkında hiçbir şey bilmiyorum... yemin ederim."

Her şeyi onun yaptığına inanıyorlardı: planlamayı, insanları bulmayı, bombalamanın kendisini. "Size inanmıyorum," dedim.

"Biz de size inanmıyoruz."

Ammo Muhammed avukatını da alıp geldi sonunda; orada geçirdiğim bir günün ardından serbest bırakıldım.

İçimdeki karanlığın kurtarıcılığına sığınmıştım ama şeytanlarım arkamdan oraya da gelip günlerimin arka sokaklarını kesif bir geçmişle doldurdular. Muhammed'e bensiz devam etmesini söyleyerek kendimi Philadephia sokaklarına vurdum; peşimde, kendilerini saklamaya bile lüzum görmeyen ve o günden itibaren yıllarca peşimden nadiren ayrılacak olan hükümet ajanları vardı.

Yağmur yağıyordu ve botlarımın kaldırımdaki gölcüklere dalıp çıkışı aklımı biraz olsun dağıtmayı başarmıştı, çok şükür. Arkamdaki ajanlar siyah şemsiyelerinin altına sığınmışlardı, ben durup bir bara girene kadar da iki-üç adım geriden beni takip ettiler. Küf kokulu, kırmızı ışıklarla aydınlatılmış, tuğladan duvarlarını Humphrey Bogart ve Marilyn Monroe'nun gerçek boyutlardaki resimlerinin süslediği bir yerdi. Temple Üniversitesi'nde okurken hayatımdaki ilk içkiyi burada içmiştim. Sırılsıklam bir vaziyette, barın en uç tarafında bir tabure bulup üzerine yerleştim. Saçlarım ıslaktı ve sarı tişörtüm üzerime yapışmış, bir taraftan bakıldığında güzel kadınsı çıkıntıları, diğer taraftan bakıldığında ise bir İsrailli askerin hatırası olan çirkin yarayı ortaya seriyordu. Bir dizi Long Island Iced Tea beni sadece şişman bardağımın içindeki buz küplerinin birbirlerine çarptıklarında çıkarttıkları sesi duyabildiğim, içinden sadece bir kez çıktığım ve o anda da barın karşı tarafında toniklerini yudumlamakta olan yağmurluklu iki ajanı gördüğüm, bulanık bir kozanın içine gömdü. Kafamın o dumanının içinde şaşkınlık dolu bir sesin bir soru sorduğunu duydum: "Hey... Sen Angela'nın evinde kalan o kız değil misin? Neydi adın bakayım... Omar'dı galiba. Amy? Yok, Omar'dı, değil mi?"

Konuşan Milton Dobbs'du. Onu hemen tanımıştım. Angela Haddad'ın eski kocası. Tek kelime etmeden içkimin ver-

diği teselliye geri döndüm. Arkadaşlarına bir şeyler fısıldadı, hep beraber güldüler.

Zihnimin bir anda açılıvermesiyle kayıtsızlığım dağıldı. Bardakilerin dikkati televizyon ekranına yoğunlaşmıştı. Müziğin sesi kısılmıştı.

Sanki her şey iki yana çekilip Birleşik Devletler Elçiliği'nin yıkıntıları arasında dikilmekte olan muhabirin sesine yol açmıştı. "Kurtarma ekipleri vücut parçaları toplamaya devam ediyorlar," dedi muhabir ve o berbat manzarayı seyrederken, FBI'ın haklı olmasından korktum. Bedenimin her bir hücresiyle sevdiğim ağabeyimin bundan sorumlu olabileceğinden. Ama sonra tanıdığım, bildiğim ağabeyimi düşündüm ve bunu yapanın o olamayacağına karar verdim.

İfadesiz yüzlü ajanlar muhabiri değil, beni izlemekteydiler.

"Lanet olasıca teröristler!" buyurdu Milton Dobbs, içimdeki cerahat tutmuş nefretin patlamasına sebep olarak. Gözümün kenarıyla, bağırarak bana doğru döndüğünü gördüm. "Bana kalırsa o lanet yeri bombalarla dümdüz etmek lazım. Bu çöl zencilerini tek tek temizlemeli bence."

Öfke beni cehennemlik birisi haline getirmişti.

Ayağa kalktım, öfkeden gözüm dönmüştü. Bildiğim bütün gerçekler bir çekirge sürüsü gibi üzerime saldırdılar ve damarlarımda ateş çığlık çığlığa bağırmaya başladı. Milton Dobbs'un burnundan akan kanlar, tepemizdeki duvar resminin içinde etekleri kanat gibi açılmış Marilyn Monroe'nun beyaz elbisesini lekeler ve ben şok içinde kendini korumaya çalışan Milton'a yumruklar atan kollarımı seyrederken bedenimde sızlamayan tek bir yer yoktu.

Ufak tefek bir kadındım, elli kiloyu geçmezdim, çok geçmeden bileklerim kelepçelenmişti bile; nefes nefese durmuş, şahitlerden birisinin olayı anlatışını dinliyordum.

yani öyle bir uçtu ki... görseydiniz, memur bey. Şu, oradaki tabureden uçarak herifi yere serdi resmen. Vay anasını, daha önce hiçbir kadının böyle bir şey yaptığını görmemiştim," diye anlatıyordu polis memuruna, arada durup gördüklerine inanamayarak gülüyordu.

Kalabalık toplandı ama beni bütün gece izlemiş olan iki adam bardaki yerlerinden kımıldamadılar. Milton'la ikimizi saran yüzler arasında Jack O'Malley'ninkini gördüm.

Yeterince küçük düşmüş olan Milton şikâyetçi olmadı, "psikopat orospu," diyerek beni başından savdı.

Polis kelepçeleri çıkarıp gitti. Kalabalık seyreldi. Nedenini bilmiyorum ama Jack O'Malley'nin yanına gidip başımı omuzuna yasladım.

Şişmiş elime bakıp barmene seslendi. "Hanımefendi için bir torba buz rica edebilir miyiz?"

Benim ağabeyim Tulkarim'in tepelerinde yürümüş ve Kalkilya'nın suyunu içmiş bir oğlandı. Gençliğin taşkınlığıyla Hayfa'nın çayırlarında top koşturmuş, atalarının toprağında, kadim şeceresinin bağrından beslenerek büyümüştü. Tavla oynardık, o ve ben. Pek çok Akdenizlinin yüreklerini eritmiş bir gülüşe sahip bir adamdı. Gerçekten, gördüğüm en güzel gülüştü onunkisi. Hakları elinden alınmış, esir edilmiş, işkence görmüş, küçük düşürülmüş ve kendi kendisinin sahibi, tarihin ona verdiği şeyin mirasçısı olmak arzusu yüzünden sürgüne yollanmıştı. Kalbini tek bir kadına vermiş, onun için tuttuğu yas dünyayı sallamış, o dünyanın üzerinde duranların kanlarını akıtmıştı.

O'Malley'nin cebindeki o fotoğraf sonunda yolunu bularak, ülkede yayın yapan televizyon kuruluşlarının hepsine dağıldı, ağabeyim Yusuf dünyada kötü ve çirkin ne varsa onun temsilcisi haline getirildi.

Bir seferinde, ben dört yaşımdayken, Yusuf beni öyle çok gıdıklamıştı ki altıma işemiştim. Altı yaşımdayken bana sakızdan balon yapmayı öğretmeye çalışmıştı günlerce. Aynı sabrı, bana ıslık çalmayı öğretirken de göstermişti. O tatlı gençliğimizde o ve ben pazara gitmek için kilometrelerce yürürdük birlikte. Birlikte bir fotoğrafımız var, İsrail orayı işgal etmeden evvel, Eski Şehir'deki Şam Kapısı'nın önünde ikimiz birden birer portakala yumulmuşuz. İnciri, zeytini ve şeftaliyi dalından koparıp yerdik. Zavallılıkla dolu mülteci kampımızda, o diğer oğlan çocuklarıyla birlikte açık saçık dergilere bakarken onu gizlice izlerdim. Onun Fatima'ya yazdığı aşk mektuplarını okur, arkasından da her yaramaz küçük kız kardeşin yapacağı gibi duygusallığıyla dalga geçerdim.

Onun afettmeyen yüzü televizyon ekranlarından dünyaya bakarken, Fatima'nın doğum yaptığı gün, artık unutulmuş bir katliamdan ve toplu mezarlardan ibaret olan Şatila mülteci kampında çektiğim fotoğrafı buldum. O fotoğrafta Yusuf'un gözlerinin etrafındaki çizgiler aşktan yapılmadır. Kocaman gülüşü, bıyıklarının uçlarına asılıymış gibi görünür, Jiddo Yahya'nın sevgisinin, kardeşimin her gün titizlikle mumladığı hatırasıdır o bıyık. Yusuf o fotoğrafta şapşaldır biraz, dişlerini göstererek sırıtmaktadır, yeni doğmuş Filistin kucağındadır ve Fatima, hayatının aşkı, başını tatlı tatlı onun omuzuna yaslamıştır.

36

İntikamcı Yusuf
1983

Her şeyde onun yüzünü görüyorum. Dokunduğum her şeyde. O eski püskü dişdaşını. Ona başka başka bir sürüsünü daha aldım ama o, mavi olanı seviyor. Sayısız kereler onu üzerinden çıkarttığını görüyorum. Pek çoğunda, ben çıkartıyorum onun üzerinden. Sonra sabahları tekrar giydiğini görüyorum. Onu seyrettiğimin farkında bile değil. Benim güzeller güzeli karım. Filistinimin ve kasıklarımın adını bilmediğim diğer meyvesinin anası.

O kızımızı emzirmek için dişdaşın üst kısmını aşağı indiriyor, bense bacaklarını öpmek için alt kısmını yukarı kaldırıyorum. "Amerikalılar belgeleri imzaladılar," diye hatırlatıyor bana. "Güvendeyiz. Yahudiler tek destekçilerinin önünde yalancı durumuna düşmeyi göze alamazlar."

Bacaklarının üst kısmını öpüyor, içinde büyümekte olan ikinci çocuğumuza doğru kaldırıyorum başımı. Ona onu sevdiğimi söyleyebilirim ama o lakayt, kullanıla kullanıla eskimiş sözler hissetiğim şeyin büyüklüğünü sınırlamaktan başka hiçbir işe yaramaz. Fatima benim soluduğum hava. Verdiğim bütün sözlerin sebebi o. Yumuşaklığın vücut bulmuş hali. O, aşkın ta kendisi.

Gitmek üzere çağrıldıktan sonra bile bırakmıyor beni. "Kavuşmamız ne kadar sürerse sürsün, bekleyeceğim. Seni sonsuza kadar beklerim gerekirse," diyor, kahverengi gözleri yaşlarla dolu.

"Baba." Filistin bana bir öpücük veriyor.

Fatima'nın dikilmiş el sallayışına bakıyorum. Filistin, annesinin mavi dişdaşına tutunmuş.

Ayrılıyorum.

Bir fotoğrafta, o dişdaşın yırtılmış ve kan içinde olduğunu görüyorum. Allahım, sana yalvarırım, beni o fotoğrafın içine sok! En azından onu onuruyla gömebileyim, çocuklarımızla birlikte.

Artık kendimin sahibi ben değilim. Hiçbirinizin anlamayacağı bir kederin içinde boğulmaktayım ve hayal bile edemeyeceğiniz bir öfke yüreğimi sıkıştırıyor.

Ben bir Arap evladıyım. Hasan'dan olma, Dalya'dan doğma. Dedemin adı Yahya Abulheja ve neneminki Besime. Fatima'nın kocası, onun iki çocuğunun babasıyım. Artık onların hayaletleriyle dolu, onların cesetleri tarafından ele geçirilmiş birisiyim. İçimde bir fırtına uyanmaya başlıyor. Uyumuyorum ve güneşi göremiyorum. Şeytani bir gazap kaynayarak dolaşıyor damarlarımda. Ve inşallah ben gittikten sonra da sizinle kalır. İnşallah onun keskin sirkesini tadarsınız.

İntikam istiyorum, daha fazlasını değil. Daha azını da. Ve intikamımı alacağım. Sakın merhamet beklemeyin.

VI

ELLİ BAYNA

(Aramıza Girenler)

37

Duvarların Kadını
1983–1987

Bedenin ve zihnin sürekli hareketi sayesinde hayatım düzenli bir tıkırtıyla devam ediyordu. Çalışanlar topluluğunun arasına katıldım tekrar, sessiz sedasız, o muntazam Amerikan akışının içine girerek. İlaç endüstrisine geri döndüm, Sara'yı çoğunlukla Elizabeth'in bakımına bırakıyordum.

Uzun saatler boyunca işyerinde kalıyor, şirketin benden istediği her şeyi büyük bir uzmanlıkla yerine getiriyordum. Tuhaftır, kapitalizmin ayrıntılarını anlamakta hiçbir güçlük çekmiyordum. Diğerleri işlerini teslim tarihlerinde yetiştirebilmek için yırtınıp dururlarken, ben hiçbir baskı hissetmiyordum. Buz gibi bakışlarımın ardında, yaptıkları işlerin nihai önemsizliği ve bir sonraki maddi kazanca doğru koşarken verdikleri zararlar yüzünden onlara duyduğum horgörü yatıyordu. İşimi büyük bir titizlik ve kolaylıkla yapıyordum.

Çok az konuşan ve arkadaşı olmayan bir kadındım. Amy'dim ben. Hiçbir anlamı olmayan bir isim. Son hecesi ister kısa olsun ister uzun, bütün ümitlerini kaybetmiş bir Amal. Yalnızca gündelik ve pratik konuşmalar, boğazımdaki gerçekleşmesine ramak kalmış o hikâyeden geriye kalan isin ve kurumun içinde şekillenmiş olan sevginin oluşturduğu dü-

ğümü aşabiliyordu. Hem hiç fark etmezdi, hangi sözcükler geleceği çoktan mirasından çıkartmış bir zamanı kurtarabilirdi ki?

Hayatımın tadı kül tadıydı ve sesi olmayan bir şarkının daimi sessizliğiyle yaşıyordum. Acımışlığımın ve korkumun içinde ancak yalnızlığın kendisinin kalmaya cüret edebileceği kadar yalnızdım.

İş arkadaşlarımın pek azı benden hoşlanıyorlardı. Soğukluğumu küstahlık zannediyorlardı. Bunlar, yıllar önce Amerika'ya ilk ayak bastığımda gözüme özgüvenli ve gösterişli görünen o insanlardı. Şimdi arkamdan "buz kraliçesi" ve "cadaloz" dediklerini bildiğim bu insanları çok sert yargılıyordum. Onları görmezden geliyor ama korkularının küçüklüğüne ve güvenlik içindeki rahat yaşamlarına gıpta ediyordum.

Dünyaya ince bir küçümseme perdesinin ardından bakıyordum. Yalnızca Sara sertliğime karşı bir tehditti. Karakterimin taşları üzerine sevgiyle sarılan dayanıklı bir sarmaşıktı o. Daima için için yanan, sıcacık bir kordu. Sevgiden, ölümden korktuğundan bile daha çok korkan yüreğimdeki gölgelerin arasından zamanın onun kemiklerini uzatışını, genç kadın bedeni üzerine o güzeller güzeli teni yayışını seyrediyordum. Terk edilmiş gri dünyamdaki tek parlak renkti o, bütün sevgimin, tarihimin ve acılarımın bir araya gelip, çorak bir toprakta yetişen mükemmel bir goncaya dönüştükleri yerdi. Allah beni affetsin ama o büyüdükçe ben yanında durmaktan, ona dokunmaktan daha da çok korkar oldum. Bıkkın ayazımı ona da geçirmekten, onun kayıtsız şartsız yumuşaklığına yanlış yerinden değebilecek dokunuşumun nasırlılığından korkuyordum. Bu yüzden sadece anneliğin gereklerini yerine getiriyor, alev alev yanan sevgimi korkunun soğuk duvarlarının ve işte geçirilen uzun saatlerin ardında tutuyordum.

Hemen hemen dört yaşına kadar, Sara bana şefkat dolu bir ihtiyaçla yanaşırdı. Küçük bedenini kucağıma yerleştirmeye çalışır, bir masal ya da şarkı isteyerek yapışırdı bana. Ben de sıktığım çenelerimle istediğini yapardım. Kokusu tenimin gözeneklerinden içime dolar, anneliğin ateşini harlandırırdı. Şarkının ya da masalın sonuna doğru, içimden çıkmış bu mükemmel yaratığı şefkatiyle sarmalamayı dünyada her şeyden daha fazla isteyen yüreğimi zaptetmeye çalışmaktan yorgun düşerdim. Hayaller kurar, onu kucağıma alıp sevgiyle oynayacağımız oyunları düşünürdüm. İnsanın yüreğini dolduran o kahkahasını duyabilmek için onu Elizabeth'in yaptığı gibi amansızca gıdıklamak isterdim. Onun hatıralarına birer tohum gibi ekmek için yanıp tutuştuğum sayısız öpücüğü hayal ederdim. Ama bunların hiçbirini yapmadım, sonunda o da bana gelmekten vazgeçti, beni dışarıda tutabilmek için kendi duvarlarını örmeye başladı. Böylece ikimiz de birbirimizin sevgisi için kıvranarak, kendi sağlam bariyerlerimizin arkasında yaşamaya başladık.

Yüreğimin içine aldığım herkesi kaybetmiş olmak beni çoktan parça parça etmişti ve kaderimin pis kokulu nefesinin onun parlak geleceğini bozmasına izin vermeyecektim.

Anlatırım anlatmasına ama kırar bu / yüreğinin camdan örtüsünü / ve işte onun tamiri yoktur.

Ve böylece, zamanın içinde attığı her adımda dokunulmaz bir nefasetle açılan güzelliğini ve zekâsını müzmin bir ağrıyla seyrettim durdum.

Kızımın çocukluğunun ilk yıllarında daha iyi bir anneydim, şimdi geriye baktığımda bunun evimizle doğrudan bir ilişkisi olduğunu düşünüyorum. Sara henüz çok küçükken Kuzey Philadephia'nın banliyölerinden birinde, Viktorya döneminden kalma, köhne bir ev almıştım. Üç yıl gibi bir zaman için-

de, boş bulduğum her anı çalışmayla ve hareketle doldurarak, kendi ellerimle onardım o evi.

Duvarları boyamakta ve ahşap yerleri zımparalamakta yatıştırıcı, hatta hissizleştirici bir şey vardı. Kapılarda ve merdiven tırabzanlarındaki birikmiş ihmalkârlığı soyup attım, meşenin o işlenmemiş ağaç dokusunu ve çoktan göçüp gitmiş usta marangozun sevgi dolu emeğini ortaya çıkarttım. Oraya buraya tıkılmış çerçöpü çıkardığımda birilerinin mimari vizyonunun ürünü olan süslü ayrıntılar buldum. Temizledim, ovaladım ve sildim. Yeni karolar yerleştirdim, eski parkeleri cilaladım. Yeni perdeler astım, kırık camların yerlerine yenilerini taktım, lambalar koydum ve dört yeni şömine yaptırdım. Tamirat keşmekeşi içinde farkında olmaksızın kaybın taşlaşmış tabakalarını gevşettim ve yüreğimin küçük bir parçasını korkudan arındırdım. Oraya Sara'yı, küçük yavrumu yerleştirdim ve onu göğsüme bastırıp salladım, tıpkı çoktan geçip gitmiş sevgi dolu zamanlarda babamın bana yaptığı gibi, şafak vakitlerinde ona kitaplar okudum.

Her sabah, birilerinin çöpünden kurtardığım o sallanan sandalyeye oturdum, yerden tavana kadar uzanan ve doğuya bakan pencerelerin önünde oturup, arka bahçemizdeki yüzyıllık akçaağacın arkasından doğup gökyüzünü turuncuya boyayan güneş gökyüzünde yol alırken okudum. Sara'nın, her şafak vakti onu derin uykusunun arasında yatağından aldığımı fark edip etmediğinden emin değilim çünkü ona kitap okuyup kahvemi bitirdikten sonra onu tekrar ılık yatağına bırakır ve işe giderdim. Sara'nın uyanık olduğu saatler Elizabeth'e kalırdı. Ona son kez okuduğum safağı çok net hatırlıyorum.

Doğumunun üçüncü yılının ortalarına doğruydu. Bir yığın kitabın içinden rasgele çekip aldığım kitap Halil Cibran'ın *Ermiş*'iydi. Yine rasgele bir yerinden açtığımda kitabı, Macit'le

ikimizin, karnımda bebeğimizin büyümekte olduğunu anladığımız gün birlikte okuduğumuz şu dizeler çıktı karşıma:

> Çocuklarınız sizin çocuklarınız değil.
> Hayatın kendine duyduğu hasretin kızları ve oğulları onlar.
> Sizin içinizden geçerek geldiler, sizden değil, sizinledirler sizinle olmasına ama, sizin değil.
> Onlara sevginizi verebilirsiniz, fikirlerinizi değil,
> Kendi fikirleri vardır onların çünkü.
> Bedenlerine ev sahipliği yapmış olabilirsiniz ancak, ruhlarına değil,
> Ruhları geleceğin evinde yaşar onların çünkü,
> o ev ki siz asla ziyaret edemezsiniz, rüyalarınızda bile.
> Onlar gibi olmak için didinebilirsiniz isterseniz,
> ama onları kendinize benzetmeye çalışmayın.
> Geriye doğru akmaz, geçmişte oyalanmaz hayat çünkü.
> Çocuklarınızı, ki yaşayan oklardır onlar, ileriye fırlatan yaylarsınız sizler.
> Okçu, sonsuza giden yol üzerindeki hedefi görür ve sizi sıkıca gerer, oku hızla, en uzağa atabilmek için.
> Okçunun elinde gerilmeye memnuniyetle boyun eğin,
> Çünkü o uçup giden okunu sevdiği kadar, geride kalan yayını da sever.

Güneş doğarken çocuğuma bu dizeleri okudum; kendi sesimde onun babasının sesini duydum, birlikte Cibran'ı okuduğumuz sırada saçlarımın arasında dolaşmış olan parmaklarını hissettim. Vadesi dolan bir aşk hikâyesinin hayaletleri eğilip beni dudaklarımdan öptü. Macit hâlâ yanımdaydı, yüzeyimin altında, bir daha suyundan hiç içemeyeceğim, bir daha içinde hiç yüzemeyeceğim, efsunlu bir nehir gibi akıyordu. Macit beni asla terk etmeyen bir rüyaydı. Benden

aldıkları ülkemdi. Hep gördüğüm ama hiç dokunamadığım evim.

O an içim özlemle doldu ve zamanı bereketli günlerimize doğru geri akıtmak istedim. Nefesimi tutup çenemi kilitledim ki aşkı hatırlamayayım, bir daha hiç istemeyeyim onu. Sara'yı büyük bir dikkatle yatağına yatırıp işe gitmeden önce buz gibi Amy'nin şık siyah döpiyesini geçirdim üzerime.

38

Burası, Orası ve Ötesi
1987-1994

Kısa bir zaman içinde isyan topraktan çıkıp Filistinli ellere geçti ve o ellerin fırlattıkları taşlar emperyal zaferin marazlı şanını deldiler. Bu intifadaydı, yirmi yıllık İsrail işgalinin ardından durup dururken patlamıştı. Baskıdan kurtulmak için bir silkinişti ve her yerde, Filistinlilerin yüreklerine yayıldı. Sokaklara dökülüp taşlar ve sopalar atmaya başladılar. İsrail, başbakan İtzak Rabin'in emriyle "güç, zor ve dayak"la kemiklerini kırarak cevap verdi onlara.

Burada, Amal okudu. Norman Finkelstein'ın *Filistin'in Yükselişi ve Çöküşü*'nden:

> İsrail basını ve insan hakları raporları eti ve kanı istatistiğe dönüştürmekteler. 1 Nisan 1988'de *Hotam*, on yaşında bir çocuğun askerler tarafından sorgulanırken her tarafı mosmor olup kararana kadar dövüldüğünü, onunla işleri bittiğinde "bir parça bifteğe" dönüşmüş olduğunu yazıyordu. Askerler, sonradan çocuğun sağır, dilsiz ve zihinsel özürlü olduğunu öğrendiklerinde bile bu durumdan hiç "rahatsız" olmamışlardı. *Koteret Raşit*'in 13 Temmuz 1988 tarihli sayısında "25 kayıp çocuk"un ve ordudan evlatlarının yerlerini öğrenmeye

çalışan ana-babalarının hapse atılmakla tehdit edilişinin haberi veriliyordu. *Hadaşot*'un 19 Ağustos 1988 tarihli sayısı, altı yaşlarında bir çocuğun bir jipin içindeki gözleri bağlı fotoğrafını yayımlamıştı. Fotoğrafın altyazısı, çocuğun çok sayıda yaşıtının da, yüzlerce dolarlık fidyeler ödenene kadar "gözaltı"nda tutulduklarını ve bu şekilde arabalara atılarak götürülürlerken "korkudan" altlarına kaçırdıklarını belirtiyordu. İsrail İnsani ve Medeni Haklar Cemiyeti'nin 1989 tarihli, "Kasten Cinayet" başlıklı bülteninde, İsrail ordusunun (belli ki "özel birlik"lerden keskin nişancıların) kendi grupları içinde liderlik vasıfları sergileyen gitgide daha fazla sayıda Filistinli çocuğu hedef almakta oldukları belirtiliyordu. "Dikkatle seçilen" bu kurbanlar, genellikle başlarından ya da kalplerinden vuruluyor ve anında ölüyorlardı. İsrail İnsan Hakları Topluluğu'ndan Dr. Hayim Gordon, sekiz yaşında bir çocuğun, taş atan arkadaşlarının isimlerini vermediği için askerler tarafından ağır işkenceye maruz bırakıldığını rapor etmişti. Çırılçıplak soyulup bacaklarından asıldıktan sonra korkunç bir şekilde dövülen çocuk, serbest bırakılmasından hemen önce de damdan aşağı atılmıştı. (Bu rapor ayrıca İnsan Hakları Topluluğu'nun 1990 yılı bülteninde alıntılanmıştı.) *Hadaşot*'un 15 Ocak 1990 tarihli sayısı, 13 yaşında bir çocuğun kasıtlı bir şekilde elinin parmakları kırıldıktan sonra gözaltına alındığını, babası 750 dolarlık fidyeyi ödeyemediği için tıbbi müdahale yapılmadan ve yiyecek verilmeden gözaltında tutulmaya devam edildiğini bildiriyordu. *Davar*'ın 26 Ocak 1990 tarihli sayısı, coplu bir polis tarafından dövülen ("copu bacaklarımın arasına sokmaya bile çalıştı"), sonra da kendi adına yazılan itirafı imzalamayı reddettiği için hapishanede de öldüresiye dövülen on altı yaşında bir kızın haberini veriyordu. *Hotam*'ın 29 Haziran 1990 tarihli sayısı, ağabeyi aleyhine ifade vermeyi reddettiği için yüzü "içeri göçürülen", "bütün bedeni mor izlerle kaplı", "saatlerce" ne yemek yemesine ne de su içmesine izin verilmeyen ve "pantalonuna

işemek ve dışkılamak zorunda bırakılan" 13 yaşındaki bir tutukludan bahsediyordu.

"Taş attıkları şüphesiyle" tutuklanan, aralarında 14 yaşında gençlerin de bulunduğu Filistinlilerin tüyler ürpertici akıbetlerini haber yaptığı 24 Şubat 1992 tarihli sayısında *Hadaşot*, Hebron Hapishanesi'nin içindeki bir kaynaktan alıntı yapıyordu:

"Orada olanlar... dehşet vericiydi: Sopalarını tutukluların bedeninde kırıyor, cinsel organlarına vuruyor ve buz gibi yere yatırdıkları bir tutukluyu top gibi bağlayıp onunla futbol oynuyorlardı, adamı basyağı tekmelerle oradan oraya savurarak. Sonra, sahra telefonunun jeneratörünü kullanarak aynı adama elektrik veriyorlar, sonra soğukta, yağmur altında saatlerce beklemesi için dışarı atıyorlardı... Tutukluların kemiklerini kırıp... onları birer et yığını haline getiriyorlardı."

Amal, altı yaşındaki gözleri bağlı o çocuğun, arkadaşları Hüda ile Usame'nin oğulları Mansur olduğunu bilmeden okuyordu bunları.

Mansur kocaman gözleriyle, ele avuca sığmayan bir çocuktu. Erkek kardeşleri onunla sürekli anasının kuzusu diye dalga geçerlerdi ve o da bu yaftayı, gülümseyen Hüda'nın kollarında zevkten dört köşe olarak kabul ederdi. Fotoğrafçı o fotoğrafi çektiği sırada, Mansur gözleri bağlı, hıçkırarak annesinin onu kurtarması için dualar ediyor ve annesi, Hüda, küçük oğlunun yokluğunda deliye dönüyordu. Hüda ile Usame beş yüz dolarlık fideyi toparlayıp Mansur'un nerede olduğunu bulana kadar, askerler Mansur'u bir hafta tuttular. O bir hafta boyunca Mansur'a neler olduğunu kimse bilmiyordu, nihayet ailesinin yanına döndükten sonra, kimsenin gözlerine bakmadı bir daha. Ve konuşma yetisini tamamen kaybetti.

Orada, Hüda ile oğlu, uykunun eşiğinde kendilerini bekleyen şarkının alışkanlığına bir pelerine sarılır gibi sarılmış, güzel rüyalarla dolu bir uykunun kapılarını açması için geceye dil döküyor olurlardı. Aynı odada, Usame, Amal –ilk çocukları– ve ikizler Cemil ile Cemal, onu dinlerler ve Hüda'nın sesinin kendilerini de yavaş yavaş uyutmasına izin verirlerdi. Bunlar, Hüda'nın birinci intifadaya kadarki yıllar ve biraz sonrası boyunca ailesini uykuya yatırdığında söylediği Filistin türküleriydi.

Ah, buradan geçerken bana el ettin
Yüreğimdeki aşkın sırrını yele verdin

Konuştun da tınısını duydum ya sesinin
Kuş konmuş da sanki öter dalında zeytinin

Ah, gökte uçan küçük kuş dilerim senden
Güzel sevdiğime bir selam götür benden

Adın aklımdan çıkmıyor, ruhuma kazınmış
Gözlerimin arasına, alnıma yazılmış

Ailecek tahliyelerin ve askeri işgalin onursuzluğuyla yaşamak zorunda kalmış olsalar da, Hüda sadece sarsılmaz bir inanca sahip insanlarda görülebilecek, dokunulması imkânsız bir özgürlükle söylerdi bu türküleri. Hüda ve Usame birbirlerini hâlâ gençliklerindeki gibi arzuyla ve kedi yavrularının oyunculuğuyla seviyorlardı. Onların Amal'ı babasının prensesi ve annesinin can yoldaşıydı. Sonradan bir Suriyeliyle evlenip Şam'a gidecekti. 1978'de doğan ikizler, güçlü, inatçı, birbirlerinden asla ayrılmayan, birbirlerine ve ailelerine çok düşkün çocuklardı.

Dünyanın diğer ucunda, Amal ıstırabına, çocuğuna bile sarılmadığı gibi sarılmaktaydı. Dünyayı kendisinden uzak tutmak için kendi kendisine inşa ettiği buzdan bir hapishanede yaşıyordu. Hayatının büyük bir bölümünü dişlerini sıkarak geçirmiş, bir sessizlik bulutunun içinde yaşarken sürekli nefesini tutmuştu. O sessizliğin, o korkunun hendeklerinde gezinip durmuştu. Yolunu ve karakterinin temel parçalarından birini kaybetmişti ama bunun hangi parça olduğunu, onu nerede bulup nasıl geri alacağını bilemiyordu. Uzunca bir süre Filistin'le ilgili her şeyden uzak durduktan sonra, şimdi tekrar anavatanıyla ve insanlarıyla ilgili ne bulursa okumaya başlamış ama hâlâ eline bir kalem alıp ne Hüda'ya ne de diğerlerine tek bir satır bile yazmamıştı. Okuduğu her kitabı, çözmesi gereken ama her seferinde ellerinin arasından kayıp gidiveren o bulmacanın bir parçasıymışcasına okuyordu. Hatırlamak için okuyordu, doğru. Ama çoğunlukla, hayatta kalmış olmanın verdiği yoğun suçluluk duygusuyla kendini cezalandırmak için okuyordu.

Ve Hüda, türküler söylüyordu. Dualar ediyordu.

"Lütfen taş atmayın, yumma," diye yalvarıyordu Hüda, on yaşındaki ikizleri Cemal ve Cemil'e. "Kalbimi kırmayın. Onların hapishanelerinde beklemekte olan babanızın kalbini kırmayın. Onu öylece alıp götürüverdiler. Sizi de almalarını istemiyorum."

Ama onlar İsrail tanklarına taş atmaya devam ettiler, çünkü ne de olsa çocuktular ve çocukların onları hayatta tutan o kırılgan nefese saygıları yoktur. Bunu özgürlük için yapmıyorlardı çünkü özgürlük başkalarının keyfine kalmış bir kavramdı onlara göre. Arkadaşları yaptığı için yapıyorlardı, çünkü küçük oğlan çocuklarının doğası onları maceraya ve erkeklerin geçirdikleri sınavlara doğru çeker. Anlamadıkları soyut bir takım politikaların şemsiyesi altında taş atıp duruyorlardı çünkü

İsrail okullarını kapattığından beri yapacak başka bir şeyleri kalmamıştı ve sıkılıyorlardı.

Hayatlarını onları yakalamasına ramak kalan ölümün dişleri arasından çekip çıkartmanın verdiği heyecan yüreklerini çarptırıyordu. Kovboy-kızılderili oyununun gerçeği. Bazı arkadaşları çoktan İsrail kurşunlarına hedef olmuşlardı bile. Tehlike büyüktü ve bir gün daha ucu ucuna kurtulmuş olmak orgazma benzer bir hisle dolduruyordu onları, sarhoş oluyorlardı bu hisle. İntifada sırasında tam iki yıl sürdü bu taş atma işi ve Cemal'in on iki yaşındayken vurulmasıyla sona erdi.

Diğer çocuklar kaçıp saklanırlarken, Cemil ikiz kardeşinin hayatının yavaş yavaş sönüşünü seyretti. Ölümde ne kadar da az dram olduğunu görünce çarpılmıştı. Ölüm neyse oydu, abartısı yoktu. Yalnızca sessiz bir otoritesi vardı. Cemal gencecik gözlerini kapatmıştı, ifadesizce, sanki uykuya dalarmış gibi kolaycacık ve bir daha hiç açmamıştı.

İkizini kaybetmiş olmak Cemil'i tanımlayan şey haline gelmişti. Bütün yumuşak taraflarının üzerine baskı yapan bir öfke halini almış, yüreğini fosilleştirip safrayla doldurmuştu. Kızgınlıktan gözü hiçbir şey görmez olmuştu. Bütün düşüncelerinin üzerini kızgınlık kaplamıştı. Kızgınlık, bütün kahkahaları ve hatta şehveti bile onun ergenliğinden uzaklaştırmıştı.

Hüda hâlâ geceleri türkü söylüyordu ve geceleri ailesinin geriye kalan üyelerini tek tek kontrol ederken, türküsü yavaş yavaş bir mırıltıya dönüşüyordu: çocukları, Amal, Mansur ve Cemil. Hepsinin uyuduklarından emin olduktan sonra bir rekat daha namaz kılıyordu, Allah'ın gözüne girmek, onun çocuklarını korumasını, onlara güç, erdem ve bilgelik ihsan etmesini sağlamak için.

İşte bu saatler Hüda'nın Amal'ı düşündüğü ve kayıp arkadaşının başına neler geldiğini merak ettiği saatlerdi.

Amal, Birleşik Devletler'de, akıp giden zamanın içinde ilerleyip duruyordu, her gün bir öncekinin aynıydı, zorlama ve gerçekdışıydı. Deliliğin, depresyonun, sevginin ve gözünü döndüren bir öfkenin kesişerek oluşturdukları kavşaklarda dolanmaktaydı. Hayatı, korkudan yapılmış, mırıltılı duvarları Dalya'nın hezeyanlarıyla gülmekte olan bir odada donup kalmıştı. Duvarları Yusuf'un öfkeden gözü dönmüşlüğüyle yanan bir oda. *Benim kendi öfkem olmasın, sakın?* Yusuf'un acısıyla haykıran ve Amal'ın acısıyla sarsılan bir oda. İçinde öfke ve ıstırap dolu seslerin dönenip durduğu, duvarlarının dışına bakmadığı o oda. Kendini hiç sevmiyordu, dünyasını mümkün olduğunca boşaltmış, boşluğu korkuyla kalın kalın sıvamıştı; kalesini yıkacak ve boşluğu dolduracak bir başka acının, kızgınlığın ya da sevginin peşindeydi hep. Kızından uzak duruyordu, o yanan sevgiyi söndürmeye, allı pullu sözler vererek dans edip duran o güzel hissi bastırmaya çalışıyordu. Ona, "Anneciğim, bana bebekken okurdun ya, yine öyle kitap okusana," diyen o tatlı sesi. İnsanın içini eriten o ilkokul birinci sınıf fantezileri: "Anne, doğruymuş. Haberlerde söylediler, diş perisi diş fiyatlarını artırmış." Hepsini içine çekiyor, o tatlı şımarıklıklara karşı koyamıyordu. Ama nadiren karşılık veriyordu. Bencilliğinden değil, kendi hayatının isinin ve kurumunun çocuğunun saflığını lekemesinden korktuğundan. Bilakis, ta özüne kadar hissettiği o sevgiyi kızından ve kendisinden büyük bir diğerkâmlıkla esirgiyordu. Yalnızca geceleri, Sara uykuya daldığında, kendine merhamet ediyor ve sevgiyi kokluyordu. Gecenin örtüsü altında, kollarıyla Sara'yı sarıyor, dünya tekrar katlanılır hale gelinceye kadar anneliğin yumuşak kokusunu içine çekiyordu. *Anlatırım anlatmasına ama kırar bu / yüreğinin camdan örtüsünü / ve işte onun tamiri yoktur.*

Amal Filistin'i düşündüğünde, aklına Hüda geliyordu. Amcası Derviş, teyzesi Behiye, Hacı Salim, kuzenleri ve Jack

O'Malley geliyordu. Ve sık sık diğer bir olasılığı, Yusuf'un yaşadığına yeminler ettiği İsmail'i düşünüyordu. David isimli bir Yahudi.

Hayalet ailesinden geriye kalmış tek kişi olan Amal, gitgide daha fazla yer işgal ediyordu David'in düşüncelerinde. Sonunda ona bütün gerçeği anlatan, ölüm döşeğindeyken her şeyi itiraf eden Moşe olmuştu. Kökenine dair gerçekleri bu kadar ileri bir yaşta öğrenmiş olmak David'in, onu olduğu insan yapan her ne varsa hepsini, her düşünceyi, her aşkı, her inancı sorgulamasına neden olmuştu. Moşe'nin ruhunun nihayet huzura kavuşmasını sağlayan gerçek, David'in çözülüşünün başlangıcı olmuştu. Varlığının Arap aşkının meyvesi olduğu, ilk nefesini almadan evvel beklediği yerin bir Arap kadınının rahmi olduğu, içtiği ilk sütün o kadının memelerinden aktığı ve onu ilk sevenlerin Araplar olduğunu öğrenmek. Bu bilgi David'i, yalanlar ile gerçekler, Araplar ile İsrailliler, Müslümanlar ile Yahudiler arasındaki o koskoca uçuruma atmıştı.

"İlk gördüğümde temiz, beyaz bir battaniyeye sarılıydın, annen göğsüne bastırmıştı seni sıkıca," diye hatırlamıştı Moşe. "Arap kadını bize yemek vermişti, ben bir ara gözlerini yakalamayı başarmıştım ama hemen çevirdi bakışlarını. Benden nefret ediyordu. Hepimizden nefret ediyordu. Birdenbire onun toprağının efendileri ailesinin kaderinin efendileri olmuştuk biz; o da biliyordu bunu, ben de."

"Nasıl biriydi?" diye sordu David babasına.

"Çok güzeldi. O sırada bunu göremedim çünkü Araplardan nefret ediyordum. Ama gözlerimiz karşılaştığında bana nasıl baktığını hiç unutamadım. Yüzü bütün hayatım boyunca bana işkence etti, oğlum."

Moşe'nin itirafından sonra David, İsrail için vuruştuğu savaşlarda bir akrabasını öldürüp öldürmediğini merak et-

meye başladı. Gerçek gelip günlerinin üzerine çöreklendi ve David'in Araplara duyduğu, içine iyice yerleşmiş olan güvensizliğin, hatta belki de nefretin üzerine akmaya başladı. Bir adamın iki gerçeğiydi bunlar, her biri en az diğeri kadar hakiki ve bir o kadar da birbirlerine zıt iki gerçek, David'in ruhuna sahip olabilmek için sonsuz bir mücadele içindeydiler. İtiraf David'i özüne kadar sarstı ve en derin inançlarını yerlerinden oynattı.

Gerçek, onu karısına anlattığında bir darbeye daha sebep oldu. Köklerinin onu kendilerine çekişi, daha fazlasını öğrenmesi için dürtüp durmaları David'i değiştirmişti. Karısı onun sırrını taşıyamadı. Kocasının doğuştan gerçek bir Yahudi olmayışı onun yetiştirilişine ve aile değerlerine ters düşüyordu.

İdeolojik baltalarla tam ortalarından kesilerek boşandılar nihayetinde: En büyük oğlu, azılı bir Siyonist olan Uri, babasını bir daha asla görmek istemediğini söyleyerek annesine bütünüyle arka çıkarken, Jacop babasıyla yaşamak istediğini söyledi. Demagojiye ve zıtlaşmaya pabuç bırakacak birisi değildi, babasının sırrını yenilmez yutulmaz bir şey olarak görmediği gibi, ilginç de buluyordu.

Jolanta, David'i yüreğinden gelen neyse onu yapması konusunda teşvik etti. Yahudi olsun olmasın, Jolanta oğlunu seviyordu. Hem de o kadar çok seviyordu ki, ancak Tanrı bilebilirdi. Bu sevgi onun hayatını kurtarmıştı bir seferinde. Jolanta, Dalya'nın da, Amal'ın da yapamadığını yaptı: Acısını sevginin ifadelerine dönüştürmeyi başardı ve bunları David'den hiç esirgemedi.

Jolanta pişmandı, biyolojik ailesini bulmak konusunda David'e yardımcı olmak istiyordu. Geçmişte suçluluk duygusunun baskın geldiği her noktada bahaneler bulup dururdu ama gerçek daima geri gelip onu kendisiyle yüzleşmek zorunda bırakırdı. Şimdi artık doğru olanı yapabilirdi ve yapmak da

istiyordu. David'i doğuran kadını bulmak, hakikatle barışmak istiyordu. Çünkü hayattan öğrendiği bir şey varsa, o da iyileşmenin ve huzurun yolunun yapılan yanlışları kabul etmekten geçtiğiydi. İşte ancak o zaman Jolanta, David'in gerçekten kendi oğlu olduğunu anladı. Hakikat onu özgür kılmıştı; çıkılması gereken yola çıkarak sonunda huzuru, bir çocuğu seven iki annenin duygudaşlığı önünde tarihin de, dinin de boyun eğmek zorunda kaldığı o yeri bulmuştu.

"Ben de onlarla tanışmak istiyorum. Filistinli aileni bulman için sana yardım etmeme izin ver," dedi oğluna, gözleri pişmanlıkla, teslimiyetle ve özgürlükle parlayarak.

Tabii ki o sırada Dalya çoktan bu dünyadan göçmüştü. Yusuf, FKÖ'yle birlikte savaşmak için gitmişti ve Amal Pennsylvania'da yaşıyordu. David ve Jolanta birlikte arayışlarını sürdürdüler ama geride kimse kalmamıştı. David sessiz sedasız sürdürdü gayretlerini; kendisini sonunda Hüda'ya, oradan yetimhaneye ve Kolombiyalı kız kardeşlere, onlardan Müna Jalayta'ya ve diğerlerine götürecek olan telefonlar edip durdu, ta ki Amal Abulheja'yı Philadelphia'nın bir banliyösünde bulana kadar.

Amal David'in varlığının bir ihtimal olduğunun farkındaydı. Yusuf, o İsrail askerinin İsmail olduğundan emindi ve Amal hiç karşılaşıp karşılaşmayacaklarını merak eder dururdu. Yirmi yıl sonra, David nihayet onu aradığında, onca yıldır aslında bunu beklemiş olduğunu hissetmişti.

39

David'den Gelen Telefon
2001

Amal salatayı hazırlıyor, kızı Sara'nın akşam yemeğine gelmesini bekleyerek arada sırada saate göz atarken, bir yandan da sebze doğruyordu. Sara'nın kış tatilinin ardından okuluna dönmesine birkaç gün kalmıştı ve bu gece, okuldan geldiğinden beri birlikte geçirecekleri ilk gece olacaktı. Gönüllüsü olduğu Uluslararası Af Örgütü'nün yerel kolunda ve Filistin'de Adalet İçin Öğrenciler isimli bir aktivist grupta yaptıklarıyla çok meşguldü; liseden arkadaşlarına vakit ayırmayı da ihmal etmiyordu. Fakat Amal acı gerçeğin, kızının, uzaktaki okulunda geçirdiği beş koca ayın ardından bile, kaskatı annesinin sessiz ve hareketsiz arkadaşlığından kaçmakta olduğunun farkındaydı için için.

Yine de bu akşam, ikisi baş başa olacaklardı; Amal kızının bununla ilgili ne hissettiğini merak ediyordu, gerginlik mi, yılgınlık mı, yoksa, belli mi olur, belki de Amal'ın kendisiyle kızına yemek hazırlarken yüreğini dolduran o mutluluğun aynısını mı? Sara'nın en sevdiği yemeği, mahlube yapmıştı, bu Filistin yemeği Amal'a istisnasız her seferinde Yusuf'u hatırlatırdı. Bu düşünceleri bir kenara itti ve onun yerine Filistin'in

çağrısının Amerikalı kızının içinde yaşamaya devam edişine şaşırıp hayran oldu.

O sırada telefon çaldı. Amal bıçağı kesme tahtasının üzerinde bıraktı, ellerini sildi ve saate baktı. Saat altı olmuştu. Telefonu açtı, Sara'nın yolda olduğunu söylemek için aramakta olduğundan emindi.

"Merhaba, Sara," dedi ama karşı tarafta bir sessizlik olunca hemen anladı arayanın Sara olmadığını. "Alo?" diye devam etti.

"Merhaba. Amal'la mı görüşüyorum?" dedi karşı taraftan, aksanlı bir İngilizceyle konuşmakta olan bir erkek sesi.

"Evet. Kimsiniz?"

"Ben David Avaram," diye cevap verdi ses.

İsmi tanımadı ama soyadını duyunca Amal arayan yabancının İsrailli olduğundan şüphelendi. "Sizi tanıyor muyum?" diye sordu.

"Hayır... Aslında evet. Yani, hayır, siz beni tanımıyorsunuz ama..."

Sara her an kapıdan girebilirdi ve Amal işlerinin yarıda kesilmesine sinirlenerek telefonu adamın yüzüne kapatmaya hazırlandı.

"Durun, lütfen kapatmayın," dedi adam, belki de Amal'ın konuşmayı burada bitirmek istediğini sezmişti. "Anlaşılan bu konuşma için zannettiğim kadar iyi hazırlanmamışım."

Gömülüp gitmiş geçmişten bir hatıra gelip Amal'ın zihnine yerleşti. *"David diye çağırdıkları bir Yahudi olmuş."*

Olabilir mi? Elleri titremeye başladı, neredeyse telefonu düşürecekti.

"Siz beni İsmail olarak tanıyor olabilirsiniz," dedi adam ama Amal zihninde fırtınalar kopartmakta olan geçmiş yüzünden sözcükleri şekillendirip de bir şeyler söyleyemiyordu. "Böyle pat diye aradığım için özür dilerim. Düşünmüştüm

ki... Sizi çok uzun zamandır arıyordum. Ve ben... şimdi, yani, ben..." adam kekeliyor, nihayet Amal'ı aramadan önceki günler boyunca aklında provasını yaptığı sözcüklerin hiçbirisini hatırlayamıyordu.

Amal ise hâlâ sözcükleri toparlayamıyordu.

"Bu size büyük haksızlık oldu. Belki de böyle aramak hataydı. Çok özür dilerim Amal. Kapatayım ben artık," dediğinde Amal paniğe kapıldı.

"Hayır!" dedi, sesi ummadığı kadar yüksek çıkmıştı. "Kapatma."

"Teşekkür ederim," dedi David. "Bu sürpriz oldu, farkındayım ama iki gün sonra Birleşik Devletler'e uçuyorum ve düşündüm de..."

Amal, Sara'nın 1970 model Volkswagen'inin motorunun gürültüsünden, arabanın evin önündeki park yerine girdiğini anladı ve kendisini alelacele, komşusuyla öğle yemeği planı yaparmışcasına yıllardır kayıp olan ağabeyini karşılamak için planlar yaparken buldu. Telefondaki son dakikalarındaki pratiklikleri ikisini de şaşırtmıştı. Uçuş bilgileri, tarih, saat, Amal'ın adresi, David'in cep telefonu numarası, Amal'ın cep telefonu numarası.

"Teşekkürler, Amal. Şimdilik hoşça kal," dedi David.

"Hoşça kal," diye cevap verdi Amal, ona nasıl hitap edeceğini bilemediğinden.

Telefonu kulağında tutmaya devam etti, konuşmayı sona erdiren klik sesini dinledi, evinin ön kapısının açıldığını duydu, Sara'nın ince bedeninin içeri girdiğini gördü, cep telefonundaki bir mesajı okuyarak gülümsemekteydi.

"Anne, geciktim kusura bakma!" diye seslendi Sara, telefonuna bir mesaj yazarak dikildiği eşikten mutfağa doğru. Oturma odasındaki telefonun yere düşme sesini duyduğunda

durup başını kaldırdı, oturma odasına baktı ve Amal'ın halini görünce cep telefonunu cebine tıktı.

"Anne, iyi misin? Suratın bembeyaz olmuş," dedi alelacele oturma odasına dalarken. Annesine yüzünden süzülen gözyaşlarını fark edecek kadar yaklaştığında, Sara onu daha evvel hiç ağlarken görmediğini fark etti.

"Anne, ne oldu?"

Amal kızına baktı, gülümseyişi öylesine sevgi doluydu ki. Sara'nın elini tuttu ve onu yavaşça çekerek koltuğa oturttu. "Sana söylemem gereken bir şey var."

David'le ilgili gerçeği duyunca şaşkınlıktan donakalmasına ve annesinin yıllardır bir sürü şeyi ondan gizleyişine bozulmasına rağmen, asıl duygusu merak olmuştu. Ne kadar geç de olsa, sonunda öğrendiğine sevinmişti. Ailesiyle ilgili bir şey bildiğine. Annesinin sırlarına, bir anlamda ortak olmaya davet edildiğine. Ama her şeyden öte, annesine, böyle birdenbire incinebilir, neredeyse kırılgan bir yanı ortaya çıkan o demir iradeli kadına nadiren duyduğu yakınlıklarından birisini duyuyordu şimdi.

"Senin daha önce hiç karşılaşmadığın İsrailli bir dayım var. Buraya geliyor. Vaov. On dokuz yaşındayım ve bunu daha yeni öğreniyorum," dedi Sara ama sesi suçlayıcı değildi.

"Çok üzgünüm Sara, geçmişi arkamızda bırakabileceğimizi zannettim. Hayatta olduğunu biliyordum, daha doğrusu, öyle olduğundan şüpheleniyordum. Gençken bir gün Yusuf'un İsmail ve David isimlerini kullanarak bir adam hakkında konuştuğunu duymuştum. Ama daha fazlasını sormak ya da onu aramak aklıma gelmedi hiç."

"Yusuf Dayı da mı biliyordu? Belki araba kazasında ölmeden önce onu bulmaya çalışmıştır."

Araba kazası. Amal kızına ne yalanlar söylemişti. *Allahım, şimdiye kadar sakladığım şeyleri bilse beni nasıl affeder?*

"Anne, iyi misin? Nerelere gittin öyle?"

"Habibti. Sana anlatmam gereken öyle çok şey var ki." Ama Sara yalnızca *habibti* kelimesini duydu. Annesi o kadar uzun zamandır ona bu şekilde seslenmemişti ki. "Yusuf, İsmail'i gördüğünde işkence gören bir tutukluymuş," dedi Amal.

"Ona işkence eden İsmail miymiş?"

"Bilmiyorum. Ama galiba onu David diye çağırmamız gerekecek." Yusuf'a işkence edenin İsmail olduğunu düşünmek, David olduğunu düşünmekten çok daha ağırdı. "Yusuf beni Cenin'de bırakıp gitmeden kısa bir süre evvel kontrol noktalarından birinde bir olay daha olmuştu ve Yusuf'u çok kötü dövmüşlerdi orada. İşte bunu yapanın David olduğunu düşünüyorum."

Sara bir süre sessiz kaldı, annesinin anlattıklarına bir anlam vermeye çalışıyordu. *İsmail, David'miş ve Yusuf'u dövmüş, hatta belki işkence etmiş ona. Bir noktada Yusuf annemi Cenin'de bırakıp gitmiş. Onu kime bırakmış? Bir başına mı bırakmış?*

"Anne, bu adamı tanımıyoruz. Eğer Yusuf Dayı'nın canını yaktıysa, o zaman daha başka neler yapabileceğini bilmiyoruz."

Amal kızına döndü, elini Sara'nın başına koydu ve saçını okşadı. "Onu mutlaka görmem lazım, habibti. Görmemem imkânsız."

40

David ve Ben
2001

David gelmeden evi temizlemek için bir saatim vardı. Sara kısa bir durum değerlendirmesinin ardından o geldiğinde evde olmak istemediğine karar vermişti. "Bu ilk tanışmanız olduğuna göre, ikiniz baş başa biraz zaman geçirseniz daha iyi olur," dedi.

"Beni kaçırıp işkence etmeyeceğinden eminsin yani artık," dedim dalga geçerek.

"Hayır, emin değilim. O yüzden sevgili meraklı komşumuza senin bu gece çok yakışıklı biriyle buluşacağını bildirdim," dedi bana göz kırparak. "Böylece birisinin gözünü ayırmadan seni pencereden gözetleyeceğinden emin olabilirim."

Aramızda oluşan bu yeni ve çok değerli şeyi içime çekerek gülümsedim.

"Ama onunla tanışmak da istiyorum. Dolayısıyla saat beş gibi evde olurum," dedi ve kapıyı arkasından kapatarak çıktı.

Birkaç dakika sonra, ben temizliğime dönmüşken tekrar eve daldı. "Anne, beni gideceğim yere bırakabilir misin lütfen?" Vosvosu çalışmamıştı.

Eve döndüğümde David çoktan oradaydı. Erken gelmişti. Ev darmadağınıktı hâlâ. Kalbim deli gibi çarpıyordu ve

arabadan çıkıp kışın soğuğuna dalarken derin bir nefes verdiğimi duydum. David, arka bahçedeki o zarif deve, "koca akçaağaç"a eşlik etsin diye evin ön tarafına on sekiz yıl önce diktiğim "yavru akçaağaç"ın yanında duruyordu.

Ben ona doğru yaklaşırken gözlerimizi dikip birbirimize baktık, ikimiz de rahatsızdık ve hiçbir şeyden emin olamıyorduk. Düşündüğümden daha yaşlı görünüyordu. Yusuf'a benziyordu.

"Merhaba, Amal."

"Merhaba... David." Elli üç yıldır İsmail değildi, ne de olsa.

Eve girdik, hâlâ ortalıklarda duran elektrikli süpürgeyi ayağımızın altından kaldırdım ve normalde saatlerce temizlik yapsam bile konuklarımdan dağınıklık için özür dilediğim gibi, ondan da diledim.

Hafifçe gülümsedi. "Sorun değil. Zaten fazla da vaktim yok. Birkaç saat içinde bir araba gelip beni buradan alacak."

"Bu kadar çabuk gideceğini bilmiyordum," diye cevap verdim, kendi rahat konuşmamdan nefret ederek ama ne yapmam, nasıl olmam ya da ne demem gerektiğini de bilemiyordum. Büyük gedikler ve ortalığa saçılmaya başlayan beklentiler gibi görünen şeylerin üzerini örtmeye çalışarak acemice çene çalıyorduk. Yanında horlayıp duran diğer yolcuyu saymazsa, uçuşu oldukça olaysız geçmişti. "Birazcık rahatsız" olmuştu hepsi o kadar, ona verdiğim tarif sayesinde evi kolayca bulmuştu. "Güzel, sevindim." Daha önce iş için New York'ta bulunmuş birkaç kez ama bu Philedelphia'ya ilk gelişiymiş. Şu ana kadar gördüklerinden gayet memnun kalmış. Ne iş yaptığını sordum ona. "Mühendisim. Sıkıcı birtakım işler işte." Ben nerede çalışıyordum? "İlaç şirketi. Sıkıcı birtakım işler işte." İkimizin de çocukları vardı. *Ne tesadüf ama.* "Bir kızım var, Sara." Onun iki oğlu varmış, Uri ve Jacob. Boşanmış.

"Bunu duyduğuma üzüldüm." "Ya sen?" diye sordu bana. *Ya ben?* "Başka bir zaman anlatırım. Philadelphia'yı beğendin mi?" *Allah kahretsin, bunu sormuştum zaten.*

İkimizin de takınmış olduğumuz o aldırışsız tavrı silip atmak istermiş gibi eliyle saçlarını sıvazladı. Böyle laf ola beri gele konuşmalar yapacağımızı düşünmemişti hiç. *Ben de düşünmemiştim.*

Evi incelemeye başlayan David'in gözleri Ayn Hod'un, oraya Bizans döneminde yerleşmiş olan kurucularının restore edilmiş bir resmine takıldı. Efsaneye göre Selahaddin Eyyubi o toprağı generallerinden birisine savaşta gösterdiği cesaret için ödül olarak vermiş. O general benim onlarca nesil öncesinden dedemdi, üç kadınla evlenmiş ve köydekilerin pek çoğunun atası olmuştu.

"Bu büyük-büyükannemiz," dedim, üzerinde işli bir kaftan, başında gevşekçe sarılmış bir başörtüsü ve yüzünde utangaç bir gülümsemeyle dikilmekte olan güzeller güzeli genç bir kadının sepya fotoğrafını işaret ederek. "Adı Selma Abulheja'ymış. Güzelliği Ayn Hod'da efsaneymiş, bu yüzden de köyde doğan kızlara sık sık onun adı verilirmiş," diye anlattım David'e.

Sesini çıkartmadan, İsraillilerin halihazırda bildikleri şeyin, tarihlerinin Filistinlilerin kemiklerinden ve geleneklerinden oluştuğu gerçeğinin kanıtlarına baktı. Avrupa'dan kalkıp gelenlerin ne humustan ne de falafelden haberleri vardı ama yine bunları "otantik Yahudi mutfağı"nın yemekleri ilan etmişlerdi. Katamon'daki köşklerin "eski Yahudi evleri" olduğunu söylemişlerdi. O toprakta yaşayan, onu seven, ekip biçen atalarına ait tek bir fotoğrafları yahut da eski bir çizimleri yoktu. Yabancı ülkelerden gelip Filistin'in toprağını kazmışlar ve Kenanlılara, Romalılara ve Osmanlılara ait sikkeler çıkartıp onları "kadim Yahudi kalıntıları" diye satmışlardı. Yafa'ya gel-

miş, karpuz büyüklüğündeki portakalları görünce, "Duyduk duymadık demeyin! Yahudiler portakallarıyla bilinirler!" demişlerdi. Halbuki o portakallar, narenciye yetiştirmeyi sanat haline getirmiş Filistinli çiftçilerin yüzlerce yıllık emeğinin meyveleriydi.

David çökmüş omuzlarını dikleştirip boğazını temizledi. Modern İsrail'in doğaçlama yazılmış tarihinin aslında kendisininki olmadığını biliyordu. Kanında seçkin bir miras dolaşmaktaydı, ama bir şekilde, o miras da David'in değildi. Kader onu iki arada bir derede bir yere yerleştirmişti, ne oraya aitti, ne buraya.

"Sana içecek bir şey ikram edebilir miyim?" diye sordum. "Kahve sever misin?"

"Ah... Arap kahvesi mi? Evet, alırım zahmet olmazsa."

Nihayet yapacak bir şey bulduğuma sevinerek mutfağa koştum.

Orada, ellerimi mutfak tezgâhına dayayıp ağırlığımı yavaşça ellerime verdim. Çenem sıkılıydı. *İsmail, kaybolup giden ve hayaleti bizi bir türlü rahat bırakmayan o çaresiz bebek, burada işte, koskoca bir adam olmuş.* Arap kahvesi yapmayalı uzun zaman olmuştu. *Küçük gümüş fincanlar nerede?* Her şeyi buldum. *Ne yapıyor şu anda içeride?* Köpük toplayan kahvenin başında durdum, kıvama gelene kadar karıştırdım onu. *Dalya bunu tam da olması gerektiği gibi yapmayı öğretmişti bana.* Geleneksel gümüş fincanlara önce açık renk köpükten koydum biraz, sonra kalan koyu renk kahveyi üzerlerine boşaltım.

"Buyur." Kahvesini ona şöminenin önünde, 1981'de Şatila'da çektiğim fotoğrafa bakmakta olduğu yerde ikram ettim. Çerçevenin içinde Yusuf sırıtmaktaydı. Dişlerini görebiliyordunuz. Fatima'nın utangaç gülümseyişi, çok derinlerdeki bir aşktan geliyordu. Ve Filistin, babasının kollarıyla sarılıp sarmalanmıştı.

David ıslak gözlerini resimden ayırdı. Sessizlik önümüzde dikilmişti, öte yanında yerlerinden oynamış olan elli üç yılın dönüp durarak yarattıkları anaforları görebildiğimiz bir cam gibi. *Dalya, bütün çocuklarına, sonsuz bir hüzünle dolabilen kapkara gözler bırakmış.*

"Tıpkı ona benziyorum," dedi camlaşmış olan sessizliği kırarak.

Yara izi bir yılan gibi gözünün etrafını dolaşarak yüzünden aşağı doğru iniyordu. Onu bebekken hayal ettim, iyileşmekte olan yarası hâlâ kırmızıyken, Dalya onu göğsüne bastırıyordu sıkıca.

"Ağabeyin de beni ilk gördüğünde senin yaptığını yaptı. Gözünü dikip yarama baktı," dedi David. "Adı Yusuf'tu," dedim yumuşak ama gücenik bir sesle. "Onun canını yaktın mı?"

Sorum, çektikleri işkenceler adalet ya da anma yoluyla hiç tadil edilmemiş bir ulusun hayaletlerini kızdırdı, siyah-beyaz filmlerin titrek görüntüleri gibi gelip yanımda dikildiler. Bana sarılmış, derinden gelen sesiyle Halil Cibran'ın şiirlerini okuyan babam, askerlerin postalları, el arabasındaki ceset ve Ayşe'nin öbür dünyaya ait o yüzü, Rahibe Marianne ve diğer bütün yetimler, patlamalar ve çığlıklar, bitirilmiş insanların huzursuz, ıstırap dolu haykırışları. O yoğun geçmişe boyun eğdim ve bu içimi aslında onun yerine öfkenin doldurmasını tercih edeceğim bir acıyla doldurdu.

Başı önüne düştü, durmaksızın adaletsizliğe uğramayı ve sürgün denen şeyin müzmin sefaletini anlarmışcasına. "Evet," dedi çenesi titreyerek.

Yusuf'u sevdiğim için David'den nefret etmek istedim. Ama onun melankolik yüzünde annemin gözlerinin, babamın

burnunun ve kendisinin değiştirilmiş kimliğinin gölgelerini görebiliyordum.

"Amal, kahveden daha kuvvetli bir şeyin var mı? İçki?"

"Bira var."

"Olur."

İçişini seyrettim. Tavrından derin bir yalnızlık yayılıyordu. "Kahveden daha kuvvetli bir şey"le sağlamlaştırılan bir tek başınalık. Beş kişi için kurulmuş bir sofrada tek başına yemek yemeye razı gelmiş bir adamın vakarına sahipti. Acınası değildi, güçlü değildi, sadece hata ya da iyilik yapma, sevgi duyma ya da nefret etme konusunda henüz hesaplayamadığım bir kapasiteye sahip, hiç tanımadığım bir adamdı. *Bu, benim kardeşim.*

Kanepeme çöktüm ve arkama yaslandığımda sehpayı kaplayan ince toz tabakasını gördüm. Dayanılmaz bir hasretle, Yusuf'u sadece bir kez daha görebilmek istedim. *Burada benimle ve İsmail'le olsaydı, ne yapardı şimdi?* Üç kardeş, sınırsız bir trajedinin beşiğinden çıkmışlar. Her biri diğerlerinden uzak düşmüş olmalarına rağmen, diğerlerinin bilincinden yayılan fısıltılar tarafından takip edilmişler durmadan.

David benim ağabeyim ve İsrail için savaşmış bir İsrailliydi. Bu çelişki sadece onun pişmanlığı arabuluculuk ederse çözülebilirdi. Ancak bana açıklanmasını istediklerim, benim için her şeyin değişmesine neden olabilirdi.

Avucumu kendi yaramın üzerine bastırdım, nasırlaşmış girinti çıkıntılarını hissettim ve karnımı bir saban gibi sürüp geçen kurşunun vızıltısını hatırladım. Hatıralarımın göbeğinde durmalı, David'in açıklayacaklarını dinlemeliydim.

"Hapisteyken ona işkence eden sen miydin?" diye sordu Amal.

"Hayır," diye cevap verdi David çabucak, Amal'ın bundan şüphelenmiş olmasına şaşırmışçasına.

"O zaman Barta'daki kontrol noktasında onu döven sendin, öyle değil mi?"

"Evet," diye fısıldadı, David.

"Neden?"

David gözlerini yere indirip, sırf dayatmış olmak için kendisini dayatan gücü izah etmeye çalıştı. Karşı konulmayan gücü ve cezadan muaf olacağını bilmenin verdiği o gözükaralığın heyecanını.

"Bir nedeni ya da mantığı yok. Sadece yirmi yaşındaydım ve bana diğer insanlar üzerinde kullanabileceğim mutlak bir iktidar verilmişti, Amal. Kızgındım. Yusuf'un annem ile babamın saklamakta oldukları sırla bir şekilde bağlantısı olduğunu anlamıştım. Ve içimde bir yerlerde, Arap olduğum korkusuyla yaşıyordum. Tüfeği elime aldığımda sahip olduğumu bildiğim öfke ve asla cezalandırılmayacak olmak hissi damarlarımda delicesine çağlamaya başlamıştı." Boşalmış olan bardağına baktı. "Bir tane daha alabilir miyim?"

Amal biranın içine akışını seyrederek bardağı yeniden doldurdu ve o gün Yusuf, Emin tarafından taşınarak kan revan içinde geri geldiğinde ona doldurduğu suyu hatırladı.

"Aslında işte olması gerekirken, o gün o kontrol noktasına neden gittiğini bilen birkaç kişiden biriyim ben," diye söze başladı Amal.

David başını kaldırdı.

"Aşk için yollara düşmüştü. Biliyorum çünkü Yusuf ile Fatima'nın aşk mektuplarını Cenin ile Barta arasında taşıyıp dururdum."

Yusuf ile Fatima'nın ilişkisi, olağan bir aşk ilişkisinin sınırlarını aşarak yıllara yayılmıştı. Birbirlerini ilk görüşte içine düştükleri yakıcı sevda, Yusuf'un Fatima'nın hak ettiği adam olmak ısrarıyla ılınan bir uzatmaya bırakmıştı kendini. Yusuf,

Fatima'ya gerektiği gibi bakabileceğinden emin olana kadar ertelemişti evliliklerini. Sonunda okulunu bitirmiş, öğretmenlikten kazandığı parayı biriktirmiş ve amcası Derviş'ten evlilik kurumunun köklü geleneklerini yerlerine getirmesi için babasının yerine geçmesini istemişti. Barta'daki kontrol noktasında David'le karşılaştığı gün Yusuf, Fatima'ya kendisini istemeye gelecek olan kafilenin haberini vermeye gitmekteydi.

"Fatima'nın evine mektupları Hüda'yla birlikte götürürdük daima, kârı da bölüşürdük. Yusuf bize para verirdi, her birimize birer kuruş ve Fatima da daima bize ev yapımı tatlılar ile şekerlemeler ikram ederdi," diye anlatmaya devam etti Amal.

Barta'ya iki tarafı ağaçlar, sabır bitkileri, başdöndürücü yasemin kokusu ve başka vahşi kokularla dolu bir patikadan giderlermiş. Amal ve Hüda o yolculuklardan birinde bulmuşlar Varda'yı, Varda Evi'nin tek kollu bebeğini.

Kızlar hoplaya zıplaya takip ederlermiş o yolu, arada hurma ağaçlarından ve asmalardan meyveler toplamak için durarak, bellerindeki kuşaklara çiçekler sıkıştırarak, bütün küçük kızların yaptığı gibi tartışarak ve dedikodu yaparak. Neredeyse yarı yola geldiklerinde de "ikizler"in, üç yüz yıl önce Lübnan'dan getirilen fidanlardan hayatta kalan bir çift devasa gövdeli meşe ağacının altında dinlenirlermiş.

"İkizler"in ya da Varda Evi'nin arka tarafındaki zeytin ağaçlarının altında Amal, ağabeyinin ve Fatima'nın güvenlerine ihanet ederek mektuplarını okurmuş.

O ve Hüda, onların aşk sahneleri canlandırırlarmış kendilerince.

Amal: Ah, Fatima, seni seviyorum.
Hüda: Ah, Yusuf, ben seni daha da çok seviyorum.
Amal: Hayır, Fatima, ben sana tapıyorum.

Bu duygusallık onları güldürürmüş, ta ki mektuplar sonlara doğru anlaşılması güç bir ihtiyaç duygusu ve iki kızın hayal etmeye bile cüret edemeyecekleri bir mahremiyetle ağırlaşana kadar. Bir seferinde meraklarına yenilerek mektuplardan birisinin içeriğini sahnelemeyi denemişler. Sonra ödleri patlayarak, dillerini birbirlerinin ağzına sokarken yaptıklarından çok daha büyük bir hızla birbirlerinden ayrılmışlar.

İkisi de aynı derece tiksinerek, "Karaf!" diye haykırmışlar. "İğrenç!"

Bu olaydan sonra mektupları okumayı bırakmışlar, çünkü oyuna getirildiklerine, canlandırmaya çalıştıkları mektubun bu meraklılıklarının intikamını onlardan almak için yazıldığına inanmışlar. Böylece Amal ve Hüda kendilerini daha acil işlere, son derece popüler olmuş olan Varda Evi'nin ayrıntılarıyla uğraşmaya ve mektup taşıyıcılığı ücretlerini eksiksiz toplamaya vermişler.

Dövülmüş ve yara bere içindeki Yusuf'u kontrol noktasından eve kadar taşıdıktan sonra, Emin gecenin geç saatlerine kadar onun yanında kalmıştı. Dalya oradaydı, çözülmüş gerçekliğin dışarıdan görülmeyen labirentlerinde dolanıp duruyor, Ümmü Abdullah'la birlikte, ikisinin ağırlığı altında öne doğru eğilen ve evin kapısını gölgeleyen balkonda oturmuş, nakış işliyorlardı.

Dünyaları askerler tarafından sınırlandırılmış olsa da Amal ile Hüda kız çocuğu olmanın alışkanlıklarını sürdürüyorlardı – sokak aralarında seksek ile iç daraltan sokağa çıkma yasakları boyunca kendi uydurdukları kâğıt oyunlarını oynuyor ve bir türlü beceremedikleri parendeyi çalışıp duruyorlardı. Bir süre sonra her şeye burunlarını sokma huyları da geri gelmişti, Yusuf o gün yatağında yatmış iyileşmeye çalışırken, kızlar ikide bir oyunlarına ara verip güney tarafındaki pencereden onu ve

Emin'i gözetliyorlardı. Emin'in elindeki kalın kapaklı zararsız bir kitabın içine sakladığı açık saçık dergiyi net bir şekilde görebiliyorlardı.

Amal ve Hüda tiksiniyormuş numarası yaparlarken aslında bir diğerinin ilgisinin de farkındaydılar, acı içinde uyuyan Yusuf'la ilgileniyormuş ayağına sırayla camdan içeri bakıyorlardı.

Hüda gözleri ardına kadar açık, yeni bir gelişmeyi bildirmek için Amal'ın yanına geldi. "Ağabeyin uyanmış. Galiba o pis dergiyle ilgili konuşuyorlar."

Gözetleme yerine dönüp, Yusuf ile Emin arasında geçen konuşmayı duymaya çabaladılar ama sadece bölük pörçük bir şeyler çıkartabiliyorlardı. "O Yahudi," diye birisiyle ilgili bir şeyler vardı, Amal Yusuf'un, "o benim kardeşim, İsmail," dediğini duydu ve Emin'in inanmazlıkla donakaldığını gördü.

Hüda da duymuştu bunu, Amal onu aşırı sert bir şekilde, Yusuf'un sırrını kimseye anlatmaması konusunda uyardığında ağladı, üstelik aslında ikisi de sırrın ne olduğundan tam olarak emin değillerdi. Yine de kendilerine sakladılar sırrı, sadakatlerinden değil, söylemeye kalksalar da nasıl söyleyeceklerini bilemediklerinden. *İsmail ölmüştü. Bunu herkes biliyordu!*

David, geçmişe dönebilmek arzusuyla dinledi. Her şeyi başka türlü yapardı dönebilse. Yusuf'a sarılır ve ona, "kardeşim," derdi. *Bu bir şeyleri değiştirir miydi? Yusuf, Fatima'yla evlenip Filistin'de kalır mıydı? Tarih olmamış olur muydu?* O kadar çok soru vardı ki. Her sorunun sonunda da David vardı, bir soru işaret gibi orada asılı kalmış. Artık hayatı kadar büyümüş olan ıstırabını kız kardeşine, Amal'a çevirmişti. "İlk o zaman mı öğrendin varlığımı, Yusuf ile Emin'i konuşurken duyduğunda mı öğrendin?"

"Hem evet, hem hayır." David'e, onun kendisi için başkalarının hatıralarının sisleri arasında yaşamış olduğunu anlatmaya girişti. "Ben senin kayboluşundan yıllar sonra doğdum. Bana hiçbir zaman gerçek gibi gelmedin, Yusuf'un keşfinden sonra bile."

David derin bir nefes aldı, söylerse dayanamayacağını anladığı sözcükleri yutup onların yerine nefesini bıraktı tekrar. Sonra yumuşacık bir yoğunlukla sordu: "Peki ya şimdi?"

"Şimdi ne?"

"Hâlâ soyut bir şey miyim sana göre?"

Hayır diye düşündü Amal. *Tabii ki değilsin. Sen ve ben gerçekleşmemiş bir vasiyetin kalıntılarıyız, çalınmış kimlikler ve kafa karışıklığı krallığının mirasçılarıyız.* Kardeş olmanın yarattığı suç ortaklığında, yalnızlıkta ve köksüzlükte, içgüdüsel olarak seviyordu Amal, David'i; kendine rağmen ve onun yaptıklarına, olageldiği insana rağmen. Sarılıp, ona işkence eden vicdanının yangınını söndürmek istiyordu. Masasındaki boş sandalyelerden birini doldurmak ve yalnızlığını paylaşmak istiyordu. Ama dudaklarındaki kuru bir, "Bilmiyorum," dışında bir şeyi kalmamıştı.

41

David'in Hediyesi
2001

20 Ocak 2001'de David, inanamayan, merak dolu gözlerini, otuz yıl evvel bir kurşun yarasıyla yattığım hastane yatağında Hüda tarafından elime tutuşturulduğundan bu yana bir daha hiç açmadığım mektuba dikmişti. Şu ana kadar o mektubu başka bir tek kişiye bile göstermemiştim. 1983'te FBI ve CIA ajanları evime dalıp bilgi talep ettiklerinde, onlara bile mektubun varlığından bahsetmemiştim. Ağabeyimle ilgili onun insanlığı hariç herhangi bir şeye kanıt olabileceğini düşündüğüm için değil, sadece bana ait olduğu için.

Şimdiyse, ona tarihi bir belgeye, üzerinde çalışılması gereken akademik bir şeye, incelenmesi gereken adli bir şeye, müzelerde ya da özel koleksiyonlarda bulunabilecek bir şeye bakar gibi bakan ağabeyim David için sakladığım yerden çıkartmıştım. David'in aile yadigârlarımdan oluşan küçük desteye tarafsızca göz attığını gördüğümde neredeyse mektubu elinden alıp yerine kaldırmayı bile düşündüm. Ama açılan ilk katta mektubun yazıldığı tarih vardı; David'le karşılaştığım ve mektubun ikinci kez açıldığı günün Yusuf'un otuz yıl önce mektubu yazdığı gün olması gibi neredeyse imkânsız bir tesadüf gerçekleşmişti.

O inandırıcılıktan son derece uzak anda, babamın sesini duydum:

> Böylece yaşlar göğsümden aşağılara aktı,
> Aşk dolu günleri anımsadım,
> Kılıcımın kemerini bile ıslattı,
> Öylesine yumuşacıktı ki aşkım.

Cenin'den topu topu birkaç coğrafi kilometre uzaktaki bambaşka bir dünyada büyümüş olan ağabeyimin karşısında oturmakta olduğum Pennsylvania'daki evimin durgun havasında, hasret kristalize olacak kadar yoğunlaşmıştı. Otuz yıl evvel Hüda'nın bana uzattığı, aynı trajik satırların üzerinden katlanmış o mektubu, tıpkı onun yaptığı gibi çekinerek David'e doğru uzatan koluma bakarken, zamanın o fiziksel kanıt yoluyla kendi kendisiyle kesiştiğini görebiliyordum.

David, Yusuf'un sözcüklerini okurken, ilk baştaki merakı yerini daha şahsi bir şeye bıraktı ve ağlamaya başladı. Gözyaşlarında değiştirilmiş bir kimliğin zalim acılarını görür gibi olduysam da, halini bütünüyle anladığımı söyleyemem.

"Hiç şüphelenmiş miydin? Yani, Moşe sana anlatmadan önce?" diye sordum.

"Bir şeylerin koşer olmadığının her zaman farkındaydım." Durdu, kazara yaptığı espriye güldü. Dudakları, aynı Yusuf'unkiler gibi sadece sol taraftan yukarı doğru kıvrılıyordu güldüğünde. Koca meşe sallanıp duruyordu dışarıda, dalları ıslık çalan rüzgâr yüzünden pencerinin camlarına sürtünüyordu.

"Galiba ben on iki yaşımdayken, bar mitzvah'ım yapılmadan bir süre önceki bir kavga sırasında kuzenim Ilan bana 'gerçek bir Yahudi' olmadığımı, annesiyle babasının, benim bir goy olduğumu ve asla Seçilmiş Halk'tan olamayacağımı

konuştuklarını duyduğunu söylediğinde başlamıştım şüphelenmeye."

Bu olaydan çok sarsılan David, konuyu annesine açtığında annesi her zamanki yumuşaklığıyla karşılık vermiş, onu engin koruyuculuğuyla sararak yatıştırmış korkularını ve sonra da gayet dobra bir tonla eklemiş, "Ilan aptalın teki, her zaman da öyleydi." Böylece konu bir süreliğine da olsa kapanmış ama David yıllar sonra annesinin o gün Ilan'ın ana-babasının evlerine giderek kapılarının önünde küfür kıyametle ve beddualarla gazabını kustuğunu ve David'in halası ile eniştesinin ağızlarını bir karış açık bıraktığını öğrenmiş.

David, annesi onlara ateş saçarken diğer ikisinin suratlarının kimbilir ne hale gelmiş olduğunu düşünerek gülümsedi. "Bayağı etkilenmiş olacaklar ki, bar mitzvah'ımın parasını tümüyle eniştem ödemişti," diye kıkırdadı.

"Adı neydi? Annenin?"

"Jolanta. Polonyaca menekşe demek," –gülümsedi– "ayrıca, menekşe rengi en sevdiği renkti."

David, Jolanta'yı, gardırobu kır çiçekleriyle dolu bir tarlaya benzeyen, sıcak, ilgili bir kadın olarak anlattı. Kısa boyluymuş ve yaşlandıkça tombullaşmış, "hayatta bu kadar gür kirpiklere sahip başka birisi olamaz"mış. Giydiği elbiselerin uzunluğu daima diz hizasında, yazları kısa kollu, kışları uzun kollu olurmuş ve her zaman aynı renkte ayakkabı ile çantalarla tamamlarmış kıyafetlerini; eğer elbisesindeki çiçek desenlerinin içinde kazara mor ya da pembenin tonu eksikse, yakasına evin içinde yetiştirdiği menekşelerden küçük bir demet iğnelermiş muhakkak.

"Yemek yapmaya bayılırdı ve evimize gelen herkesi beslemeye çalışırdı. Biraz klişe gibi gelecek kulağa ama ne zaman okuldan eve arkadaşlarımı getirsem, masanın üzerinde bir tabak kurabiye bizi bekliyor olurdu. Her bayramda, eve

sığdırabileceğimiz sayıda insan, artı birkaç kişi daha çağırır ve kocaman ziyafetler hazırlardı. Bir sürü toplantı düzenler, büyük bir sevgiyle ve istekle yemek hazırlardı."

David, Jolanta'dan bahsederken ona duyduğu bağlılık çok belli oluyordu. Jolanta benim annemin olmasını istediğim her şeydi – sevgi dolu, ilgili ve müşfik. Müttefikler onun kampını ele geçirip özgürleştirdiklerinde on yedi yaşında, korku içinde, zayıf bir kızmış. Bütün ailesi İkinci Dünya Savaşı'ndaki Yahudi soykırımı sırasında öldürülmüşler. David'i doğuran kadının, yani benim annemin de, neredeyse bütün ailesini elinden alan bir kıyım yaşamış olduğu ironisi, pis dişlerini zihnime geçiriverdi. İkinci kıyım, yalnızca birincisi yaşanmış olduğu için yaşanmıştı, bu da bana göre Filistinlilerin soykırımın bedelini ödemekte oldukları kaçınılmaz gerçeğinin altını çizmekteydi. Yahudiler benim annemin ailesini öldürmüşlerdi çünkü önce Almanlar Jolanta'nın ailesini öldürmüşlerdi.

"Peki ya senin annen? O nasıl birisiydi?" diye sordu David.

İçimden güneş görmemiş bir ruh hali yükseldi ve iyice incelip delik deşik olmuş bir kalkan gibi üzerimi kapladı; annemin hatırasına dikilecek kem gözlere karşı koymaya hazırdı. Annemin farkında olmaksızın durmadan yaptığı o el hareketi, sıktığı çeneleri, nüfuz edilemeyen yalnızlığı, becerekli ebeliği ve asık suratlı karakteri, Jolanta'nın birbirlerine uyumlu aksesuarlar ile kurabiyelerle tamamlanan, çiçekli böcekli anneliğiyle yarışamazdı.

David'in sorusu bir savaş çağrısıydı. Ben ve Dalya, Jolanta ile David'e karşı. Ben ve Dalya dünyaya karşı. Bitmek bilemeyen sürgünümün erken sabah saatlerinde uzun uzun düşünürek, annemin kaderle bir olup diktiği şahşi kalesinin katmanlarını tek tek kaldırarak açığa çıkarttığım yüreğinin en temel hakikatini ortaya seriverdim.

"Sevgisi ölçülemeyecek kadar büyüktü," dedim.

Bu beyan ağzımdan kendiliğinden dökülüverdi, nasıl ki gerçek bir kez bilinmeye görsün artık durdurulamaz, nasıl ki boğulmakta olan biri kurtarıldığında hava ciğerlerinden dışarı püskürüverir, işte öyle.

"Küçükken onun soğuk biri olduğunu düşünürdüm. Ama zamanla anladım ki, sadece içine doğduğu dünyaya dayanamayacak kadar yumuşak yaradılışlıydı," dedim. Istırap Dalya'ya demirden bir hediye vermişti. O sert sığınağın ardından, kaderin yağdırıp durduğu trajik yağmurlardan uzakta ve yalnızlığının mahremiyeti içinde sınırsızca sevmişti.

David dikkatle dinliyordu, onu doğuran kadının bir taslağına da olsa ulaşabildiği için minnettardı.

"1967'de, arkadaşım Hüda ve bebek kuzenim Ayşe'yle birlikte saklandığım deliğin içinde olduğu mutfak havaya uçtuğunda benim öldüğümü zanneti ve çok temel bir parçasını yitirdi," diye devam ettim. "Herhalde o olay, bardağı taşıran son damlaydı. Yıllar yılı, inanılmaz bir suçluluk duygusuyla kıvranarak merak edip durdum, acaba onu kurtarabilir miydim diye." Eğer Rahibe Marianne'le birlikte Beytüllahim'e gidip onu o hastane çadırında, belki de çoktan etrafını sarıp onu kemirmeye başlamış olan şeytanlarla bırakmasaydım ne olurdu? *Orada kalsaydım, ona sarılsaydım, bir şeyler değişir miydi?*

Yusuf'un mektubunu sakladığım teneke kutunun dibinden annemin ipek eşarbını ve kaftanının işli roba parçasını, onun yeryüzündeki kısa varlığının cansız kalıntılarını çıkarttım. Onları geçen yıllar boyunca kokularını koruyacak olan plastiklere sarmıştım. David annemden kalma o giysi parçalarını yüzüne yaklaştırıp kokladı.

"Pek sık yıkanmazdı." Gülümsedim, aniden ve hayatımda ilk defa, annemin pek de hoş karşılanmayabilecek kişisel te-

mizlik alışkanlıklarının kırılgan çekiciliği ele geçiriverdi benliğimi. O gamsız aralık açılıverince önüme, Dalya'nın, Ümmü Yusuf'un, daima aldığından fazlasını vermeyi bilmiş o yorulmaz annenin, hayatım boyunca içinden dayanacak gücü çekip durduğum sakin ve sessizce şıpırdayan o kuyu olduğunu anladım. Bana bu değişmez kararlılığı verenin onun sabırlı ruhu olduğunu anlayabilmek için dünyanın öbür ucuna gitmiş, hayatta kalmak için akıl almaz şeyler yaparak uyum sağlamış, kendi ıstırabımın ve yetersizlik duygumun içinde boğulmak zorunda kalmıştım.

"Ona ne oldu?"

"67'deki savaşın üstünden çok geçmeden bunamaya başladı."

Ama bu durumun aslında Allah'ın ona bir lütfu sayılabileceğini anlatamadım.

Dalya daha gencecikken ihtiyarlamış, gecelerinin karanlığı içinde kayıp oğlunu arayıp durmuş ve onu nerede bulacağını bilemediği için kendine kızmıştı hep. Tatmin olmak için ya da minnetar olunmanın zevki yüzünden sevmezdi o. Sevmek istemediği halde severdi. Geceleri çok az uyur, sünger yatağında uyanık yatarak babamın eve gelmesini bekler, sonra babamın kendisi için bıraktığı yemeği yediğinden emin olana kadar uyuyor numarası yapardı. Günlük temizlik, yemek, nakış, çamaşır, ortalık toplama, doğumlara gitme, çiçek ekme işlerine akıttığı enerji inanılır gibi değildi – üstüne üstlük günde beş kez de namaz kılardı, büyük bir dindarlıkla. Ammo Derviş tekerlekli iskemleye ihtiyaç duyduğunda teki zaten kaybolmuş olan iki halhalından kalanını satıp, parayı onun evinin kapısına bırakmıştı. Bu sırrını sonra açmıştı bana. Gözü hepimizin üzerindeydi, dikkatle ve müdahale etmeksizin gölgelerin arasından izlerdi bizi; birileri teşekkür etmek için yanına yaklaşacak olursa, terslenir ve kendi sırlarına doğru geri çekilirdi.

Heyhat, kalbi buzdan değil, kavurucu lavlardan yapılmıştı ve onu büyük bir irade göstererek, elini ovuşturarak, çenelerini sıkıca kapatarak ve yüreğindekileri nadiren açık ederek zapt ebiliyordu. Belki de sonunda gerçekliğin zihnini tamamen terk etmesinin nedeni, Filistinlilerin üzerlerine ardı ardına çöken trajediler değil de, onun kendisininki kadar büyük bir karşılık bulması imkânsız sevgisiydi.

"Annemin başka türlü olmasını dilerdim. Jolanta gibi olmasını hatta," dedim Dalya'yı hatırlayarak, bir zamanlar onun bencil, sert ve ehil bir anne olduğunu, beni soğuk bir mesafeyle büyüttüğünü düşündüğüm zamanları hatırlayarak.

"Jolanta'yı çok severdim. Bildiğim tek annem o. Ama sonuçta sadece ve sadece anneliğine halel gelmesin diye, bana inanılmaz zararlar veren çok büyük bir yalanın içinde yaşamama izin verdi," diyerek itirafta bulundu David, Dalya'yı her durumda kaybedeceği belli bu karşılaştırmadan korumak istercesine. Durup içkisinden biraz daha içti. "Jolanta da beni çok sevdi. Bundan en ufak bir şüphem yok. Ama sevgi yalanla bağdaşmıyor maalesef."

Uzaklara dikilen bakışındaki acıyı toparladı ve bardağa sarılmış olan elinin etrafına, masaya yoğunlaştırdı, ihanetin yattığı yeri işaretlemek istercesine.

Sevgi yalanla bağdaşmıyor. Ve bir başkasının ıstırabıyla –annemin ıstırabıyla– ödenmiş bir varoluş kanıksanamıyor.

"Sen Jolanta'yı anlatırken, onun sevgisini gösteriş biçimini, sana gıpta etmiştim," diye itiraf ettim. "Ama şimdi düşünüyorum da, gençliğin aptallığı içinde ne düşünmüş olursam olayım, başka hiçbir kadın bana Dalya'dan daha iyi annelik edemezdi."

42

Ağabeyim, David
2001

"En azından kim olduğunu, nereden geldiğini biliyorsun," dedi David, bira şişesine doğru uzanırken.

"Bira kalmadı, markete gitmem lazım," dedim. "Gelmek ister misin?"

"Olur."

Araba yolculuğu bizi biraz zorladı, evde bir şekilde oluşturmuş olduğumuz rahatlık seviyesine ulaşabilmek için, birlikte baştan fethetmemiz gereken ikinci bir mekâna geçmiştik ne de olsa. Neyse ki kısa bir yolculuktu, biz de onu hoşbeşle doldurduk. "Çok güzel bir şehir," dedi David.

"Şu gördüğün Delaware Nehri."

"İsrail'de kar tutmaz hiç." *İsrail.*

"Lübnan'da tutar." *Lübnan.*

Eve döndük. Bir bira daha içince, kayıp ağabeyim Jolanta'yla birlikte onun anavatanı Polonya'ya yaptıkları zor seyahati anlatabilecek kadar rahatlamıştı.

"Onun öldüğü günü saymazsak, her şeyini yitirdiği o ölüm kampını görüşüm, hayatımın en üzücü anıydı," dedi.

"Ben bir kahve daha içeceğim. Bir bira daha ister misin?" diye sordum.

"Lütfen." Bana baktı, ben de ona baktım, hiç yargılamadan.

Bana Moşe'nin itirafından bahsetti. İtirafın onu nasıl paramparça ettiğinden.

İşte şimdi buradaydı ve kendini *kahveden daha kuvvetli bir şey* sayesinde bir arada tutmaktaydı.

"Babam sırrını da kendisiyle birlikte mezara götürmüş gibi davranmaya çalıştım," dedi David, bardaktan bir yudum daha alarak. "Ama sözleri her sessizliği, uykusuzluğun her anını dolduruyordu."

"Peki ya Jolanta?"

"Onun tarafından ihanete uğramışım gibi geliyordu," dedi. Jolanta'ya duyduğu derin şefkatin kucağında duran kesilmemiş bir hesap. Moşe'yle durum başkaymış. "Babamla ben birbirimize o kadar yakın değildik," dedi, "ve ayrıca, bana söyleyen o olduğu için, ona karşı öyle hissetmedim. Bana her şeyi anlattı. Anlatması gerekmeyenleri bile. İtirafını yaptığı gün ona daha önce hiç olmadığım kadar yakın hissettim."

Moşe, son nefeslerini geçmişi açıklamak ve oğlundan af dilemek için harcamıştı. Hayallerinden, Yahudi halkının bir anavatanı arzulayışlarından bahsetmişti. İrgun'un sırlarından, onların Filistinlileri evlerinden atmak için yaptıkları korkunç şeylerden bahsetmişti. "Merhamet göstermek bizim için bedeli çok ağır olan bir lükstü," demişti Moşe. Peşini bir türlü bırakmayan yüzleri tarif etmişti. "O kadar çoklar ki, oğlum." Ona kuzu ikram ederken halhalı şıngırdayan o Arap kadını. O kadının Moşe'nin zamanla sevmeyi öğrendiği oğlu ve aklında çocuğunu kollarından çekip aldığı sırada duyduğu andaki kadar capcanlı kalmış olan "İbni! İbni!" bağırışını susturmak için kendini içkiye vuruşu. "Onu duydum ama yürümeye devam ettim," diye fısıldamıştı David'e. Moşe, acı ve tatlı hiçbir

şeyi atlamadan bütün hatırladıklarını anlatmış, ardından da gözlerini geceye son kez kapatmıştı.

Nihayet, ailemin bebeklerini kaybettikleri, toprağımızdan süpürülüp atıldıkları ve kaderlerin belirlendiği Nakbe sırasında olup bitenlerin hikâyesi elli üç yıl sonra benim Pennsylvania'daki evimin salonunda başından sonuna kadar anlatılmıştı. Ama İsmail'le, kayıp halkamızla o anı paylaşabilecek geriye benden başka hiç kimse kalmamıştı ve ben onların yaralarıyla tükenmiştim.

Kanapede arkama yaslandım, son paragrafını da okuyup bitirdiğim bir kitabı kapatır gibi gözlerimi kapattım. Ama David'in söylemesi gereken bir şey daha vardı.

"Babamın yaptıklarının onu senin ve diğerlerinin gözünde bir terörist haline getirdiğinin farkındayım," dedi David. "Çok kötü şeyler yaptı ama kötü biri değildi. Bana her zaman çok iyi davrandı. O benim babamdı, Amal."

Cevap vermedim. David'in sözlerini aldım, avuçlarımdaki ağırlıklarını hissettim ve gözlerime yaşların dolduğunu hissettim.

"Ne demeye çalıştığımı anlıyor musun, Amal?"

Anlıyorum. "Zamanı geldiğinde sana anlatacağım bazı şeyler var," dedim.

"Eğer Yusuf'la ilgiliyse, biliyorum zaten," dedi.

Tam o sırada evimin önündeki araba yolunda bir korna çaldı. David'i havaalanına götürmek üzere gelmiş olan taksiydi.

"Gitme," diye yalvardım gayri ihtiyari.

"Gitmek istemiyorum," diye cevapladı anında.

Birbirimize ümitsiz bakışlarla baktık, ikimiz de diğerinin gözlerinde, parçalanmış bir kaderi birleştirme mecburiyetini hissediyor olmanın izlerini arayarak. Ve o düşünce anında, aramızda bir şey oluşuverdi. Yumuşacık bir şey.

David uçuşunu bir sonraki sabaha erteledi.

"Yeni başlangıçlara," dedi.

Fincanımı onun bardağına doğru kaldırmama fırsat kalmadan, Sara kapıdan içeri girdi. Yüzündeki ifadeden, kapıdan çıktığı andan beri eve geri dönmeyi beklediğini anladım ve o anda onu gördüğüm için koskoca bir sevinç duydum.

"Habibti, seni ağabeyim David'le tanıştırayım."

VII

BALADİ

(Vatanım)

43

Dr. Ari Perlstein
2002

Geçmiş, bir rüya gibi geliyordu artık. Geçmişin hayaletlerinin peşimi ne zaman bırakmış olduklarını yahut da bebek kızımın ne ara büyüyüp kadın olduğunu bilmiyordum. Ya da ne zamandan beridir Dalya'nın mesafeli annelik mirasını yaşatmakta olduğumu.

Birkaç ay önce, geri dönüşsüz bir şekilde yaşlandığımı fark etmiştim. Çıplak görüntüm aynadan bana bakıyordu, yılların elinde tekrar şekillenmiş, zarafetten yoksun bir hayalet. Yıllar belimi kalınlaştırmış ve cildimi gevşetmişti. Göğüslerim solmuş çiçekler gibi sarkmaktaydılar ve saçlarım karlı bir kışa dönüşmüştü.

Sadece karnımdaki yara hiç yaşlanmamıştı. Ağ dokulu cildi eskiden nasılsa şimdi de öyle, genç ve gergindi, hatıraların silinmeyen o mürekkebi ve zamanın koruyucusu olan zulümle mumyalanmıştı. Elimi o korunmuş gençlikten yapılma yamanın üzerinde gezdirdim, hayatım boyunca sayısız kereler yapmış olduğum gibi. Ama bunu bayatlamış, işlevini yitirmiş bir nostaljiyle yapıyordum artık, aklımda Sara'nın suyun üzerinde uçan yusufçuk böcekleri gibi uçuşan kelimeleriyle: "Anne, Filistin'e gidiyorum. Senin de benimle gelmeni istiyorum."

Başka sesler de vardı, ayrıca. *Nefes al, evladım.* Bir nefes alıp uzaklaştırmak istiyordum sesleri ama ne olursa olsun geri geleceklerini biliyordum.

"O korkunç politikalar ve adaletsizlik yüzünden değil sadece, anne," demişti Sara, gözlerinin kenarları kırmızıya doğru koyulaşır ve yaşlarla dolarken. "Kim olduğumu öğrenmek istiyorum."

Ailesinin bu kadar küçük oluşunun ona hayatı boyunca verdiği hüzün işte ortaya çıkmıştı şimdi. Aidiyet duygusunun bu kadar az oluşunun. Annesinin anneliğinin bu kadar az oluşunun. Gözlerinin ardında, Filistin'e gitme kararının altında "bu kadar az" olan şeyler birikmiş, yürek gibi atmaktaydılar. Ama o da annesinin kızıydı işte, hissetiklerini çekti aldı içeri, üzerlerini kararlılıkla örttü ve hepsini bakışının amansız meydan okuyuşuna yoğunlaştırdı. *Ne hissedersen hisset, sakın belli etme.*

"Biraz düşüneyim," dedim onu kollarıma alma arzumu bastırarak arkamı dönerken.

Düşündüm de. Hatta neredeyse başka hiçbir şey düşünmedim, ta ki o aynanın karşısına geçip otuz yıllık sürgünün ardından Cenin'e dönmeye karar verene kadar.

Lod Havaalanı'nda dört saat sorguya çekildikten ve anlatılamayacak şekillerde defalarca üzerimiz arandıktan sonra nihayet Sara'yla geçmemize izin verildi.

"Sara!" diye bağırdı bir erkek sesi.

Kızım yanımdan uçarak geçip kendisini yakışıklı bir genç adamın kollarına attı. Oğlanın kim olduğunu ancak arkasında dikilmekte olan David'i gördükten sonra anlayabildim. Sara ve kuzeni Jacob, David hayatımıza girdiğinden beri yazışmaktaydılar.

Jacob yirmi üç yaşındaydı, David'in iki oğlundan küçük olanı ve David'e en çok benzeyeniydi. "Şalom, Amal Hala,"

dedi, gencecik, samimi bir hoş geldinle dolu ve benim hiç hazırlıklı olmadığım bir gülümseyişi vardı. *Amal Hala. Şalom.*

"Merhaba, Jacob," diye cevap verdim, ne yapmam gerektiğinden tam emin olamadığım için David'e döndüğümde o da beni koskocaman kollarıyla sararak kucakladı. Orada öylece, benim ufak tefekliğim onun Yusuf'unkine benzeyen ve hatta Yusuf'unki gibi kokan iriyarılığıyla sarılmış olarak kalakaldım; tekrar on iki yaşındaydım, 1967'de ölümden dönen Yusuf'un sarılışı içinde kıpırtısızdım, Yusuf'un ödünç alınmış yeşil gömleğinin firfirları yanağımı acıtıyordu – aynen David'in gömleğine işlenmiş olan Nike logosunun şu an yaptığı gibi.

"Seni görmek çok güzel kardeşim," dedi.

"Seni de öyle David, seni de öyle."

David'in Netanya'daki evine gitmeden önce Kudüs'ü görmek istiyordum. Yetimhaneye uğramak ve Ari Perlstein'in ofisini bulmak istiyordum.

David, "Ama Kudüs tam ters tarafta kalıyor," diye ısrar edince, ben de daha fazla üstelemedim. Onun yüzünde de o aynı "*bu kadar az*" hüznü vardı. Ait olamayışın acısı ve içi dışına çıkmış bir kimliğin titrekliği.

Ari Perlstein biraz bekleyecek öyleyse diye düşündüm, Ari'nin onu ziyaret edeceğimden hiç haberi olmamasına rağmen. Philadelphia'dan ayrılmadan evvel onu internetten bulmuştum ama telefon etmeye cesaret edememiştim. Arasam ne diyecektim ki? *Ben Hasan'ın kızıyım, hatırladınız mı onu?* Ya da, *Merhaba, tahmin edin bakalım ben kimim? Size bir ipucu vereyim: Elli, altmış, yetmiş yıl geriye gidin. Bir başka ipucu: Ayn Hod, tanıdık geldi mi? Ha, ha. Yok, doğruyu söylüyorum.*

"Dr. Perlstein?"

"Evet." Profesörün küçücük odasının sınırlarını zorlamakta olan yığın yığın kitabın arasından küçük bir baş göründü.

"Birkaç dakika vaktinizi alabilir miyim? Sizinle konuşmak için çok uzak yoldan geldim."

"Affedin beni ama zihnim eskisi değil artık. Sizi tanıyor muyum?" diye sordu, tam da tahmin ettiğim gibi, iyilik dolu bir tavırla.

"Hayır. Ama babamı tanıyordunuz sanıyorum: Hasan. Hasan Abulheja."

Odanın bütünü –duvarlar boyunca dizili kitaplar, kilolarca toz, dalgın profesör– hep birden nefeslerini tuttular uzunca bir süre boyunca, ta ki Ari'nin burnunun üzerindeki gözlüklerin ardında gözleri, çalı gibi kaşlarının altından dışarı uğrayana kadar. Küçücük bedeni, üzerine kitaplar yığılı ahşap masanın etrafını zorlanmadan dolaşıp bana doğru geldi, topallamasına ayaklarının aceleden birbirlerine dolaşması eklenmişti.

"Ya ellahi!" diye fısıldadı Arapça yanıma varmaya çalışırken, yaşlılık lekeleriyle dolu titrek elleriyle, olduklarından daha büyük görünen gözlerindeki yaşları silerek. "Hasan burada mı?" diye sordu nefesi kesilerek, çalınan geçmişin verdiği ümitsizlikten yorgun düşerek, eski arkadaşını görmek, nerede olduğunu öğrenmek isteğiyle yanıp tutuşarak.

"Hayır. 1967'de öldürüldüğünü düşünüyoruz."

1967'de öldürüldüğünü düşünüyoruz. Bu sözcükleri daha evvel hiç söylememiştim, 1967'de öldürüldüğünü düşündüğümü bile bilmiyordum aslında.

Bitmeyecek zannetiğim bir sessizliğin ardından, "Dalya'ya benziyorsun," dedi ve yumuşak, babacan bir tavırla gülümsedi. "Otur, otur şöyle."

"Dışarıda sizinle tanışmak isteyen başkaları da var, efendim. Kızım Sara, ağabeyim David Avaram ve onun...

"David Avaram... Abulheja?" diye sözümü kesti, Yahudi ismi kafasını karıştırmıştı besbelli.

"Hayır, yalnızca David Avaram. Çok uzun hikâye... Eğer vaktiniz varsa."

"Şu andan itibaren bütün işlerimi iptal ediyorum," dedi muzafferane bir sesle. Asistanını ararken sırıttığında ağzına doğru dürüst oturmayan takma dişleri hareket etti.

Ari, hiç evlenmemiş, kendini bütünüyle çalışmalarına vermişti ve hayatının ipliğini o anda o ofisi doldurmakta olanlardan çok daha fazla kitap okumuşluğun bilgeliğiyle eğirişinden zarif bir yalnızlık doğmuştu.

Ari, harikulade bir hikâye anlatıcısıydı, bana artık çoktan göçüp gitmiş olduğundan emin olduğum Hacı Salim'i hatırlatıyordu. Ari, babamla ikisinin Şam Kapısı'nda tanıştıkları ilk günden başlayarak, Kudüs'ün batı tarafı İsraillilerin eline geçtikten kısa bir süre sonra babamın Ari'nin ailesinin o tarafa kaçmalarına yardım ettiği güne kadarki gençlik maceralarını anlatırken, hepimiz büyülenmiş gibi oturup onu dinledik. Dalya'nın çıngır çıngır halhalından, Jiddo Yahya'nın gülünce kıvrık uçları neredeyse gözlerine değecek gibi olan mükemmelen simetrik bıyıklarından, Teta Besime'nin yemeklerinden ve bahçeciliğinden, Ayn Hod'un ağaçlarından ve meyve bahçelerinden, savaşın zalim vahşetinden, öfkeden ve nihayet hayatını kurtaran bir arkadaşlıktan bahsetti bize. Onun hatıralarının bittiği yerde benimkiler başladı.

Ari'nin ofisinde, kaderin dağıttığı parçalarının toplanıp anlatılmasını talep eden, hacze uğramış bir hikâyenin zoruyla bir araya gelmiş üç nesildik. Gözlerden uzak bir köyde, günün birinde kendilerine ait olmayan bir tarih tarafından ziyaret edildikten sonra sonsuza kadar kökün toprağa özleminin içinde sıkışıp kalan bir ailenin hikâyesiydi bu. Önce donduran, sonra yakan, sonra tekrar dondurup bir daha yakan savaşın

hikâyesiydi. Öfke dolu bir aşkın ve bir intihar bombacısının hikâyesiydi. Sonunda anlamını kaybetmiş bir sözcüğe dönüşmek için kaderinden kaçan küçük bir kızın hikâyesi. Aidiyetlerini bulabilmek için çılgınlığın içinde aranıp duran yetişkin evlatların hikâyesi. Bir çatlaktan, bir adamın yüzündeki bir yaradan sızıp yalanların arasından kendine bir yol açan hakikatin hikâyesi.

Dışarısı denen yerin varlığına dair tek ipucunun duvardaki tavana yakın tek pencereden içeri dolan güneş ışığı olduğu o ofiste, hepimiz duygularımızın yoğunluğuna teslim olmuştuk. Dışarısının gitgide yumuşayan ışığı, ben genç Hasan ile genç Ari'nin bir pazar arabasının arkasında, bir domatesi paylaşmak gibi basit bir hareketle sonsuza kadar sürecek arkadaşlıklarını kurduklarını hayal etmeye çalışırken zamanın durmadığının kanıtıydı. David'e babamızla ilgili bir sürü şey anlatmıştım ama Ari babamla ilgili harikulade bir şey daha eklemişti bildiklerimize.

"Yusuf doğduğunda baban öylesine mutluydu ki. Daha önce onu o kadar mutlu ya da gururlu görmemiştim hiç," dedi Ari, babamın sadece Ari'nin bilebileceği bir imgesi gelmişti gözlerinin önüne besbelli.

Tekrar çocuk oluvermiştim birdenbire, babamın ben doğduğumda da mutlu olup olmadığını merak ediyordum, belki daha da mutlu olmuştu? Belki de tamamen mutsuz, ne de olsa mülteci kampında beslenmesi gerekecek bir boğaz daha eklenmişti aileye.

Ari beni içinde bulunduğumuz zamana geri getirdi. "Nerede şimdi o, ağabeyin Yusuf?" diye sordu.

Tam o sırada ezan sesi kapladı havayı. Tenimi.

"Allaaaaaaahu ekber, Allahu ekber..." Ezan birkaç minareden birden okunuyordu. Çok uzun zamandır duymamış olduğum melodisi, ruhumun güveler tarafından kemirilmiş

yerlerine kadar, bir nehir gibi, vaftiz suyu gibi engel tanımadan aktı.

"Eşhedü enla ilahe ilallaaaah, eşhüdü enne Muhammeden resulüllah..." Orada öylece oturdum, gözlerim kapalı, döne döne derinleşen bir nostaljiyle ve kayıp aileme, kayıp benliğime duyduğum özlemle doldum, bıraktım insanlarımın bu melodisi, Ari'nin sorusunun sonundaki o sessizliği doldursun. *Nerede şimdi o, ağabeyin Yusuf?*

"Hayye ale's-Salah Hayye ale'l-Felah..." Kutsal Türbe'nin çanları, inişleri ve çıkışlarıyla en tatlı ve en acı anılarıma eşlik ederek çalmaya başladı. İslam'ın ritmi Fatima'nın gök mavisi dişdaşının üzerindeki gamzeli gülüşünü diriltir ve binlerce ağlanmamış gözyaşını dökülmeye zorlarken ayağa kalktım.

"Bilmiyorum," dedim Ari'ye, sesimin yumuşaklığına kendim bile inanamayarak. Başka sorulara ve başka yanlış anlamalara yer vermemek için de devam ettim, "1983'te bombalı kamyoneti Birleşik Devletler elçiliğine sürenin o olduğunu söylüyorlar."

Sara nefesini tuttu. Bilmiyordu.

Jacob'un yüzü düştü, dağdan aşağı yuvarlanıveren kayalar gibi. Hiç aklına gelmemişti.

David sessizce sözcüklerimin altında çökmemeye gayret ederek durdu, o sözcüklerin yalvaran bakışlarını kendine çevirmiş olan oğluna fazla yaklaşmalarını istemezmiş gibi: *Hani iyiydiler? İYİ Araplardılar. Bizim barış yanlısı Arap akrabalarımızdılar. TERÖRİST değillerdi hani!*

Sara'nın yüzü bir yara gibi açıldı. İnanamıyordu, merakla dolmuştu, hayatının hikâyesini tümüyle duymaya açtı ve kendisinden bu kadar çok şeyi saklamış olan annesine kızgındı.

Onun tepkisine karşı koyamayacak kadar yorgun ve bitkindim.

Ortasından yırtılmış gök mavisi dışdaş, zihnimin ışıklarını çok uzun zaman önce söndürmüş olduğum köşelerinden yükselip başımın üzerinde bir bulut gibi yayıldı. Dönüp baktığımda kızımın yüzünde Macit'i gördüm ve hemen gözlerimi kapattım, artık hiçbir şey hissedemeyecek kadar zayıf düşmüştüm. Ağabeyimin gazabının derinlerimde bir yerlerde saklanmakta olduğundan korkuyordum. O gazabın aslında benim gazabım olmasından korkuyordum. Hep korkuyordum, sürekli korku içindeydim.

Ancak bu sefer savunmalarım, buzun ardında ellerinde alev alev yanan meşalerle ayağa kalkan talepkâr ve bastırılmış hatıra ile aşkların karşısında duramıyordu. Onlar için ağlamamı talep ediyorlardı, sonunda hak ettikleri gözyaşlarını dökerek onlara talep ettikleri bedeli ödemeliydim. Onlara olan borcumu öfke ve hüzünle açığa çıkarmalıydım. Varlıklarını acı çekerek, hatırlayarak teyit etmeliydim.

"La ilahe ilallaaaah," sözcükleriyle ezan son buldu. Ari'nin gözlerinin ardından yüzüme dimdik bakan sessiz anlayışı gördüm.

Çocukluğu ve hatta bir bacağı Nazi bağnazlığı tarafından tamir edilemeyecek kadar kötü sakatlanmış olan Ari. Her ne kadar hayatlarını bir arada tutmak için çabalasalar da toplama kamplarından sonsuza kadar sakatlanmış olarak çıkmış olan ana-babasının korkunç hatıralarıyla kirlenmemiş havayı soluyabilsin diye bir Arap köyüne götürülen ve tek bir arkadaşı olan o topal çocuk. 1948'de olanların öcünü Yahudilerden, kim olduğu fark etmez, herhangi bir Yahudi'den çıkartmak için peşine düşen Araplardan bir taş fırının içine saklanıp neredeyse boğularak ve kramplar içinde kurtulan çocuk. Ari, annesiyle babasının geride bir inci broş ve raflar dolusu kitap bırakıp, hatıralarının ölümcül acısı yüzünden hayaletler gibi eriyerek yavaş yavaş yok oluşlarını seyreden o delikanlı.

"Annemin broşu burada bak." *Bana gösterdi. Bir, iki, üç, dört, beş, altı... on sekiz küçücük, ihtiyar inci.*

Tıpkı benim gibi, sevgiden ölümden korktuğundan daha fazla korktuğu için hiç evlenmeyen Ari. Çünkü nefret edilen ve avlanan için sevginin öteki yüzü dayanılmaz kayıplardır.

Ari –kendi insanları tarafından "Yahudiliğinden nefret eden Yahudi," babam tarafından "dostum" diye anılan bu adam– anladı. Ve sözlerimin üzerini bir şefkat battaniyesiyle örttü. *1983'te bombalı kamyoneti Birleşik Devletler elçiliğine sürdü.* Sözcüklerimi korumak, o sözcüklerdeki buz gibi gerçeklerden beni ve Yusuf'un hatırasını korumak için. Yüzünde gördüm bunu. Gözlerimiz karşılaştı ve bakışlarımız birbirlerine dolaştı, ta ki gözlerimden kurşun ağırlığında iki damla yaş düşüp beni sandalyeme çökmeye zorlayarak yerdeki kırmızı Kudüs taşları arasında kaybolana kadar.

Ari, annem ile babamın düğün fotoğrafındaki genç Yahudi adam, beni kolumdan tutup babamla ilgili son hatıralarının arasında dolaştırdı. Doğu Kudüs henüz işgal edilmemişken babamın, Perlstein'leri içine saklayarak sarsıntılı bir yolculuğun sonunda Batı tarafına götürebilmek için birinden ödünç aldığı, bir öküzün çektiği kağnıya bindirdi. O tehlikeli yollardan geçerken, babamın gömleğinin altında, Perlstein'lar Yahudi tarafına geçtiklerinde Arap sanılarak vurulmasınlar, çıkarıp sallayarak kimliklerini açık edebilsinler diye evde bir çarşafın üzerine elleriyle Davut'un yıldızını çizerek hazırladığı bayrak saklıymış. Gecenin karanlığı içerisinde ilerlemişler, bir tarafta o yıldan artakalanları Yahudilerden korumaya kararlı, gayretlerini öfkelerinden alan adamlar nöbet tutmaktaymışlar ve öbür tarafta da üniformaları içinde aniden ortaya çıkıvermiş bir ulusun başını bekleyenler varmış, onlar da kendi kararlılıklarıyla ve aynı türden bir gayretle donanmış olarak.

"Annem ile babam kıpırdayamayacak, gözlerini bile açamayacak kadar korkmuşlardı," diye anlatıyordu Ari, "ama ben kağnının yan tarafındaki bir aralıktan dışarıyı seyrediyordum. Ürdünlü bir asker babana el sallayarak seslendiğinde bir an, Hasan'ın bize son anda ihanet ederek bir tuzak kurmuş olduğunu düşündüm. Hasan'la çocukluğumuzu içine yerleştirmiş olduğumuz pazar arabasına çok benzeyen, ahşap kalaslardan ve eğri büğrü tekerleklerden yapılma o kağnının içinde korku bir anda şüpheye dönüştü. Aklıma bir fikir geldi, ihanete uğramadan ihanet etmek. Hasan'ın kağnının üzerine örttüğü battaniyenin altına sakladığı hançere –'bakarsınız ihtiyacımız olur,' demişti– doğru uzandım yavaşça."

Ari, sustu. Acı acı batan hikâyeyi derin bir nefes gibi içine çekti, sonra tekrar bir nefes gibi salıverdi ve David'in titreyen eli sırt çantasının içinde, yanından hiç ayırmadığı içkiye uzandı.

"Ama benim kağnıdan inmeme fırsat kalmadan, tekrar hareketlenmiştik. Aklıma gelenler yüzünden öyle bir utanca gömüldüm ki anlatamam."

Ari, dimdik yüzüme baktı, sanki ben onu suçlamışım ve o da bana karşı duruyormuş gibiydi, kalın gözlüklerinin ardında gözleri iyice koskocaman görünüyordu sözlerine devam ederken. "Yolculuğun geri kalanı boyunca yaptığım hatayı düşünerek titreyip durdum, benim hayatımı kurtarmak için kendi hayatını tehlikeye atan arkadaşıma gizlice ihanet etmiştim. İhanete uğramadan ihanete kalkışmıştım.

"Sonraki saatleri hatırlamıyorum, belki de sadece dakikalar geçmişti. Ama kısa bir süre sonra Hasan durdu, bize üzerinde emekleyerek öteki tarafa geçebileceğimiz bir patika gösterdi ve büyük bir titizlikle Yahudi yıldızını üzerine çizmiş olduğu bayrağı verdi bana, onun ülkesinin yok oluşunun üzerinde dalganan o bayrağı.

"Kollarını boynuma doladı. Son duyduğum, 'Yine karşılaşacağız, kardeşim,' sözleri oldu. 'Beni affet,' diyerek annem ve babamın peşinden patikaya daldım."

Ari durdu, *hepsi bu*, dermişcesine. Mağara büyüklüğündeki bir oyuk gibiydi sessizlik; o sessizliğin içinde beṇ, babasının kollarındaki bir çocuktum, ona Ari Perlstein'ı soran ve babasının elindeki kitabı, onunla birlikte o şafağı da kapatışını izleyen bir çocuktum. *Hayır, hepsi bu değil.*

"Evini, toprağını, oğlunu ve kimliğini Yahudi devleti yüzünden kaybeden baban, benim ve ailemin hayatını kurtarmak için kendi hayatını tehlikeye attı."

İşte bu.

Gözümün ucuyla Jacob'un yüzünün bir rahatlamayla eski haline döndüğünü gördüm, Arap akrabalarının kabul edilebilirliklerini onların Yahudilere karşı işledikleri sevaplarla ölçermiş gibi. Sara ondan cidden hoşlanıyor olmasına rağmen ben oğlana sinir oluyordum.

Ari'nin yanından ayrıldığımızda çok yorgunduk. Hikâye beni yormuştu. Geçmiş beni çok yormuştu.

Netanya'ya dönerken David'den yolu biraz uzatmasını istedim. "Biraz uzak kalıyor gideceğimiz yere ama," dedim İrlanda aksanıyla, beni yıllar önce yetimhaneye götürürken kelimesi kelimesine böyle söylemiş olan Jack O'Malley'i taklit ederek. Aksanın manasını hiçbiri anlamadı, ben de izah etmedim. *Daha sonra Sara'ya O'Malley'i anlatacağım, yetimhaneyi, Kolombiyalı kız kardeşleri ve müdire Haydar'ı. Hüda ile ben ona Taybe'ye giden yolun üzerindeki ikiz meşelerin arkasındaki üçüncü zeytin ağacının altındaki Varda Evi'ni anlatacağız ve çocukluğumuzda yaptığımız gibi damda yatacağız, bu kez çocuklarımızla birlikte.* Sabırsızlanıyordum, kendimden emindim. Toprak, dönüşümü çok iyi karşılamış gibi görünüyordu.

Bütün kargaşaya rağmen orada olmak iyiydi. Ümidin terk ettiği, aptal harflere dönüşmüş o ismin tekrar manayla dolduğunu hissediyorum. Orada Amal'dım, Amy değil. "İnsanların sana Amal diye hitap etmeleri çok hoşuma gidiyor anne," dedi Sara ertesi gün ikimiz Cenin'deyken.

Hilva'da, gitmek için yolumuzu uzattığımız, İncil'de anlatılan o taş duvarların Zeytin Dağı'nın manzarasına perde gibi aralandığı "gideceğimiz yere biraz uzak" o masalsı yerde, ayaklarımın altında uzanan Kudüs'e bakarak durdum, tıpkı Cenin'den ayrıldığım o gün Jack O'Malley'yle birlikte yaptığımız gibi. Şimdi tekrar Cenin'e gidiyordum. Zaman geriye doğru bükülüyordu.

Şimdi sırlardan yapılmış duvarları ve kanla sulanmış ağaçlarıyla o kadim köy, hareketsiz gibi görünüyordu. Kudüs'ün etrafındaki, Batı tarafındaki yerleşimler –bakımlı yeşil bahçeleri ve vadinin toprağına isilik gibi yayılmış kırmızı çatılarıyla– hemen altlarındaki, üstlerine kanalizasyonlarını akıttıkları ve çöplerini döktükleri yıkık dökük Arap evleriyle zalim bir karşıtlık içindeydiler.

Uzun, fazla uzun binalar şehrin üzerinde yükselmekteydiler. İçlerinde yalnızca Yahudilerin yaşamasına izin verilen apartmanlar, dar açılı mimarileriyle oteller ve yurtdışından getirilmiş çalılıklar bir hapishanenin gardiyanları gibi, geleneksel kemerli pencere ve kapılarıyla taş binaları gözetliyorlardı.

Bütün bu delicesine "Kudüs'ün Yahudileştirilmesi" çabalarına rağmen, Eski Şehir soğuk görünüyordu. Hatta Zalim. Ve nihayetinde bütün bunları hiç de hak etmiyordu.

Bu nasıl olabilmişti?

"Vaov!" dedi Sara. "Çok güzel."

Hayır değil, demek istedim. *Taş işte, alt tarafı.*

Neden haysiyet ve şeref, taşa toprağa bağlıdır? Nesiller birbiri ardına toprağın karnını deşer, onun bağırsaklarından

kendi zamanlarını temsil etmesi için anıtlar diker, evrende çok az karşılığı bulunan bir rüyayı şekillendirir ve o devasa rasgelelikten kendilerine bir anlam çıkartmaya çalışırlar, toprağı ele geçirir, üzerinde tepinerek ve onu oyarak, ölümsüzlüğünden kendilerine ölümsüzlük çıkartmaya çalışırlar.

"Sadece taş, Sara." Düşüncelerim ağzımdan kaçıverdi.

"Tarihi temsil eden taşlar, anne," dedi, bu kadar büyük bir şeyi küçültmeye çalışmama inanamıyordu. "Muhteşem bir şey."

"Cenin'e gittiğimizde sana bir ağaç göstereceğim –adı İhtiyar Kadın'dır– Eski Şehir'in duvarlarından çok daha uzun bir geçmişi vardır. Çok daha güzel, çok daha mütevazı ve oyulmuş taştan çok daha otantiktir," dedim, sözlerime ancak onlar ağzımdan döküldükten sonra inanarak. "Ve," diye devam ettim, benim bedenimden doğmuş bu mükemmel varlığa duyduğum sevginin açtığı yaralarla, "muhteşem olan asıl sensin."

44

Cenin, Sarıl Bana
2002

Son günlerde Cenin haberlere konu olmuştu: "TERÖR YUVASI." "TERÖRİST YATAĞI." "TERÖRİZMİN YEŞERDİĞİ YER."

Neredeyse otuz yıl önce bıraktığım Cenin'den daha uzun boylu bir Cenin'di bu. Gecekondu gecekondu üzerine. Kerpiç yerine taş. Teknik dilde "dikey büyüme." Birleşmiş Milletler'e tahsis edilmiş bir buçuk kilometrekarelik alanda, kırk beş bin kişi, dört nesil mülteci yaşıyordu üstüste yığılmış olarak.

Oraya vardığımda ortalıkta bir koşuşturma havası vardı. Sanki her şey hareket ediyor, alelacele oradan oraya gidiyordu. Çocukların oyunları bile gergindi. Benim çocukluğumun değişmez manzarasını oluşturan ve ters çevirdikleri kovaların üzerine oturmuş, tembel tembel tavla oynayan ihtiyarlar yoktu ortada. Genç erkekler, sonunda bütün rüyalarından arındırılmış olarak, sırtlarına bağladıkları tüfeklerle ara sokaklarda koşuşturup durmaktaydılar. Kaçınılmaz olana hazırlanmakta, yiyecek stoklamakta, savunma hatları ve bubi tuzakları kurmakta, yaklaşan fırtınaya karşı kum torbaları istiflemekteydiler. Öfke ve isyan kol kola girmiş, o bir buçuk kilometrekarelik alan içindeki eskisinden daha uzun mülteci kampının

sınırlarından başka gidecek bir yerleri olmadığı halde askeri sol, sol-sağ-sol adımlarıyla ilerliyorlardı. İntihar bombacıları kemerlerini kilitliyor, sevgililer kollarını birbirlerine kilitliyor, küçük kızlar dizlerini kilitliyor ve anneler çocuklarını en dip, en arka odalara kilitliyorlardı.

Tarih 31 Mart 2002'ydi.

20 Mart'ta bir intihar bombacısı, 12 Mart'ta otuz bir Filistinlinin öldürülmesine misilleme olarak Celile'de yedi İsrailliyi öldürmüştü, ki o da 11 Mart'ta on bir İsraillinin öldürülmesine karşı yapılmış bir misillemeydi ve bu da 8 Mart'ta İsrail'in kırk Filistinliyi öldürüşüne yapılan bir misillemeydi, bu liste geriye doğru böyle uzayıp gitmekteydi.

Biz Ari'nin ofisinde geçmişi yâd etmekteyken, şimdiki zamanda İsrail tankları Yaser Arafat'ın Ramallah'taki merkez karargâhını bombalamaktaydılar. Ve Yaser Arafat karargâhından geriye kalmış yıkıntıların içindeki tek manzarası bir İsrail tankının tepesi olan odasında sıkışıp kalmışken, Amerika Başkanı George W. Bush, Arafat'ın "terörü artık durdurması" gerektiğini buyurmuşlardı.

Daha sonra David'in evindeyken, Sara dayısından "o kıymık beyinli devasa ego"yu göstermekte olan televizyonu kapatmasını istemişti. "Terörü durdurmak denen şeyin, mesela yıkılmamış bir karargâh ve bir çeşit polis örgütü gerektirdiğini koskoca Amerikan Başkanı herhalde biliyordur diye düşünürsünüz. Ama nerdeeeee bizim dangalakta o zekâ? Terör lafını o kadar çok kullanıyor ki, artık tıbbi bir durummuş gibi gelmeye başladı bana. Tik herhalde, bir çeşit. Terörterörterörterörterörterörterörterör!" dedi büyük bir bıkkınlıkla.

Kızım benim.

Ertesi gün, "eskisinden çok daha uzun olan" Cenin'e girmekteydik. Çok daha kalabalık olan Cenin'e. Çocukluğumun

pasif, bekleyen, "her şeyi Allah'ın ellerine bırakalım" Cenin'ine değil. Kızım ve ben daracık yılankavi yollardan, lağım çukurlarının üzerinde titreşen güneş ışıklarının arasından yürürken el ele tutuşmuştuk. Evlerin içinde çalınmakta olan müzik, yolumuza dökülüyordu ve Feyruz'u duydum, sesi özgürlük gibi gökyüzüne yükseliyordu.

Senin için dua ediyorum, ey dualaların şehri,
Ya bahiyat el masakin. Ey, şehirlerin gülü.
Gözlerimiz sana döner gün be gün...
kiliselerinin acısını dindirmek
ve camilerinin hüznünü silip atabilmek için...

Durdum, sokağın iki yanındaki, artık daha yüksek ve birbirlerine daha yakın evlerin duvarlarına değebilmek için kollarımı iki yana açtım. "Hüda'yla koridorlardan hep böyle yürürdük," dedim kızıma.

"Benim için burada, senin büyüdüğün yerde olmanın ne kadar dokunaklı olduğunu bilemezsin. Hüda'yla tanışmak ve ikinizin hikâyelerini dinlemek için sabırsızlanıyorum." Sara gözle görülür bir biçimde heyecanlanmıştı.

Bir başka şarkı çalıyordu şimdi. Bu yüreğime kadar ulaştı, önce bir neyden dökülen inlemeleri, ardından da sözleriyle.

Unadikum. Yetiş imdadıma, ellerine sarılayım,
ayağının altındaki toprağı öpeyim...
Gözümün ışığını vereyim sana...
Acına ortak olayım...
Memleketim için her şeyimi verdim...
Beni ezdiler, alay ettiler, ben ki bir yetim,
ayakları, üstü başı çıplak.
Unadikum. Yetiş imdadıma,
kanım avuçlarıma doluyor...

Az ötede birkaç çocuk, iki kadının ellerini duvarlara sürerek yürüyüşlerine bakıp kıkırdadılar. İşe yaramaz kanatlarını çırparak kendilerini kovalayan çocuklardan kaçan bir tavuk sürüsü geçti önümüzden. Bazı şeyler değişmemişti.

Yaşlılar ölmüş, gençler yaşlanmış, evler yükselmiş, sokaklar daralmış, bebekler doğmuş, çocuklar okula gidip tavukları kovalamış ve zeytin ağaçlarının dalları, üzerlerindeki meyvelerin ağırlığıyla sarkmışlardı. Yine de Cenin mülteci kampı olduğu gibi kalmıştı, bir buçuk kilometrekarelik bir alan, zamandan kesilip çıkartılmış ve o bitmek bilmeyen 1948'e hapsedilmiş.

Geçmişimden bir ses arkamdan yaklaştı. "Cenin'desin." Sevginin hatırası yüreğimi patlattı sanki. Hayatın hatırası. "Devamlı malumu ifşa etmek zorunda mısın?" dedim Hüda'nın kaplan gözlerine doğru dönerek. Birbirimizin boynuna atladık, kahkahalar ve gözyaşları içinde.

"Şişmanlamışsın," dedi.

"Sen de," dedim.

"Devamlı malumu ifşa etmek zorunda mısın?" dedi beni taklit ederek.

Sara'yı da kucaklaşmamızın içine çekti, üçümüz neşe içinde birbirinize sarılmış olarak eve doğru yürüdük.

"Artık sadece benimle, en küçük çocuğum Mansur varız evde," dedi nefes nefese, çocukluğumuzu geçirdiğimiz yerden çok uzakta olmayan küçük gecekondusuna çıkan yokuşu tırmanırken. "Yahudiler Usame'yi geçen ay götürdüler. Cemil, ikizlerimden biri, arada sırada gelir yoklar bizi ama çoğu zaman nerede olduğunu bilmeyiz." Durdu, nefeslendi, sonra yoluna devam etti. "Direnişe katıldı," dedi, evinin metal kapısını açarak. "Yahudiler ikizini, Cemal'i öldürdüler on iki yaşındayken. Cemil kardeşinin kollarında ölüp gitmesini kaldıramadı. Siz oturun, ben bir çay yapayım."

Hüda'nın güzelim gözleri, yılların mevsimlerinin ve kaybettiği evladının acısının oyarak şekillendirdiği yüzünde parlıyordu. Paylaşmış olduğumuz geçmiş, bugünlerin daha uzun, daha kalabalık Cenin'ine karışıyordu gözlerinde; ben de Cenin'e döndüğümde hissetmeyi umduğum ama hissetmediğim yuva duygusunu aradım o gözlerde. O kadar değişmiş miydim ki? Çok yıllar önce terk etmiş olduğum geçmişi tutam tutam toplamaya çalışmak hiç doğal gelmiyordu bana.

"Mansuuuuuur!" diye seslendi Hüda en küçük çocuğuna. Birkaç dakika içinde, uzun boylu, durgun görünüşlü bir genç adam boynunu eğerek kapıdan içeri girdi. Varlığımızı fark ettiğini kaçamak bir bakışla belli etti, ne kabaydı bakışı ne de kibar. Kolları yanlarında sallanıyordu, sanki çeşitli renklerde boya lekeleriyle dolu elleri ağır geliyor ve kollarını aşağı çekiyormuşcasına.

"Habibi, bu senin Amal Teyzen. Nihayet döndü. Bu da onun kızı, Sara," dedi Hüda. Mansur arkamızdaki bir yerlere bakarmış gibi bakarak ellerimizi sıktı ve geldiği gibi, kapıdan çıkarken boynunu eğerek sakince çıktı.

"Bu benim bebeğim, Mansurum. Sanatçıdır!" dedi Hüda, üzerinde üç bardak sıcak çay ve bisküvilerin durduğu bir tepsiyle küçücük mutfağından çıkarak. "Aman üzerinize alınmayın. Mansur konuşmaz hiç. Altı yaşındayken konuşmayı bıraktı."

O günün ilerleyen saatlerinde, yakın zaman önce Kudüs'teki kahveyi havaya uçurmuş olan bir şehidin portresini sokakta bir duvara çizmekte olan Mansur'u seyrettik. Kollarını geniş, akıcı hareketlerle, gerçekleşmesi yakın İsrail saldırısını karşılayacak olan duvar boyunca hareket ettiriyordu. Çok geçmeden, boyalardan amansız bakışlı bir yüz doğmuştu, efsanelere yakışacak gözleri başına sıkıca sarılmış kefiyenin altından geleceksiz kalmış 1948'e, gereksiz bir şanla patlayan isyankâr ölümün getirdiği özgürlüğe bakıyordu.

Kimseyle konuşmamasına ve herkese şöyle bir bakıp geçmesine rağmen, Mansur kampta çok seviliyordu. Görünüşe göre herkes adını biliyordu. Gelip geçenler durup resmine hayran hayran bakıyor, genç adamın yeteneğini överek ona teşekkürler ediyorlardı mırıldanarak.

"Çok yetenekli, öyle değil mi?" dedi Sara.

Bu artistik yetenekten fazlasıydı. Bu onun sessizliğiydi. O kadar yoğun ve kalın bir sessizlikti bu, her an canlanmanın eşiğinde duruyor gibiydi. Sessizliğinin derinlerinden alıp yapıyordu resmini ve bu etrafında gizli bir güç gibi dönenip duruyordu.

"Ona neler yapmış olduklarını, sonra da karşılığında hiçbir ceza görmediklerini düşündükçe öfkeden kuduracak gibi oluyorum," dedi Sara. Çayımızı içerken Hüda, onun altı yaşındayken, gözleri bağlanarak bir İsrail ordu cipinin arkasına atılıp kaçırılışını ve bir hafta sonra beş yüz dolarlık fidye karşılığında geri getirilişini kısaca anlatmıştı. "Çocuklarımın içinde en duyarlısı oydu. Bana en çok ihtiyacı olan da," demişti Hüda.

Ammo Derviş kampın en sevilen dedesi olmuştu. Kapısından içeri girdiğimde çoğunun beni tanıdığını fark ettiğim insanların sayısından anlamıştım bunu. "Sen o musun yoksa?" diye sordu kuzenlerimden biri, bana sarılmak için yanıma gelirken.

"Sevdiklerimizi gurbetten döndüren Allahıma şükürler olsun," dedi bir diğeri. "Şükürler olsun." Ve hepsi beni selamlamak için ayağa kalktılar ama öncelikle amcamın selamlamasını beklediler saygıyla.

Onların arasından kendime yol açarak Ammo Derviş'e doğru ilerleyip açılan kollarına sarılarak karşılık verebilmek için tekerlekli iskemlesine doğru eğildim. "Ya habibti, ya Amal." Amcam ağlamaya başladı. "Hasan ile Dalya'dan

rüzgârlar getirdin bu eve, canım benim. Bana neşe getirdin, güzel kızım benim." Elini her öpüşten sonra başıma koyarak üç kere öptüm.

Yüreğim sevgiyle ve hatıralarla gitgide daha da fazla şişti. Sara'yla ben akşamı orada geçirdik. Ammo Derviş ihtiyarlamış ve kırılganlaşmıştı ama onun yanında geçirdiğimiz saatler boyunca çok neşeliydi. Kuzenim kulağıma, "Onu uzun zamandır bu kadar mutlu görmemiştim, Amal," diye fısıldadı.

Hacı Salim'in hâlâ hayatta olduğunu öğrendiğimde, Cenin'e gelişimizin üzerinden üç gün geçmiş, Nisan'ın 2'si olmuştu.

"Aynen annelerimizin zamanında yaptığı gibi hepimiz sırayla her gün yemek götürüyoruz ona. Şimdiki çocuklar onu bizim tanıdığımız gibi tanımıyorlar. Hikâye anlatmayı ne zaman bıraktı, hatırlamıyorum. Yavaş yavaş oldu herhalde. Şimdilerde kör kalmasına özellikle dikkat ettiğimiz bir çakıyla tahta parçalarını oyup duruyor sadece," dedi Hüda.

Ertesi gün ilk iş onu ziyarete gidecektim.

O gece evde kalacaktık. Şehrin bütün ışıkları ya söndürülmüş ya da karartılmış camların ardına saklanmıştı. İsrail hemen yakındaki Beytüllahim'i bombalamaya başlamış ve bölüklerce askeri Cenin'in etrafındaki kasabalara yığmıştı.

Mum ışığında, etrafımızda kum torbalarıyla oturup Hüda'yla eski günlerimizi yâd ettik ve çocukluğumuzun sevinçleri ile üzüntülerini çocuklarımız için paketlerinden çıkarırken, neredeyse tamamen unutmuş olduğumuz küçük mücevherlere rastgeldik. O gece Hüda'nın evini, o bir buçuk kilometrekarelik sessiz gerginlik denizinin ortasındaki bir mutluluk kulübesine çevirdik.

Karşımızdaki üstüste yığılı kum torbalarına sırtını yaslamış olan Mansur bir resim defterine desenler çiziyor, arada

sırada gülümsüyordu. Hüda'yla ben geçmiş yaşantımızın tozunu attırıp onun bu kez de çocuklarımız üzerinden tadını çıkartırken, Sara bütün gece durmadan aynı üç kelimeyi tekrarlayıp durdu: "Biraz daha anlatsanıza." Tek kollu bebeğimiz Varda'nın evi, ağaçlara tırmanışımız, seksek oynayışımız, Yusuf'un açık saçık dergileri, babamın yalnızlığı, şafak, annem, Hacı Salim, tükrük sarkıtma yarışmaları, savaş. Kız kardeşliğin üzeri örtülmüş içgüdüsü ortaya çıkıp bizi el ele tutuşmaya zorladı, kendimizi bildik bileli yapmış olduğumuz gibi ve el ele tutuşarak birlikte hatıralarımızın ucuna doğru yürüdük. Sara, hatırlamadığı kadar küçük olduğu zamanlardan beri yapmadığı bir şeyi yaparak başını omuzuma yaslayıp kollarını bedenime doladı. Dışarıdaki hava kötü önsezilerle ve yaklaşmakta olan ölümle dalgalanırken ben kendimden ve kollarımda yatan bu mükkemmel yaratıktan esirgediğim sevgiyle alev alev yanmaktaydım. Sonunda yuvamda olduğumu fark ettim. Hep yanımdaydı aslında yuvam.

"Şimdi geceyi Allah'a emanet edip biraz dinlenmeye çalışalım. Allah hepimizi korusun, evladım Cemal'e merhamet etsin, her neredeyse yavrum şimdi," dedi Hüda; olduğumuz yerde, yerlerdeki minderlerin ve birbirimizin üzerinde yarı uzanmış vaziyette gözlerimizi kapattık. Kampın karanlığı bir gurup insanın bağrışlarıyla dolduğunda, saatler geçmişti ama bize gözlerimizi kapatalı sadece birkaç dakika olmuş gibi gelmişti. "Yahudiler geliyor! Yahudiler geliyor!"

Yahudiler geliyor.

Bir an sonra, güzeller güzeli bir yaratık alelacele odaya daldı, kapıdan girerken üstü çıplak bedenini eğerek. Elindeki gaz lambası, kahverengi teninin altındaki sert kasları aydınlatıyordu. Hüda'ya fısıldadı, "Yumma, uyandın mı? Mansur, kardeşim, neredesin?" Elektrik düğmesine basarak ışığı açtı. "Merak etmeyin. Yahudiler daha bir saatten önce buraya varamazlar."

Bir saat.

Dökmediği gözyaşlarıyla şişmiş olan sevgili arkadaşım, bedenini oğlununkine sardı. Onu delicesine bir sevgiyle öpüyor, yüzünde öpülmedik bir yer, sevilmedik bir santimetrekare kalmadığından emin olmaya çalışıyordu. Hüda, Cemil'in o bir saatin sonunda geri dönmeyebileceğini biliyordu. Bu veda gösterisi kızıma sıkı sıkı tutunmama neden oldu, ikimiz de dahil olmaya hiçbir hakkımız olmayan o anın içine dalmamak ve gözyaşlarına boğulmamak için kendimizi tutuyorduk.

"Mansur, kardeşim. Bana bir şey olursa annemize sen bakacaksın," dedi Cemil ve Mansur'un sessiz cevabını anladı.

Cemil gitmek için döndüğünde olağanüstü bir şey gerçekleşti. Herhalde bana sonsuzluk gibi gelen bir otuz saniyeden daha fazla sürmemiştir ve zannederim benden başka da hiç kimse fark etmemiştir olup biteni. Arkasına dönerken –başında siyah beyaz damalı bir bant ve kollarında kırmızı komünist kolluklarıyla– ehlileştirilmemiş, kapkara gözleri kazara Sara'yı gördü ve ikisi öylece birbirlerine bakarak taş kesildiler. Beklenmedik bir aciliyet, bir yakarışla. Yaşanmak isteyen ani bir aşkla. Her ikisinin de gücünün yetmeyeceği, masal gibi bir ihtirasla. İki yabancının arasında duran ve onları kendisine çağıran tanıdık bir vaha.

"Yahudiler! Yahudiler!" bağırışlarını duyduk, mülteci kampında sığınacak bir yerler bulmamız için yapılan çağrı, o anı bitirdi. Mansur ışıkları söndürdü, bir başka gaz lambası yakıp kardeşine sarıldı. Cemil, Hüda'yı alnından öptü. Hüda, "Allah yihmek ya ibni," diye ağlayarak, Allah'a dua ediyordu oğlunu koruması için.

"Halto Amal, ablama senin ismini vermişler," dedi Cemil düz bir sesle, malumu ifşa ederek. Gözlerine yanımda oturmakta olan vahaya bir kez daha bakma iznini vermedi.

Onun yerine, varlığının kızımın teninin üzerinden akıp geçişini seyrettim, bir okşayış gibi. Bir özür gibi, sonun gelmiş olmasından duyulan bir pişmanlık gibi. Bir ölüm ayini gibi.

Cemil duvarda asılı olan tek şeye uzandı, çerçeveyi yüzüne yaklaştırdı, camını öptü ve ikizinin, sonsuza kadar on iki yaşında kalacak olan Cemal'in fotoğrafını tekrar yerine astı.

Bir an sonra Cemil gitmişti.

Gecenin ikisinde, tankların kükreyen gürültüsü, dev bir kedinin guruldayışları gibi duyulmaya başladı. Birbirimize sarıldık. Gecenin soğuttuğu çaydanlık, koyduğumuz yerde duruyordu. Mansur sessizliğinin derinleklerine çekilmişti iyice. Bir şeyler çizmeye devam ediyordu. Hüda seccadesini Mekke'ye doğru sererek, sessizce dua etmeye başladı.

Zaman içinde, başka sesler de gelmeye başladı. Tanklardan ateşlenen havan toplarının boğuk hışırtıları. Helikopter roketlerinin çığlıkları. Uçak bombalarının gökgürültüleri. Patlamaların gümbürtüsü. Askerler evden eve giderken askeri bir kakafoni, her durakladığında cırcırböceklerinin ve ağlayan bebeklerin seslerinin duyulabildiği sinsi bir sessizliği parsellemekteydi. Ölümün ve yıkımın bir yükselip bir alçalan seslerini dinleyerek en arkada, en dipteki odada geçirdiğimiz dokuz gün boyunca sürecekti. Bu sefer daha büyücek bir mutfak deliğinde.

"Hatırlıyor musun?" diye sordu Hüda.

"Hatırlıyorum."

Çok yakınımızda evlerin yerle bir edilmekte olduğunu biliyorduk. Buldozerlerin sesleri, ejderhaların çığlıkları gibiydi ve altımızdaki toprağı sarsıyordu; eğer bize doğru gelirlerse diye, ki geleceklerdi, bir kaçış planı hazırlamaya koyulduk. Hüda aile fotoğraflarından ve Birleşmiş Milletler kimlik kartlarından oluşan küçük bir deste yapıp onu kaftanının iç göğüs cebi-

ne koydu. Sara ile ben de Amerikan pasaportlarımızı kendi sutyenlerimize sokuşturduk. Hepimizin ayakkabıları ayaklarındaydı.

Her şey olup biterken kızımı yakınımda, kendi rüyalarımda tuttum, sanki onu bir kez daha doğurmuşcasına tekrar âşık oldum ona. Dokuz gün boyunca, bir ömür söyleyemediğimiz sözcükleri salıvererek durmadan konuştuk. Gökten ölüm yağar ve kurşunlar Hüda'nın evinin dış duvarlarını döverken, Sara ve ben o güne kadar canımız gibi koruduğumuz acımızı, acımışlığımızı soyduk; korkumuza rağmen ya da belki korkumuz yüzünden Macit'e duyduğumuz ortak hasreti bulduk kendimizde.

"Öğrenmek için can atıyordum. Seninle onun hakkında konuşabilmek için. Neden hiç onun hakkında konuşmadın?" Gözlerinin kenarlarında yaşlar birikiyordu. Macit'in gözleri. Sonsuz siyah kürecikler; onların üzerini kapatan o tembel görünüşlü, kemer biçimli gözkapağı, tek başına ta yukarılara kadar çıkıp gülümsüyormuş gibi görünen o kaş. Kızımızın yüzünde Macit'in dişisi. Hafızamın tozları arasında bulabildiğim hiçbir şey bütün değildi, hepsi parçalardan ibaretti. Bir kırışıklık. Bir yara izi. Ensede kıvrılan saçlar. Gökyüzünün Akdeniz'le birleştiği yerdeki mavinin tonu. Ama kokusunu duyabiliyordum, kesinlikle. İş yaptıktan ve seviştikten sonraki terinin nemli kokusunu. Macit, mavinin kokusuydu.

"Özür dilerim, Sara." Ellerimi açıp çenemi gevşettim. "Öyle çok... Öyle çok korkuyordum ki... hissedeceklerimden." Yüreğimi açtığım avuçlarıma koydum. "11 Eylül'de İkiz Kuleler çöktüğünde nasıldı, hatırlıyor musun?"

Kaşlarını kaldırdı. "Evet. Bütün gün odandan çıkmamıştın ve ertesi gün de işe gitmemiştin. Olup bitenlerin sana çok ağır geldiğini düşünmüştüm ve doğrusunu istersen pek de anlamamıştım. Bunun babamla ne ilgisi var?"

Yusuf'un sesini duydum, yirmi yıl evvel telefon hatlarını aşarak gelen, baskı altındaki, üzgün, öfkeli ve çaresiz sesini. "Baban da öyle ölmüştü. Bize gelmek için Beyrut'tan ayrılmasından bir gün önce İsrail oturduğumuz apartmanı bombaladı." İşte, nihayet yüreğimden çıkıp dudaklarımın arasından dökülmüştü. Gazap, öfke ya da ümitsizlik olmadan. Sadece canımı tatlı tatlı yakarak. Yüreğimin üzerine örtebileceğim bir hüzün, açık avuçlarımın içinde ısıtabileceğim.

"Aman Allahım," dedi bana sımsıkı sarılarak.

"Üç bin kere yas tuttum. Sonra kendim için yas tuttum, şehit olanların kadınlarına layık görülen şerefe nail olamamış, yapayalnız bir kadın. O kadınların ve onların çocuklarının kaybına duyulan hürmetten mahrumdum. Çok dokunaklı ve çok büyük bir hürmettir o. Çok duygulu ve dayanışma dolu bir şeydir. Bir de kendime baktım aynada, kocamın kıymetiyle kıyaslanamayacak bir kadın. Kaybım karşısında sadece küçümseme gördüm. FBI hep oralarda bir yerlerdeydi. Geçmiş üzerime çökmüştü. Ama 11 Eylül'de babanın hayatının son anlarına şahit oldum. Camlardan atlayarak hayatlarını kurtarmaya çalışan herkeste, yığınların altından çekip çıkarılan her bedende onu gördüm. Kendimi daha evvel olmama hiç izin verilmemiş, teselli edilen, anlaşılan ve sevilen birisi olarak gördüm aniden."

Sara ağlıyordu. Suçluluktan, çünkü o zamanki davranışlarım canını sıkmıştı. "Ah, anne. Çok özür dilerim. Hiç bilmiyordum. Ne kadar duyarsızmışım. Anlayamadım."

Kızıma baktım, nasıl ki güneşin batacağını ve sonra tekrar doğacağını biliyorsam, onu da zamana, hatta Allah'a duyulandan bile daha derin bir hasretle sevdiğimi bildiğimi fark ettim.

"Şşşşt, habibti. Bana hiçbir açıklama yapmak mecburiyetinde değilsin. Ben iyi bir anne olamadım. Sana anlatmalıy-

dım bunları. Bunları yıllar önce konuşmuş olmalıydık. Özür dilemesi gereken benim."

Dışarıda bir hareketlenme olunca biz yerlerimizden, Hüda uykusundan sıçradı. Tekrar on bir yaşıma, mutfaktaki deliğe dönmüştüm. Yine birbirimize sarılmış, dua ediyorduk, Mansur çizmeye devam ediyordu. Bekledik, pasaportlarımızı, kâğıtlarımızı kontrol ettik. Ayakkabılarımız bağlı, koşmaya hazırdık. Bacaklarımızı esnettik, bu noktada bir kramp ölümcül olabilirdi. Ama ayağa kalkmadık, kurşunlar camlardan içeri girebilirdi. En dipteki en derindeki odalarda, sarılın, sarılın durun. Korku yüreklerimizden gökteki ufacık kuşlar gibi fırlıyordu. *Cik cik cik.*

Sara, yüzünde daha evvel hiç görmediğim bir korkuyla oturuyordu. Yüzünün rengi bile geriye çekilip saklanmıştı sanki. Alnındaki saçları yana çekip oraya bir öpücük kondurdum. Yüzünü öptüm, korkuyu öpüşlerimle uzaklaştırmaya çalıştım. Ortalık tekrar sakinleşinceye kadar.

Kurşunlar, tanklar ve helikopterler, kendi kurşun, tank ve helikopter dünyalarına geri dönmüşlerdi. Ortalık sessizdi, biz de öyle. Arada bir, bir çığlık ya da ağlama sesi. Askerler yaptıkları işi teftiş etmekteydiler belki de. Öten ve görünmeyen küçük kuşlar hariç, sessizlik.

Sessizlik yeterince uzun sürmüştü. Nefeslerimizi bıraktık, kuşları bir köşeye doğru üfledik ve fısıldaşmaya başladık. Sonra da konuşmaya.

"İlk görüşte aşk mıydı, peki? Babama ne zaman âşık oldun?" diye sordu Sara ama ben o anı tanımlayamıyordum. İçimdeki his Macit'i hep sevmiş olduğumu söylüyordu. Kim aşkın ilk anını bilebilir ki? Ne zaman, hangi anda gecenin karanlığı günün mavisine dönüşür ki?

"Bilmiyorum, habibti," diye cevap verdim dürüstçe ama ifadesi daha fazlasını beklemekte olduğunu söylüyordu. Bir hikâye.

"Galiba havalanından dönüş yolunda. Kampa vardığımızda baban Fiat'ından indi, avuçlarından şekerler dökülüyordu ve düzinelerce çocuk etrafını sardılar. O kadar güzel bir görüntüydü ki..." Ve kocamın hatırası, mavinin, aşkın, kaybın hatırası, boğazımda düğümlendi yavaşça. Gözlerimden yaşlar döküldü. Çok şükür, döküldüler sonunda.

"Biraz daha anlatsana, anne."

Sessizlik uzun sürmedi. Şimdi patlamalar ve onların aralarını dolduran silah sesleri duyuyorduk.

Hüda'nın küçük gecekondusunun dışında kükremekte olan terör bizi anneliğin, çocukluğun ve arkadaşlığın o harikulade bağıyla iyice yaklaştırdı birbirimize.

"Biliyor musun?" diye söze başladı Hüda, "Fatima bana bir mektup yazıp seninle ve Macit'le ilgili her şeyi anlattı. Çok mutluydu." Sonra gözlerini yere eğdi. "Ama mektup aylarca elime geçmedi, şeyden sonraya kadar... şey olup bittikten..."

"Hâlâ sende mi mektup?"

"Tabii ki. Burada, bütün önemli kâğıtlarımla birlikte," dedi Hüda, kaftanının göğüs cebinde sakladığı desteyi çıkararak. İçlerinden turuncu bir sayfayı ayırdı, Fatima'nın mutfağında bir dolapta tuttuğunu hatırladığım turuncu sayfalı o not defterinden kopartılmış olduğu belliydi, Lübnan'la ilgili hatıralarımın arasına sıkışmış o defterden.

Mektubu açtım ve Filistin'in nasıl da hızla büyümekte olduğunu okudum. Yusuf'un nasıl çok çalıştığını, nasıl endişelenmekte olduğunu ve benim Lübnan'da oluşumdan nasıl mutlu olduklarını. Mektupta Macit ile benden bahsediliyor ve Fatima kendi çöpçatanlık yeteneklerini överek, evliliğimizin bütünüyle kendi eseri olduğunu anlatıyordu. İkinci hamileliğinin haberini yeni almış ve şöyle yazmıştı: "İşte buna inanamayacaksın ama Amal da hamile. Hem o da eylülde doğrucak!" Hüda'yı ve Filistin'deki ailesini ne kadar çok özlediğini yazmıştı. "Belki bir gün," diye bitiriyordu mektubunu.

İnşallah. Ya Rabbi, belki bir gün tekrar bir araya geleceğiz. Hepimiz. Yusuf, ben, çocuklarım, Amal ve Macit ve onların çocukları, sen, Usame ve sizin çocuklarınız. O günün hayaliyle yaşıyorum.

Sevgiler,

Fatima.

Yedinci günde Mansur'u alıp götürdüler. Askerler metal kapıdaki kilidi havaya uçurup içeri daldılar. Askerlerin ikisi evin altını üstüne getirirlerken bir diğeri Mansur'a iç çamaşırlarına kadar soyunmasını emretti. Mansur'un gururunu kırmamak için gözlerimizi başka taraflara çevirmeye çalıştık boşuna. Gözlerini bağlayıp ellerini kelepçelediler. Resimlerini yerlere saçtıktan sonra onu götürürlerken, Mansur'un sessizliği bir palto gibiydi üzerinde.

"Allah yardımcın olsun, evladım," dedi Hüda. Ağlamıyordu. Galiba gözünde yaş kalmamıştı artık. "Mansur geri gelecek. Dövecekler onu. Her seferinde öyle yaparlar. Ama her seferinde geri gelir," dedi bizden ziyade kendisini ikna etmeye çalışarak.

Her seferinde sözcükleri inanmak için iyi sözcükler.

Mansur'un çizimlerini toplayıp küçük bir deste yaptık. Dünyayı kendince nasıl görüyorsa öyle çizmişti. Hüda namaz kılıyor, Sara benim kollarımda yatıyor, Cemil savaştan galip çıkmış, profilden Sara, hepimiz azıcık yiyeceğin üzerine eğilmişiz, başımızda Azrail nöbet bekliyor.

Çok az suyumuz kalmıştı ve ekmeğimiz bitmek üzereydi. *Neler olmuştu?* Pencerenin önündeki kum torbalarını çekip dışarıya bakmaya cesaret edemiyor, bükülüp kaldığı için dışarısını gösteren kapıya yaklaşmaya bile korkuyorduk.

Ama ortalık sakinlemişti. Bir süredir de sakindi. *Kısa bir süre sonra, ellerinde hoparlörlerle sokaklara girecek ve artık ev-*

lerimizden çıkabileceğimizi söyleyeceklerdir. Ama öyle olmadı, bizim de suyumuz ve ekmeğimiz bitti. Herhalde eninde sonunda birileri gelecek ve görmediğimiz bedenleri yüzünden gülsuyuyla ıslattığımız kumaşları burnumuza dayayıp öyle nefes almak zorunda kaldığımız cesetleri kaldıracaktı.

Koku dayanılmaz olmuştu. Duvarlara attığımız çentiklere bakılırsa, bombalamalar biteli iki gün olmuştu ama metal kapıdaki açıklıktan hiçbir şey görünmüyordu. Yıkılan evlerin enkazlarından yayılan toz sonsuz bir bulut gibi havada asılı kalmıştı.

Tek bir damlayı bile ziyan etmemek için şişesini kırarak, kalan gülsuyunun kalan damlalarını yaladık, sonra uykuya daldık. "Dünya buna daha fazla seyirci kalamaz," dedim Hüda'ya.

"Dünya?" dedi Hüda, alaycı bir sesle, sesinde hiç mi hiç huyu olmayan derin bir acımışlıkla. "O 'Dünya'nın ne zaman umurunda olduk ki? Çok uzun zamandır buralardan uzaksın Amal. Sen en iyisi uyumana bak. Amerikiyya gibi konuşuyorsun." Bunun ardından Hüda ve bilgeliği bir bezin arkasına saklanıp gözlerini kapattılar. Bir sonraki şafakta güneş yerle bir olmuş mülteci kampının üzerindeki pusun üzerine doğdu. Büyük bir aracın sesini duydum. *Bir Kızıl Ay ambulansı.* Yardım kamyonundan erzak getirmeye gittiğimi söyleyen bir not bırakıp dışarı çıktım ve üzerime saldıran ışık ve toz yüzünden yüzümü ellerimle kapatmak zorunda kaldım. Tekinsiz bir sükunetin içine daldım, kaybolmuş ruhların ve sürgüne gönderilmiş küçük tarihlerin karıncalar gibi yerden ayaklarıma tırmandıkları bir mezarlıktaydım sanki.

Bittiğini sandım. İsraillilerin gittiğini sandım. Sessizdi. Sesini duyduğum arabanın bir kurtarma ve yardım aracı olduğunu sandım.

Yanılmışım.

Bir İsrail askeri kamyonuydu. Daha birkaç gün önce üzerinde evlerin yükseldiği enkazlardan oluşmuş bozkırının üzerinde duruyordu. Kasası keresteler gibi birbirlerinin üzerine yığılmış bedenlerle doluydu. Yarı yarıya yıkılmış bir binanın yan tarafından fırlamış olan demirlerinden birine saplanmış olan bir Filistinlinin cesedini almak için durmuştu. Cesedin başında siyah beyaz damalı bir bant, kollarında iki kırmızı komünist kolluğu vardı. O kereste kamyonundaki ölümün içlerini bütünüyle boşalttığı semboller.

Yaptığım hata, bütün ağırlığıyla üzerime çökmüştü şimdi. Dikkatlice, sadece gözlerimi çevirerek yukarı baktım ve keskin nişancıları gördüm. Yahudiler hâlâ buradalar.

Klik. Klik.

Dehşet içinde metalin metale sürtündüğünde çıkarttığı gıcırtıya doğru döndüm ve daha önümde dikilen askerin genç yüzünü görmeden alnıma dayanan namluyu hissettim.

Zaman ikimize anlık bir yer açtı, tozu kenara itti ve bizi birbirimize bağladı.

İşte buradayız şimdi. Gözlerinin içinde yüzen lensleri ve alnında boncuk boncuk biriken terleri görebiliyorum.

İzah edilemeyecek bir dinginlik hissediyorum. Ölüm, bütün kesinliğiyle elimi tutmadan evvel benden hak ettiği saygıyı ve sükuneti talep ediyor.

Ama asker ateş etmiyor.

Habire gözlerini kırpıştırıyor. Ve tek bir damla ter kaşının ucundan yanağına doğru yuvarlanıyor. Yüzünün yan tarafından aşağı. Ter damlasının kayışını izliyorum ve henüz düzenli olarak tıraş olmasını gerektirmeyecek kadar genç olan teninin pürüzsüzlüğünü fark ediyorum.

Bu kadar genç bir adam için birisinin hayatı üzerinde bu denli güç sahibi olmak taşınamayacak kadar ağır bir yük. Bunu o da biliyor ve bu yükten kurtulmak istiyor. Onun dönüşünü

heyecanla bekleyen bir kız arkadaşı olmaması mümkün değil, o kadar yakışıklı ki. Vicdanıyla baş başa olmaktansa, o kızla baş başa olmayı tercih ederdi. Bu yükle ve benimle olmaktansa.

Daha önce de öldürdüğünü biliyorum. O da benim bildiğimi biliyor. Ama daha evvel kurbanlarından hiçbirinin yüzüne bakmamış. Bir annenin sevgisiyle ve ölü bir kadının sükunetiyle dolu gözlerim, kendi gücüyle birleşip onu eziyor ve bana ağlayacakmış gibi geliyor. Şimdi değil ama. Sonra. Hayalleriyle ve geleceğiyle yüz yüze kaldığında.

Onun için üzülüyorum. Katile raptedilmiş o gencecik çocuğa üzülüyorum. Liderleri tarafından semboller ve bayraklar ve savaş ve iktidarla kandırılmış gençlik için üzülüyorum. Bir an onun pekâlâ yeğenim olabileceğini düşünüyorum. Ama hayır. Uri'nin İsrail için cinayet işleme göreviyle ilgili hiçbir şüphesi yok. Bu asker benim yeğenim değil.

Ne garip, ne garip, o çok yakışıklı ve ben sevgi doluyum.

Yusuf, David'e böyle mi bakmıştı? Tarifi imkânsız bir sevgiyle?

Ah, David! *Kardeşim.* Seni öyle bir berraklıkla görüyorum ki şimdi. Kendi teninde bir yabancı gibi yaşadın. Yıllarca beni aradın, her ipucu seni bir başka mezara ya da marazi bir gazete manşetine götürse de hiç yılmadın. Yüreğin sadece alkolün sana bahşettiği bir geçicilikle huzur buldu. Belki olur da ben, kız kardeşin, ait olacak hiçbir yer bulamayanlara özgü o iradeyle senin yalnızlığının uçurumunu kapatabilirim diye. Ama beni bulduğunda yeterince yaklaşamadım sana. Sen utancını ve günahlarını açtın bana ama ben acılarım üzerine tüneyip sessizce oturmakla yetindim. Ah, kardeşim! Bir yenilenmişlik hissediyorum şimdi, bir yeniden doğuşun yaklaştığını. Senin affedişinle başlayacak olan. Bütün bunlar bittiğinde sana geleceğim. Yakında hepsi bitecek. *Dünya buna daha fazla seyirci kalamaz.* Buradaki yıkım aklın alamayacağı kadar büyük. İs-

rail bunun üzerini örtemeyecek. Bu sefer örtemez. Sonunda dünya anlayacak. Bir şeyler değişecek. Yakında sana gelip af dileyeceğim. Sen benim etimsin, kanımsın. Sen Hasan ile Dalya'nın oğlusun. Yahya ile Besime'nin torunusun. İki çocuk babasısın. Silahını bana doğrultmuş olan bu askerle konuşmak istiyorum. Ama söyleyecek ne var ki? Hem sözler birbirlerine bu kadar yakın duran hayatla ölümün enginliğini küçültebilir mi?

Gözlerimi kapatıyorum, hayatım titrek bir ışıkla kırpışarak bir bütün haline geliyor, şekilleniyor. O kadar çok hata yaptım ki. Yeterince sevmedim. Yeterince sevemedim.

Bir ses, "Laa aaaahh," diye bağırıyor, sesin Hüda'ya ait olduğunu biliyorum ve keskin nişancıların bakışları altında dolaşmakta olan kızımı görünce gözlerim dehşetle yuvalarından uğruyor.

Askeri ve kafama dayalı tüfeği unutuyorum.

Uçabiliyorum ben. Vallahi. Kızıma doğru uçuyorum.

Kendimi üzerine atıyorum, şişman olduğum için mutluyum, böylece onu yere yıkabildim.

Anlatılamayacak kadar mutluyum. Keskin nişancılar onu görmedikleri ve yerde, güvenlik içinde yatmakta olduğumuz için sevinçten havalara uçmaktayım. Toz bulutlarının altında kaldığımız için.

Uzaklardan bir yerden bir müezzininin sesi geliyor. Ezan gökten hüzünlü zambaklar gibi üzerimize dökülüyor. "Allahu ekber" yıkımın mide bulandırıcı kokusunun üzerine ve içine yayılıyor. Yankısında Doğu'nun prangaya vurulmuş şarkısını duyabiliyorum. Altımda yatmakta olan kızımın korku dolu gözlerine bakıyorum ve içim sıcacık oluyor. Kızıma duyduğum sevgiyle delirmekteyim. Benim bir tanecik küçük kızım.

Sara.

Hayatımın en güzel şarkısı.

Yuvam.

Kıpırdayamayacak kadar yorgunum. Fısıldıyorum ona: "Seni seviyorum."

Macit'le ikimizin, Sara'nın günün birinde sahip olacağı torunlarımızın bitmek bilmeyen gürültü patırtısı içinde yaşlandığımızı hayal ediyorum.

VIII

NİHAYE O BİDAYA

(Bir Son ve Bir Başlangıç)

45

Kızlarımızın Sevgisi Uğruna
2002

Amal vurulmuştu.

Kendi bedenini terk eder ve kendi gözlerinden çıkıp giderken bile Amal, öldüğünü bilmedi. Kızının hayatını kurtarmış olmanın verdiği sevinç içinde öldü. Mutlu düşünceler içinde ve sevgiyle. Bir mırıltıyla ölüp gitti, sanki ölüm bile yaralı bir yüreğin böylece açılışı karşısında saygıyla kenara çekilmiş, varlığını belli ederek o yumuşacık anı bozmak istememiş gibi. Sanki ölüm ona bir ninni söylemiş gibi.

Sara'nın yirmi yılının bir araya gelip bir cevap, bir amaç ya da o hatırayı güçlendirecek bir irade bulabilmek için o birkaç dakikayı didik didik araştırıp duracakları gündü o gün. Ya da Sara'nın zihnini o hatıradan koruyacak biçimde güçlendirmek için.

O günün üzerinde salınan o tembel pus.

Susuzluklarının o derin uçurumu.

Gökyüzünü bir yosun gibi sarmış olan o kıyamet tozu.

Sara o gün annesinin neden dışarı çıktığını bilmiyordu. Bir Kızıl Ay ambulansı var mıydı gerçekten?

Sara kapıdan dışarı, annesine doğru adım attığında, gözleri bir rüyadan yeni yeni açılmaktaydı. Rüyasında, onuncu do-

ğum gününden bir süre önce verdiği keman resitalini görüyordu, seyircilere bakmış ve annesinin bir gurur sisiyle kaplı, yumuşamış yüzünü görmüştü. *Hatırlıyor musun, anne?*

Ama rüyasında sadece iki kişilik bir seyirci için çalıyordu, Amal ve Macit için, öylesine alkışlıyorlardı ki onu, rüya tiyatrosu büyüdükçe büyüyordu. Macit'in yüzü kendi yüzüydü. Sara bütün hayatı boyunca kendi yüzünün parçalarından babasının yüzünü çıkartmaya çalışmıştı. "Ona o kadar çok benziyorsun ki," demişti bir seferinde Amal kızına. *Bana bunu söylediğin zamanı hatırlıyor musun, anne? Ben hatırlıyorum. Beş yaşındaydım.*

Rüyasında eğilerek selam vermişti onlara. Sonra aniden, anneannesi Dalya ve dedesi Yahya, amcası Yusuf, Fatima, kuzeni Filistin, büyük-büyükbabası Yahya ve büyük-büyükannesi Besime, Ayn Hod ve büyük amcası Derviş'in atları ve Sara'nın Cenin'de annesiyle geçirdiği zamanı dolduran bütün yüzler ve hikâyeler. Bütün ataları, kendi tohumlarının bu meyvesini alkışlamışlardı. Arkaplanına Ayn Hod'un yemyeşil manzarasının yerleştiği tiyatro salonu alkışlarla inliyordu. Sonra alkışlar bir gökgürültüsü kadar güçlendi –Kızıl Ay ambulansı mıydı o acaba?– ve rüyasının ortasından kırılıverdiği yerden gerçeklik içeri sızmaya başladığında, dışarıda dikilen annesini gördü profilden. Böylece Sara sahneden inmek üzere, Amal'la Macit'e doğru yürüdü ama Macit'in yüzü artık Sara'nın yüzü değil, başı miğferli bir İsrail askerinin yüzüydü. Keman resitalinin sakin letafetiyle Cenin'deki yıkımın şok edici korkunçluğu arasından annesine doğru yürüdü. Bir rüyadan uyanışın sersemliğiyle gidiyordu Amal'a doğru.

Sonra çığlığı duydu ve annesinin ağırlığı altında uyandı.

Sen annelerin en güzelisin.

Sara annesinin o son dakikalarını hiç unutamadı. En az on dakika, belki bir saat, kısacık bir sonsuzluk. Bütün dünya

görsün diye bir internet sitesinden annesine yazdığı mektupta sözlere dökerken, tekrar tekrar dönüyor zihninde o dakikalar:

> *Yüzün aşağıya, bana bakıyor. "Seni seviyorum" sözcükleri şekilleniyor, yarı aralık, susuzluktan çatlamış dudaklarında. Ama hiç sesin çıkmıyor. O zaman söylemek istiyorum sana, geceleri uyuduğumu zannederek odama geldiğini, bana sarıldığını bildiğimi. Beni sevdiğini biliyorum. Sana bunu söylemek istiyorum. Nefesin her zaman sevgi ve ıstırap doluydu. Sana bunu söylemek istiyorum ama çok korkuyorum, çünkü artık beni hayatından bile daha fazla sevdiğini gösteren nihai bir kanıtım var. Neler düşündüğünü merak ediyorum. Beni affetmene ihtiyacım var. Sana ihtiyacım var ve seni benden almaması için Tanrı'ya yalvarıyorum. Şimdi değil, ne olur. Böyle değil.*

Keskin nişancının Sara'yı vurmak için sıktığı kurşun Amal'ın etine saplanmış, bağırsaklarını delerek canını ılık kahverengi bir gölcük oluşturana kadar akıtmıştı. Sara, kuşatma bir hafta sonra sona erene dek annesinin kanıyla kaplı kalmıştı. Silahını Amal'ın alnına dayamış olan asker, Sara'yı annesinin cansız kollarından ayırmıştı. Sara gitmemek için onunla mücadele etmişti. Ona kendisini de vurmasını söylemişti. Şok içindeyken bile adamın, Sara'nın İngilizce konuştuğunu duyunca ne kadar şaşırdığını görebilmişti. Asker Sara'yı Hüda'nın evine doğru sürüklerken, titreyen kırık bir İngilizceyle "artık kimseyi vuramayacağını" söylemişti ama kime söylüyordu bunu, belli değildi.

Asker Sara ile Hüda'ya bir termos su vermiş, iki gün sonra bir tane daha getirmişti ve kamp "açıldığı" zaman "kadının bedeni"ni nerede bulabileceklerini anlatmıştı. Amal'ın cesedini kökünden sökülmüş bir zeytin fidanının altına sakladığını

söylemişti. Onlara kuşatma sürdüğü sürece yetecek kadar yiyecek ve su vermişti ama bir kızın üzerinden annesinin kanlarını yıkamaya yetmiyorlardı.

Kuşatma kaldırıldığında gazeteciler kampa doluştular. Arkalarından su ve yiyecek geldi; hayatta kalanlar birbirlerini, ölülerini, değerli eşyalarını ve yaşam iradelerini bulmaya çalıştılar. Okul kitapları, tamir isteyen ayakkabılar, kapkacak, hayatın eşyaları, yıkılmış evlerin dört bir yanına dağılmıştı. Hacı Salim kurtulamamıştı. Kaçan komşular onu evinden çıkartmaya çalışmışlar ama yaklaşan buldozer yavaşlamamış ve bütün ağırlığıyla yüklenerek ihtiyar adamın evini kendisi de içindeyken yerle bir etmişti. Bunu duyduğunda Sara ağlamış, rahmetli annesine şöyle yazmıştı:

> *Hacı Salim'in evinin yıkıntısı altına canlı canlı gömüldüğünü biliyor muydun anne? Şimdi cennette sana hikâyeler anlatıyor mu? Keşke onunla tanışabilseydim. Keşke dişsiz gülüşünü görebilseydim, yüzünün kayış gibi derisine dokunabilseydim. Keşke ona yalvarabilseydim, sizin küçüklüğünüzde yaptığınız gibi, Filistinimizin bir hikâyesini anlatması için. Yüz yaşını geçmişti o, anne. O kadar uzun bir hayat, bir buldozerin altında ezilmek için mi yaşandı? Filistinli olmak bu mu demek?*

Nisan, çiçeklerin ayı, Sara'yı sonsuza kadar annesinin kolları arasında tutacak. Nisan, anne kızın birbirlerine tekrar âşık oldukları, kendilerini kollayan duvarların ardında öfke ve hınç fırtına gibi eserken bütün gece oturup konuştukları aydı. Nisan, Amal'ın kızının gözlerinde kendine yeni bir yuva bulduğu aydı. Sara, her şeyin başlangıç ve bitiş yeri olan o nisan ayında yaşadıklarını internet sitesinde, www.aprilblossoms.com'da kayda geçiriyor. O nisan ayı, Sara'nın hem sevdiği hem de nefret ettiği.

Sara Pennsylvania'ya dönecek. Bu kesin, çünkü yazdıkları yüzünden daha şimdiden İsrail'in "güvenliğimizi tehdit edenler" listelerine girdi bile. Gölgelerin bile köklerinden sökülüp atıldıkları bu topraklar üzerinde saklanacak hiçbir yer yok. Ama Sara'nın yüreği hep Cenin'de kalacak.

Hüda afallamış bir vaziyette kampta dolaşıyordu. Doğduğu, tacizlere ve dehşetlere gark edildiği, sevdiği ve üzerine titrediği o yer, bir kez daha yerle bir edilmişti. İnsanların hayatlarından geriye kalanlar dalga dalga uzanan enkazın içinden çıkıyordu. Hüda, işe yarar bir şeyler bulabilmek için dolaşıyordu. Yıkıntıların arasında her nasılsa ayakta kalmış bir banyo duvarında bir kadına ait olduğu belli bir bornoz asılıydı hâlâ. Arkadaşı ve komşusu olan kadının bornozuydu bu. İşe yarar bir şeydi. Yine de Hüda onu olduğu yerde bıraktı. Bir insan eli, sadece parmakları görünecek şekilde yerden fırlamıştı. Birisi canlı canlı gömülmüştü. Elin etrafından dolaştı dikkatlice, sahibi için bir Fatiha okudu mırıl mırıl. Küçük bir kız çocuğuna ait bir ayakkabı. Her yerde okul kitapları, yırtık pırtık, üzerlerinde tank paletlerinin izleri. Bir oyuncak bebek. Hüda bebeği yerden aldı. Bir kolu kalmıştı yalnızca. Tek kollu bebek elinde, yere oturdu. Bebeğe baktı. Uzun uzun, dikkatle. Zamanın döne döne esen meltemini hissetti yüreğinde ve küçük bir kız oldu tekrar. Bu onu gülümsetti, hüzünlü de olsa. Elini bebeğin başına koydu, gözlerinden yaşların boşanmasına sebep olan bir hareketle bebeğin kıtıklaşmış saçlarını düzeltti. Hafifçe hıçkırıyordu ağlarken, durmaksızın kırılmakta olan bir yüreğinkini andıran sesler çıkartıyordu. Ve faziletle gözlerini kapatarak dua etti: "Allahım, hepimize yardım et, yaşayalım da bitsin artık bu hayat."

Hüda yalnızca cenaze sırasında çığlıklar attı. Çocukluk arkadaşının bedenine kapanıp haykırdı. Gömebileceği tek ceset

buydu. Cemil'in cesedi bulunamamıştı. Bütün anneler gibi Hüda da oğlunun ölebileceğinin farkındaydı. Ama hangi annenin yüreği böyle bir şeye hazırlıklı olabilir ki? Sadece çığlıklar attı. Gökyüzüne yollanan ilkel bir çağrı. Çocukları, onların Hüda'nın yüzünü kırıştıran ve çarpıtan sevgileri ve ölümleri için. Ellerini mezarları kaplayan toprağa soktu, kaderin ta kendisini elleriyle yoğururcasına, kendi acısını avuçlarcasına havaya kaldırdı toprağı ve yüzüne sürdü. Orada öylece oturup kaldı, toz toprak içinde, ağlayarak.

David de oradaydı. Yedi uzun sıra halinde yan yana dizilmiş mezarların başında, Hüda'nın yanında sessiz sessiz duruyordu. Birbirlerini gayet iyi tanıyorlardı, çünkü David ailesini bulmaya geldiğinde ona isimlerini ve haklarındaki söylentileri anlatan Hüda'ydı. Ama artık konuşmuyorlardı. Hiç kimse konuşmuyordu.

Cenin'de hayatta kalmayı başarmış birkaç erkek kazmışlardı mezarları. Kefenlere sarılmış bedenler mezarlara indirilirlerken çocuklar merakla olan biteni seyretmişlerdi. Kadınlar mezarların üzerindeki toprağı yüzlerine sürüyorlardı. Dünyanın şahitlik etmediği ilkel çığlıklarla yas tutuyorlardı.

David sessiz sessiz ağlıyordu. Kız kardeşinin bedeninin başında, işkence gibi bir ayıklık içinde, içki içmek arzusu bedeninin kokusundan belli olarak. Hiç ses çıkartmamasına rağmen ıstırabının gücü o denli büyüktü ki, mezarların üzerinde yağmur yüklü bulutlar gibi dolaşıyordu. Gözyaşları hiçbir şekilde boğulmayan, sarsılmayan ve dokunulamayan bir yalnızlığın içinde birikiyordu.

Ari, ayakta değildi. Amal'ın mezarının başına çökmüş, sırtında ağır bir ıstırap, yumuşacık bir sesle konuşuyordu Amal'la. "Bunu yanına al," diye fısıldadı Amal'ın bedenine, "hayatımı babana borçluyum. Ona söyle, bir daha onun kadar iyi bir dostum olmadı hayatım boyunca." Ve Sara, Ari'nin

on sekiz incili broşu annesinin kefene sarılı bedeninin üzerine bırakışını izledi.

Bayan Perlstein'ın broşu seninle birlikte gömüldü, anne.

Saatler sırtlarına yorgunluk ve susuzluk yükleyerek geçip giderken ağıtlar yerlerini, yorgun bir ıstırabın sessizce sızlanan dualarına bıraktı. Ari topallayarak cematin arasına girip cenaze namazı kıldı. Birlikte Fatiha okudular ve amin diyerek avuçlarını yüzlerine sürdüler.

"Bana namaz kılmayı deden öğretmişti," dedi Ari, Sara'ya daha sonra.

"Onu tanımış olmayı çok isterdim," diye cevap verdi Sara.

"Sana hatırladığım her şeyi anlatırım. Dedeni çocukluğundan beri tanırım, anneannen Dalya'yla evlendiğinde de yanındaydım. Hatta sana büyükbüyük ataların Hacı Yahya ile Hacı Besime'den de bahsedebilirim. İstersen seni Ayn Hod'a götürür, kökenlerini görmen için gezdirebilirim. Ben de çocukluğumdan beri gitmedim oraya. Şimdi Hasan'ın torunuyla tekrar gitmek çok şiirsel olacak. Kesinlikle. Eğer gelirsen bana büyük bir iyilik yapmış olursun. Hem deden Hasan'ı da mutlu etmiş olursun, her neredeyse o şu an. Ona öyle borçluyum ki."

Cenin'in hikâyeleri komşu kasabalara kadar sızmıştı. Başındaki ve kollarındaki bantlardan savaşçılardan biri olduğu anlaşılan, bedeni saplandığı metal bir çubuktan sallanan genç bir adamın görüntüsü. Buldozerle yıkılan evinin altında kalan ihtiyar bir adamın, yüz yaşını geçmiş olan hacının hikâyesi. Kızını kurtarmaya çalışırken ölen Filistinli-Amerikiyya'nınki. Bu kadın gençliğinde de bir İsrail kurşunuyla vurulup kurtulmuş da, sonra kızına atılan kurşun gelip onu bulmuş. Amal'ın hikâyesi çok geniş yankı bulmuştu. Hikâyeyi duyan Müna Jalayta, Kolombiyalı kız kardeşleri arayıp ağlayarak, "Amal

Cenin'de öldürülmüş," demişti. Masal yurtdışına da yayılmış, kocasının omuzuna yaslanıp onunla birlikte yardım ettiği ve çok sevdiği kadın ile onun kızı için ağlayan Elizabeth'in yüreğine ağrılar sokmuştu. Angela Haddad ve Bo Bo eski bir arkadaşlarının ölümü için yas tutmuşlardı. Ama bu hikâye de diğerleri gibi, zamanla unutulup gidecekti.

İsrail sonunda kampı açtığında, Birleşmiş Milletler gelmedi. Her fırsatta Filistinli intihar bombacılarının havaya uçurdukları yerlerde dolaşıp taziyelerini bildiren ve İsrail'le sonsuza kadar ittifak yeminleri eden Amerikalı senatörler gelmediler. Cenin, aralarında Amal'ınkinin de bulunduğu elli üç bedeni bir toplu mezara gömdü ama yüzlerce kişi kayıplara karışmıştı.

Birleşmiş Milletler'in Cenin'e adımını dahi atmamış, ne kurbanla ne de kurban edenle tek kelime konuşmamış birisi tarafından hazırlanan resmi raporunda bir katliamın söz konusu olmadığı sonucuna varılmıştı. Bu sonuç Amerika'daki gazetelerin manşetlerinde da yankılanıyordu: "CENİN'DE KATLİAM OLMADI." "İSRAİL YALNIZCA MİLİTANLARIN ÖLDÜRÜLDÜĞÜNÜ BİLDİRİYOR."

Seni öldürdüler ve manşetlere gömdüler, anne.

Nasıl bağışlarım, anne? Cenin nasıl unutsun bunları? Bir insan bu yükü nasıl taşır? Bir insan bunca zaman böylesi bir adaletsizliğe sırtını dönebilmiş bir dünyada nasıl yaşar? Filistinli olmak bu mu demek, anne?

Yalnızca Sara'nın yüreğinin etrafını, sessiz bir çığlık bir sis gibi sardı. İçinde hiçbir sözcük ya da tarif yok. Bazen Sara bunun gerçeklerin açığa çıkmasını talep eden politik ya da insancıl bir mecburiyetten kaynaklandığını düşünüyor. Bazen de sadece öfkeymiş gibi geliyor ona bu. Ama yalnızlığın

gölgesinde kaldığında, bunun yüreğinden gelen sözsüz bir mırıltı olduğunu anlıyor. Amal'la yalnızca bir saniye daha geçirebilmeye, onun sözlerine karşılık vererek, "Ben de seni seviyorum," demeye duyduğu, o başka hiçbir şeye benzemeyen hasret.

46

Tanrı'nın Parçaları
2002–2003

Ari, birkaç hafta sonra sözünü tuttu ve Sara'yı Ayn Hod'a götürdü. David'den de onlara eşlik etmesini istemişlerdi. Üçü birlikte köyün içinde yürüdüler. Her yerde modern heykeller vardı. Çoğu Fransız Yahudisi olan birkaç sanatçı açık havada manzara resimleri üzerinde çalışmaktaydılar ve köyün sakinleri de şortlar ve yazlık elbiseler giymiş olarak sokaklarda yürüyorlardı. "Bu senin ailenin evi," dedi Ari, güzel bahçeleri ve meyveye durmuş ağaçları içindeki muhteşem bir taş evi işaret ederek.

"İçeri girebilir miyiz?" diye sordu Sara.

"Soralım bakalım." Ari kapıyı çaldı.

Otuzlarının başlarında, güzel bir Yahudi kadın açtı kapıyı. Kapının önündekilerin Filistin nostaljisini yaşatmaya çalışan yabancılar olduklarını anladığında içeri girmelerine izin vermedi.

"Ne yapmaya çalıştığınızın farkındayım. Ama burasının artık bizim evimiz olduğunu kafanıza sokun lütfen." *Bizim*'i iyice vurgulayarak söylemişti. "Ayrıca, içeride bebek uyuyor." Bunu söyledikten sonra kapıyı kapattı ve muhtemel misafirleri oradan uzaklaştılar.

Sara, bir zamanlar içlerinde Ganuş ile Fatuma'nın yaşamış oldukları ahırların fotoğrafını çekti. Büyük amcası Derviş'e, onun en tatlı hatıralarının içinde geçtiği o taş binaları ziyaret edeceğine söz vermişti. Oğullarından üçü, Amal'ın kuzenleri, direnişe katılmış ve hayatlarını kaybetmişlerdi. Diğerleri hapisteydi ve Derviş ölümün artık kendisini alması için dua eder olmuştu. Ama tekerlekli iskemlesinde, o en arkadaki, en dipteki yerde yaşamaya devam etmişti.

David ile Ari, köyün üst tarafında eskiden mezarlığın olduğu yerde Besime'nin mezarını bulmuşlardı. Mezar taşlarının çoğu kaldırılmıştı. Ama uzun otların arasından bir demet beyaz çizgili kırmızı gül görülebiliyordu.

"Hemen hemen buralarda bir yere gömmüştük onu," dedi Ari. "Bu gülleri Dalya ekmişti."

Sara, Ari ile David'e yetişti. Birlikte geçirdikleri son günlerde Amal kızına, mezardan ve güllerden bahsetmişti. Hikâye aklında hâlâ taze olduğu için erkeklerin neye bakmakta olduklarını hemen anladı.

"Büyükbüyükannem Besime için bir Fatiha okuyalım mı?"

"Elbette," dedi Ari.

"Bana da öğretir misiniz? Fatiha'yı?" diye sordu nihayet David.

"Elbette."

Gün sona ermeden, Sara biraz daha ileriye, Hayfa kıyılarına doğru sürdü arabasını. Hüda Teyzesine denizin fotoğraflarını çekeceğine söz vermişti. Bütün hayatı boyunca Hüda bir kez olsun, okyanusun kenarında, "Oturacağım yalnızca, yüzme bilmiyorum ya," diye anlattığı çocukluk rüyasını gerçekleştirememişti.

Sara hep özlediği büyük aileye nihayet Cenin'deyken kavuşmuştu. Hüda anne yarısı bir arkadaşıydı artık. Büyük amca-

sı Derviş ona varlıklarından bile haberdar olmadığı çok sayıda kuzen bağışlamıştı, birinci göbekten, ikinci göbekten, üçüncü göbekten. Ama içlerinde en çok Mansur'u seviyordu.

Annesi öldükten bir yıl sonra, Sara hâlâ Cenin'deydi ve zengin körfez ülkelerinden arada sırada gelen yardımlarla son derece yavaş ilerleyen tamir çalışmalarına yardım ediyordu. Bir Fransız sivil toplum kuruluşunda iş bulmuştu ve Hüda'nın yanında kalıyordu. Amcası David sıkça geliyordu Cenin'e ve Jacob'da öyle. Bu birbirlerinden çok farklı insanlar birbirlerini kayıplarının hatıralarında, huzur umudunda bulmuşlar ve bir çeşit aile oluşturmuşlardı.

Kız kardeşinin ölümünün ardından David içmeyi bırakmıştı. Sara'nın www.aprilblossoms.com sitesine şöyle bir yazı yazmıştı:

> *Artık içmiyorum, kardeşim. Bir şekilde bana bu hediyeyi sen verdin. Hiçbir zaman ne tam Yahudi ne de Müslüman olacağım. Asla tam Filistinli ya da İsrailli olamayacağım. Ama senin beni kabullenişin, beni bir insan yaptı. Sen büyük zalimliklere kadir olduğum gibi, büyük sevgilere de kadir olduğumu anladın.*

Sara sonunda sınırdışı edilip Amerika'ya dönmek zorunda kaldığında El-Cezire haber ajansı için çalışmaya başladı. Kuzeni Jacop da onunla birlikte Amerika'ya gitti ve Amal'ın da okulu olan Temple Üniversitesi'ne yazıldı. Amcası Yusuf gibi matematiğe yatkın olduğu çıkmıştı ortaya.

Cenin'de geçirdiği süre zarfında Sara ne yapıp etti ve hiç sahip olamadığı erkek kardeşi gibi gördüğü Mansur için Amerika'dan vize almayı başardı. İsrailliler Usame'yi serbest bırakmışlardı; o da, Hüda da oğullarını gitmesi konusunda yüreklendirdiler. Böylece Sara, Pennsylvania'daki evine dönü-

şünden kısa bir süre sonra, gelip Amal'ın elleriyle onardığı eski viktoryen evde kendisi ve Jacop'la birlikte yaşasın diye Mansur'a bir bilet gönderdi.

David bununla ilgili www.aprilblossoms.com'a şunları yazdı:

Hüda ve Usame bana Mansur'un sanat eğitimi aldığını ve yarım-zamanlı olarak Sara'yla birlikte çalıştığını söylediler. "Çok iyi gidiyor," dedi Hüda. "Sürekli yazıyor bana, bak." Bana bir deste mektup gösterdi. "Bak burada ne yazmış," diyerek Mansur'un işgal altında olmayan bir ülkede yaşamaktan duyduğu şaşkınlığı anlattığı bölümü okudu. Bir insanın kendi bildiği gibi yaşamasının ve canının istediği gibi hareket edebilmesinin ruhunu böylesine harekete geçirebileceğini hiç tahmin etmiyormuş.

Hüda ile Usame'yi çok sık ziyaret ediyorum. Hüda çok güzel yemekler yapıyor ve ikisi de canım bir içki çektiğinde beni gayet güzel hizaya sokuyorlar. "Nargile iç, onun yerine," diye ısrar ediyor Usame, birlikte meyve melaslarından nargile içiyoruz. En güzeli ballı elmalı tütün.

Dün oradaydım ve Usame çocuklarımızın Pennsylvania'daki evlerinde nasıl da kardeş gibi yaşadıklarından bahsetti. Bir Amerikalı, bir İsrailli ve bir Filistinli. "Ne güzel değil mi?" dedi Hüda, onunkiler kadar güzel kaplan gözleri görmedim.

"Evet, hakikaten öyle," dedim, ballı elma tütünün dumanını içime çekerek.

Sevgiler, David

Sevgiler, İsmail...

47

Yusuf, Filistin'in Bedeli
2002

Planlıyorum. O anı yaşıyorum. Görebiliyorum. Bunu gerçekleştireceğim. Öldüreceğim. Ama yapamam. Yapamayacağımı biliyorum. Aşk bir rüyada geldi bana ve dudaklarını alnıma değdirdi.

"Bize aşktan başkası yakışmaz, canım benim," dedi. "Ölüm bile aşkımızı solduramaz, çünkü ben senin damarlarında yaşıyorum."

Canım karım. Güzeller güzeli Fatima.

Tekrar rüyaya dalmak ve onu bir kez daha bulabilmek için çırpınıyorum.

Fatima'nın aşkını intikamla kirletmeye elim varmaz, biliyorum. Kanlarını akıtmayı ne kadar çok istersem isteyeyim, söyleyecekleri yalanlarla babamın adını karalamalarına izin veremem. Amal'ı yeryüzünde tek başına bırakamam. Sözlerimi tutamadım. Denedim. Karımı ve çocuklarımı korumak. Kız kardeşimin hayatını aileye ve sevgiye doğru yöneltmek. Denedim, baba.

Artık geri adım atamam. Atabilir miyim? Tekerlekler dönmeye başladı.

"Elimden gelmiyor," diyorum.

"Elinden gelmiyormuş. Korkak. Yapmasan da sana patlayacak o bomba."

Sana patlayacak.

Acıyla yaşayabilirim ama acıya sebep olamam. Gazabımı yer yutar, içimi dağlamasına izin veririm de arkamda ölümden bir miras bırakmam.

"Anlıyorum, kardeşim," diyor bir başkası.

Amerikalıların binasına bir başkası sokuyor bombayı. Bana patlıyor bomba.

Ve televizyonda, kendi karanlığımda gördüklerimin aynısını görüyorum. İçimde yaşayıp gidiyor yavaş yavaş çürüyen ve ölmek bilmeyen yıllar boyunca. Yüzüm dünyanın her tarafında yayınlanıyor, baskıya giriyor.

"Dünya senin yüzünü biliyor artık Yusuf," diyorlar ve elime bir kurşun tutuşturuyorlar. "Seni bulduklarında onur neyi gerektiriyorsa onu yap."

Silahım ve tek kurşunum hep cebimde. Ölümümü, onurun gerektirdiği şeyi, giysilerimin içinde taşıyorum ben, yani onların teröristi, hayatın küf kokulu katmanlarında kendime iş ararken. Basra'da işçiyim. Kuveyt'te taş taşıyorum. Ürdün'de bir dilenciyim neredeyse. Sonra, bir okulda hademe. *Kader amma da inatçı iş alışkanlıklara gelince.* Kütüphanenin altındaki odaya sokuyorum başımı. *Kader amma da merhametli.* Nereye gitsem, babamın kitaplarıyla, tek kurşunumla, onun aşkı ve hayaliyle, geçmişle ve geleceğin hatıralarıyla bir başımayım.

Amal'a sayısız mektup yazdım. Desteler halinde kirli duvarlarımın önüne dizilmiş duruyorlar. Ama onunla haberleşir de yakalanırsam, ne cehennemlere atarlar onu, kimbilir. Bir de, ah, İsmail. Senin yaranı o kadar uzun zaman omuzlarımda taşıdım ki, artık benim tenime oyuldu. Bak, burada.

Nisanın haberlerini okuyorum ve gözyaşları akıtarak ağlıyorum. Karanlığı ve aşkı akıtarak ağlıyorum. İşte tam burada, içinde yaşadığım kütüphanede: www.aprilblossoms.com.

Sevgili Amal, umudun uzun hecesiyle.

Bazen hava hatıraların iç çekişiyle kesifleşiyor. Bir zeytin rüzgârı ya da Aşk'ın saçlarının yasemin kokusu. Bazen de ölü rüyaların ağırlığını taşıyor. Zaman bazen bir ceset kadar ağırlaşıyor ve yatağımda, yanımda yatıyor.

Ve ben orada uyuyorum, onur neyi gerektiriyorsa onun istediği zaman çıkıp gelmesini bekleyerek.

Çünkü verdiğim sözleri tutamamış olsam da, insanlığımı koruyacağım.

ve Aşk damarlarımdan sökülüp atılamayacak.

YAZARIN NOTU

Bu hikâyedeki karakterler hayal ürünü bile olsalar, Filistin öyle değil; keza tarihi olaylar ve kişilikler de... Hikâyenin geçtiği yerleri ve tarihi yanlışsız tasvir edebilmek için kitapta ayrıca dökümü yapılmış, bazı durumlarda metnin içinde de kendilerinden alıntı yaptığım pek çok yazılı kaynağa başvurdum. Olup biteni en doğru biçimde kaydetmek uğruna çoğu zaman çok yüksek şahsi ve mesleki bedeller ödemek zorunda kalan bu tarihçilere minnettarım.

Bu hikâyeyi yazıp yayımlatmak 2002'de başlayan uzun bir yolculuk oldu. Kitabın ilk basımı *The Scar of David* (David'in Yarası) adı altında, küçük bir yayınevi tarafından yapıldı ve yayınevi kitabın basımından kısa bir süre sonra iflas etti. Fakat o kısacık süre içerinde kitap Fransızcaya çevrilip Éditions Buchet/Chastel tarafından *Les matins de Jénine* adıyla basılmıştı bile. Buchet/Chastel'deki harikulade editörüm Marc Parent sayesinde, kitabın ilk basımından iki yıl sonra Pontas Edebiyat ve Film Ajansı'ndan Anna Soler-Pont tarafından temsil edilmeye başlandım. O noktadan itibaren Anna, kitaba yeniden can vermeye başladı. Onun çabaları sayesinde kitap yirmi dile çevrildi ve Bloomsbury Yayınevi kitabı İngilizcede bir kez daha basmayı önerdi. Anna'ya ve Bloomsbury'ye bana verdikleri bu ikinci şans için büyük şükran borçluyum. Özellikle Alexandra Pringle'a bu kitaba böylesine alışılmadık şartlar altında bile sa-

şartlar altında bile sahip çıkacak kadar çok inandığı için teşekkür etmek istiyorum. Editörüm Anton Mueller'e romanı daha da iyileştiren edebi kavrayışı ve tecrübesi (ve bana gösterdiği tahammül) için teşekkür etmek istiyorum. Ayrıca Janet Mcdonald'a yaptığı mükemmel metin editörlüğü için teşekkür etmek istiyorum.

Bu romanın çekirdeği, Ghassan Kanafani'nin, 1948'de yerleştikleri bir evde buldukları Filistinli bir oğlan çocuğunu büyüten Yahudi bir aileyi anlattığı hikâyesi tarafından atılmıştır. 2001'de, Kudüs'te geçen çocukluğumu anlattığım bir makalemi okuduktan sonra bana bir e-posta yollayan Dr. Hanan Aşravi şöyle diyordu: "Çok dokunaklı bir yazı – kişisel, Filistinli ve insan. Birinci sınıf bir biyografiyi kaleme alabilecek birisi olduğunuz izlenimi veriyor. Böylesi bir anlatıya çok ihtiyacımız var. Düşünmez misiniz?" Dolayısıyla, yazmak konusundaki ilk cesaretimi Dr. Aşravi'ye borçluyum. Bundan bir yıl sonra, askeri bölge ilan edilerek gazeteciler ve yardım kuruluşlarının çalışanları da dahil tüm dünyaya kapatılmış olan Cenin Mülteci Kampı'nda bir katliama girişildiğini duyunca oraya gittim. Orada tanık olduğum dehşet, bu hikâyeyi bir an evvel anlatma ihtiyacını duyurdu bana. Cenin halkının metaneti, cesareti ve insanlığı ise ilhamım oldu.

Leeway Vakfı'nın verdiği bir ödül, yazarken karşılaştığım maddi sorunların ağırlığını üzerimden alarak beni rahatlattı. Bu harikulade kuruluşa ve onun gibi diğer kuruluşlara, sanatsal dışavuruma verdikleri değer ve destek için minnetarım. Gitgide daha da biriken borçlarım ve yayınevlerinden art arda gelen ret mektupları yüzünden kendimden durmaksızın şüpheye düştüğüm dönemleri arkadaşlarımın sevgisi ve yüreklendirmeleri sayesinde aşabildim. En huysuz anlarımda bile hiç azalmayan dostluğu ve desteği için Mark Miller'a her zaman borçlu kalacağım. Ayrıca, bilhassa bu kitabı gelişimi

sırasındaki çeşitli evreler sırasında tam üç kez okuyan Mame Lambeth'e ve ayıp denecek kadar erken saatlerde kahvaltı için evine gittiğimde beni nezaketle karşıladığı bütün cumartesi sabahları için, bugüne kadar sahip olduğum en iyi dost olan David Mowrey'e minnettarım.

Cömert ruhları, tavsiyeleri ve yüreklendirmeleri bu kitabın yaratılmasında ve gerçekleştirilmesinde (kendileri bunu bilseler de, bilmeseler de) büyük rol oynayan bazı kişilere sıcacık birer teşekkür etmeyi de borç bilirim: Dr. Evalyn Segal, Gloria Delvecchio, Karen Kovalcik, Peter Ciampa, Yasmin Adib, Beverly Palucis, Martha Hughes, Nader Pakdaman, Anne Parish, William Kowalski, Dr. Craig Miller ve Anan Zahr.

Kendisiyle şahsen yalnızca bir kez ve çok kısa bir süre karşılaşmış olmama rağmen, Dr. Edward Said bu kitabın oluşumunu hiç de azımsanmayacak bir ölçüde etkilemiştir. Edebiyatta Filistin anlatısının eksikliğinden bahsedip hayıflanmıştı bir keresinde; ben de onun hayal kırıklığını kendi kararlılığıma kattım. O, Filistin davasını olağanüstü bir zekâyla, yıkılmaz bir ahlakla ve pek çoğumuza çok değişik şekillerde dokunmayı başaran, sirayet edici bir tutkuyla savundu. Bana göre o bir efsaneydi ve hasta olduğunu hepimiz biliyorduk bilmesine ama ben ölümün onun yanına bile yaklaşamayacağına inanıyordum. Heyhat, yanılmışım. Bizim gibi binlerce insanın onu kaybettiklerinde yaşadıkları acı, bu romanın sayfalarında bir kez daha yankılanmakta.

En derin şükranlarım ise Natalie'ye. Onun annesi olmak benim için hayattaki en mutluluk verici şey; kayıtsız şartsız kabul ettiği ve gösterdiği sevginin yarattığı mucize yüreğimi doyurmakta.

KAYNAKÇA

Benvenisti, Meron. *Sacred Landscape: The Buried History of the Holy Land Since 1948.* Berkeley: University of California Press, 2002.

Chomsky, Noam. *Fateful Triangle*: The *United States, Israel, and the Palestinians.* Güncellenmiş baskı. Cambridge, MA: South End Press, 1999.

Finkelstein, Norman G. *Image and Reality of the Israel-Palestine Conflict.* Yeni ve düzeltimiş baskı. London: Verso, 2003.

____. The *Rise and Fall of Palestine: A Personal Account of the Intifada Years.* Minneapolis, MN: University of Minnesota Press, 1996.

Fisk, Robert. *Pity the Nation: The Abduction of Lebanon.* New York: Nation Books, 2002.

Gibran, Khalil. The *Prophet.* New York: Alfred A. Knopf, 1923.

Imulkais of Kinda. The *Sacred Books and Early Literature of the East.* 5. Cilt, *Ancient Arabia.* Çev. F.E. Johnson, Sheikh Faizullahbhai'ın düzeltmeleriyle. New York ve Londra: Parke, Austin and Lipscomb, 1917

Karmi, Ghada. *In Search of Fatima: A Palestinian Story.* London: Verso, 2002.

Khalidi, Walid. *All that Remains: The Palestinian Villages Occupied and Depopulated by Israel in 1948.* Washington D.C.: Institute for Palestine Studies, 2006.

____. *Before their Diaspora: A Photographic History of the Palestinians, 1876-1948.* Washington D.C.: Institute for Palestine Studies, 1991.

Palumbo, Michael. The *Palestinian Catastrophe: The 1948 Expulsion of a People from their Homeland.* New York: Olive Branch Press, 1991.

Rumi, Jalal al-Din. The *Essential Rumi.* New York: HarperCollins, 1996.

Said, Edward W. The *Politics of Dispossession: The Struggle for Palestinian Self-Determination, 1969-1994.* New York: Vintage, 1994.

Slyomovics, Susan. *The Object of Memory: Arab and Jew Narrate the Palestinian Village.* Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1998.

Amal, 1948 yılında İsrail Devleti'nin kurulmasıyla ailesi yüzyıllard yaşadıkları topraklardan sürüldükten sonra Cenin Mülteci Kampı'nd yetişmek zorunda bırakılan akıllı bir çocuktur. Babasından köyleri Ay Hod'un nasıl cennet gibi bir yer olduğunu dinler, tüm diğer mültecile gibi, zeytin ve incir ağaçlarının gölgesine dönmeyi düşler.

Ancak, aileyi yurdundan eden savaş onları birbirlerinden de ayrı düşürür. Amal'ın babası kaybolur, ağabeyi Yusuf kaçırılır. Bir diğer ağabeyi İsmail ise henüz bebekken İsrailli bir asker tarafından kaçırılmış, David adında bir Yahudi olarak yetiştirilmiştir. Tüm bu olanlardan sonra aklını kaybeden annesinin ise Amal'a bakacak gücü kalmamıştır.

Kendi kendini yetiştiren Amal, Amerika'ya kaçmayı başarır. Abulheja ailesinin hikâyesini gelecek nesillerine aktarabilecek bir tek o kalmıştır. Omuzlarında bu yükü taşırken bir yandan da ülkesinin, Filistin'in yok oluşuna şahit olur.

Filistin Sabahları, tarih, kimlik, arkadaşlık, aşk, savaş ve umutla örülü, yürek burkan çarpıcı bir roman. Filistin sorununa farklı bir bakış açısıyla yaklaşan, Ortadoğu'nun kalbinden kopup gelen bir aşk hikâyesi: Filistin aşkının hikâyesi.

EVEREST